Renate Krüger

dansul de la avignon

Editura Meridiane

Dansul
de la Avignon

Biblioteca de artă
Biografii. Memorii. Eseuri

Renate Krüger
DER TANZ VON AVIGNON
Ein Holbein-Roman

Renate Krüger

dansul de la avignon

Romanul lui Holbein

Traducere de
DUMITRU MARIAN

EDITURA MERIDIANE
BUCUREȘTI, 1973

Pe copertă:
HANS HOLBEIN CEL TÎNĂR
Soția și copiii artistului
Kunstmuseum, Basel
Foto: PREISS § CO., Albaching

JAKOB MEYER ZUM HASEN

S-a înserat, e un amurg de vară blînd, senin. Prevăzător, meşterul Hans Holbein îşi curăţă pensulele cu o cîrpă pestriţă, şi le rînduieşte într-o ulcică cu ulei subţiat ca să nu se usuce culoarea pe ele. Cunoşti pictorul bun şi după cum îşi îngrijeşte uneltele. Îşi freacă ochii care îl dor şi se bucură de treaba dusă la capăt. Acum o să-şi îmbrace halatul de casă, copiii s-au şi culcat, şi el poate să-şi bea în linişte vinul. Încă o săptămînă de muncă încordată şi va termina tabloul cel mare.

Se aude bătaia ciocanului în poartă. Cine mai vine oare la ora asta? Înciudat, Holbein trage cu urechea. Soţia îi dă drumul oaspetelui întîrziat. Holbein aude o voce joasă, ameninţătoare şi se sperie: Domnul Jakob Meyer zum Hasen! Ce Dumnezeu vrea aici? « Hans, ţi-a sosit un oaspete, unde să-l poftesc? » strigă doamna Elisabeth spre atelier.

« Daţi-mi puţin drumul în atelier », se roagă oaspetele. « Doresc să-mi văd tabloul, nu mai pot fără tabloul ăsta. Unde e? Vă rog să aprindeţi lumînările. E foarte întuneric în atelierul dumneavoastră. »

« Bună seara, înălţimea voastră », spune Holbein. « Fiţi binevenit chiar dacă vizita dumneavoastră mă surprinde. Tabloul dumneavoastră e aici! » Meyer zum Hasen încrucişează braţele. El priveşte tabloul ca şi cum ar cîntări

din ochi rîndurile de ostași ai orașului pe care trebuie să-i comande. Jakob Meyer zum Hasen — *nomen est omen!* (Numele e un semn). A trecut un an de cînd căpeteniile gata de luptă ale orașului Basel au plecat cu 200 de oameni înarmați spre Lyon ca să facă acolo joncțiunea cu armata franceză și împreună să pornească o campanie împotriva milanezilor. Jakob Meyer zum Hasen — un căpitan de oaste în bătălie! Dar în apropiere de Basel, pe elvețieni îi aștepta un sol francez. « Cetățeni din Basel, nu mai avem nevoie de ajutorul vostru. Am schimbat planul bătăliei. » Solul a descălecat și și-a plimbat puțin calul de căpăstru. Der Meyer a rămas pe calul care sforăia nerăbdător. « Domnule, nu vă înșelați cumva? Solia dumneavoastră e într-adevăr pentru mine, Jakob Meyer, primarul din Basel? » Francezul își netezi zîmbind barba neagră. « Nu, nu mă înșel de fel. Nimeni nu se poate înșela asupra numelui dumneavoastră. E unic. De ce nu-mi dați crezare? De ce nu vă bucurați? Puteți scăpa de război și de moarte. Ostașii mei ar da oricît să fie scutiți de expediția asta! »

« Da, așa sînteți voi francezii! Pe voi nu vă încîntă faptele de arme generoase. »

Meyer zum Hasen privi de-a lungul rîndurilor de cetățeni înarmați. Toți aveau fețele împietrite și erau necăjiți din cauza francezului caraghios. Solul răspunse:

« Dacă vreți să luptați neapărat, atunci alăturați-vă milanezilor sau împăratului. »

« Ce ne pasă nouă de împărat? Iar italienii ne scîrbesc chiar. »

Solul ridică din umeri și se depărtă în goana calului.

Elvețienii își făcură tabără și rămaseră pînă seara tîrziu în apropierea unei mori de apă singuratice. Morarul și ai lui se ascunseseră. N-aveau încredere în elvețienii înarmați. După asfințitul soarelui, Meyer zum Hasen porni înapoi. Fără grabă și în ordine, confederații se înapoiară la Basel. Străjile rămaseră în oraș, închiseră însă porțile de îndată ce văzură scînteind arme în

depărtare. Duşmani în faţa oraşului! Primarul bătu mînios în poarta propriului său oraş. De atunci i-au zis Meyer zum Hasen. Nici măcar sfatul orăşenesc nu a crezut că francezii l-au trimis înapoi. Onorabilii consilieri şedeau pe băncile lungi în jurul primarului lor şi zîmbeau. Secretarul se sălta în jilţul lui comod şi consemna spusele primarului pe care-l treceau năduşelile. Zîmbea şi el clipind în soarele ce străbătea prin fereastra înaltă. Ochiurile rotunde ale geamului scînteiau în lumini verzui. Pe peretele din faţă al sălii de consiliu strălucea în roşu şi albastru tabloul Judecăţii de apoi. În această după-amiază frumoasă Jakob Meyer a fost destituit din postul lui de primar. Consilierii au clătinat din cap la toate încercările lui de a se apăra. Dar el ştia de unde bate vîntul: erau duşmănoşi, potrivnici vechii rînduieli şi vechii credinţe.

Nu era de mirare că vechile « timpuri bune » erau pe ducă. Ţăranii îşi lepădau răbdarea ca pe un veşmînt supărător. Se adunau sub flamurile răzvrătiţilor ale căror nume ajunseseră dintr-o dată cunoscute pretutindeni şi reclamau luarea unor hotărîri. În fruntea ţăranilor, în Francia, era Florian Geyer, în Turingia chiar un preot răspopit, Thomas Müntzer. Oare la ce folosea dacă Erasmus din Rotterdam, fruntaşul învăţaţilor din Basel, îl ataca pe ereticul principal Martin Luther din Wittenberg? Nici gîndurile lui Erasmus nu mai erau călăuzite de vechea rînduială. În Zürich, oraşul învecinat, această rînduială se prăbuşise în întregime. Conducătorul ereticilor, Ulrich Zwingli, îi izgonise pe preoţii drept-credincioşi. Ereticii puseseră stăpînire pe toate bisericile din oraş. Şi cetăţenii? Ei mergeau la biserică în continuare ca şi cum nu s-ar fi întîmplat nimic. Îi părăsiseră într-adevăr toţi sfinţii? Erau şi consilierii din Basel adepţii noii credinţe? Dar el, Jakob Meyer zum Hasen, vrea să rămînă statornic. Mai ales acum cînd se simţea atît de umilit. Voia să se adăpostească împreună cu familia lui sub mantia ocrotitoare a Maicii Domnului. Să vadă toţi şi să ia drept pildă. Voia să comande

zugrăvirea unui tablou atît de frumos şi de cucernic încît concetăţenii lui să se poată reconforta privindu-l. Voia să încredinţeze această sarcină celui mai bun pictor din oraş, Hans Holbein, tînărul venit din Augsburg. Pictorul fusese şi pînă acum de multe ori la dispoziţia lui.

Cînd trimisul lui Meyer a intrat în atelierul lui Holbein, pictorul îşi scoase de îndată halatul de lucru.

« Aşteaptă puţin, îi spuse servitorului, poţi să mă duci chiar acum acasă la domnul Meyer. »

După obiceiul francez, picură în apa de spălat esenţe plăcut mirositoare.

« Pregăteşte-mi hainele cele mai bune! » îi porunci soţiei. Nu mai îmbrăcase de multă vreme hainele de zile mari. Totuşi, imediat se simţi la largul lui în ele. Aruncă o privire în oglinda rotundă, concavă. Era un bărbat arătos! Părul şi barba erau bine îngrijite, avea umerii laţi şi întreaga lui înfăţişare era dreaptă şi mîndră. Sub guler cămaşa era îndoită cu grijă. Nu se deranjase nici o cută. Pantalonii luceau strînşi pe picior şi ghetele erau confecţionate din piele fină.

Astfel intră în casa fostului primar. Deşi era clădită solid şi durabil, nu era chiar dintre cele mai impunătoare clădiri din Basel. Ogive înguste, bolţi strîmte şi ferestre mici din vremea veche! O servitoare sfioasă îl conduse pe pictor într-o mare încăpere răcoroasă. Jakob Meyer zum Hasen şedea la o masă rotundă pe care se aflau aşezate un foliant îndesat şi o bărdacă de vin impunătoare. « Aţi venit », zise. « Nu mă mai bucură venirea vizitatorilor, dar pe dumneavoastră v-am aşteptat. Fiţi binevenit! » El scoase din dulap încă o bardacă de vin şi o umplu.

« Vinul e din via mea. »

Holbein încuviinţă înclinîndu-se, luă loc într-un fotoliu, picior peste picior.

« Azi vremea e foarte frumoasă, nu-i aşa meştere Holbein? »

Holbein aprobă.

« Da, şi la mine în atelier e foarte multă lumină. »

« Ploaia torențială de ieri v-a prins pe stradă? »
« Nu, ies rar din casă. »
Primarul tăcu și închină pentru Holbein. După ce goli prima bărdacă zise:
« De ce v-am rugat să veniți ... Trebuie să-mi pictați un tablou. O madonă cu mantie ocrotitoare. Știți la ce mă gîndesc. »
« Nu », răspunse Holbein.
« Cum să vă explic? O madonă cu mantie ocrotitoare nu pentru o biserică sau o capelă oarecare, ci pentru casa mea. Sub mantia madonei să nu-și găsească ocrotire toată lumea, ci eu însumi, Meyer zum Hasen, și familia mea, amîndouă soțiile mele, cea care a murit și cea care trăiește și, firește, copiii. Acum mă înțelegeți?
Holbein mormăi ușor și examină cu plăcere vitraliile cu care ferestrele erau bogat împodobite și oalele de lut smălțuite care stîrnau între geamuri. Apoi ridică paharul în lumină și își întipări în minte jocul razelor de soare pe sticlă. Comanda asta nu-l entuziasma. Dacă ar fi vorba numai de un portret da, dar o madonă cu mantie ocrotitoare! Oare Meyer credea cu adevărat în acest tablou? Da, dacă Holbein ar fi trăit cu o sută de ani mai înainte! Pe atunci fiecare pictor de seamă își mărea faima pictînd o madonă cu mantia ocrotitoare. Pe atunci, doamnele distinse obișnuiau să ascundă sub mantiile lor, ocrotindu-i, pe cei ce căutau ajutor. Pe atunci se căuta sprijin și ocrotire chiar sub mantia Maicii Domnului. Și ajutorul era găsit fiindcă oamenii credeau în puterea mantiei. Holbein nu mai credea în puterea mantiei. Cum s-o picteze și s-o desfășoare ocrotitoare și dătătoare de puteri deasupra familiei primarului! De-ar fi trebuit măcar să le picteze numai capul. Meyer avea un cap foarte expresiv, cu o față plină, cărnoasă. Îi plăceau mesele îmbelșugate și cănile de vin pline. Avea o gură îngustă, de obicei închisă, și o bărbie puternică. Nu era un flecar. Un nas masiv țărănesc și ochii mici neîncrezători. Dar Madona?
« Socotiți comanda mea nepotrivită, meștere Holbein? »

« Nu, înălţimea voastră, e o cinste pentru mine. »

Dar înfăţişarea pe care urma s-o dea tabloului era prea vetustă. Ce mîndru ar fi fost tatăl lui să-i fie îngăduit să picteze portretul primarului din Augsburg. În orice caz, această comparaţie nu era întru totul potrivită. În Basel nu erau negustorii pe primul plan ca în Augsburg. Aici aveau cuvîntul învăţaţii. Iar ei nu stăpîneau averile Fugger-ilor şi Welser-ilor. Oraşul Basel era înghesuit şi plin de uliţi întortocheate. Gîndurile şi dorinţele celor mai mulţi dintre locuitori erau şi ele înghesuite şi întortocheate. Îşi începeau preacinstitele meserii cu noaptea în cap. La ora prînzului, se aşezau cu punctualitate la masă. Seara, chibzuiau la munca din timpul zilei.

Cînd îi ameninţa vreo primejdie, căutau adăpost sub mantia Maicii Domnului. Da, aşa erau locuitorii din Basel.

« De ce tăceţi, meştere Holbein? »

« Nu sînt pictor de sfinţi, înălţimea voastră. Tatăl meu, da, el mai picta madone şi sfinţi. Erau foarte frumoşi şi plini de cucernicie . . . şi lumea venea de departe să vadă aceşti sfinţi şi să se închine în faţa lor. Desigur, am învăţat şi eu să pictez sfinţi. În timpul uceniciei mele, am zugrăvit luni şi ani de zile numai sfinţi. Dar acum? »

« Dar acum? Sînteţi şi dumneavoastră unul dintre aceia care propovăduiţi că omul trebuie să aibă încredere doar în el şi să se ajute singur? Că sfinţii sînt prea departe ca să se mai poată descurca în aceste timpuri? Propovăduiţi asemenea erezii, meştere Holbein? Vai, nu cădeţi în mrejele călugărilor fugari! Spuneţi, există o fericire mai mare decît s-o pictaţi pe Maica Domnului şi pe sfinţii iubiţi? Doar aţi învăţat asta. »

« Da, desigur, dar . . . »

Meyer era încă un om influent în Basel. Lucrurile nu trebuiau să ajungă acolo încît el să se adreseze altui pictor. De fapt, Holbein se bucura de multă consideraţie, dar în Basel mai trăiau şi alţi pictori.

« Sînt gata să pictez pentru dumneavoastră tabloul dorit. Poate să fie o madonă după modelul italian? O femeie frumoasă plină de farmec şi graţie? »

« Ah, italienii... Sînt sătul de ei. Iar pe femeile lor nu le preţuiesc deloc! »

Meyer zum Hasen nu fusese niciodată în Italia, căci marşul spre Milano nu mai avusese loc. Italiencele trebuie să fi fost toate destrăbălate şi adultere. Işi goli paharul fără să-l îndemne pe pictor să bea cu el.

« Dă-mi pace cu italienii, Holbein. Pictează-mi o madonă după modelul german. »

Holbein încuviinţă şi oftă atît de încet, încît primarul nici nu auzi.

« Peste un an vreau ca tabloul meu să fie gata, meştere Holbein, Asupra preţului vom vorbi mai tîrziu. »

Mai multe săptămîni, Holbein a mers zilnic în casa primarului. Întîi l-a desenat pe stăpînul casei. Îl mai pictase o dată, cu mulţi ani înainte. Pe atunci Jakob Meyer, care tocmai fusese ales primar, era un om stimat şi încununat de succes. Acum trecuse de apogeu. Nu-l mai trăgea inima să se îmbrace cu veşminte în culori strălucitoare. Holbein desenă numai contururile îmbrăcăminţii simple. Astfel, capul puternic putea să aibă un efect cu mult mai mare. Apoi o desenă pe soţia lui, Dorothea, născută Kannengiesser. O înfăşură în veşminte aproape în întregime, aşa cum se cuvenea rangului ei şi modei feminine din Basel. Din basmaua strîns înfăşurată pe cap şi gît se iveau numai ochii liniştiţi şi nasul puternic. Pînza albă acoperea puţin gura. Desenul îi plăcu foarte mult domnului Meyer. Aşa o dorea el pe soţia sa: trăind izolată de lume, numai pentru el şi pentru bătrîneţea lui singuratică. Se căsătorise cu ea, o fată foarte tînără, cu zece ani în urmă, ca să nu rămînă văduv. Moartea poposise pentru prima oară în casa lui Meyer în anul 1511 şi o răpise pe soţia lui, Magdalena. A rămas un oaspete temut şi nedorit. Doi băieţi muriseră încă din copilărie.
 Meyer mai spera încă să aibă un băiat. Pînă acum

însă soţia lui nu-i născuse decît o fată, o copilă liniştită şi palidă, care de fapt nu pretindea nici un fel de spaţiu în casa lui, şi făcea doar ca în jurul ei să crească tăcerea. Cel mai repede o desenase Holbein pe fată. Nu i-au trebuit decît cîteva ceasuri.

« Şi cum arăta prima dumneavoastră soţie, înălţimea voastră? Dacă vreţi s-o pictez cu adevărat, trebuie să-mi povestiţi ceva despre ea. »

« Cum arăta? Ah, a trecut multă vreme de cînd a murit. Cum era Magdalena? Era sfioasă, plină de seriozitate şi foarte cucernică. De fapt voia să devină călugăriţă. Mi-a trebuit multă vreme s-o cuceresc, dar ştiţi, nici eu nu eram prea îndemînatic... Mai tîrziu a fost mîndră că e soţia primarului din Basel. Poate căsătoria n-a fost totuşi cel mai potrivit lucru pentru ea. A murit la naşterea celui de al treilea copil al nostru, o fetiţă. Nu pot să-mi amintesc prea bine de ea. Doar că vorbea foarte încet. Cînd se închidea o uşă în casă, se speria. Cînta cu plăcere cîntecele întunecate şi tainice ale beghinelor. Părinţii ei îi dăruiseră la nuntă Vieţile Sfinţilor legată în piele de porc. O citea tot timpul. »

« Aţi purtat doliu după moartea ei, înălţimea voastră? »

« Da, desigur, domnule Holbein. Apoi a trebuit să-mi caut o altă soţie, dar o cunoaşteţi. Face impresia că e liniştită, totuşi e sprintenă şi petrecăreaţă, foarte petrecăreaţă... Şi nu se sperie de nici o muncă. Sînt foarte mulţumit de ea. »

« Şi copiii dumneavoastră care au murit? »

« Unul era aproape flăcău. Şi azi mă mai doare inima după el. Un băiat vioi şi isteţ. Nu dădea mult pe cărţi şi pe linişte. Voia să se facă soldat ca şi mine şi visa mereu să ducă odată la atac steagul cel mare al oraşului. Ii plăceau şi hainele colorate şi prietenii veseli. Da, e păcat de el... Şi cel mic? Cînd a murit era încă foarte micuţ. Nu mai ştiu mare lucru de el... »

Acum Meyer zum Hasen stă în faţa tabloului şi îl examinează. El însuşi îngenunchează în stînga, lîngă Madonă. Da, ăsta e el în carne şi oase.

În fața lui, de cealaltă parte, în genunchi, e dispăruta Magdalena Baer. Ea nu mai are nevoie de ocrotirea Madonei. Alături de ea, în genunchi, a doua soție, Dorothea întoarce capul. Se teme de soția moartă? În opoziție cu schița, Holbein nu i-a umbrit chipul. Pe Dorothea Kannengiesser viața mai poate încă s-o covîrșească din toate părțile. Pe Magdalena Baer a pictat-o altfel. Profilul ei e sever. Se vede puțin din chip: numai gura distantă, nasul ascuțit și ochii absenți. Pelerina neagră pe care o poartă femeile la biserică îi acoperă restul făpturii. Ea nu mai e aici. E îngenuncheată ca într-o biserică. Dar cum de nu apar aici lespezile reci, lustruite, ci un covor moale și gros? Asemenea covoare există în casele bogătașilor: în palatul Fugger din Augsburg, în încăperile canonicilor și prelaților, numai în casa lui Meyer nu. Stăpînul casei urăște modele străine. Și cu toate acestea, apare în tablou un covor moale din lînă fină în culori strălucitoare, aprinse, un covor pe care îți face plăcere chiar să și îngenunchezi. Copilul cel mai mic al lui Meyer stă cu picioarele goale pe acest covor. Țesătura moale îi gîdilă tălpile plăcut și piciorușul lui se poate cufunda în voie. Madona stă și ea pe acest covor. Nu e o regină a cerului îndepărtată de lume, ci o femeie frumoasă, înfloritoare, cea mai frumoasă femeie pe care și-o poate închipui Holbein, și pe care mai nădăjduiește încă s-o întîlnească...

Da, Holbein și-a dat toată osteneala cu tabloul. O să-i aducă un cîștig bun. O să-i crească prestigiul. E încă tînăr, nici n-a împlinit treizeci de ani. E renumit de mult timp. Nici un alt pictor din Basel nu are un atelier ca al lui și nu primește asemenea comenzi. Rînduit mai degrabă ca o locuință și nu ca un atelier, locul e mare și spațios. Un plafon cu grinzi pictat îl închide în partea de sus. Pereții sînt căptușiți cu lemn de culoare închisă. În colț e așezată o sobă plăcută din faianță verde. Vara, aici e multă răcoare, iarna, însă, e cald și plăcut. Marginea peretelui de deasupra ușii e împodobită cu căni strălucitoare de cositor. Săptămîna viitoare vor atîrna în locul lor

căni de argint. Uşa e înconjurată de un chenar fin. O masă masivă şi lată e aşezată în mijlocul odăii şi în faţa ei un fotoliu incomod. Pe masă e o carte deschisă. Nu e Biblia sau Cartea de aur în care să poţi ceti vieţile sfinţilor. Nu, sînt operele poetului păgîn Vergiliu, pe care Holbein le iubeşte mai presus de toate.

«Meştere Holbein. Tabloul dumneavoastră nu-mi place. Nu-l iau.»

Holbein îndreaptă lampa spre faţa fostului primar.

«Ce tot spuneţi acolo?»

«Nu iau tabloul dumneavoastră. Aş fi dorit un altfel de tablou. Ăsta e un tablou păgîn.»

«Păgîn? O Madonă cu mantia ocrotitoare poate fi păgînă?»

«Da, meştere Holbein. În faţa acestui tablou nu pot să mă rog. Doream un tablou pentru rugăciune. Mă înţelegeţi?»

«Nu.»

Meyer zum Hasen scoate din buzunar o pungă cu bani şi o cîntăreşte în palmă.

«Vreau să vă plătesc munca. Dar tabloul nu-l vreau. Mă tulbură... Cît doriţi?»

Holbein cere un preţ ridicat. Meyer plăteşte mai puţin.

«Nu sînt atît de bogat cum credeţi. Da, aţi avut dreptate, nu sînteţi un pictor de sfinţi. Rămîneţi sănătos.»

Şi Meyer zum Hasen pleacă.

Holbein se duce la oglindă şi se holbează în ea. Pleoapele îi sînt inflamate, ochii îi ard fără strălucire. Cu paşi ţepeni se îndreaptă spre ligheanul de spălat şi deschide robinetul. În palmă îi picură doar cîţiva stropi. Apa e pe sfîrşite. De ce n-a umplut soţia lui rezervorul? Holbein îşi umezeşte ochii. Fruntea şi tîmplele îl dor. Dornic de aer proaspăt, păşeşte spre fereastra deschisă. Aerul îi face bine. Dar, în aceeaşi clipă, liniştea e întreruptă de larma de pe stradă. Doi beţivi se apropie clătinîndu-se. Sînt îmbrăţişaţi şi cîntă. De abia le poţi înţelege cuvintele. În faţa casei lui Holbein, beţivii se opresc şi-şi suflă nasul, zgomotos. Se

așază oftînd pe dalele de piartă, mormăie în vînt și-și bălăngăne trupurile încoace și incolo. Hainele de pe ei sînt murdare. În Basel se întîlnesc rar oameni beți, căci cetățenii veghează cu strictețe la menținerea ordinii în oraș.

Holbein scoate capul pe geam, se uită la cei doi de jos și strigă: «Cărați-vă de aici sau chem paza». Într-adevăr, ar trebui să alerge pînă la paza orașului și să se plîngă că nu veghează mai atent la liniștea de pe străzi. Holbein se pregătește să plece, dar cei doi s-au ridicat, clătinîndu-se.

«Mîine sosește țăranul, îi strigă de jos. O să pună pe fugă marele consiliu, și berea consilierilor va curge pe beregata noastră, da, ne va curge pe beregată! Îi va alunga pe toți și domnul Meyer zum Hasen o să dea bir cu fugiții, hahaha!»

Holbein se uită cu teamă în josul străzii. Dacă aude cineva!

«Cărați-vă», mai strigă încă o dată. Apoi șoptește încet, pentru sine: «Da, mîine vine țăranul! Dar nu va îngădui să beți berea consiliului. O să alunge marele consiliu și curînd or să dispară banii din oraș. N-o să mai am bani. Țăranii nu-și comandă tablouri. Pe steagul lor e semnul ligii țăranilor răsculați, gheata ligii, și ea nu e operă de artă... Totuși, să alunge marele consiliu.»

Ultimele cuvinte le-a șoptit doar.

O muscă mare bîzîie prin odaie. Iritat, Holbein zvîrle după ea cîrpa de șters pensulele. O sumedenie de fluturi de noapte intră zbîrnîind, atrași de lumina pîlpîitoare a lumînărilor. Umbrele lor uriașe se întînd pe pereți și pe tavan. Unii ajung prea aproape de flăcări și se prăbușesc pe podea cu aripile pîrjolite. Din capela apropiată a Sfîntului Apollinaris se aude clopotul morților. Un ctitor pios a rînduit tragerea acestui clopot ca să prevină pe vii să se gîndească la morți și la propria lor moarte. În alte nopți, Holbein doarme de mult la această oră. Atunci clopotul morților nu-l trezește, și nu-i amintește de morți și de propria lui moarte. Astăzi, însă, totul e altfel. Holbein se îndreaptă din nou spre tablou. Singura făptură

care pare în viață e doamna Meyer, cea care a murit. Holbein se întoarce și începe să numere iarăși banii de pe masă. Dar înainte de a isprăvi, îi împinge din nou la o parte, stinge lumina și se așază pe un scaun, oftînd adînc.

ELISABETH HOLBEIN

Doamna Elisabeth Holbein i-a pregătit soțului ei cina și cana de vin și așteaptă. Ce vrea oare primarul? E desigur o convorbire însemnată și nu vrea s-o stînjenească. Primarul pleacă. Zăvorul porții se închide, dar Hans nu vine. Nu îndrăznește să meargă în atelier. Astăzi au mai avut și alte neînțelegeri. Cum s-au produs? Holbein s-a sculat devreme, odată cu ivirea zorilor, s-a așezat în fața șevaletului și a pictat cu sprîncenele încruntate. Cînd Elisabeth l-a chemat la supa de dimineață, a mîrîit, deși apoi a venit, dar a mîncat într-o asemenea grabă, că și-a fript limba.

« Nu puteai să mă lași să pictez pînă cînd se răcea puțin supa? » Elisabeth a tăcut. Dar a lovit cu lingura mai zgomotos ca de obicei. Holbein și-a împins cu o smucitură scaunul înapoi, s-a ridicat brusc și a vrut să plece.

« Nu uita că azi e ziua plății impozitului, dragul meu. Din păcate trebuie să mergi la primărie... O să-ți scot vestonul cel bun și mai ales o să-l perii bine. Să vadă oamenii cine ești! »

« Știu și singur că trebuie să plătesc impozitul. Nu trebuie să-mi tot amintești de toate. E nechibzuit să plătesc impozitul îmbrăcat cu hainele cele mai bune. Prin asta nu-i faci decît să te evalueze greșit! »

Apoi plecă la primărie în bluza de lucru, spre marea mirare a doamnei Elisabeth. Altădată nu-i ajungea îmbrăcămintea la modă și tot felul de

găteli. Şi bluza de lucru mirosea a lac şi ulei. Doamna Elisabeth aşeză jacheta cafenie cu gulerul lat de blană din nou în cufăr şi închise capacul. De abia ieşise meşterul din casă, că sosiră oaspeţi din micul Basel, rude de-ale doamnei Elisabeth, o pereche cu fiica lor.

« Am dori să vedem tabloul cel nou, pe care-l pictează meşterul. Am auzit multe despre el şi ne-am gîndit... »

« Bine, bine, poftiţi înăuntru », spuse doamna Elisabeth şi şterse repede, cu o cîrpă, masa şi scaunele din atelier. « Iată tabloul. »

Se apropiară mult de tablou.

« Trebuie să vă daţi înapoi cîţiva paşi, altfel nu puteţi vedea nimic! »

Holbein se întoarse acasă mai repede decît crezuse doamna Elisabeth. Deşi a dat mîna cu oaspeţii, a murmurat: «*Diem perdidi*... Ştiţi ce înseamnă asta? Am pierdut această zi... Vorba asta o folosea un împărat roman. Pentru el o zi nefolositoare era o zi în care nu făcuse nici o faptă bună, pentru mine o zi pierdută e o zi în care sînt tot timpul deranjat. »

Doamnei Elisabeth i-a fost ruşine. Cum să scape de oaspeţi cît mai repede cu putinţă?

« Soţul meu e surmenat. Are puţin timp la dispoziţie. Domnul Meyer zum Hasen aşteaptă tabloul. »

La auzul acestui nume, oaspeţii au înclinat respectuoşi capul. Da, domnul Meyer. Apoi îşi luară rămas bun şi plecară. Holbein înghiţi în grabă prînzul gustos pe care Elisabeth îl pregătise cu atîta osteneală. Păcat de carnea scumpă de viţel şi de plăcinta cu mere atît de izbutită... La fel de bine ar fi putut să-i pună pe masă o supă cu rîntaş. Şi acum îl aşteaptă cu cina!

Ucenicul vine de la etajul de sus. A dus copiii la culcare, ceea ce face dealtfel în fiecare seară.

« Ce-i Mathias? Copiii sînt liniştiţi? O să doarmă curînd? »

« Cred că da, doamnă. Nu se puteau linişti din pricina pomului care a crescut din sămînţă. Am pus-o de curînd în pămînt. Cea mai încîntată

a fost Annele. E fermecător micul brăduţ. Dumneavoastră nu l-aţi văzut pînă acum? Nu? A scos din pămînt cinci ramuri cu ace. Sînt moi ca mătasea. Annele a stat toată după-amiaza lîngă pomişor. Pui de brad, i-a spus, pui de brad, un cuvînt cu totul nou! Pe Annele ar trebui s-o ducem odată în pădure. Nu-i aşa? Dacă mi-ar îngădui meşterul, aş duce-o chiar eu.»

«Da, Mathias. O să-l întrebăm. Măcar de-ar veni la masă. Cred că azi a avut o zi proastă. Cum s-a purtat cu tine?» Mathias se codeşte să răspundă.

«Vorbeşte, mie poţi să-mi spui liniştit. S-a burzuluit la tine?»

Mathias dă din cap.

«De ce?»

«Nu ştiu nici eu... N-am putut să-i fac nimic pe voie. Ba să nu stau atît de aplecat, ba să nu stau atît de ţeapăn. Albastrul meu bătea prea tare în verde. La roşul meu era cît pe-aici să-i sară ochii. Apoi nici nu mi-a mai îngăduit să pictez, ci doar să frec vopselele ca un ucenic. Meşterul nici nu mai privea dincolo de pînză. Nu îndrăzneam nici măcar să tuşesc. De obicei mă mai chema din cînd în cînd lîngă el şi îmi arăta cum trebuie pictate genele sau sprîncenele. Astăzi nu. Apoi mi-a trecut supărarea. M-am gîndit că poate e prost dispus. Şi ştiţi ce am făcut atunci? Am cîntat. Da, rîdeţi. Dar meşterul n-a rîs. A început să mă certe. Să încetez cu scîncetele. Pentru cîntecele de dragoste sînt încă prea necopt. Am împlinit optsprezece ani. L-am rugat să mă ierte că l-am deranjat. «Ah, ce importanţă!» a mormăit. Apoi a spus că trebuie să-ţi stăpîneşti dorinţele, pornirile şi sentimentele. A vorbit ca un dascăl. Pe urmă mi-a spus să plec. Să mă joc cu copiii sau să vă ajut pe dumneavoastră. Da, aşa a fost astăzi».

Doamna Elisabeth oftează.

«Nu trebuie să i-o iei meşterului în nume de rău, Mathias. În ultima vreme a muncit prea mult. Acum hai să mîncăm.»

«Şi meşterul?»

 «El o să mănînce mai tîrziu.»

Mănîncă în tăcere. De ce nu vine meşterul? De obicei le-a spus totdeauna copiilor noapte bună.

Doamna Elisabeth rămîne trează pînă tîrziu. Şi ea aude clopotul mic de la capela Sfîntului Apollinaris. Se gîndeşte la părinţii ei răposaţi şi la primul ei soţ, Ulrich Schmidt, tăbăcarul din Basel, care a murit de ciumă. Şi el era un meseriaş harnic şi neobosit, dar îşi respecta totdeauna orele de masă şi somn. Doamna Elisabeth urcă treptele, care-i scîrţîie sub paşi, spre odaia ei de culcare şi se lungeşte în pat. Dar nu poate să adoarmă. Trec ceasurile şi ea aşteaptă, apoi se ridică din nou. Aprinde o lumînare şi îşi face două cozi groase în faţa oglinzii. Îşi piaptănă cu grijă părul. Are un păr des, castaniu, minunat. Primul ei soţ îl răsfira uneori printre degete, în joacă, şi-i şoptea: « Nici o femeie n-are păr aşa de frumos ca tine »... Dar Holbein? Şi el a privit totdeauna cu plăcere cozile ei groase, strălucitoare. În timpul zilei poartă cu mîndrie părul aşezat ca o coroană. Acum cozile îi atîrnă grele peste cămaşa albă de noapte. Seamănă încă cu o fată tînără. « Vreau să merg la soţul meu! »

Elisabeth se strecoară prevăzătoare în jos pe scări. Treptele scîrţîie. Deschide încet uşa atelierului. Holbein nu-şi întoarce capul. Tiptil, se apropie de el şi îi mîngîie drăgăstos grumazul. El întoarce capul într-o parte şi se îndepărtează puţin cu scaunul.

« Hans, ce ai? »

Holbein nu răspunde. Îndrăzneşte să-l mai mîngîie o dată pe creştet. Mîrîie ca un cîine. Elisabeth iese afară şi aduce o lumînare.

« Stinge lumînarea, mă deranjează! Şi tu mă deranjezi, Elisabeth! ».

« Te deranjez? Iartă-mă. Nu voiam să te deranjez », îi răspunde cu vocea înceată, liniştită, şi se aşază alături de el. « S-a făcut tîrziu, te rog să mergi la culcare! Azi ai muncit mult. Chiar şi în timpul mesei, nu te-ai gîndit decît la tabloul tău. Şi nici copiilor nu le-ai spus noapte

bună, nici măcar lui Annele. A plîns. Nu i-ai desenat nimic. Şi ştii cît de bucuros copiază copila caii şi cîinii pe care îi desenezi pentru ea. Să se ocupe numai Mathias de Annele? »

« Nu, căci derbedeul ăsta puturos ar trebui să-mi ajute mie, la pictat, nu să se joace de-a dădaca cu tine. »

« Vai, Hans, ce tot spui acolo? »

Holbein tace, cu gîndul la copila de trei ani, care are nevoie de dragostea şi îngrijirile deosebite ale părinţilor, căci are picioarele paralizate din naştere. Şi e un copil inteligent şi vioi, chiar îndrăzneţ. Ştie de pe acum cît e de dureros să fii ţintuit într-un scaun pe rotile, în timp ce frăţiorul ei de cinci ani, Philipp, sau chiar cel de 12 ani, Hermann, fiul Elisabethei din prima căsătorie, zburdă liberi prin casă şi prin grădină. Cît ar dori copila să fie cu ei, dar Hermann nu ştie cum să umble cu ea, se teme de infirmitatea ei, iar Philipp e încă prea mic ca s-o ia în seamă. De aceea, de fetiţă se ocupă mai ales ucenicul. Şi Holbein e foarte ataşat de copil, îi cîntă cîntece ostăşeşti, aspre; şi îi desenează deseori animale pe o tăbliţă. Atunci, de admiraţie, Annele bate din palme şi în clipele acelea Holbein se bucură că e pictor şi poate să-i facă fetiţei lui această plăcere.

Astăzi însă nu se mai gîndeşte la copilul bolnav.

« Ţi-am mai spus o dată: mă deranjezi... toţi mă deranjează. Lasă-mă în pace! »

Lumînarea pîlpîie în mîna doamnei Elisabeth. De undeva răzbate un curent de aer şi îi lasă în întuneric. Holbein speră ca soţia lui să se retragă, dar ea rămîne. Încăpăţînarea ei blîndă îl necăjeşte. Acum o să se aşeze lîngă el, o sa tacă şi o să aştepte. Ce oare?

Nu, ea nu tace.

« Vocea ta sună răguşit, Hans. Să-ţi aduc ceva de băut? Rudele mele ne-au adus vin. Le prisoseşte. Anul trecut au avut o recoltă frumoasă. »

« Mai am încă vin în cană. Nu trebuie să te osteneşti. »

 « Atunci bea-l pe tot şi vino la culcare. »

« Încetează odată să mă tratezi ca pe un tinerel nesocotit. N-ai dreptul s-o faci, cu toate să ești cu șapte ani mai mare decît mine. »

Elisabeth sare în sus. E cel mai jignitor și nedrept reproș pe care i l-a făcut vreodată soțul ei. De mult s-a temut de o asemenea imputare. Poate chiar din prima zi a căsătoriei lor. S-au bucurat mulți, dar au existat totuși și unele motive de îngrijorare, cînd tînărul meșter — care împlinise douăzeci și unu de ani — și tocmai fusese primit în breasla pictorilor din Basel — a cerut mîna văduvei tăbăcarului. Astfel, unchiul Elisabethei, bătrînul Nikolaus, un meșter pantofar harnic și cinstit, i-a spus atunci:

« Gîndește-te, Elisabeth, ești cu șapte ani mai mare decît el... Șapte ani e mult. N-o să stea pe loc pentru tine. Dimpotrivă, pentru tine, anii or să treacă mai repede decît pentru tînărul pictor. El se crede și se știe la începutul unui drum plin de succese și glorie. Și ceilalți o cred și o știu de asemenea. Puterile lui o să se desfășoare încet și nu se știe încă spre care înflorire. Tu însă ai și ajuns pe o culme, de fapt pe una modestă, dar așa le este hărăzit femeilor. Gîndește-te la asta, Elisabeth! »

« Mulțumesc pentru ce mi-ai spus, unchiule! Dar îl iubesc totuși. »

În ciuda acestui lucru, a șovăit să consimtă. Această căsătorie însemna desigur siguranță și adăpost. Cine ar fi putut să ia în nume de rău unei văduve atît de tinere, dacă își punea din nou la adăpost existența lipsită de bucurii și protecție. Dar viața alături de un pictor nu va fi oare mai grea decît viața alături de un tăbăcar integru? Și încă alături de un bărbat atît de tînăr și orgolios, cu șapte ani mai mic decît ea. Ce aștepta de la ea? Cu pețitul nu s-a lăsat. I-a asaltat părinții. A vorbit cu unchiul ei, Nikolaus. L-a căutat chiar pe duhovnicul ei. Nu voia să amintească niciodată de diferența de vîrstă dintre ei. Doamna Elisabeth a consimțit.

Elisabeth era prima femeie din viața lui Holbein, pe care nu numai că o iubea, dar în care

avea şi încredere. Iubea bunătatea şi sentimentele ei materne. Plină de răbdare, ea îi ghicea toate dorinţele. Mama lui Holbein murise de timpuriu, aşa că de abia simţise dragostea maternă. De el avusese grijă doar o doică. Acum îl vrăjeau sentimentele de mamă ale doamnei Elisabeth şi dorea să fie a lui. Nu-l deranja fiul Elisabethei, Hermann. Cînd, mai tîrziu, se născu propriul său fiu, Philipp, deveni gelos, fiindcă de acum înainte trebuia să împartă cu acest nou-născut dragostea Elisabethei. Cînd a venit şi Annele pe lume, credea că e cu desăvîrşire handicapat. Se plîngea des că soţia lui nu mai are timp pentru el. S-a obişnuit treptat cu faptul că domeniile lor de viaţă erau de-acum despărţite. El lucra, picta şi cîştiga bani. Ea se îngrijea de casă şi de copii. Ea se pricepea atît de bine la toate, încît el nu mai trebuia să aibă grijă de nimic. Uneori trăia din nou ca un burlac... Mînca bucuros de unul singur şi se întîmpla să iasă din casă fără să-i spună nimic soţiei. Dar de ce se neliniştea soţia atît de repede? Doar avea copii şi destulă treabă...

Doamna Elisabeth se simte dintr-o dată obosită şi bătrînă. Desigur treizeci şi trei de ani nu trec fără să lase urme. Îşi muşcă buzele şi se joacă cu cosiţele. O cuprinde frigul şi-şi dă seama că e cu picioarele goale. Îi e dor de patul conjugal, în care poţi să uiţi atîtea...

Iese încă o dată afară, să aprindă din nou luminarea.

« Eşti îngrijorat, Hans? »

« Da, sînt îngrijorat. Dar ce ştii tu despre asta... Tu crezi că dacă aş merge la culcare, s-ar îndrepta totul... »

« Dar ce vrei să faci altceva? »

« Vreau să ies afară. Aici mă înăbuş! »

« Afară e frig, aşteaptă puţin să-ţi aduc jacheta groasă. »

Atunci Holbein sare în sus:

« Dă-mi pace cu jacheta ta blestemată! Îţi vine să-ţi iei cîmpii. Încă de azi dimineaţă m-ai

 scos din sărite cu ea. Nu e de mirare că nu mai

creez...că tablourile îmi sînt refuzate. Toată ziua sînt deranjat, mă duc fără jachetă. »

Poarta casei se trîntește cu putere, din turnul catedralei răsună bătăile ornicului. E miezul nopții. Doamna Elisabeth se întoarce în odaia ei de culcare. Din fericire, copiii dorm liniștiți, nu i-au trezit ușile trîntite. Dar Elisabeth nu se poate liniști, plînge. Ce s-a întîmplat cu soțul ei? De ce nu-și mai împarte grijile cu ea? De ce pleacă în noapte și o lasă singură?

MEŞTERUL JAKOB DIN STRASSBURG

Străzile din Basel sînt întunecate și liniștite, numai fîntîna de la răspîntie susură melodios. Ziua, femeile iau de aici apă pentru nevoile gospodăriei. Acum, fîntîna poate să-și risipească apa în noapte. Holbein se aşază pe marginea marelui bazin şi-şi lasă mîna dreaptă să alunece în apă. Oglindită în lumina lunii, mîna lui se mişcă precum o ființă străină şi i se udă mîneca hainei. Holbein își dezvelește amîndouă brațele şi le vîră în apă pînă la coate, răcoarea îi ajunge pînă sus, la umeri. Își strînge mîinile căuş, le umple cu apă şi își ascunde fața în ele.

Acum ştie încotro o să se ducă: la meşterul Jakob, organistul din Strassburg, care cîntă acum la catedrala cea mare din Basel. E singurul lui prieten din oraş. Lui Holbein i-a fost totdeauna greu să-şi găsească un prieten. În Augsburg s-a legat numai de Andreas Huber, un băiat fin, delicat şi totdeauna plin de voioşie, care învăţa de pomană pictura cu tatăl lui Holbein. Din păcate, l-a pierdut curînd din vedere. Nici în Como, nici în Constanza nu şi-a făcut vreun prieten. În Lucerna, l-a preţuit pe primar ca pe un prieten plin de grijă părintească. Şi aici, în Basel, a dat peste meşterul Jakob. S-au cunoscut atunci cînd Holbein avea să înceapă lucrul la aripile orgii marei catedrale. Da, asta era o sarcină de mare cinste! Holbein şedea în faţa orgii catedralei, căzut pe gînduri. În ce fel

trebuiau să însuflețească acest spațiu îngerii și sfinții pe care urma să-i picteze? Trebuiau să fie plini de venerație, suprapămînteni, departe de orice griji și nevoi? Sau jucăuși, veseli și bine dispuși, ca îngerii italieni? Pe cînd ședea acolo, organistul a urcat încet scările. În urma lui venea calcantul, cel care apasă pe burduful orgii și care poartă foalele de suflat. Organistul nu părea să fi împlinit cincizeci de ani. Era îmbrăcat într-o bluză modestă de toate zilele, așa cum purta și Holbein în timpul lucrului. Avea o barbă blondă, tunsă rotund și părul îi fusese rotunjit la tuns ca o pălărioară împletită din paie. Omul îi plăcu lui Holbein din prima clipă. Organistul veni spre pictor, îi puse mîna pe umăr și spuse:

« De fapt, eu știu cum vă cheamă, meștere, sînteți Hans Holbein, pictorul din Augsburg. Și presupun că și dumneavoastră știți cum mă cheamă pe mine: meșterul Jakob, cîntărețul de orgă din Strasbourg. Nu mai e nevoie deci să ne spunem nimic despre noi. Putem să ne punem întrebări mai însemnate. Numai cu numele nu realizăm asta. Nu știu încă cine sînteți și nici cum sînteți... Trebuie să exprimăm lucruri mai însemnate: mă gîndesc la melodii lăuntrice, la dumneavoastră, la tablourile dumneavoastră lăuntrice... Am auzit că o să pictați aceste aripi de orgă. Să ne ajutăm reciproc! Tablourile dumneavoastră o să vadă poate mai repede lumina zilei, dacă le ademenesc cu tonurile mele... Poate că degetele mele o să fugă mai ușor pe clape, dacă privesc tablourile dumneavoastră. Deci, calcant, îmi trebuie aer, mult aer... »

Calcantul sări pe pedalele mari ale foalelor, gîfîind tot atît de puternic ca orga în care pătrundea acum aerul. Meșterul Jakob se așeză pe banca tare a orgii și se mișca încoace și încolo ca să-și găsească locul cel mai potrivit. Și Holbein proceda la fel cînd se așeza înaintea șevaletului, înainte de a pune mîna pe pensulă. Acum, meșterul Jakob își puse mîinile pe clape și începu o melodie energică la unison. Era unul din cîntecele acelea

liniştite de rugă ale procesiunilor şi pelerinajelor care puteau fi cîntate în limba germană. Organistul cînta cu vocea lui frumoasă şi sonoră:

Ne rugăm Sfîntului Duh cu aleasă cuviinţă
Mai ales pentru dreapta credinţă
Să ne ocrotească sfîrşitul anume
Cînd vom pleca din jalnica lume.
Doamne miluieşte.

Lui Holbein nu-i plăceau nici pelerinajele, nici procesiunile şi nici cîntecele care răsunau în asemenea ocazii, totuşi simţea cu cîtă bucurie şi profunzime cînta meşterul Jakob acest cîntec la orgă şi din gură. Şi cum îl cînta! El înfrumuseţa melodia cu note secundare şi ornamente, aici bătea un tril, în altă parte schimba ritmul. Cînd prelungea un ton peste măsură, cînd lăsa tonurile săltăreţe să se fugărească grăbite. Acum nu mai era o singură melodie, se desfăcuse în două melodii supra şi contrapuse. Holbein, care, de altfel, nu iubea decît melodiile scurte şi îndrăzneţe ale francezilor şi italienilor, cîntece lumeşti cu acompaniament de orgă, se bucură de cîntec. Închise ochii şi zări curînd în faţa lui aripile orgii acoperite de picturi. Aşa trebuiau să arate şi nu altfel. Şi în felul acesta le şi pictă.

Atunci începu prietenia lui cu meşterul Jakob, care mai tîrziu deveni o mare prietenie. Îl rugă pe meşterul Jakob să fie naşul fiicei lui, Annele, născută de curînd.

« Nu ştiu dacă o să fiu un naş bun pentru dumneavoastră », spuse meşterul Jakob. Probabil nu v-aţi gîndit la darul meu de botez. Nu sînt un om bogat. Lăsaţi-mă să vă spun cinstit. Văd că sînteţi un om rece, meştere Holbein. În preajma dumneavoastră aş putea să îngheţ. »

« Meştere Jakob, faceţi-mi plăcerea şi veniţi în casa şi familia mea. Radiaţi căldură. »

Holbein mai spusese o dată această frază, la logodna sa. Căldura a fost atît de trecătoare? Îngheţa din nou?

Meşterul Jakob a fost naşul Annelei. Se ducea acasă la pictor la intervale regulate, deşi lungi. Obiceiurile lor de viaţă erau foarte diferite. Meşterul Jakob era o pasăre de noapte. Noaptea, degetele lui scoteau tonurile cele mai desăvîrşite. Holbein, dimpotrivă, era unul dintre cei care se sculau cu noaptea în cap. Opera lui era într-adevăr o realizare de zi. Se întîlneau amîndoi de obicei seara, cînd Holbein termina lucrul în atelier şi meşterul Jakob pleca la catedrală. De cele mai multe ori stăteau de vorbă în atelierul bine rînduit şi curat al pictorului, beau cîte un pahar cu vin, şi curînd meşterul Jakob se simţea atras de orga lui dragă. Holbein se ducea la culcare. Nu-şi însoţea niciodată prietenul la muzica lui de noapte. Meşterul Jakob l-a privit pe pictor în atelier, la lucru, numai o singură dată. Holbein tocmai picta capul lui Meyer. Meşterul Jakob se minună de asemănare, puse o mulţime de întrebări şi apoi căzu într-o tăcere adîncă.

« Sînteţi deprimat, meştere Jakob? V-aţi fi aşteptat să vă pictez o dată şi pe dumneavoastră? Nu pot să vă pictez. În fiinţa dumneavoastră sălăşluieşte ceva ce nu pot reda. Poate e căldura, poate pasiunea dumneavoastră. Desigur că v-aş putea picta trăsăturile feţei ca pe acelea ale domnului Meyer. Oricine ar putea să vadă că sînteţi dumneavoastră. Dar portretul dumneavoastră, dacă l-aş vedea cu ochii mei, ar fi rece şi asta nu e îngăduit! Pe dumneavoastră nu vreau să vă văd rece, nu pe dumneavoastră... De aceea nu pot să vă pictez. »

Meşterul Jakob a dat din cap şi a rîs.

« Vă gîndiţi atît de mult la mine... Dealtfel, meştere Hans, nici nu vreau să fiu pictat. Nici n-am dorit-o vreodată. Viaţa mea să fie ca muzica. Un ton e aici doar prin faptul că trece. Nu poate şi nu-i e îngăduit să rămîie, altfel n-ar exista muzica. Nici eu nu pot şi nu mi-e îngăduit să rămîn. Nici mie... De aceea să nu rămînă nici un tablou cu mine. »

Holbein s-a gîndit multă vreme la fraza aceasta. De cîte ori privea capul lui Meyer, îi

venea în minte meşterul Jakob. Deci Meyer va rămîne, căutînd simbolic ocrotire sub mantaua madonei. Meșterul Jakob nu dorea să rămîie, el voia să fie ca muzica? Holbein nu înțelegea mare lucru din muzică. Cînta prost şi în tinereţea lui nu învăţase să cînte la lăută şi să fredoneze melodii. Pensula şi condeiul de desen nu i-au lăsat timp pentru aceasta. Nici nu dansa ca lumea şi găsea paşii plini de graţie, făcuţi înainte şi înapoi, tot atît de lipsiţi de sens ca şi ţopăiala furtunoasă. Nu-l impresiona sunetul muzicii de dans. Dar muzica de orgă a meşterului Jakob era cu totul altfel. La sunetele ei, pînă şi cugetul, grav şi rece al lui Holbein, începea să zburde. Iar în noaptea aceasta, îi era dor de un asemenea dans. De aceea voia să se ducă acum la meşterul Jakob.

În depărtare răsună un clopoţel subţire. Un felinar roşu luminează la capătul străzii. Lumina pluteşte deasupra pămîntului şi creşte văzînd cu ochii. Clinchetul clopoţelului se apropie. Un preot vine cu sfintele taine, înaintea lui merge paracliserul. Cu paşi măsuraţi, trec pe lîngă Holbein, fără să-l bage în seamă. Preotul şi paracliserul au o datorie însemnată. Un om e pe moarte. Moartea e al treilea personaj legat de ei. Clopoţelul sună mai stins, lumina felinarului dispare, preotul, moartea şi paracliserul au trecut de colţul străzii. Şi Holbein îşi continuă drumul. Pe cer norii se adună şi acoperă stelele. Un vînt rece suflă de dincolo de Rin. Ferestrele caselor sînt ca nişte găuri întunecate. Toate felinarele caselor sînt stinse. Numai în faţa statuii Sfîntului Rochus, care apără de ciumă, pîlpîie o candelă. Şi acum, ameninţătoare şi dominînd totul, faţada catedralei se ridică înaintea lui Holbein, pe cerul înnorat. Privirea lui Holbein alunecă pe ea pînă în vîrf, parcă pipăind-o. În liniştea nopţii, adie sunete. Ele plutesc lin, unele după altele, apropiindu-se de el. Holbein sperase să le audă. Meşterul Jakob e în biserică. Holbein îşi vede prietenul cum cîntă, aşezat în faţa aripilor deschise ale orgii. Va fi oare totul aşa ca atunci cînd l-a cunoscut pe meşterul Jakob? Trebuie să

ştie ce să facă, cum să picteze, pentru ce să se hotărască.

Trei lovituri răsună în poarta închisă. Iarna trecută un străin a pătruns în catedrală. Nici la sunetele muzicii nu i s-a luminat faţa întunecată. A ajuns cu forţa pînă la organist şi a cerut bani. Dacă atunci nu ar fi intervenit calcantul, cine ştie ce ar fi săvîrşit străinul... De atunci meşterul Jakob încuie biserica cu cheia cea grea. Acum aude bătăile în uşă şi se miră. Calcantul răsuflă uşurat, în sfîrşit, acum va avea o mică pauză. Se mai ţine pe picioare doar la gîndul că va fi răsplătit. Mult mai bucuros ar dormi, fie chiar şi în biserică, pe o bancă tare de lemn. Îşi scutură încheieturile amorţite. Dealtfel, astăzi a fost şi o zi deosebit de obositoare. Meşterul Jakob regretă puţin melodia întreruptă, în timp ce ia cheia grea a bisericii, care la nevoie i-ar putea sluji şi drept armă, şi coboară cu prudenţă scara îngustă în spirală. Păşeşte gînditor de-a lungul navei laterale, pardosită cu lespezi funerare. Sub el se înşiruie mormintele, unul lîngă altul. La uşă strigă cu putere:

« Cine-i afară? »

În golul bisericii, vocea lui răsună înfundat.

« Sînt eu, Hans Holbein, pictorul. »

« Dumneavoastră, Holbein? Veniţi la mine noaptea ca Nicodim la Isus? Ce s-a întîmplat? »

Meşterul Jakob învîrte cu putere cheia în broască şi deschide uşa. Balamalele scîrţîie atît de tare încît calcantul se trezeşte o clipă în galerie, dar pe loc capul îi cade înapoi pe pupitru şi adoarme din nou.

Holbein stă în chenarul, negru ca noaptea, al uşii şi îşi suceşte şapca în mîini ca un ucenic venit să ceară ceva.

« Meştere Jakob, iertaţi-mă dacă vă deranjez în toiul nopţii. »

« Sînteţi oricînd binevenit. Nu mai sîntem în toiul nopţii! Ne apropiem de zori. Curînd o să cînte cocoşii. Chiar şi pe mine m-a ajuns oboseala. Ce s-a întîmplat că nu dormiţi? Dumneavoastră, care preţuiţi atît de mult somnul? »

Holbein simte ironia din vocea organistului. Cît de des nu i-a reproşat pînă acum meşterul Jakob că duce o viaţă mult prea ordonată, cu nimic deosebită de a vecinilor din jur.

« Zbuciumul meu e mai puternic decît somnul. Sînt nemulţumit, fiindcă munca mea a fost zadarnică. »

Meșterul Jakob închide uşa. Lumînarea lui pîlpîie. Oricum, nu dă prea multă lumină. Canonicii şi primarul nu s-ar mulţumi cu ea. În sfeşnicele lor de argint ard lumînări mai groase. Meşterul Jakob ţine în mînă doar un sfeşnic de cositor. Umbrele sînt mici, întunecimea se lăţeşte pînă departe. Lumina slabă nu-l trezeşte pe calcant, jos, în navă. Visează plăcut la o cină îmbelşugată şi la buzunare pline. Luminînd, meşterul Jacob o ia înainte peste lespezile funerare. La începutul scării în spirală, se opreşte şi spune:

« Cum aş putea să vă mulţumesc, meştere Holbein? Nici măcar nu ştiu dacă sînt eu însumi mulţumit. Să mergem sus. Acest urcuş ne stă la dispoziţie şi scara în spirală e pentru noi o binecuvîntare. În ce fel? Vă veţi da seama îndată, să mergem! Fiţi prevăzător, treptele sînt tocite, deschiderea e strîmtă. O ştiţi. Urcuşul e anevoios. De ce sînteţi nemulţumit? »

« Meyer zum Hasen a refuzat tabloul. Nu mai progresez... »

« Asta e o greşeală, meştere Holbein. Scara în spirală o ştie mai bine. Numai s-o urcaţi încet şi cu precauţie! Deşi ajungeţi mereu în acelaşi loc al spiralei, de fiecare dată e însă cu o spirală mai sus, şi aşa mereu. Vă daţi seama? Dacă vreţi să mergeţi în sus trebuie să urcaţi. Dacă vreţi să fiţi mulţumit, nu trebuie să vă mulţumiţi cu lucrul realizat. Dacă vreţi să trăiţi fără să vă amăgiţi, trebuie să fiţi recunoscător pentru dezamăgire. Mergeţi mai departe. Tot mai departe! »

« Încotro, meştere Jakob? »

« Ştiu şi eu? Pînă la ultima spirală. Pînă la cea mai înaltă desăvîrşire. Ştiu eu dacă îi spune Dumnezeu? »

 Meşterul Jakob şopteşte:

« Dar nu ne poate auzi nimeni? Marele Consiliu nu trebuie să afle vorbele mele. Altfel n-aş mai avea voie să cînt aici. Vedeţi doar, Meyer nu a luat tabloul şi ştiu bine de ce! Vedeţi, am ajuns sus. Calcantul? Nu ne stinghereşte. Doarme ca un şobolan, să-l lăsăm să doarmă. V-aţi pierdut răsuflarea? Sînteţi atît de puţin obişnuit cu urcuşul? »

Holbein surîde încurcat şi se prăbuşeşte istovit pe banca orgii. Apoi se ridică din nou şi priveşte în jur. Aripile orgii sînt larg deschise. Prin obscuritatea luminată difuz îngerii şi sfinţii surîd liniştit şi senin. Nu-i mai plac. Totuşi i-au adus atîta glorie şi recunoaştere. Dar lauda i se cuvenea lui Holbein, pictorul de biserici. Nu sînt pictor de biserici, excelenţă, nu sînt pictor de sfinţi... Nu pot să vă pictez madona... Nu ştiu cum s-o pictez... V-am spus-o de îndată — nu, am avut de gînd să v-o spun... La uşa de jos a orgii, e agăţată o gravură în cupru. Meşterul Jakob a prins-o acolo. Holbein o cunoaşte, dar nu s-a ostenit niciodată s-o privească atent. Îi e tot frică să nu devină invidios. De fapt, el n-are posibilitatea să se ia la întrecere cu numeroşii gravori care lucrează pretutindeni. Deşi cunoaşte gravura în lemn şi o foloseşte cu măiestrie. Dar gravura în cupru? Această foaie e opera meşterului Albrecht Dürer din Nürnberg. Gravurile lui în cupru sînt cunoscute şi renumite pretutindeni. Cu pictura lui lucrurile n-ar sta însă la fel.

O femeie înaripată şade pe o scară. Pare să fie foarte obosită. Şi-a sprijinit capul în mîini. Ochii îi sînt pierduţi în depărtare. Ce văd? Trebuie să fie ceva trist, căci privirea e foarte serioasă. O femeie ciudată, o fiinţă fantastică. Poartă o coroană pe cap şi un cerc în mînă. Jos, pe podea, sînt risipite unelte. În spatele unui glob, un cîine s-a făcut covrig, ca să doarmă. A obosit şi Holbein. Curînd nu mai poate să deosebească toate celelalte lucruri de pe hîrtie. Odată cu oboseala, creşte jalea în jurul lui. Aici e însăşi privirea lui, care rătăceşte în depărtare, fără ţintă, fără limite, fără s-o întîmpine, prietenoasă,

o altă privire. Melancholia... Meşterul Jakob ridică luminarea şi luminează faţa pictorului.

« De ce vă sînt ochii atît de tulburi, meştere Hans? Mie mi se pare chiar că sînt inflamaţi. »

Holbein se şterge cu mîna pe frunte.

« E tîrziu noaptea... Şi nu mă pot obişnui să fac zi din noapte chiar dacă rîdeţi de mine. Dumneavoastră sînteţi tocmai un astfel de om. Vedeţi cum arată ochii mei după asemenea încercări. Poate că oboseala mea e şi din cauza gravurii dumneavoastră în cupru de aici. Ea mă umple de tristeţe...

« De ce, meştere Hans? »

« Mă tem de această femeie care priveşte aşa fix în gol. Dacă ochii mei n-ar fi atît de tulburi, ar avea aceeaşi privire. Acuma ştiu: nemulţumirea mea se aseamănă cu acea melancolie... De ce oare? »

« Drept răspuns v-aş cînta cu plăcere ceva, dar pentru asta ar trebui să trezesc calcantul şi am avea un ascultător destul de nepriceput. Aşadar să ascultăm tonurile acumulate în orga mută. Cîte cîntece am cîntat la ea! Au dispărut, numai în aparenţă, pentru totdeauna, numai în aparenţă... Dacă foaia aceasta vă întristează, sînteţi pe drumul pe care meşterul Albrecht Dürer voia mereu să-l părăsească. Şi eu cunosc asemena drumuri...Trăieşti melancolia atunci cînd te socoteşti stăpînul tuturor lucrurilor, tuturor cunoştinţelor şi tuturor experienţelor. Vi se întîmplă aceasta, meştere Holbein? Vi se întîmplă aceasta? »

Holbein dă din umeri. « Nu ştiu, meştere Jakob. »

« Sînteţi un om cu faimă, meştere Holbein: mai degrabă bogat decît sărac. Nici măcar Annele, fetiţa dumneavoastră bolnavă, nu vă împovărează prea mult viaţa. E timpul să vă viziteze melancolia şi să vă ceară în căsătorie cu atîta vehemenţă încît s-o urmaţi pînă şi noaptea. Ştiu, e o căsnicie amară. N-o poate îndura oricine. Dar e salutară. Îi frînge numai pe cei slabi. Să nu aflaţi mulţumire în formele şi valorile realizate;

 dacă o faceţi, doamna melancolie nu vă ia numai

de soț, ci și ca pradă. Atunci ați înceta să fiți un artist. »

Prin imensitatea bisericii fîlfîie stoluri de lilieci. Holbein tresare ori de cîte ori un liliac zboară atît de aproape de el că îi simte suflul. Meșterul Jakob rîde.

« Nu trebuie să vă temeți de aceste apariții negre. Sînt prietenii mei de fiecare noapte. Aveți un dușman mai de temut: doamna melancolia... Și eu încerc să stăpînesc această femeie. Cu mulți ani înainte, mi-am cumpărat la tîrgul din Nürnberg această gravură în cupru. Chiar doamna Dürer era acolo și vindea gravurile soțului ei. Da, așa era pe atunci! Soția era și o vînzătoare iscusită. Iar artistul era un meseriaș onorabil. Numai că nu făcea pantofi, haine, chei sau ferestre, ci gravuri în cupru... De ce vă mirați așa? Doar ați cunoscut și dumneavoastră viața aceasta, meștere Holbein. Pentru dumneavoastră însă a trecut, căci trebuie să deveniți un artist adevărat. De aceea vă sfătuiesc: plecați în călătorie ...»

Holbein așteptase un asemenea sfat și se temuse de el. De cinci ani nu mai făcuse o călătorie mai lungă.

« Credeți că ar trebui... ? »

« Da, meștere Holbein, luați toiagul drumeției, ca odinioară în tinerețe. După cîte mi-ați povestit, ați călătorit mult. Plecați la Isenheim și spuneți o rugăciune la mormîntul tatălui dumneavoastră, căruia îi datorați atît de mult. Și apoi studiați opera măreață a lui Mathias Neithardt — mai tîrziu numit Gotthardt... O să vă copleșească și poate o să vă transforme! »

Holbein s-a așezat picior peste picior, cu coatele pe genunchi și și-a rezemat capul în mîini.

Tatăl lui... Se gîndește la o zi de martie. Primăvara se și ivise pe Rinul de sus cu adierile-i blînde și bogăția ei de flori. Atunci, într-o dimineață, a intrat un oaspete în casa lui Holbein. Era în hainele de sărbătoare, în alb și negru, ale canonicilor antoniți, cu crucea Sfîntului Anton pe piept.

«Aş dori să vorbesc cu stăpînul casei, cu meşterul Holbein cel tînăr, pictorul.»

Holbein examină vizitatorul, nădăjduia o comandă nouă.

«Eu sînt fratele Paul şi vin de la Isenheim. La începutul lunii februarie, iubitul dumneavoastră tată, pictorul Hans Holbein, a adormit întru Domnul împăcat şi senin.»

«Cum? a murit tata?» a întrebat speriată, doamna Elisabetha.

«L-am îngropat cu toată cinstea. Era doar un prieten stimat al mînăstirii noastre. Am slujit pentru el şi cîteva recviemuri, căci îi mai datoram bani pentru ultimele lui tablouri. De pe urma tatălui dumneavoastră n-au rămas prea multe lucruri. Desigur că o să-i vizitaţi în curînd mormîntul şi cu ocazia aceasta o să ridicaţi lucrurile rămase. Sînt bine păstrate în încăperile abatelui nostru.

«Dar ce lucruri sînt?» întrebă Holbein.

Antonitul ridică din umeri.

«E atît de important pentru dumneavoastră? Veniţi la Isenheim şi o să vedeţi. Desigur că veţi fi oaspetele nostru. Sîntem prietenii tuturor pictorilor dreptcredincioşi. La Isenheim lăsaţi-vă consolat de marele altar al meşterului Mathias. Tablourile lui răscolesc toate inimile, chiar şi pe cele mai împietrite.»

Oaspetele n-a rămas mult timp. Luă o mică gustare şi bani de la doamna Elisabeth pentru alte viitoare recviemuri. Apoi vorbi de nişte treburi pe care trebuia să le rezolve la Basel pentru ordinul lui şi îşi luă rămas bun. Doamna Elisabeth, cu toate că nu-şi văzuse niciodată socrul, fu covîrşită de doliu în tăcere. Holbein nu-şi poate aminti să-l fi mişcat moartea tatălui.

«V-aţi simţit prea bine în propria piele», spunea meşterul Jakob. «N-aţi lăsat pe nimeni, nici măcar pe soţia dumneavoastră, să vi se apropie mai mult decît pînă la această piele întinsă bine deasupra oaselor... Totuşi, soţia are dreptul să se apropie de soţul ei mai mult decît pînă la piele...»

« Ce-i foloseşte soției mele acest lucru? Nici eu nu doresc să mă apropiu atît de mult de alt om ca să-i pot vedea toate ascunzişurile sufletului. Nu, nu-mi place aceasta! Cîtă murdărie şi gunoi e adunat acolo! Nu vreau să le văd pe toate. Poate nu aş putea suporta priveliştea, poate aş lua-o la fugă...

Calcantul sforăie puternic. Fața lui opacă e năpădită de un fel de bucurie. În visul lui profund, se bucură de somn. Dacă n-ar avea chiar atîta nevoie de bani, n-ar ieşi din casă noapte de noapte să-i slujească acestui organist apucat. Dar are mare nevoie de cîştig, căci nevasta i-a născut nouă copii. Trăiesc toți nouă. Numai un băiat a plecat pînă acum de acasă. Ceilalți țipă de mai multe ori pe zi după pîine şi fiertură. Niciodată n-a putut să aducă acasă destul şi se apucase chiar şi de cerşit. Atunci s-a întîlnit întîmplător cu meşterul Jakob, care l-a întrebat dacă se teme să calce pedala orgii noaptea în catedrală. Calcantul titular se codea de fapt să-şi sacrifice somnul noapte de noapte, şi meşterul putea să-l înțeleagă. Desigur că sărmanul şi truditul tată se temea, dar nevoia îl silea să pară neînfricat şi să-şi petreacă nopțile în catedrală. El nu se temea numai de nopțile din biserică ci şi de ciudatele cuvîntări ale cîntărețului de orgă. Ele îl zăpăceau de tot. În capul mare al calcantului, deasupra căruia fluturau plete lungi roşcate, era dealtfel destulă neorînduială. Cele mai diferite chipuri şi reprezentări se îmbulzeau alături pline de neîncredere. În sunetele de sărbătoare pioase, calcantul auzea țipete de copii. Mireasma dulceagă a tămîiei îi evoca mirosul acru al berei pe care o înghițea în fiecare seară ca să-şi înfrîngă teama, înainte ca vocea cicălitoare a nevestei să-l izgonească de acasă.

« Cară-te la catedrală, puturosule! Scoate pentru puii tăi bani din orgă, dacă nu poți să-i cîştigi altfel. »

S-a dus bucuria anticipată a culcuşului cald. Afară, în frig şi în întuneric, în lumea tonurilor

la care nu avea acces şi a căror înălţare nu putea s-o ajute decît cu puterea picioarelor.

Însă acum, pe banca tare de lemn, muşchii încordaţi ai picioarelor i se destind, iar visul netezeşte contururile încîlcite din capul calcantului şi îi vrăjeşte faţa într-un surîs.

Holbein îi ia meşterului Jakob lumînarea din mînă şi luminează faţa celui adormit. Lumina trece dincolo de pleoape, dar totuşi ele se închid mai strîns peste ochi şi calcantul surîde mai departe. Dar deodată se trezeşte, sare ca un animal fugărit şi se uită în jur iritat şi speriat. În loc să apese pe pedală, a dormit! Meşterul Jakob o să-l dea afară din slujbă. Cine ar putea să i-o ia în nume de rău! Oare se mai poate drege ceva? Cu o săritură sprintenă, omul greoi ajunge pe scînduri, se agaţă cu disperare de lemnărie şi se lasă cu toată greutatea corpului cînd pe o parte cînd pe alta. Dar nu răsună nici un ton. Totul s-a sfîrşit! Copiii lui o să se stingă de foame unul după altul! Dar de ce e omul atît de îngrozit? întreabă Holbein. « A visat urît? »

Meşterul Jakob se aşază pe banca orgii.

« Dacă umfli foalele atît de puternic, atunci să merite cel puţin osteneala. Deci, în numele Domnului. »

Începu să cînte la orgă pe un registru, cu o vibraţie argintie. El îi spune limba zorilor. Cu ea salută ziua cea nouă. Dimineaţa să se apropie blînd, pe nesimţite, nu cu putere răsunătoare şi plină de strălucire. Nu sîntem încă atît de departe? Fără să-şi întrerupă cîntecul, meşterul Jakob se întoarce spre marea fereastră dinspre răsărit. Da, primele raze încep să se lăţească pe geamurile uriaşe. Fluturarea uşoară trece pentru ultima oară prin spaţiul nesfîrşit şi apoi se ascunde în turn. Liliecii au terminat vînătoarea de noapte. Acum atîrnă ca nişte ciorchini de struguri uriaşi de grinzile turnului şi îşi încep somnul de peste zi. Acum sclipirile roşietice au ajuns pînă la chipurile sfinţilor. Le luminează feţele ca şi cum ar vrea să-i

 trezească. Vibraţiile cîntecului de dimineaţă se

întîlnesc cu primele vibrații ale luminii. Meșterul Jakob numește clipa asta nunta dimineții. Din legătura asta se naște ziua lui. E în același timp punctul culminant al ei, despărțirea de cîntecul lui de noapte. Acum lasă sunetul flautelor puternice să se reverse bucuros în limba dimineții, apoi bașii înăbușiți și întunecați care se bucură că au scăpat din lăcașul orgii și se grăbesc să se urce pe pilaștri și montanți, pentru ca în cele din urmă să se stingă vibrînd în bolțile ascuțite.

Prima rază a soarelui nimerește aripile orgii care au fost pictate de meșterul Holbein — ziua și nu noaptea. Meșterul Jakob e convins că acum sfinții de pe aripile orgii se trezesc și își unesc cîntecul cu imnul tuburilor și limbilor orgii. Chiar dacă orga amuțește, spațiul catedralei din Basel va rămîne plin de imnurile neauzite ale sfinților. Organistul își lasă mîinile să alunece încet de pe clape. Calcantul sare de pe scîndurile foalelor și simte că i se înmoaie cîrcelul care îi prinsese mușchii gambei. Imediat, toți trei coboară prevăzători și încet scara abruptă în spirală. Meșterul Jakob îi dă calcantului cîștigul de noapte, un ban strălucitor. Roșcovanul îl ascunde cu iuțeală în pantaloni. Apoi organistul se desparte fără cuvinte de Holbein și își tîrie picioarele țepene spre casa lui așezată într-un ungher al pieței catedralei. E prea obosit ca să se mai gîndească la oaspetele lui de noapte, sau să mai scoată vreun cuvînt. Ușa casei o găsește descuiată, așa cum a lăsat-o. Nu-și pune nici o încuietoare între lumea lui mică și lumea lui mare. E burlac, nu prețuiește femeile. Copiii nu-l stingheresc. De ce să-și încuie casa? Se încuie numai în biserică. Dar acolo hotarul zăvorului ușii e prea departe de banca orgii ca să-i reție zborul gîndurilor. Aici, la el acasă, totul e mic și strîmt. Urcă scara îngustă spre dormitor. Treptele sînt șubrede și trosnesc la fiecare pas. În razele soarelui de dimineață, dormitorul zace dezolat și în neorînduială. Patul e sărăcăcios. Drept așternut îi slujesc doar blănuri. Pătura e atît de spălăcită că de-abia poți să recu-

noşti că e făcută din petice cusute laolaltă. Meşterul Jakob suride mulţumit, îşi leapădă haina, îşi scoate pantofii ascuţiţi din picioare, se înfăşoară în pătură, se întinde şi lunecă încet pe tărîmul somnului.

Holbein pleacă la Isenheim.

În prima seară, se culcă într-un stog de fîn. Poate că ar fi găsit şi un han în care să poată înnopta, dar astăzi îi place mai mult un stog de fîn. Să fie la fel ca odinioară cînd trecea de la Augsburg spre Basel, sau din Basel spre Italia. Fînul e moale şi cu miros plăcut. În jur e linişte. Prin acoperişul găurit îl poleiesc razele stelelor. Mult timp nu poate să adoarmă. Se simte singur pentru prima oară în viaţă. Deşi a fost de mai multe ori singur, niciodată din singurătate n-a crescut însingurarea. Niciodată nu i-a refuzat nimeni vreun tablou... Doamna melancolia îl priveşte cu ochii ei cumpliţi. Deprimarea îi apasă pieptul. Cum să scape de ea? Spre dimineaţă visează că se află pe cîmpii nesfîrşite pe care le colindă ca un hoinar obosit şi înfometat. La deşteptare îl dor toate mădularele. Cînd se rostogoleşte afară din fîn, aerul e reavăn şi curat. şi el îl soarbe adînc în piept. Îşi scutură cu degetele fînul din păr. Apoi se întinde de cîteva ori ca să se dezmorţească, înainte de a pleca mai departe spre nord. Seara se strecoară din nou într-un stog cu fîn şi în noaptea asta doarme mai bine, adînc şi fără vise.

A doua zi, la amiază, e în faţa porţilor oraşului confederat Mühlhausen. Aici vrea să poposească ca să-şi împrospăteze proviziile şi să-şi găsească un loc confortabil pentru înnoptat. Pe cheiuri o

să caute un vapor să-l ia la Colmar. Se bucură așteptînd această parte a călătoriei. Vaporul o să plutească încet în josul fluviului. O să aibă timp și răgaz să privească peisajul. La apus se va înălța zidul verde al Vosgilor, la răsărit poate umbra firavă a Pădurii Negre. Picioarele lui trudite se vor odihni. Curînd se va întoarce la Basel, lăsînd în urmă Isenheim — mormîntul tatei — mînăstirea — altarul pictat de meșterul Mathias — cuvintele abatelui. Poate că atunci totul va fi altfel.

Seara, Holbein șade în sala prost luminată a hanului în fața unei căni cu vin roșu. E obosit. Tocmai cînd vrea să plece la culcare, în han mai sosește un oaspete întîrziat.

« Hei, hangiule! »

Hangiul așază stacana de cositor pe care tocmai o lustruia pe masă și vine repede din camera vecină.

« Aveți loc să ne găzduiți: pe mine, două femei, cîțiva servitori și caii? »

« Da, desigur, domnule! Casa mea vă stă la dispoziție. Femei spuneți?

Oaspetele încuviințează.

« Veniți cu mine, domnule, să vă arăt camerele.»

« Asta o să rezolve servitorul meu. Mie aduceți-mi ceva de băut. »

Răsuflînd ușurat, străinul se așază la una din mesele lustruite cu alb. Feciorii duc bagajele în casă, multe lăzi cu învelitori de piele și legături mari. Cele două femei, ale căror fețe de abia se zăresc, se grăbesc de îndată spre dormitoare. Holbein se minunează în tăcere. N-a mai auzit nicicînd ca în hanuri publice să înnopteze femei. Și de cînd călătoresc femeile? Cine poate fi acest om? E în floarea vîrstei. Haina de piele colorată îl prinde bine. Pe mîinile lui frumoase strălucesc inele de aur cu pietre prețioase. Se uită iscoditor în jurul său în sala hanului. Chipuri obișnuite, doar Holbein îi atrage atenția.

« Doriți să veniți la masa mea? Nu-mi place singurătatea. Țineți-mi puțin de urît. »

Holbein șovăie o clipă, apoi își ia cana cu vin și se așază lîngă oaspetele întîrziat.

« Nu sînt un tovarăş sociabil. O să vă pară rău!
« Cum vă numiţi? »
« Sînt Hans Holbein, un pictor din Basel. »
Străinul zîmbeşte.
« Sînteţi pictorul Holbein, care a lucrat pentru cunoscutul tipograf Froben din Basel? Şi care a împodobit cu ilustraţii cartea magistrului Erasmus din Rotterdam — *Elogiul nebuniei*?
« Da, eu sînt », spuse Holbein destul de mîndru. « Şi cine sînteţi dumneavoastră, dacă mi-e îngăduit să vă întreb? »
« Eu sînt Melchior Trechsel, tipograf şi editor din Lyon. »
Holbein a auzit pînă acum deseori numele ăsta, printre colegii de meserie; e tot atît de cunoscut ca şi numele Fugger printre negustori.
« Mă bucur mult că vă cunosc, un artist atît de renumit », spuse Trechsel. Îmi daţi voie să vă invit la un pahar? »
« De fapt, voiam să merg la culcare. Mîine am de făcut un drum lung, plec în călătorie. »
« O călătorie? Încotro? »
« La Isenheim, vreau să merg la mormîntul tatălui meu. »
« Înainte de această călătorie tristă, o să vă facă bine un pahar. Hei, birtaşule, încă un vin roşu! »
Hangiul se bucură de vizita tîrzie. Să sperăm că o să rămîie destul de mult.
« La ce lucraţi acum, meştere Holbein? Vreau să spun în atelierul dumneavoastră.»
Holbein tace.
« Ce planuri aveţi? Sau poate că preferaţi să nu vorbiţi despre ele? Cîte unele au nevoie de timp să se coacă. »
Deodată Holbein simte că ar trebui să vorbească. « Poate o să-mi facă bine », se gîndeşte.
« N-am planuri. Ultimul meu tablou a fost un eşec. Cînd o să mă întorc la Basel, trebuie să-mi caut de lucru. Domnii cei mari gîndesc mereu

că un pictor poate să facă orice le trece prin minte...»

«De ce sînteţi atît de amărît? Eu mă întorc tocmai dintr-o călătorie lungă. Ştiţi, e minunat să cunoşti oameni şi ţări străine, să umbli prin oraşe străine, să auzi şi să vorbeşti mai multe limbi. De unde sînteţi de fapt, meştere Holbein?»

«Din Augsburg.»

«Şi eu am fost acum cîţiva ani la Augsburg. O da, Augsburgul e un oraş italienesc pe pămînt german. Cunosc şi Viena şi chiar îndepărtata Cracovie. Îmi amintesc foarte bine de Nürnberg. Acum mă întorc dintr-o călătorie făcută în nord. Am fost cîteva săptămîni la Universitatea din Wittenberg de care acum se vorbeşte mai mult decît de Praga sau chiar decît de Paris. Cine vrea să fie în pas cu vremea, învaţă la Wittenberg.»

«La Wittenberg? Acolo nu sînt numai eretici?»

Trechsel rîde.

«Eretici! Cuvîntul sună nepotrivit în gura dumneavoastră, meştere Holbein.»

Holbein roşeşte. Se simte luat peste picior.

«Acum mă bucur că o să-mi revăd oraşul natal. Am lipsit aproape un an. La noi e plăcut chiar toamna şi iarna, nu e atît de frig ca în nord unde chiar şi în luna mai trebuie să mai îmbraci haina îmblănită.»

«Am un prieten în Avignon, un cetăţean din Basel, îl cheamă doctor Bonifacius Amerbach», spune Holbein, «Locuieşte acolo din cauza studiilor sale.»

«Doctorul Amerbach? O da, îl cunosc foarte bine pe doctorul din Basel. L-am şi vizitat pînă acum de două ori la Avignon. Dar dumneavoastră? Cînd aţi fost acolo ultima oară?»

Holbein încruntă fruntea. Apoi însă spuse deschis şi spontan: «N-am fost niciodată la Avignon. De altfel, pînă acum nu cunosc deloc Franţa.»

«Acum sînteţi tînăr şi mai aveţi multe călătorii de făcut. Mă gîndesc la ceva. De ce nu vreţi să începeţi chiar acum şi să veniţi cu mine la Lyon?
 De la Lyon ajungeţi uşor la Avignon. M-aş bucura

foarte mult să călătorim împreună! Şi fiica mea s-ar bucura să ne însoţiţi. E destul loc în caleaşca mea. N-o să întîlniţi atît de curînd o ofertă atît de avantajoasă. Veniţi cu noi! »

Lui Holbein îi piere glasul. Să călătorească în Provence? Îi ajung oare banii pentru această călătorie? Poate va cîştiga ceva pe drum. Poate că Amerbach va dori să-i facă portretul. Pe tînărul învăţat nu l-a mai văzut de mulţi ani. Îl ştie bine fiindcă i-a mai făcut un portret. Deşi au trecut peste cinci ani de cînd a luat tabloul de pe şevalet, îi ştie încă fiecare trăsătură a feţei. A fost un tablou izbutit. Amerbach era un om pe placul lui: deştept, îngrijit, de o frumuseţe bărbătească. Totul în înfăţişarea lui, atrăgea privirile: şi bereta moale şi barbişonul la modă. Toate înclinările şi strădaniile lui Amerbach sînt subordonate voinţei sale. El are un singur scop: ştiinţa. E un elev al marelui Erasmus şi îl preţuieşte mai mult decît pe toţi ceilalţi profesori, dar în lungile zile şi nopţi de lucru nu se gîndeşte la el cu dragoste nici o clipă. Erasmus ştie că nu e iubit, nu numai de Amerbach, dar nici de ceilalţi elevi ai săi. Amerbach urmează să fie profesor la Basel unde va preda dreptul roman, pentru îngrădirea puterii nobililor şi clerului şi în acelaşi timp pentru promovarea puterii obşteşti. Acum Amerbach trebuie să se afle aproape de ţintă. Cum arată oare astăzi?

« Amerbach e un fiu al norocului », spune Holbein. În Basel îl aşteaptă o viaţă liberă, lipsită de griji; stimulente, promovări, o carieră strălucită... »

« Şi dumneavoastră puteţi fi un fiu al Fortunei, zeiţa de nepreţuit a norocului, meştere Holbein. Se spune că Fortuna e oarbă. Depinde de dumneavoastră. Opriţi roata norocului. »

« Şi familia mea? Pot, şi mi-e îngăduit oare să-i las pe ai mei singuri trei pînă la patru luni? »

« Aveţi o nevastă curajoasă? Are încredere în dumneavoastră? »

Holbein spune că da, dar răspunsul lui sună încet şi şovăielnic.

Trechsel comandă pentru cină un adevărat ospăţ şi îl invită pe Holbein la masă. Acum, hangiul îl priveşte pe Holbein cu alţi ochi.

« Acest bărbat din Basel nu poate fi un nemîncat, căci altfel desigur domnul distins nu l-ar invita la el », îi spune soţiei. « Aşa că serveşte-l cu atenţie şi pe acest Holbein sau cum îi spune. Umple-i paharul. »

Seara se prelungeşte.

« Meştere Holbein, o să-mi ţineţi tovărăşie la Mülhhausen? Caii mei trebuie să se odihnească. Şi eu am dreptul la odihnă, fără să mai vorbesc de fiica mea şi de camerista ei. De abia mai ţineau ochii deschişi. »

Holbein şovăie să răspundă.

« Dar mai aveţi timp să vă gîndiţi. »

Deşi e întins pe un pat moale, comod, Holbein nu poate să adoarmă. Vinul l-a înfierbîntat. Să primească propunerea editorului din Lyon? Să plece cum îşi pusese în gînd la Isenheim la mormîntul tatălui său? Poate s-o lase atîta timp singură şi chiar fără veşti pe Elisabeth, cu care a fost atît de neprietenos? Se linişteşte puţin de-abia peste mai multe ceasuri şi se scufundă într-un somn uşor, iepuresc. Roata norocului, mare şi ameninţătoare, îi apare în faţă. Se învîrte şi se tot învîrte. În spatele roţii stă însăşi Fortuna. E legată la ochi, dar totuşi lui Holbein i se pare că privirea îi luceşte batjocoritoare. Aruncă-te odată înăuntru! Apucă odată! Eşti fricos, fricos şi nehotărît! Cine nu apucă de roată e tras pe roată...

Gîndeşte-te la asta!

Dimineaţa, Holbein se trezeşte frînt de oboseală. Se aşază în sala hanului, care miroase a duşumele frecate, şi priveşte nerăbdător spre uşă. Oare va veni Trechsel să-i ţie tovărăşie? Iată-l că şi intră pe uşă. Acum nu mai e îmbrăcat în haine de drum, ci poartă un costum de catifea neagră cu nasturi şi catarame de argint. Părul

 încărunţit şi tuns scurt e în desăvîrşită armonie

cu fața proaspătă, bronzată. El nu intră singur, ci e însoțit de fiica lui.

Tînăra fată spune într-o germană perfectă, totuși cu un ușor accent străin: « Bună dimineața meștere Holbein. Tatăl meu mi-a și povestit de dumneavoastră. Doriți să călătoriți cu noi în Franța? »

Holbein ridică din umeri: « Domnișoară... »

« Nu v-ați hotărît încă? Ar fi așa de frumos să călătorim împreună. » « Ne-am și gîndit cum să ne împărțim pe trăsuri la drum », spuse Trechsel rîzînd. « Dumneavoastră ați putea să veniți cu mine în prima caleașcă. În a doua o să călătorească fiica mea, Jeanne, cu camerista ei. Și în a treia, cei doi servitori cu bagajele. »

O cheamă Jeanne, Jeanne... E înaltă și zveltă. Părul negru îi cade pe umeri. Nu și-a pus giuvaeruri. Rochia simplă de călătorie e de culoare cenușie închisă, cu puțin roșu doar la guler și la mîneci. Culoarea obrazului nu e ca la tinerele patriciene. Se vede că-și petrece mult timp în aer liber și nu se ferește nici de razele soarelui, ca celelalte femei distinse pe care le cunoaște Holbein. Ochii ei sînt de un albastru atît de strălucitor cum Holbein nu a mai văzut niciodată.

« Atunci », spune Holbein, « nu-mi mai rămîne altceva de făcut. Vin cu dumneavoastră la Lyon ca să-l vizitez pe doctorul Amerbach la Avignon. »

« Vă prețuiesc hotărîrea; sincer bun venit în mijlocul nostru. »

Holbein nu se poate abține s-o examineze cu atenție pe Jeanne Trechsel. Pe chipul ei, se simțea ceva tainic. Ce-ar putea să fie?

« O priviți cu atîta îndoială pe fiica mea, meștere Holbein. E într-adevăr fiica mea, nu o iubită pe care o tăinuiesc așa cum s-a spus deseori pînă acum. Puteți să mă credeți fără grijă. »

Holbein n-ar fi ajuns la această bănuială. El își dă bine seama că această fată e fiica lui Trechsel, nu numai din cauza asemănării, dar și fiindcă acești ochi strălucitori, limpezi, și

trăsăturile deschise, şi însetate de cunoaştere ale feţei, nu se potrivesc unei iubite.

« Lui Jeanne îi place foarte mult să călătorească, meştere Holbein. De patru ani călătoreşte cu mine în Europa. Nu se teme nici de drumurile lungi şi desfundate, nici de furtuni şi rîuri vijelioase şi mai puţin de gura lumii. »

« Ce să fac oare singură în Lyon, cînd eşti plecat ? »

« De fapt ar trebui să-ţi caut un soţ. Împlineşti totuşi nouăsprezece ani şi e timpul să te măriţi. »

« Mai e destul timp. Vreau să văd puţin lumea şi să ştiu cum îţi cîştigi banii, înainte de a fi pe cale să devin o soţie ascultătoare şi de casă. Păcat, mare păcat că nu sînt bărbat şi că nu pot să mă fac tipograf. Aceasta e activitatea cea mai frumoasă pe care pot să mi-o închipui. »

« Ţi se pare numai aşa. Dacă ar trebui să tipăreşti cărţi tot mereu, te-ai sătura curînd. »

Lui Trechsel îi place foarte mult să fie însoţit de frumoasa-i fiică şi nu se gîndeşte cu adevărat să o mărite, căci în felul acesta ar trebui să renunţe la prezenţa ei...

Holbein nu mai ştie ce să creadă. Femeile pe care le-a cunoscut pînă acum sînt cu totul altfel. Nici una din ele nu ar sta de vorbă atît de liber şi spontan în sala unui han public. Acum Jeanne i se adresează din nou:

« Sînteţi pictor ? Am să vă pun multe întrebări. Din ce se prepară culorile ? Cîte tablouri aţi pictat pînă acum ? În cît timp se termină pictarea unui tablou ? Vă cioplIţi singur şi ramele ? Sînt oameni cărora nu le plac tablourile dumneavoastră ?

« Dar Jeanne, la care din întrebări să-ţi răspundă mai întîi meşterul Holbein ? Îl zăpăceşti de tot. Iertaţi-mă, meştere Holbein, dar totdeauna face aşa ! »

Holbein rîde, dar devine de îndată serios.

« Daţi-mi voie să vă răspund întîi la ultima întrebare. Da, se întîmplă ca unor oameni să nu le placă tablourile mele. Unul din ei este Jakob Meyer, fostul primar din Basel. Îmi comandase o madonă cu mantie ocrotitoare. Un an am pictat

la ea, un an întreg. Apoi a venit și a refuzat tabloul... »

« O madonă cu mantie ocrotitoare? Ce e asta? » vrea să știe Jeanne.

« Madona cu mantia ocrotitoare e un tablou al Maicii Domnului care acoperă cu mantia ei pe cei care îi caută ocrotirea. »

« În Germania mai trebuie să pictați și acum tablouri atît de vetuste? Eu nu le cunosc decît din cărțile bisericești, » spune Trechsel. « Ar trebui să pictați alte tablouri. »

« Pictați-mă pe mine » strigă Jeanne. Eu n-am fost niciodată pictată. Cum arăt oare într-un tablou? N-ați putea să începeți să mă desenați imediat? »

Holbein rîde încurcat. « Așteptați puțin să mă gîndesc. »

Desigur ar fi o temă ispititoare să redai pe hîrtie fața aceasta deschisă, plină de gingășie.

« Meștere Holbein, faceți-vă timp, înainte de a pleca mai departe; vă invit la o plimbare în oraș. Poate să vie și Jeanne. »

Pe cînd colindă prin biserici întunecoase și ulițe întortocheate, Jeanne uită de portretul ei, dar nu și Holbein, care are tot timpul fata înaintea ochilor. Se gîndește mereu: « ar trebui să fie un tablou frumos » și nu ascultă ce-i povestește Trechsel despre construcțiile vechiului oraș.

Seara șed împreună într-o cămăruță pe care le-a rînduit-o hangiul.

« Acum o să mă desenați? » întreabă Jeanne.

Holbein dă din cap. Vrea s-o cunoască pe Jeanne mai îndeaproape înainte de a o desena. Curînd ajung să vorbească de cărți, subiect inepuizabil, în care, după cum constată Holbein cu admirație și invidie, Trechsel e mare meșter și se simte ca la el acasă.

« Epoca modernă o să recurgă mai puțin la chipul pictat cît la cuvîntul scris și tipărit », spuse Trechsel, numai pictorii cei mai buni vor putea să se mențină. »

Holbein știe asta. El vrea să fie printre cei mai buni.

A doua zi, călătoresc mai departe. După primul popas, Jeanne nu se mai urcă în caleaşcă alături de cameristă.

« Aş vrea să merg în prima caleaşcă, spune; cu tine nu pot sta de vorbă, Maria. Spui numai da şi nu, găsesc aceasta prea plictisitor. »

« Dar domnişoară Jeanne! » oftează Maria, doar nu puteţi călători aşa cu bărbaţii! »

« Şi de ce nu? Tatăl meu e doar şi el acolo. »

Maria nu înţelege, dar nu poate face nimic.

În a treia seară a călătoriei, ajung la Belfort. Holbein îşi scoate din sacul de călătorie mica planşetă de desen şi întinde o coală pe ea. Apoi îşi ascute un cărbune şi începe să deseneze pe hîrtie, în linii subţiri, grăbite, conturul capului Jeannei. Te apucă jalea. Jeanne sare în sus mereu, fiindcă vrea să vadă cum progresează opera.

« Staţi jos, domnişoară Jeanne, cum să vă desenez dacă vă schimbaţi mereu locul? »

Lui Jeanne îi vine greu să păstreze aceeaşi ţinută şi să rămînă neschimbată. Pe trăsăturile ei se vede cum trec: fiecare gînd, fiecare amintire, fiecare dorinţă, fiecare aversiune şi chiar cea mai mică nemulţumire. În cele din urmă, Holbein, descurajat, pune condeiul de o parte.

« Pentru azi mi-ajunge! Sînteţi um model dificil, domnişoară Trechsel. O să continui desenul odată cînd o să fiţi complet extenuată şi prea obosită pentru mişcări lăuntrice sau exterioare. »

« O să aşteptaţi mult clipa asta », se amestecă Trechsel. N-am văzut-o pînă acum pe fiica mea într-o asemenea stare. »

Pe cînd trec prin comitatul Mömpelgard, Jeanne îl întreabă pe Holbein: « De fapt, vorbiţi franceza? »

« Prea puţin, » răspunde Holbein.

« Atunci trebuie să învăţaţi! O să fiu profesoara dumneavoastră. »

Jeanne vorbeşte germana, engleza şi italiana ca şi limba maternă.

Somnolenţa voioasă din trăsură ia acum

 sfîrşit pentru Holbein. Jeanne şade lîngă el şi

îl învață cuvinte dificile pe care așteaptă să le repete la nesfîrșit.

« Mă obosiți, domnișoară Trechsel. »

« Încă o dată! Ar trebui să vă fie rușine! »

În cele din urmă, peste cîteva zile, bagă de seamă că Holbein o ia drept apucată. Atunci se supără.

« Pentru mine, domnule Holbein, aceste exerciții de limbă sînt o treabă serioasă, » îi strigă ea în timp ce strînge pumnii și dă din picioare. Ochii ei sinilii fulgeră și folosește ocări atît de plastice încît servitorii lui Trechsel se topesc de rîs. Holbein se uită la ea cu admirație. La mînie e cu mult mai frumoasă.

« Dar cu ce am atras mînia dumneavoastră, domnișoară Jeanne?» întreabă Holbein cu un surîs.

Jeanne sesizează ironia și înainte de a spune: « Ah, lăsați-mă în pace », îl fixează o clipă zăpăcită.

În seara asta fața Jeannei e liniștită, aproape tristă, puțin perplexă. Holbein poate să-și continue desenul început.

Cînd urcă spre odaia de culcare, Trechsel o întreabă: « De ce ești atît de îngrijorată, Jeanne? Bucură-te că pictorul nu e așa de serios cum ne-am temut înainte. »

Jeanne face semn cu capul, dar a doua zi călătorește din nou cu camerista ei Marie.

Astfel trec prin comitatul liber al Burgundiei și într-o bună zi ajung în mica localitate Gray pe Saône, unde urmează să se urce pe un vas. Nava comandată de Trechsel așteaptă deja de două zile la țărm. E un mijloc de transport spațios și, de acum încolo, călătoria va fi mai de comodă ca în caleașca cu pernele tapițate pe drumurile pline de hîrtoape.

În prima zi, Jeanne stă numai în mijlocul oamenilor de pe vas și îi întreabă tot ce-i trece prin minte. Reușește să obțină de la ei chiar îngăduința să se urce pe catarg și să întindă pînzele.

« Jeanne, fii atentă, e periculos ce faci, » strigă domnul Trechsel.

« Liniştiţi-vă! » O s-o ocrotesc pe fiica dumneavoastră, » spune Holbein şi se urcă sprinten pe scara împletită care se leagănă deasupra punţii.

« Dacă ar şti aceasta concetăţenii dumneavoastră, domnule Holbein? Renumitul pictor din Basel face antrenament ca mus... Pentru fiica mea, fireşte, nu-i o noutate! »

Seara, Jeanne e iarăşi cu totul alta. Şade la masă cu un chip blînd, ca de fetiţă, şi pregăteşte masa tatălui ei şi celorlalţi tovarăşi de pe vas, atît de gospodăreşte ca şi cum toată ziua ar fi alergat prin bucătăria, grădina şi pivniţa unei case boiereşti din Augsburg sau Basel, cu o legătură mare de chei la brîu.

Cum de e mereu alta?

În zilele următoare, priveliştea se schimbă. Munţii rămîn în urmă şi o cîmpie largă se întinde pe amîndouă malurile rîului. A început culesul poamelor. Oamenii cară coşurile de la căruţe. Cînd Jeanne cumpără, aproape pe nimic, cîte ceva din prisosul lor, feţele oamenilor strălucesc de bucurie. Nicicînd în viaţa lui Holbein n-a mîncat atîtea mere ca în cursul acestei călătorii pe Saône. Se gîndeşte că după întoarcerea lui la Basel să se intereseze de o grădină. În colo, n-a povestit nimic despre oraşul în care s-a născut. Cu toată setea ei de-a şti, Jeanne nu l-a întrebat încă despre viaţa lui. E bucuros de asta. Ce să-i spună acestui copil clocotind de viaţă — sau Jeanne nu mai e copil — despre Elisabeth şi despre copii, despre meşterul Jakob sau despre domnul Meyer? Holbein, care n-a făcut niciodată o călătorie atît de lungă pe apă, găseşte că zilele trec mult prea repede. Acostează în Auxonne, apoi în Seurre. O mulţime de nume străine, pline de taină. De fiecare dată Jeanne cere un scurt răgaz pentru ca Holbein să vadă oraşele pe care ea le cunoaşte bine şi vrea să i le arate. Trechsel rămîne pe vas. A început să lucreze şi şi-a întins în jur o serie de manuscrise şi tipărituri. Bine că nu trebuie să facă singur pe ghidul. Holbein se bucură de aceste ieşiri cu Jeanne, nu din cauza localităţilor

 străine şi de cele mai multe ori destul de murdare

care-şi înghesuie casele cenuşii încîlcite în uliţe strîmte în jurul unei biserici impunătoare, ci din pricina zelului cu care Jeanne laudă faţă de el oraşele burgunde. Într-o dimineaţă, Jeanne îi spune tatălui ei care stă concentrat în faţa cărţilor:

« Astăzi n-o să ajungem prea departe cu mîndrul nostru vas, fiindcă trebuie să cucerim din nou multe oraşe şi localităţi, meşterul Holbein şi cu mine. Eu sînt mareşalul şi meşterul Holbein soldatul. »

Melchior Trechsel o ameninţă cu degetul.

« Cu siguranţă că trebuie să te mărit curînd, altfel o să te robească hoinăreala pornită dintr-o sălbatecă plăcere de a trăi. »

Rîzînd, Jeanne scutură capul atît de tare încît părul îi scapă din legătura albă.

« Îţi jur că n-o să mă mărit niciodată, dar niciodată... Dacă rămîi în Lyon şi renunţi la călătorii, atunci o să-mi fac rost de haine bărbăteşti şi o să plec singură în lume. ».

« Şi din ce-o să trăieşti, copila mea? »

« O să-mi cîştig banii singură. Pot să mă fac oricînd pictor. »

« Atunci veniţi în atelierul meu ca ucenic », spune Holbein.

Jeanne clătină din cap.

« Nu, ca maestru vreau un meşter mai bătrîn şi mai experimentat. Poate o să merg la tatăl dumneavoastră... »

« Tatăl meu a fost de fapt un pictor bun, domnişoară Jeanne, dar nu mai trăieşte: a murit anul acesta. »

Jeanne se duce repede spre Holbein; nu, nu glumeşte de fel, îl ia de mînă, de mîna hotărîtă, puternică, ce tresare la atingerea neaşteptată.

« Ce fel de pictură a făcut tatăl dumneavoastră îndeosebi? » întreabă Trechsel fără să ridice ochii din carte.

« Tatăl meu a pictat mai ales panouri de altar », răspunde Holbein.

Mîinile catifelate ale fetei ţin încă mîna lui dreaptă.

«Ce înseamnă panouri de altar? La ce sînt folosite?» întreabă Jeanne. Holbein începe să-i explice pe larg. O lungeşte intenţionat pentru ca Jeanne să rămîie lîngă el. În oameni, spune el, ar trăi o străveche şi mereu reînnoită dorinţă să vadă zugrăvit aidoma înaintea lor ceea ce au auzit încă de copii. Pictorii sînt singurii în stare să potolească această dorinţă. Da, ei şi-au închipuit că pot să redea chiar tainele dumnezeeşti şi astfel au pictat întîmplări din Legendele Sfinţilor pe panouri mari de lemn, care apoi au fost aşezate deasupra meselor de piatră din altare ca să poată fi văzute şi cinstite de toţi credincioşii.

«Şi ce a redat pe aceste panouri?» întreabă Jeanne.

«Jeanne, dar întrebarea aceasta e cu totul de prisos... Ai văzut deseori pînă acum asemenea panouri. Eu însumi ţi le-am arătat de curînd la Strassburg...»

Holbein rîde.

«Domnişoară Trechsel, aceasta v-o pot spune cu precizie. Ascultaţi cîte lucruri am pictat eu însumi! Un panou cu Isus Hristos în mormînt. Acest tablou a înspăimîntat pînă acum pe toţi privitorii, dar moartea, fireşte, e înspăimîntătoare. Apoi aripa orgii în marea Catedrală din Basel, cu nenumăraţii sfinţi şi îngeri de pe ea... Apoi altarul pentru consilierul Oberried cu închinarea păstorilor şi a magilor. Şi acum am pictat o Maică a Domnului cu mantia ocrotitoare, şi tabloul acesta, dacă te gîndeşti bine, e de fapt încă un panou de altar...»

«Dacă aş fi pictor, spune Jeanne, n-aş picta panouri de altar care sînt duse apoi în bisericile întunecate... Mi-aş lua drept model capetele unor oameni renumiţi... L-aş picta pe Luther şi pe Ulrich van Hutten, poate şi pe Melanchton sau chiar pe Erasmus din Rotterdam...»

«Te avînţi prea sus, Jeanne! Cine ştie dacă oamenii aceştia s-ar lăsa pictaţi de tine.»

«Aceasta nici n-ar fi o nenorocire atît de mare! Uite atunci aş picta un rîu şi priveliştea de pe mal. Priviţi, acum tocmai trecem prin Bresse. Munţii,

care se văd departe la apus, sînt les Monts du Charolais. Berzele au şi început să plece spre sud. Frunzişul se înroşeşte şi se îngălbeneşte. Curînd vine marea despărţire. Vedeţi, acestea toate le-aş picta, ca să le reţin pentru totdeauna.»

În sfîrşit, Trechsel scoase capul din cărţi.

« De ce l-ai acaparat pe sărmanul domn Holbein şi nu-i dai drumul măcar o clipă? Doar nu poate să fugă de pe vas! »

Jeanne rîde, puţin cam prea zgomotos.

« Nici n-am băgat de seamă aceasta. Sînt un adevărat copil. Dar de ce să nu-l acaparez? Curînd va trebui să renunţăm la tovărăşia lui. Se apropie Lyon. Nu vom mai fi decît cîteva zile împreună pe acest vas.»

Cînd Jeanne dă drumul mîinii şi îi aminteşte atît de direct de despărţire, Holbein se întristează. Tot timpul călătoriei a evitat să se gîndească la aceasta, căci ştie că o să îndure despărţirea mai greu decît plecarea din Basel.

Seara, acostează la un loc liniştit şi Holbein coboară pe mal să-şi dezmorţească puţin picioarele înţepenite de călătoria lungă pe vas. Oare la Lyon o să găsească altul? Şi Jeanne a coborît de pe vas şi se aşază pe o piatră de pe ţărm, în timp ce însoţitorii lui Trechsel merg prin împrejurimi să caute o gospodărie de unde să poată lua de-ale gurii. Proviziile sînt din nou pe sfîrşite. Cînd Holbein se întoarce din vii, o vede pe Jeanne aşezată pe piatră. Şi-a cuprins genunchii în palme. Corpul ei se leagănă domol dintr-o parte în alta, ca şi cum n-ar putea să uite mişcarea valurilor. Se apropie de ea pe nesimţite şi îi pune mîna pe umăr. Jeanne se sperie, se întoarce şi ridică ochii spre el. Cu tot întunericul, îl recunoaşte şi spune uşurată: « Ah dumneavoastră eraţi... Vă mai gîndiţi cu mîhnire la tatăl dumneavoastră? »

« Nu, sînt mîhnit că vom ajunge în curînd la Lyon şi că trebuie să vă părăsesc. »

« Dar de ce? Portretul meu se odihneşte bine păstrat în servieta dumneavoastră. Nu a fost o călătorie minunată pe Saône în jos? Aţi învăţat

şi puţină franceză, nu multă, dar eu sînt desigur o profesoară proastă.»

Atunci Holbein cuprinde mîna fetei, şi însăşi mîna lui se umple de gingăşie şi blîndeţe.

Jeanne spune de îndată:

«Oh, nu trebuie să-mi mulţumiţi, am făcut-o cu plăcere. Poate o să vă folosească puţin, acolo la Avignon.»

«Nu numai pentru asta vreau să vă mulţumesc... vreau să fiu recunoscător că... că exişti Jeanne.»

Jeanne priveşte deasupra apei care curge în noapte. Are o senzaţie neplăcută. În vocea lui Holbein răsună ceva care i se pare periculos, de care îi e teamă. Îşi retrage mîna, se ridică şi spune liniştită — numai ea singură îşi sesizează tremurul vocii — «să mergem, domnule Holbein. Desigur că servitorii se vor întoarce curînd cu lapte, ouă şi găini şi trebuie să-i pregătesc tatei cina. De asemenea trebuie să mă ocup puţin de Marie. Am neglijat-o peste măsură în timpul acestei călătorii, cu toate că e un suflet atît de ales...»

Holbein e supărat mai ales pe el însuşi. Se străduieşte să se ţină după tînăra fată, care merge înaintea lui cu paşi grăbiţi. Şi cînd la urcarea pe puntea vasului vrea să-i întindă mîna, ea sare pe punte fără ajutorul lui.

A doua zi, Jeanne nu se arată pe punte, rămîne cu camerista ei şi domnul Trechsel îi povesteşte îngrijorat lui Holbein că o doare capul şi preferă să stea în pat.

«Să sperăm că nu e serios bolnavă! În apropiere, în ţinutul numit „La Dombes" sînt multe mlaştini în care bîntuie de totdeauna frigurile. Pînă acum n-au cuprins-o pe Jeanne, dar nu poţi să ştii niciodată...»

«Desigur n-au luat-o frigurile, spune şovăitor Holbein, e mult prea sănătoasă ca să se îmbolnăvească!»

Munţii se apropie din nou de fluviu. În urma fiecărui val al priveliştii mişcătoare apar vii cu

 ziduri în terase argintii.

« Les Monts du Lyonnais », spune Trechsel, « mîine ajungem în portul Lyon. »

Holbein trage adînc în piept aerul cald, însorit, al Franței. « Bine că s-a sfîrşit călătoria », gîndeşte e .

Seara, Jeanne iese spontan din cabina ei şi îl salută prietenos şi pe Holbein, dar el descoperă în privirea ei ceva străin; ochii ei nu mai sînt aşa de strălucitori ca înainte, peste ei atîrnă parcă un văl, care lasă să-i apară obrazul mai matur şi mai puțin deschis. Holbein se sperie de această constatare şi simte în acelaşi timp un fel de satisfacție, căci acum îşi dă seama că nu-i e indiferent tinerei fete.

« Domnule Holbein, nu vreți să fiți oaspetele nostru la Lyon cîteva zile? » îl întrebă Trechsel.

« Vă mulțumesc pentru invitație, domnule. Dar aveți desigur nevoie de odihnă după o călătorie atît de lungă. Un oaspete v-ar deranja. În acelaşi timp, tînăra dumneavoastră fiică pare să fie puțin bolnavă. Vă mulțumesc pentru prietenia şi găzduirea dumneavoastră lungă şi mărinimoasă. Acum vreau să plec mai departe spre Avignon. La înapoiere îmi va face plăcere să mă opresc în Lyon. »

Trechsel se mulțumeşte cu atît. De fapt are multe planuri şi perspective, pe care ar vrea să le înfăptuiască neîntîrziat, de aceea vizita lui Holbein îi va fi mai binevenită peste cîteva săptămîni, cînd se va obişnui din nou cu viața din Lyon, decît acum.

Holbein doarme foarte adînc ultima noapte pe vas, deşi n-au acostat la mal şi navighează şi noaptea ca să ajungă a doua zi, în sfîrşit, la Lyon. Îl trezeşte devreme clipocitul apei pe pereții vasului şi fiindcă nu mai vrea să adoarmă din nou, se apucă să deseneze.

S-a gîndit la un dar de despărțire pentru Jeanne. Vrea să-i facă schița unei rochii frumoase. Încă din Augsburg a avut mult succes cu astfel de schițe. Şi la Basel i se cereau uneori asemenea lucruri pe care ceilalți pictori le respingeau indignați. Lui însă asemenea schițe îi făceau plăcere.

Numai pentru Elisabeth nu desenase pînă în prezent nici o rochie. De ce n-o făcuse? Jeanne poartă tot timpul rochii în culori mohorîte, care sînt într-adevăr potrivite pentru călătorie. Alte culori i-ar şedea mult mai bine. De ce nu se îmbracă în roşu sau verde? A şi desenat spatele, o doamnă într-o rochie cu unduiri lungi şi ample. Nu i se poate recunoaşte faţa, dar se recunoaşte cu uşurinţă părul negru lung. Acum să pună şi culorile. Potriveşte repede tonurile cu acuarele: un roşu sclipind spre purpuriu, un verde întunecat care evocă păşunile grase. În mişcarea neîntreruptă, agitată a vasului, nu e uşor să menţii liniile conturului. Dar izbuteşte şi desenul e atît de curat ca şi cum ar fi fost creat cu grijă, acasă, în liniştea atelierului. Îl înfăşoară ca un sul subţire şi iese afară pe punte unde s-au adunat toţi locatarii acestei case plutitoare. În depărtare s-au şi ivit turnurile din Lyon. Au ajuns aproape de ţintă. Holbein salută pe domnul Trechsel şi îl felicită pentru apropiata întoarcere acasă. Apoi îi predă lui Jeanne sulul cu desenul. Jeanne roşeşte pentru prima oară în faţa lui Holbein. Simte şi se necăjeşte; se necăjeşte şi fiindcă îi tremură mîinile cînd desface sulul cu desenul. Desenul rochiei o bucură însă mult şi Trechsel îl laudă pe Holbein şi îi mulţumeşte.

« E drăguţ din partea dumneavoastră, domnule Holbein, că i-aţi amintit lui Jeanne că e o tînără domnişoară care, în cele din urmă, trebuie să se mărite odată. »

Atunci Jeanne se roşeşte şi mai mult. Tatăl ei observă şi el şi rîde.

« Nici nu e atît de rău să te măriţi. Din partea mea poţi să-ţi alegi singură soţul. »

Atunci Jeanne izbucneşte deodată în plîns şi pleacă în grabă pe cealaltă parte a vasului. Trechsel e nedumerit şi porneşte grăbit după ea, dar nu reuşeşte să afle de ce plînge, şi astfel pune plînsul pe seama durerii de cap şi a indispoziţiei de ieri. Holbein regretă că darul lui de despărţire provoacă asemenea urmări. Dar nu îndrăzneşte să meargă la Jeanne s-o consoleze.

Dinspre răsărit curge Ron-ul care primeşte Saona ca pe un mic pîrîu. Multe vase se leagănă pe valurile de un verde lăptos. Cîntece şi chemări răsună dinspre mal. Un cîine şpiţ latră agitat, apoi tace după ce a scheunat scurt. Sub cerul de un albastru mătăsos, dansează crîmpeiele colorate ale velelor. Oraşul se apropie din ce în ce mai mult. Au şi împachetat toate coşurile şi lăzile de pe vas. Jeanne şi-a pus o pelerină cenuşie peste rochia întunecată şi şi-a acoperit părul negru cu o glugă. Acum nu mai e veselă şi zburdalnică, ci gravă şi deprimată. Cînd toată lumea coboară de pe vas, ea e ultima. Nu se uită la Holbein cînd îşi ia rămas bun de la el. Ce rece îi e mîna. Domnul Trechsel îi îndeamnă se să grăbească, trimite după o trăsură care să-i ducă acasă cu tot bagajul. Trechsel de abia apucă să-i spună lui Holbein unde locuieşte, apoi trăsura pleacă hurducîndu-i pe caldarîmul plin de gropi.

Holbein face cu mîna în semn de despărţire, pe cînd tovarăşii lui de drum dispar în furnicarul portului.

Holbein stă singur în vălmăşagul oraşului străin, alături de servitorul pe care i l-a pus la dispoziţie domnul Trechsel ca ajutor pentru călătorie. N-are chef să viziteze oraşul. Servitorul întreabă de un vas care să coboare pe Ron spre Avignon. Găseşte chiar unul cu negustori nemţi şi băieţi de prăvălie din Nürnberg, care sînt dispuşi să-l primească.

Cei din Nürnberg vor să ajungă la Marsilia cu mai multe plute şi nişte lingouri de aur şi şi-au întocmit planul cu o meticulozitate specific germană. Au prevăzut totul, fiecare popas, fiecare convorbire, fiecare transbordare, chiar şi micile pomeni pentru cerşetori, destul de mari să nu-i ispitească să se apuce de tîlhărie şi destul de mici ca să nu strîmtoreze punga negustorilor. Nu-l bagă în seamă pe călătorul liniştit, nici cînd vorbeşte, nici cînd tace, Şi-a dat obolul. Marinarii grosolani călătoresc prin lumea lor proprie, lumea şoselelor, a cursurilor de apă şi a hanurilor

de marinari bine sau rău famate. Nu-i supără bărbatul tăcut care nu e din lumea lor. În prezența lui, nu evită nici cuvintele obscene, nici exploziile grosolane de bucurie. Dacă aude, să uite. Ce-i privește? E pictor. Ei și, ce e un pictor? Doarme alături de ei pe băncile tari de lemn de pe vas sau pe paiele mucegăite de pe dușumeaua hanurilor, dar totdeauna e gătit ca și cum s-ar duce la biserică. Se spală zilnic și părul lui e totdeauna pieptănat cu grijă. Niciodată nu vezi un fir de paie pe hainele lui. E doar un pictor, dar ai putea să-l iei drept patronul în persoană. Și, totuși, cînd un negustoraș bine hrănit îl roagă să-i picteze o iconiță, străinul refuză. Solicitantul e jignit.

« Vă gîndiți că nu sînt în stare să vă plătesc? Am mai mulți bani decît credeți. Socotiți că arta dumneavoastră nu e de nasul meu? Tatăl meu a făcut comenzi la cu totul alți pictori. »

« Atunci duceți-vă la pictorii tatălui dumneavoastră », spune Holbein și pe fața lui nu se mișcă nici un mușchi. Mîndria exagerată a tînărului îl distrează și-l supără în același timp. Cum își dă aere; de asta ar trebui desenat. Tînărul își umflă obrajii, cînd pe cel drept cînd pe cel stîng, cînd pe amîndoi. Întrucît are dinții împinși înainte, aerul nu poate rămîne în gură și iese scoțînd un șuierat ușor. Tînărul și-a pus degetul mare în brîul de piele, care de altfel e și așa foarte strîmt. De el se leagănă un cuțit lung și o pungă imensă de bani, ca și cum s-ar duce la bursa lînii. Desigur e goală, căci cine poartă banii cu el la drum atît de « la vedere »?

« Dar la ce vă trebuie tabloul? » întrebă Holbein.

Acum tînărului îi scapă tot aerul din obrajii umflați. Ce întrebare! La ce îți trebuie pîinea și slănina, la ce plutele și carele cu coviltir, la ce e bun vinul, din care negustorașul băuse azi mai mult decît se cuvenea? Pentru ce o icoană?

« Desigur, ca să mă ocrotească! Aș dori pe Sfîntul Cristofor, ca să ajungem cu bine, căci pe șosele și rîuri sînt tot felul de primejdii, dar ce știe un pictor despre asta... »

« Ştiu multe despre asta, căci am fost deseori pe străzi. N-am avut nevoie de un Sfînt Cristofor, căci nu mi-am pus punga cu galbeni la vedere şi am băut vin puţin şi, chiar cînd am băut, am băut numai vin ca lumea. Nu m-au preocupat treburile altora şi am mers pe drumul meu fără să mă laud, căci laudele sînt muzică în urechile hoţilor şi tîlharilor... Aşa, şi acum Sfîntul Cristofor să te aibă în paza lui... »

O spune liniştit, dar totuşi se necăjeşte şi se hotărăşte să plece de pe vas.

Priveliştea îl încîntă mai mult pe zi ce trece. Ar vrea s-o străbată pe jos şi negustorii nu-i iau în nume de rău că la Valence îi părăseşte.

Pe cînd colinda singur de cîteva zile în lumina argintie şi în umbra scurtă a plopilor din valea Ronului, îl ajunge din urmă o caravană de negustori italieni. Negustorii îl invită să călătorească mai departe împreună. El încuviinţează şi îi găseşte într-adevăr respectabili; italieni din Florenţa, nu chiar din prima categorie a negustorilor. Un Fugger desigur n-ar trata cu ei. De îndată s-a lăţit printre ei zvonul că noul lor tovarăş de drum e un artist, un pictor, Numai ideea asta le dă aripi. Ii arată pictorului din Basel cea mai înaltă stimă. Unul din ei îl roagă:

« Pictaţi-mi o femeie frumoasă! »

Holbein rîde şi îi împlineşte rugămintea. Repede aşterne pe hîrtie chipul unei tinere fete. Pentru el e de la sine înţeles că are trăsăturile Jeannei. O desenează aşa cum a văzut-o prima oară, cu un surîs ştrengăresc şi cu părul puţin ciufulit. Nu se poate despărţi de această amintire şi are mult timp să se lase în voia gîndurilor, căci drumul spre Avignon, care nu e atît de scurt ca drumul spre Lyon, va dura multă vreme. Holbein se simte bine în tovărăşia italienilor, căci ştie că se va putea despărţi uşor de aceşti negustori cu plete negre. Cu mulţi ani înainte a văzut cît i-a fost de uşor să se despartă de prietenii lui italieni din Como. La revedere! Ne despărţim ca vechi prieteni, undeva ne vom întîlni iarăşi, într-o zi,

ca prieteni noi; numai fără obligații... Lăsați-ne să încercăm arta de a ne despărți ușor. Cînd după multe zile caravana sosește la Avignon, Holbein le face semn cu mîna italienilor și pornește de îndată la drum să găsească locuința lui Bonifacius Amerbach.

În ultimii ani, lui Holbein i-a fost adesea dor să călătorească şi să vadă oraşe îndepărtate. Numai să plece din Baselul atît de strîmt! Acum şi-a ajuns ţinta, în sfîrşit. Dar ajuns aici, stînd în umbra porţilor oraşului, se simte stingher şi părăsit, da, îi e dor de casă. A întrebat de mai multe ori trecătorii:

« Îl cunoaşteţi pe învăţatul doctor Bonifacius Amerbach din Basel? » Au dat din cap şi au ridicat nedumeriţi din umeri...

Ce chinuită şi şchioapă sună franceza pe care o vorbeşte! Jeanne avea toate motivele să rîdă de el. Acum îi e ruşine de neştiinţa lui. Dar oamenii din Avignon nu rîd. Surîd doar cu farmecul politicos al provensalilor.

« Cum aţi spus, domnule? Doctor Bonifacius Amerbach? Ce nume ciudat! Îl auzim pentru prima oară. Nu, nu ştim unde locuieşte. »

Cînd întreabă zadarnic a opta oară, Holbein e consternat. Obosit, se aşază pe o grămadă de pietre. Încotro să se îndrepte? Totul îi apare deodată neverosimil. Aici, la cotul străzii, sînt aşezate casele bogate, splendide. Pe stînca de calcar, deasupra acoperişurilor cenuşii, se ridică faţadele şi turlele luminoase ale palatului papilor. Umbra rămîne prizonieră în arcadele lui înalte, adîncite. Acesta e prezentul. Şi trecutul apropiat? Călătoria pe Saône, frumoasă ca un vis? Ea n-a putut să fie aievea! Numai tabloul refuzat cu

madona primarului Meyer este realitate verosimilă, maternitatea afabilă a doamnei Elisabeth, şi copilul paralizat... Ce valoare are în schimb faima unui om umblat prin lume?

Pînă acum a crezut că faima va fi răsplătită într-o bună zi. Faima e capital investit. Faima e credit lichid. Aşa e la Fuggeri. Fiindcă sînt renumiţi, devin pe zi ce trece mai bogaţi... Fiindcă sînt bogaţi, devin mai renumiţi pe zi ce trece. Holbein a sperat să ajungă şi el odată în acest circuit, să se azvîrle în această roată a norocului ce se învîrte mereu. Să nu fie oare această călătorie la Avignon o cale de acces? A îndrăznit să facă saltul prea de-a dreptul?

Trece un tînăr. Dă afectat din mîini şi lipăie cu paşi mici. Poate să aibe cel mult 17—18 ani. După port, Holbein îl ia drept student.

« Iertaţi-mă, domnule! Îl cunoaşteţi pe învăţatul doctor Bonifacius Amerbach din Basel? Ştiţi unde locuieşte? »

Cine e bărbatul acesta înalt, blond, aşezat pe grămada de pietre ca un lăncier care se odihneşte? Oare ce treabă are cu renumitul doctor Amerbach?

« De unde îl cunoaşteţi pe învăţatul din Basel?»

Pe Holbein îl apucă căldurile. În sfîrşit, o urmă! Nu bagă în seamă tonul arogant din vocea studentului.

« Doctorul Amerbach mi-e bun prieten. Am venit de la Basel anume ca să-l văd. Vă rog să aveţi bunătatea să-mi arătaţi cum pot să găsesc casa lui! »

Tînărului îi convine de minune această întîlnire. Nu numai că-i descrie drumul, ci se oferă chiar să-l însoţească pe Holbein.

« Aş intra prea bucuros în casa doctorului în aceste zile. Are oaspeţi, oaspeţi de mare renume... »

Holbein se sperie. Dacă Amerbach are oaspeţi, sosirea lui e desigur neoportună.

« Dar cine e la doctorul Amerbach? », întreabă el. «Poate îl cunosc şi eu pe acest oaspete renumit.»

« Îl cunoaşteţi fără îndoială: E Erasmus din Rotterdam. Prietenii mei şi cu mine i-am transmis rugămintea să ne îngăduie o vizită de curtoazie.

Dar pînă acum nu ni s-a împlinit dorinţa. Doctorul Amerbach a respins mereu rugămintea noastră, spunînd că renumitul lui oaspete are nevoie de linişte şi nu vrea să apară în public. Mai tîrziu, poate... Dar cînd va fi asta? Prietenii mei şi cu mine sîntem foarte nerăbdători. Aţi putea să interveniţi pentru noi? De fapt, nu ştiu cine sînteţi, dar presupun că şi dumneavoastră sînteţi un învăţat. Dacă sînteţi binevoitor cu noi, o să vă facem şi dumneavoastră vizita de curtoazie, sînt în măsură să vă promit asta.»

Holbein se simte puţin linguşit, dar mai degrabă înveselit. Zîmbeşte, face un semn de respingere cu mîna şi spune:

«Nu e nevoie, tinere: nu sînt atît de renumit ca Erasmus pe care îl cunosc bine.»

Studentul e în culmea fericirii. El se apleacă chiar să se aşeze lîngă Holbein pe piatră. Spune în şoaptă:

«Îl cunoaşteţi? Ce coincidenţă fericită; cît sînt de mîndru că v-am întîlnit! Cînd vreţi să mergem acolo?»

«Imediat, tinere prieten! O să vorbesc eu însumi cu Erasmus şi, fiţi convins, o să mă asculte şi o să vă primească.»

Peste măsură de bucuros, studentul strigă:

«O să-i aducem un *laudatio* cum n-a mai auzit sau văzut vreodată, şi dumneavoastră de asemenea, oricine aţi fi.»

«Nu sînt un străin misterios, ci numai un pictor german.»

Cuvîntul «numai» l-a spus cu o intonaţie deosebită şi studentul spune dezamăgit:

«Ah, aşa stau lucrurile...»

Pe faţa lui frumoasă, se iveşte din nou treptat aerul acela de trufie pe care Holbein l-a sesizat de la început.

Holbein se supără. Într-adevăr, pictorii nu stau deocamdată pe aceeaşi treaptă cu savanţii — nu stau încă...

Holbein se ridică încet de pe pietrele tari, întinde picioarele care i-au înţepenit puţin şi spune cu un surîs de ştrengar:

« Vă, rog conduceţi-mă pe drumul cel mai scurt în casa doctorului Amerbach şi la prietenul meu Erasmus din Rotterdam. Şi dacă nu vă e prea greu, duceţi-mi şi sacul de călătorie, e prea greu pentru mine şi umerii mi-au înţepenit de tot. »

Studentul se înroşeşte la faţă. Un cuvînt tare îi stă pe limbă, dar şi-l reţine speriat cînd se uită la faţa rece, nepăsătoare, a lui Holbein, care tocmai examinează pictura de pe o faţadă colorată.

« Aţi vrut să spuneţi ceva? » întreabă Holbein, continuînd să privească faţada. Casa îi place.

« Nu... », se bîlbîie studentul, aruncă furios sacul pe umeri şi o ia înainte cu paşi mari. Acum Holbein se simte mai puţin străin în Avignon. Acum îşi cunoaşte scopul, care i se pare mai ispititor şi mai plin de atracţie decît înainte.

Holbein se poate făli că îl cunoaşte îndeaproape pe Erasmus din Rotterdam, căci l-a pictat nu numai odată. În acea împrejurare, Erasmus nu s-a comportat ca unul care se lasă pictat ca să lase lumii un tablou pe cît se poate de plăcut. Erasmus l-a observat pe tînărul pictor cu atîta agerime cu cîtă era examinat şi observat el însuşi. Numai că Holbein nu s-a zăpăcit şi n-a respins privirea tăioasă a învăţatului. Mai păstrează încă în minte gîndurile de atunci, cînd şedea faţă în faţă cu renumitul învăţat...

« Ştiu că şi dumneavoastră aţi dori să aflaţi cîte ceva despre cel ce vă stă în faţă, sînteţi curios nu participînd, ci apreciind... Şi eu vă privesc plin de curiozitate, deşi vă cunosc într-o oarecare măsură. Am citit doar cartea dumneavoastră *Laus stultitiae — Elogiul nebuniei.* Amerbach mi-a tradus frază cu frază şi a dat dovadă de multă răbdare cînd a trebuit să-mi traducă de mai multe ori unele rînduri. Nimic nu m-a captivat atît ca această carte. Mi-a trezit pasiunea. Zi şi noapte n-am putut să mă desprind de ea. Ei i-am închinat desenele cele mai spontane şi mai pasionate, scrise pe margine, ca mărturisire.

 Mi-aţi văzut înfocarea şi acum sînteţi curios

să aflaţi ceva despre mine şi eu curios să aflu de dumneavoastră. Dar acum ştiu: curiozitatea mea n-o să dureze mult, căci o să vă cunosc în curînd şi nu eşti curios decît în faţa necunoscutului; şi nici curiozitatea dumneavoastră n-o să fie lungă. Ce înseamnă oare pentru dumneavoastră un pictor tînăr?... »

Din pricina acestor amintiri, Holbein n-a fost atent la drum, dar nu a putut fi prea lung, căci studentul s-a şi oprit în faţa unei case burgheze, arătoase, şi arată spre intrare. Holbein, tot adîncit în gînduri, trage de ciocanul care bate în poartă şi cînd îi deschide o slujnică, cere să-i vorbească stăpînului, îi face studentului un semn de salut cu mîna şi intră înăuntru.

De-abia au ajuns în vestibul, că Bonifacius Amerbach, care din camera vecină şi-a recunoscut prietenul după voce, se năpusteşte spre el cu faţa luminată de bucurie.

« Dar ăsta e... dar nu poate fi decît.. *Salve Hospes!* Hans Holbein! » strigă şi îl îmbrăţişează furtunos pe pictor. Din zori a început primele pregătiri pentru înapoierea la Basel, pe care urmează s-o facă anul acesta. S-a gîndit cum o să se acomodeze tînăra lui soţie şi copiii în ţara lui şi căror prieteni ar putea să li se adreseze pentru sprijin. S-a gîndit şi la Holbein şi mai ales la Elisabeth Holbein, care, cu felul ei de-a fi voios şi firesc, i-ar putea înlesni, neîndoielnic, răsfăţatei sale soţii, transplantarea bruscă din însorita Provence în gravul oraş Basel. Şi Holbein e acum în faţa lui în carne şi oase. Îl ţine încă strîns îmbrăţişat. Dar Holbein se îndreaptă şi spune: « Ei, doar nu vrei să mă înăbuşi acum. »

« Sigur că nu », strigă Amerbach rîzînd şi deabia acum îşi dă seama că Holbein n-a venit singur. Studentul mai e încă la uşă şi priveşte revederea cu ochi miraţi.

« Dar cine mai e cu tine? »

Holbein se întoarce spre student.

« Ah, ăsta! Acesta e ghidul meu, pe care l-am închiriat la o răscruce!... A fost atît de binevoitor să-mi care sacul şi nu i-am oferit încă

răsplata. Era cît pe aici să uit! Ai putea să fii atît de amabil...?»

Holbein a vorbit franţuzeşte, oricît de greu i-a venit, studentul trebuia să-l înţeleagă. Amerbach caută uimit punga cu bani, dar Holbein îl împiedică:

«Nu aşa, Amerbach! Am auzit că Erasmus e oaspetele tău şi acest tînăr doreşte să-l văd. Deci trimite-l la el ca să-l anunţe: A sosit pictorul Hans Holbein din Basel! Şi apoi pune pe masă o bucată de friptură rece şi un vin bun; n-am nimic nici împotriva unui ciubăr cu apă.»

Studentul s-a îngălbenit, apoi s-a înverzit, însă a ascultat cu atenţie şi a reţinut chiar numele pictorului german. Hans Holbein?. Nu ştie numele nici unui pictor german; francezi şi italieni, da! Cine nu-l cunoaşte pe domnul Clouet sau chiar pe dumnezeiescul Rafael? Holbein? N-a auzit niciodată. Şi totuşi trebuie să fie un bărbat însemnat, dacă îşi permite să-l trimită pe el, studentul François Vie, la Erasmus, prinţul umaniştilor. Pe dată Amerbach, celebrul doctor Amerbach, îl ia pe tînăr de braţ şi îl conduce pe scara largă, la etajul de sus; bate scurt şi puternic la una din uşi şi intră înăuntru fără să fie poftit. Cînd o să le povestească întîmplarea asta prietenilor!...

După ce a intrat în cameră, spune pe latineşte: «Iartă-mă că te deranjez, îţi aduc un musafir, care are să-ţi transmită ceva».

«S-o spună el însuşi, dar în cuvinte bine rînduite»; răspunsul cu voce clară şi limpede se aude încet.

«Trebuie să vă anunţ că a sosit pictorul Jakob Holbein din Geneva.»

«Solule emoţionat, ai făcut trei greşeli.» Mai întîi, nu se începe nici o frază cu «trebuie», în al doilea rînd, pe pictor îl cheamă Hans şi nu Jakob, cu toate că amîndouă prenumele sînt foarte răspîndite în Germania şi în al treilea rînd prietenul nostru nu vine din Geneva — ce-ar căuta acolo! — ci din Basel, ca şi doctorul Amerbach şi ca mine.»

Erasmus şade în faţa unui mic pupitru de

 scris. S-a tras aproape de tot de cămin. Focul

e aprins cu toate că vremea e caldă. Erasmus nu-şi întrerupe scrisul nici chiar atunci cînd vorbeşte. Şade cu spinarea ţeapănă şi priveşte de la mare distanţă la cele scrise. Studentul se sprijină cînd pe un picior cînd pe celălalt. Deci aşa arată cel mai renumit dintre învăţaţi. Pare să şadă într-o cutie de sticlă. În jurul lui se închide un perete nevăzut. Nimeni n-ar îndrăzni să străpungă acest zid, nici măcar cei mai furioşi derbedei sau bătăuşi din tagma studenţilor. Nasul puternic şi osos apare proeminent şi cutezător din profilul feţei. Buzele sînt strînse puternic. Chiar atunci cînd vorbeşte, Erasmus le întredeschide doar puţin. E în portul negru al clericilor eruditi. Gulerul e răsfrînt, mînecile sînt trase mult peste încheietura mîinii. Totuşi Erasmus tremură de frig şi trebuie să se stăpînească să nu clănţăne din dinţi. A fugit din Basel din cauza frigului şi a sperat să găsească mai multă căldură în Avignon.

Studentul îşi ia inima în dinţi.

« Ar fi cea mai mare cinste de care am avut parte în viaţă eu şi prietenii mei dacă ni s-ar îngădui să venim să aducem omagiul nostru împăratului spiritului... »

Erasmus aproape că nu se schimbă la faţă, totuşi pe buzele lui subţiri apare un surîs. Se opreşte puţin din lucru şi spune:

« Bine spus, Studiosus! O latinească aproape fără greşeală. Sigur că n-ai învăţat-o la călugări. Puteţi să veniţi cînd vă convine. Eu ies foarte rar din casă. »

Studentul se precipită la picioarele învăţatului, îngenunchează înaintea lui şi îi sărută mîinile. Erasmus spune, ferindu-se:

« Ce-ţi mai trece prin cap? Papii nu mai au reşedinţa la Avignon. Mai puţină exaltare, tinere! Să fii sănătos! Să vie Holbein! »

« Holbein e prăfuit şi înfometat de pe drum », spune Amerbach. « Mai întîi trebuie să se spele şi să-şi vie în fire. »

« Atunci », spune Erasmus, « peste un sfert de ceas », apoi scrie mai departe şi peretele de

sticlă se ridică din nou în jurul lui. Amerbach se retrage cu studentul.

« Peste o săptămînă vom sărbători onomastica lui Erasmus. Atunci va fi cea mai bună ocazie pentru voi să aduceţi dorita *laudatio*. Vă invit bucuros împreună cu prietenii dumneavoastră. »

« Să vă binecuvînteze Fortuna », strigă studentul şi se grăbeşte să plece fără să se mai gîndească la pictorul german.

Între timp, Holbein s-a spălat şi cînd Amerbach se întoarce la el tocmai îşi schimbă hainele.

« Ei, ce spune marele maestru? » întreabă Holbein şi îşi încopciază brîul bătut în argint.

« Într-un sfert de ceas, o să ridice din nou capul din scrierile sale şi dacă pînă atunci n-ai ajuns în odaia lui, o să sune din clopoţel. »

Holbein rîde, dar nu ia în serios această strictă împărţire a timpului de către Erasmus, căci nu se simte încă înhămat la programul zilnic al unei case, e încă pe drum.

De cînd s-au văzut ultima oară, Amerbach s-a schimbat. Pe tîmple îi strălucesc fire argintii. Nici cu ochii lui nu e totul în ordine. Au ajuns puţin tulburi şi miopi, fără îndoială din pricina cititului îndelungat. Căci nu e îndeajuns să audă zilnic la catedră părerile savanţilor. Trebuie să le citească scrierile, căci cuvîntul, prins numai cu urechea, trece repede mai departe şi se uită uşor. Are atît de multe cărţi, încît poate umple cu ele un dulap întreg. Sînt proprietatea lui de preţ. Toţi învăţaţii din Basel îl vor invidia pentru ele. Însuşi Erasmus a venit la Avignon să citească din cărţile lui. Holbein cere voie să se poată folosi şi el de această colecţie. Vrea să citească şi, în acelaşi timp, să cunoască viaţa aici în Provence. La Basel n-are timp de cărţi şi ele sînt de altfel mult prea scumpe pentru un pictor. Amerbach îi promite opere germane, dar Holbein să bea mai întîi cu el un pahar de vin în semn de bun venit. Amerbach are un vin deosebit din viţă crescută pe dealurile însorite ale Spaniei. Căldura lui va contribui ca toţi anii în care nu s-au văzut să se
 topească şi să poată sta de vorbă împreună ca

şi cum s-ar fi despărţit ieri. Holbein se bucură la ideea vinului, care desigur îi va înlesni şi vizita la magister Erasmus. Se gîndeşte cu oarecare neplăcere că va întinde mîna şi va trebui s-o lase în mîna rece a lui Erasmus.

« Amerbach, ia spune, prin vinele lui curge sînge adevărat? »

Amerbach scutură capul cu uimire.

« Tocmai tu întrebi asta, Holbein, tu care contezi drept cel mai rece dintre toţi cunoscuţii mei? »

Apoi Amerbach îl roagă să aibă puţină răbdare. O să aducă el singur vinul. Nu ştie nimeni locul unde e pus, nici măcar soţia lui şi cu atît mai mult servitorii. Aduce îndată cu precauţie un butoiaş culcat într-un stativ cioplit cu fineţe. Îl aşază pe masă şi scoate din dulapul de pe perete două pahare verzui, pe care le umple pe rînd sub robinetul mic al cepului.

« Un călduros bun venit Holbein, Apelles printre pictorii din Basel. »

« Vrei să-ţi baţi joc de mine Amerbach? Ce pictori trăiesc la Basel? Ca să fii în fruntea lor nu-ţi trebuie decît puţin simţ artistic. »

« De ce te aprinzi? Nu voiam să-ţi fac sînge rău, căci te preţuiesc pe tine şi arta ta. Vreau să-ţi dedic bucuros un alt toast, spune singur ce caracterizare îţi doreşti? »

Holbein se gîndeşte repede. Îi vine un gînd a cărui îndrăzneală îl sperie. Totuşi spune cu voce limpede, hotărîtă: « Vreau să fiu un Erasmus printre pictori ».

Amerbach ridică privirea. N-a ridicat încă paharul. Trebuie mai întîi să se obişnuiască cu acest gînd nou. Nu, nu-l găseşte atît de greşit! — Cine i-ar lua unui pictor în nume de rău că năzuieşte la acelaşi renume pe care îl are de multă vreme Erasmus din Rotterdam? Afară de aceasta, Holbein şi Erasmus se aseamănă în esenţă. Amerbach trebuie să reflecteze imediat în ce privinţă se aseamănă mai mult... Amîndoi privesc totul din afară, rece şi liniştit. Fără s-o mărturisească amîndoi caută căldura. Amîndoi aspiră la independenţă şi libertate faţă de judecata altora,

Erasmus a ajuns-o, Holbein o va ajunge, în privința asta Amerbach e convins.

« Un țel înalt, Holbein, năzuiești spre stele. Dar de ce nu? Ai dreptul să urmărești un țel atît de înalt. Toți năzuim spre stele și nu ne mulțumim cu aparențele. O cere epoca noastră și o oferă stelele. Ce secol, e o plăcere să trăiești. Deci încă o dată, fii binevenit, Erasmus Holbein, *pictor nobilissime atque illustrissime*, *salve!* »

Holbein mulțumește, își duce paharul la buze și bea. Ce vin! Ar mulțumi pînă și pe un Fugger. Un vin la desfătarea căruia încep să se transforme toate gîndurile, chiar și cele triste, și prin aceasta nu-și pierd nici farmecul nici încrederea! Erasmus Holbein — *pictor illustrissime* — pictor de mare renume — ce gust bun are pe limbă! Holbein soarbe adînc din pahar a doua înghițitură.

« În cinstea catedrei tale din Basel, profesor Amerbach, doctor illustrissime. »

Amerbach încuviințează surîzînd: « Mulțumesc, Erasmus Holbein ».

Simte o bucurie copilărească să continue acest joc de nume și tocmai vrea să înceapă o nouă cuvîntare, cînd din spate se aude vocea înceată a învățatului magistru, care a intrat pe nesimțite în odaie.

« E nedemn pentru un filozof să tragă cu urechea, dar am fost fără să vreau martorul acestei convorbiri; iertați-mă pentru aceasta. Contez pe iertarea voastră... Mă uimește faptul, Amerbach, că-l chemi pe Holbein pe numele meu mic! Nu are și el un nume, Hans, prenumele mai tuturor germanilor, care de fapt are origine evreiască? De ce Erasmus Holbein? spune, mi fili. »

Amerbach caută să scape din încurcătură cu o dușcă de vin, în timp ce Holbein privește senin drept în ochii învățatului. Acum îl vede cu alți ochi, ca pe o replică a lui. Amerbach e înciudat. Vinul trebuia să arunce o punte peste anii despărțirii, acum însă trebuie să umple clipele de tăcere; de ce trebuie să-i stingherească Erasmus chiar

 dacă acest lucru e întîmplător!

« Iertaţi-mă, maestre, a fost o dispoziţie trecătoare de-a mea. Ştiu că priveşti ca nedemne aceste toane ale clipei la un om cu preocupări spirituale; că un filozof trebuie să evalueze semnificaţia fiecărui cuvînt şi de la caz la caz să intervină sau să tacă... Erasmus Holbein, acest nume s-a născut din dorinţa mea ca Holbein să aibă, printre pictori, locul pe care îl ai tu printre filozofi. Sînt sigur că dorinţa asta n-o să te supere, mai ales pe tine, căci ai fost totdeauna mulţumit de portretele ieşite din pensula lui Holbein. »

Explică lesne, dar îl supără că faţă de Erasmus se mai simte încă în situaţia unui şcolar care trebuie să-şi justifice fiecare cuvînt şi fiecare hotărîre. Oare Erasmus se va mulţumi cu această explicaţie?

Amerbach constată cu uimire că aerul de superioritate ironică de pe faţa lui Eramus a dispărut repede şi că exprimă voioşie şi bunăvoinţă. Rîde puţin, din toată inima. « Îţi mulţumesc pentru răspuns; nu e urîtă dorinţa ta. De ce nu? Da, de fapt, de ce nu? Lasă asta numai în grija mea. Cum pot să fac din tine un profesor, pot să fac şi din Holbein un Erasmus. Da, de fapt, de ce nu? »

Fără să-l salute pe pictor, pe care l-a aşteptat zadarnic în camera lui, Erasmus părăseşte încăperea.

Amerbach, căruia i s-a înroşit faţa de furie, trebuie să-şi dea toată osteneala să se stăpînească. Deci aşa gîndeşte Erasmus despre el şi ceilalți oameni cărora le arată bunăvoința lui. Îi consideră numai instrumentele cu care poate să-şi construiască şi să-şi consolideze propria reputaţie. Sînt figuri de şah pe tabla lui de joc, care cuprinde Europa aproape în întregime. Nu se interesează de fericirea şi necazurile fiecăruia. Singurul lucru important e să stai în soarele lui Erasmus. Şi hărnicia? Talentul? Nu sînt oare la fel, dacă nu şi mai însemnate decît intervenţia lui Erasmus? Amerbach se plimbă agitat de-a lungul şi de-a latul odăii şi Holbein îl ia de braţ ca să-l calmeze. Nu le mai place vinul. Nu mai beau decît un pahar.

Ca să-i schimbe gîndurile prietenului său, Holbein schimbă vorba: « Hai să continuăm această plăcere în ceasuri mai fericite! Mai bine arată-mi acum, casa și prezintă-mi familia ta. »

Iar se umbrește fața lui Amerbach, dar se înseninează de îndată și-și duce bucuros oaspetele ca să-i arate casa. E mult mai încăpătoare decît locuința lui Holbein din Basel, are trei etaje și numeroase odăi. Amerbach are o mulțime de tablouri și opere de artă, dar Holbein nu și-a venit încă în fire ca să le examineze pe fiecare. Dar va trăi un timp în această casă și va avea destule ocazii să le vadă îndeaproape.

Apoi intră în odaia doamnei Angelique, cu care Amerbach se căsătorise în Avignon. E mică și gingașă. Are o față palidă și niște ochi trufași și nu-l lasă pe Holbein să se îndoiască, nici măcar o clipă, de convingerea ei că nu merită să-și dea osteneala să-l cunoască. Zîmbește cînd Holbein o salută într-o franceză greoaie și n-o interesează nici planurile, nici dorințele lui. Îi ajunge acel oaspete din Basel. Cît de greu e să-i intri în voie lui Erasmus! Mîncarea e cînd prea fierbinte, cînd prea rece. Vinul e fie prea acru, fie prea dulce. Ceea ce doamna Angelique nu-i poate ierta, e mai ales faptul că n-are comportări distinse. Acum mai sosește și acest neamț nemîncat, un pictor. La urma urmei, ce e un pictor...

Holbein privește pe deasupra stăpînei casei cu un surîs ușor. « De ce și-o fi ales Amerbach o astfel de soție? » gîndește. Prietenul lui îi simte nedumerirea, ocolește însă întrebarea mută și vorbește de lucruri neînsemnate. « Poate îi voi putea explica mai tîrziu că această femeie am luat-o cu o avere însemnată și cu această casă. Da, regret această căsătorie, dar pe atunci nu puteam să-mi dau seama ce mare povară o să fie pentru mine femeia asta. Voiam să fiu independent nu numai față de intervenția lui Erasmus și a altor învățați, voiam avere și proprietate și acum... »

În timp ce mai stau încă în camera doamnei
 Angelique și discută cu greutate, i se anunță lui

Amerbach vizita unui oaspete, un doctor de la Universitate, şi se bucură că se poate retrage, sfătuindu-l în acelaşi timp pe Holbein să-l viziteze acum pe Erasmus din Rotterdam. Holbein încuviinţează, îşi ia rămas bun de la stăpîna casei şi Amerbach îl conduce pînă la uşa lui Erasmus. Bate la uşă şi Erasmus îl pofteşte înăuntru. Holbein se înclină şi îl examinează pe învăţat cu privirea lui ageră. Nu l-a văzut de mult. Deşi Erasmus îşi are reşedinţa la Basel, în ciuda vîrstei şi a faptului că e bolnăvicios, călătoreşte mult.

« Nu s-a schimbat deloc, gîndeşte Holbein. De fapt nici nu e în stare să se schimbe. Fără îndoială, nici în somn nu arată altfel. Aceste trăsături ale feţei pot să-şi piardă vreodată încordarea? În această minte, ideile se înlănţuie între ele şi noaptea, aşa cum uneori tablourile mele se desăvîrşesc în somn. »

Fereastra încăperii e acoperită, căci Erasmus nu iubeşte lumina orbitoare a soarelui, îl deranjează. Razele focului din cămin joacă în pîlpîiri pe faţa învăţatului.

« Apropie-te Holbein, nu sta ca un student la un examen dificil! Desigur că n-o să te examinez, căci nu înţeleg nimic din meşteşugul tău. Despre artă, după cîte îmi închipui, înţeleg puţin; s-ar putea să mă înşel, cu atît mai rău pentru mine. Ia loc şi întinde-ţi picioarele, simte-te bine la mine. Din păcate nu-ţi pot oferi vin, fiindcă n-am. Beau rareori vin, fiindcă îmi face rău la stomac. Ştii, îmbătrînesc... Ba mă înjunghie aici, ba mă ustură dincolo. Oamenii au şi început să glumească pe seama aceasta şi spun că sînt original, dar ce te priveşte asta pe tine? Povesteşte-mi despre tine. Ce pictezi acum? »

Holbein s-a temut de această întrebare. Acum se simte şi el ca un şcolar care îi e dator profesorului o explicaţie.

« Am pictat o madonă cu mantie ocrotitoare, doctor doctissime. »

« O madonă cu mantie ocrotitoare? Pentru catedrala din Basel? »

« Nu, pentru domnul Meyer zum Hasen, dar n-a luat-o. »

« Meyer zum Hasen... Da, tu nu eşti pictorul de care are nevoie... Şi-a revenit, între timp, din eşecul avut în campanie? Cum se simte ca fost primar? Da, pe unii soarta îi loveşte crunt, ca pe cinstitul confederat. »

Erasmus se ridică, umblă prin odaie tîrşîndu-şi picioarele, dă la o parte perdelele şi priveşte pe stradă. Apoi deschide o carte şi frunzăreşte paginile fără să le citească. Parcă ar fi uitat de prezenţa lui Holbein. Holbein îl urmăreşte cu privirea. În cele din urmă, îşi drege glasul. Erasmus se aşază din nou şi spune:

« Ascultă, Holbein, tu să nu pictezi tablouri cu Maica Domnului, mai ales nu dintr-astea... Dürer a pictat pentru popor — eu însumi nu mă pot recunoaşte în tabloul lui — Mathis din Isenheim a pictat pentru credincioşi... Poporul — să trăiască în toată cinstea! Tu însă ar trebui să pictezi pentru prinţi şi regi. »

Holbein nu-şi crede urechilor. « V-am înţeles bine, magister Erasmus? »

« Desigur! Nu vorbesc limpede? Mi-ar pare rău. Dealtfel, părerea mea corespunde dorinţei tale lăuntrice. Dacă nu mă înşel de curînd ţi s-a spus Erasmus Holbein. Sau mă înşel? »

Holbein roşeşte şi încuviinţează.

« Da, dar... »

« Nici un dar! Ai făcut-o şi ai ştiut de ce. Şi eu ştiu. Deci, pentru ce explicaţii şi pretexte? Bine, sînt de acord să beneficiezi de numele meu. Să devii un Erasmus printre pictori. Meriţi acest lucru şi îl vreau. Dar să nu-ţi închipui că o astfel de viaţă e uşoară. Un Erasmus trezeşte pretutindeni invidii. Un Erasmus e combătut şi, ca să se apere, nu are la îndemînă decît condeiul lui, iar în ceea ce te priveşte, pensula. Şi — aceasta e cel mai important — un Erasmus are şi un duşman interior, unul foarte periculos care îi şopteşte mereu la ureche: Degeaba te trudeşti! E zadarnic. Toată munca ta e fără rost. Nu lupta mai departe. Bea-ţi seara paharul de vin

şi duminica ieşi la plimbare. Ia-ţi o mutră politicoasă la idei smintite şi vorbeşte la modus conjunctivus: S-ar putea... Poate ar trebui... N-ar trebui să... Da, vezi, aşa e. Dar te-ai lăsat numit Erasmus şi n-ai protestat. A fost ca un botez, de-acum nu mai scapi de numele acesta. Să pictezi prinţi şi regi. Nu ţi-e îngăduit să-ţi fie teamă de necunoscut. Nu-i aşa, vorbesc ca un adevărat preot. Desigur, învăţătura e învăţătură. Poate că aş fi ieşit totuşi un preot foarte bun. Pentru orice sfinte vremuri o predică scurtă şi o pivniţă cu vinuri bune. Acum nu sînt nici măcar preot şi ţin asemenea predici. Dacă nu-ţi plac, nu le lua în serios. »

Erasmus se adînceşte din nou în scrierile lui şi lasă condeiul să alerge pe pagini, cu scrierea lui fină umple rînd după rînd. Îşi întrerupe rareori cursul scrierii, căci ştie precis ce are de spus. « Oare ce fel de gînduri aşterne pe hîrtie? » se întreabă Holbein. Nu îndrăzneşte să întrebe în liniştea amurgului. Se gîndeşte dacă să plece sau să rămîie şi aşteaptă ca Erasmus să reia din nou convorbirea. În cele din urmă, învăţatul desenează sub fraza scrisă o semnătură încolăcită, lasă tocul din mînă şi se uită zîmbind la pictor. Se bucură că are acest prieten în casă. Găseşte că Amerbach a devenit prea independent şi înfumurat, şi doamna Amerbach nu-l interesează. O consideră o muiere mărginită.

« Însoţeşte-mă astă seară la plimbare, nu-mi place să mă plimb fără însoţitor. Seara Amerbach e ocupat cu familia lui. »

Holbein e bucuros, deşi călătoria lungă l-a obosit. Nu vrea să-l dezamăgească şi nici să-l supere pe Erasmus.

« Să plecăm îndată după cină », spune învăţatul. În cinstea ta o să cinez astă seară jos la Amerbach. De obicei cer să-mi aducă mîncarea sus în odaie. Copiii sînt prea zgomotoşi pentru mine şi împiedică aproape orice convorbire. Nu te supără acest lucru? »

« Sînt obişnuit, căci am şi eu trei copii. »

« Aşa, aşa, trei copii.. Nu prea ai aerul unui părinte. O să te deranjeze şi pe tine copiii lui Amerbach, ca şi pe mine. »

Şi Erasmus se îndepărtează şi îşi reia scrisul.

Holbein iese din odaie şi jos în vestibul se întîlneşte cu stăpînul casei, care tocmai aşeza un dulap. În drumul spre Basel, la întoarcerea acasă, vrea să pună în el cărţile şi scrierile şi de aceea dulapul are puţine ornamente, care s-ar frînge şi distruge uşor la încărcarea în căruţă. Amerbach îi arată lui Holbein camera mare cu lambriuri, în care o să doarmă în timpul nopţii şi numeroasele cărţi pentru instruire şi distracţie. Amerbach surîde: « nu te mai deranjez pînă la cină ».

Holbein găseşte nu numai cărţi, ci şi o gravură cu harta Franţei şi un pachet de gravuri în cupru franceze. El se cufundă imediat în gravuri, ceea ce îi face o nespusă plăcere. Mai are mult de învăţat de la aceşti gravori. Liniile lor curg uşoare şi sigure. Ei n-au trebuit să caute forma cea mai desăvîrşită, o ştiau dinainte. Şi apoi numeroasele cărţi aşezate pe masă, ce atent din partea lui Amerbach. Toate cărţile sînt în limba germană. Amerbach ştie cît de puţin înţelege Holbein limba latină.

Din păcate, ceasul pînă la cină trece mult prea repede. Amerbach vine şi-şi pofteşte oaspetele în marea sufragerie unde s-a şi adus mîncarea. Masa e îmbelşugată şi festivă. O faţă de masă albă, de in, strălucitoare, acoperă masa. Trebuie să fi fost scoasă de curînd din scrinul cu albituri. Holbein se minunează că i se acordă atîta atenţie. Pentru vin sînt pregătite pocale de argint în care se răsfrîng lumînările ce ard în sfeşnice de argint. Masa n-a pus-o doamna Angelique ci chiar Amerbach, ca să-i facă plăcere musafirului. Dar soţia lui se necăjeşte. « Vrea numai să impresioneze pe concetăţenii lui greoi », gîndeşte ea. De ce oare s-a măritat cu acest neamţ? Doar ca să asculte de tatăl ei, care dorea atît de mult să aibă ca ginere un profesor. Ei bine, a murit cu

 această certitudine. Ce ar spune însă despre casa

lui, care a devenit un refugiu pentru nemții flămînzi? Holbein i se adresează doamnei Angelique: « Sper să vă urez și eu bun venit și să vă ospătez la fel în casa mea din Basel. »

« Aveți, de fapt, o casă? »

« Desigur, unde aș putea să pictez în altă parte?

« O casă mare? »

« Destul de mare pentru mine, familia și oaspeții mei. »

Doamna Angelique dă din cap cu neîncredere. Amerbach îi poftește la masă.

Acum intră și Erasmus. Amerbach ține un mic discurs. Arată că e o mare cinste că donatorul atîtor bunuri spirituale se așază la masa lui și mănîncă din pîinea lui, că i se oferă nu numai pîine, ci și pateu din carne condimentată cu finețe, care desigur o să fie bine suportată de stomacul sensibil al lui Erasmus Desiderius. Lui Amerbach i-a trecut indispoziția și-l roagă pe învățat să se așeze lîngă Holbein. Erasmus se așază încet și ceremonios. Doamna Angelique se face că nu-l bagă în seamă, dar nu îndrăznește să spună nimic. Erasmus are o limbă atît de ascuțită că o ține la respect chiar și pe doamna Angelique. Stăpîna casei are totuși arme mai tari și strigă pe cei doi copii, pe care soțul ei ar fi dorit să-i vadă mai degrabă în pat. Copiii, un băiat de trei ani și o fată de patru, intră și umple dintr-o dată de gălăgie toată încăperea, în așa fel că Amerbach de-abia poate să răzbată cu rugăciunea lui. Cînd începe cina, se vede că celor doi copii nu le e foame deloc. Cu ajutorul mamei, încearcă să guste din fiecare castron și răstoarnă un pahar de vin roșu. Fața de masă albă și curată s-a pătat. Erasmus tace, își taie pîinea în felii mici și le duce îngîndurat la gură. Ar fi prea bucuros să se întoarcă în odaia lui liniștită, în fața căminului cald, să recitească rîndurile scrise după-amiază, să le corecteze și să adauge altele noi. Această situație îi e foarte neplăcută. Îl indispun vinele de pe tîmplele lui Amerbach care zvîcnesc din cauza mîniei. Doamna Angelique le vîră pateul pe gît copiilor, care nu vor să mănînce nimic, pînă cînd li se

apleacă. Încep să plîngă şi doamna îi scoate din odaie. Bărbaţii se privesc, răsuflă uşuraţi şi Erasmus scoate chiar un suspin lung.

« Ştiu precis de ce rămîn celibatar. Femeile sînt o specie deosebită de oameni. În ceea ce mă priveşte, n-am nevoie de ele. Dar asta trebuie s-o ştie fiecare. Dar tu, Holbein, ce fel de nevastă ai? »

« M-am însurat la Basel cu o văduvă. O cheamă Elisabeth. »

« O văduvă, asta a fost chibzuit din partea ta. Văduvele sînt gospodine educate, n-a trebuit s-o iei de la început. »

Cei trei bărbaţi tac. Fiecare îşi urmează gîndurile. Amerbach e supărat pe soţia lui. Erasmus aşteaptă o ocazie potrivită, ca să plece cu Holbein la plimbare. Ziua nu-i place să iasă din casă, căci e cunoscut de studenţi şi nu-i place să fie interpelat pe stradă. Nici seara nu se simte bine singur, căci e fricos şi străzile din Avignon sînt nesigure.

Holbein ar prefera, dimpotrivă, să meargă la culcare. Simte şi acum în oase lunga călătorie.

« Cred că pateul nu mi-a căzut bine », spune Erasmus. Cu siguranţă că a fost prea condimentat. Vreau să mă mişc puţin pe străzi ca să-mi liniştesc stomacul. Poate că tu, Holbein, eşti atît de drăguţ să mă însoţeşti pe mine, un bătrîn înfrigurat? »

Holbein zîmbeşte pe sub mustăţi, la această mişcare de şah isteaţă a lui Erasmus şi e bucuros că poate să se ridice de la masă.

Intenţia lui Erasmus nu i se pare inoportună nici lui Amerbach, deşi îi pare rău că va trebui să strîngă masa îmbelşugată. Păcat de pateul delicios. Dar trebuie să vadă de soţie şi copii, ca să împiedice o ceartă în casă. Şi îi convine să iasă din raza de bătaie a limbii batjocoritoare a lui Erasmus ca să nu mai audă mereu:

« Un învăţat trebuie să-şi petreacă seara şi noaptea în odaia de lucru şi nu în cea conjugală. El trebuie să se înconjoare de cerneală, tocuri şi cărţi, nu numai de nevastă şi de copii. »

Aşadar, bine că Erasmus doreşte să iasă la plimbare. Să sperăm că nu-l zăpăceşte pe pictor cu vorbele lui!

Holbein surîde cînd Erasmus îşi îmbracă haina îmblănită şi îşi ia un baston tare. Ce-ar spune lumea învăţaţilor dacă l-ar picta pe Erasmus aşa, ca pe un bătrîn înfrigurat şi şovăielnic? Amerbach le dă cheia casei, şi Erasmus îl roagă să nu-i aştepte pînă se întorc şi să renunţe astfel la somnul lui preţios.

Afară e întuneric, totuşi pe străzi hoinăresc mulţi oameni. Ei rîd şi glumesc unul cu altul, totul e altfel decît în Basel sau Augsburg. Acolo, cînd se întunecă, fiecare caută să se întoarcă acasă. Cine umblă noaptea pe străzi e un om necinstit, sau în căutarea echilibrului sufletesc, ca meşterul Jakob organistul. În Basel, şi Holbein stă seara şi noaptea acasă, trudit şi sleit de munca obositoare de peste zi. Dacă ar umbla la ceasul acesta pe străzi, ar avea o conştiinţă încărcată. Dar aici e Avignon.

Aerul e blînd şi liniştit. Deasupra oraşului cerul se întinde siniliu, doar spre apus se prelungesc dungi roşii sîngerii, care se schimbă, treptat, în galben spre pămînt şi în zare în violet întunecat. Erasmus l-a luat de braţ pe pictor şi merge cu paşi atît de sprinteni, că Holbein se minunează. Învăţatul nu mai face impresia unui neputincios, ci e sprinten ca un tînăr. Picioarele de-abia îi ating pămîntul. Într-adevăr n-au greutate de dus! Înaintea lor se înalţă spre cer o masă imensă, grea, întunecată, muntele calcaros, şi pe el cetatea ameninţătoare cu turnuri negre masive şi creneluri puternice.. Holbein n-a văzut niciodată, de aproape, o clădire atît de lugubră. Fără voie, încetinesc amîndoi pasul, urcînd, mai ales cînd observă că Erasmus se îndreaptă cu el spre palatul papilor. Străzile sînt tăcute şi pustii, fiecare pare să se ferească de apropierea acestui castel. Pînă acum Erasmus n-a scos un singur cuvînt.

« Cît de sumbru e palatul », murmură Holbein.

Înainte de a răspunde, Erasmus șovăie puțin, apoi spune:

« Aceasta e moștenirea. »

Cînd tace din nou fără să dea altă explicație, Holbein îndrăznește să-l întrebe:

« Despre ce moștenire vorbiți, magister Erasmus? »

« Această moștenire ne-a lăsat-o trecutul. Palatul papilor, pe care și l-au construit aici în Avignon pentru exilul lor, e un palat al morților. În afara cîtorva paznici și a unui administrator în pielea căruia n-aș vrea să fiu, nu mai sălășluiește în el decît trecutul care a murit. »

Papalitatea nu e măreție strălucitoare și lux artistic?

Se apropie din ce în ce mai mult de palat. Tot mai amenințătoare se ridică fațada înaintea lor.

Erasmus roagă un paznic, care patrulează cu halebarda ridicată pe dinaintea porții negre umbrite, să-i însoțească pentru cîteva clipe în curte, căci ar dori să-i arate oaspetului său, din îndepărtatul Basel, interiorul palatului. Paznicul e de acord, și e mai bucuros cînd aude zornăitul cîtorva monezi. I se adresează deseori astfel de rugăminți. Dealtfel, ce-i drept, numai în timpul zilei. Noaptea e lugubru în palatul papilor. Dacă nu e foarte atent, în ungherele curții se adăpostesc hoți și cerșetori și își fac mendrele acolo. Apoi îl conduce pe Erasmus și pe Holbein prin gangul lung și întunecos, înalt cît o sală mijlocie și în care răsună ecoul pașilor. Curțile sînt înalte și strîmte. Nu poți să vezi și să recunoști prea multe. Toate ferestrele, afară de una, sînt întunecate. Acolo locuiește administratorul papilor care trebuie să-și ducă aici existența singuratică și uitată, ce nu poate fi comparată cu viața slujbașilor papali din cetatea eternă, viață care se desăvîrșește în măreție pe zi ce trece.

« Să nu venim mai bine, pe aici, ziua, magister Erasmus? Aș dori să văd clădirea și în timpul zilei. Noaptea, imaginea e prea amenințătoare. »

« Aceasta mi-a fost intenția. Să simți palatul papilor ca pe o cetate a morților. »

Ies din nou afară, coboară dealul, părăsesc încîlceala uliţelor strîmte şi se opresc în cele din urmă pe podul cel mare de peste Ron. De fapt şi podul e închis, dar Erasmus şi-a răscumpărat din nou trecerea cu un dar bănesc făcut străjii podului. La asta se pricepe bine. Privirile lor rătăcesc în voie peste oraş şi fluviu, pe cînd Erasmus spune:

« Cît de mult mi-am dorit să privesc odată seara de pe acest pod în depărtare, dar mă temeam să vin singur, de aceea prezenţa ta mi-e foarte dragă. Uite, acolo, e Avignon, oraşul în care trecutul s-a stins, un oraş al morţilor. »

« Oraş al morţilor? Ce vreţi să spuneţi cu asta, magister Erasmus? Găsesc că, exceptînd poate palatul cel mare din care tocmai venim, oraşul acesta este foarte viu. Cît de mulţi oameni umblă chiar şi noaptea pe străzi. Basel, în schimb, e liniştit şi mort. »

« Se poate! Pentru mine Avignon-ul a fost un obiectiv binevenit, fiindcă am vrut să mă mai întîlnesc odată aici cu vremurile apuse. Papii s-au mutat din Avignon şi de atunci vremea veche s-a stins. S-au mutat din prizonieratul Babilonului în libertate şi totuşi acolo au fost de îndată făcuţi din nou prizonieri, căci nu ştiau cum să-şi folosească libertatea. Acum trăiesc din nou la Roma şi încearcă să se agaţe de noua epocă, precum înecaţii de un fir de pai. Acum sînt prizonierii vremii noi. Or fi băgat oare de seamă. la plecarea lor, că i-a însoţit magistra moarte? Au trecut peste podul acesta pe cai minunaţi, cu o droaie de bagaje şi multe, foatre multe trăsuri. Ea a călătorit lîngă ei pe o mîrţoagă costelivă, cu coasa şi clepsidra în mîini. Îi mai simt încă urmele, mirosul, gustul, pe acest pod. Acolo sînt bastioanele din care a venit. Simţi răsuflarea ei rece? Nu trebuie să te cuprindă fiorii, căci moartea aceasta e acum bătrînă şi uscată, o moarte, aş spune, care s-a stins ea însăşi... De aceea îmi face bine să stau pe podul acesta ca s-o întîmpin... Nu mă privi cu atîta teamă, te-am luat cu mine ca să mă aperi, nu ca să-ţi fie frică de mine. »

La aceste cuvinte, Holbein se simte stingherit. Nu-l înţelege pe învăţat. A venit la Avignon în lumina strălucitoare a sudului ca să nu trebuiască să stea la mormîntul tatălui său la Isenheim. Şi acum Erasmus vorbeşte de moartea unei epoci întregi şi îi e dor chiar de o întîlnire personală cu ea. Holbein ştie că asemenea gînduri sînt obişnuite în cercurile învăţaţilor. Odată l-au însărcinat pe Holbein să deseneze un alfabet format din figurile unui dans al morţilor. Încă mai demult schiţase teaca unui pumnal pe care se puteau vedea perechile vechiului dans al morţii. Dar aceste lucrări sînt foarte vechi. Ele aparţin trecutului întocmai ca şi Madona ocrotitoare...

Erasmus pare să intuiască ce idei îi trec lui Holbein prin minte.

« Vechiul dans al morţii ar trebui reînsufleţit, dar să fie plin de spiritul timpurilor noi », spune Erasmus. Holbein înalţă capul. Erasmus întinde mîna spre stele. Spune înflăcărat: « O să scriu scrisori pentru dansurile morţii, o să las să curgă pe hîrtie gînduri care sălăşluiesc în mine demult şi tu o să desenezi ilustraţiile. Ne-am înţeles? »

Oferta de a colabora cu celebrul Erasmus e atît de ispititoare ca şi renumele legat de ea, încît Holbein e de acord pe loc şi nu mai are răgaz să-şi depene vreun gînd. Erasmus e un învăţat, el trebuie să ştie ce corespunde epocii noi şi cum poţi îndruma alţi oameni pe drumul spre această epocă.

« Cui i s-ar adresa cu precădere această operă? Cine o s-o cumpere? »

« Nu e destul să creezi opera? Ce mă priveşte cine o cumpără?

...Mă mulţumesc cu puţin ca să trăiesc... La tine e altfel, desigur, căci trebuie să te gîndeşti şi la cîştig. Să mergem la Froben, renumitul tipograf din Basel. »

« Eu am alt plan, magistre Erasmus. În călătoria mea spre Avignon l-am cunoscut pe Melchior Trechsel, tipograful din Lyon. Sînt

convins că o să accepte opera, chiar şi numai fiindcă lucraţi dumneavoastră la ea.»

«Trechsel? Un bărbat demn de stimă şi foarte umblat. Da, să tratăm cu el.»

Ideea lui Erasmus a lovit în Holbein ca un trăsnet. Totul e îngăduit şi toate dansurile morţii de care a auzit sau pe care le-a văzut pînă acum se însufleţesc în el. Aceste dansuri sînt străvechi. Horele dintre morţi şi vii trăiesc de peste trei sute de ani în închipuirea oamenilor. Nimeni nu poate să se sustragă gravităţii imperioase a imaginilor care arată cum moartea conduce în împărăţia umbrelor pe reprezentanţii tuturor straturilor sociale şi cum cei aleşi trebuie s-o urmeze fără împotrivire. Astfel o vezi în poezii şi în piese de teatru, astfel o vezi cioplită şi zugrăvită pe zidurile cimitirelor, în biserici, capele şi în multe castele măreţe. În sfîrşit, oare nu e zugrăvit un dans al morţilor şi pe marile suprafeţe murale ale palatului papilor? Unde ar putea fi mai impresionant? De secole dansurile morţilor au chemat stăruitor la pocăinţă: *Memento mori*! Gîndeşte-te că ai să mori. Fereşte-te de patimi şi plăceri trupeşti. Să nu te întristeze nedreptatea pe care o vezi şi o simţi zilnic pe pielea ta. Priveşte la dansul morţilor, învaţă din el că toţi sînt egali în faţa morţii, bogaţi şi săraci, papa, împăratul şi cerşetorul...

Da, aşa arătau vechile dansuri ale morţii. Însă Erasmus vrea să arate în scrisorile lui, şi în desenele lui Holbein, vremurile de mult apuse. Holbein chibzuieşte timp îndelung cum va putea să realizeze aceasta. Cînd la miezul nopţii se prăbuşeşte istovit pe pat, imaginile nu vor să-l părăsească.

DANSUL MORȚII ÎN AVIGNON

« Ştiţi că Erasmus îşi serbează peste cîteva zile onomastica », spune stăpînul casei într-o seară, după ce doamna Amerbach şi copiii s-au dus să se culce. « Uneori face în aşa fel ca şi cum ar refuza orice cinstire. Poate, într-adevăr, de multe ori asemenea lucruri îi sînt neplăcute, dar cred că un om ca Erasmus are din cînd în cînd nevoie de un stimulent din afară. I-am rugat pe studenţii mei să-i facă o *laudatio*. Acel tînăr serviabil, care te-a condus la mine acasă, şi-a luat sarcina să vorbească. Dar numai o cuvîntare? De fapt aici în Provence nu sînt necesare nici rigiditatea, nici formalismul, ca de pildă în Basel, dar un cadru ar fi necesar şi aici. Vreau să te întreb cum am putea încadra petrecerea. »

« Sînt un om nesociabil Amerbach, doar mă cunoşti. Nu mi-au făcut niciodată plăcere petrecerile de carnaval şi dansurile de panoramă. De aceea îţi sînt un prost sfătuitor. »

« Păcat, Holbein, mă gîndeam că un pictor dispune de multe imagini. »

Holbein îşi reazemă capul în mîini.

« Stai, mi-a venit totuşi ceva în minte. Ce-ar fi să organizăm o procesiune alegorică? Cu imagini vii? Studenţii fac asemenea mascarade cu plăcere. »

« Ideea e bună. La ce tablouri vii te-ai gîndit? »

« La un dans al morţilor. »

« Un dans al morţilor? Cu un prilej atît de vesel ca onomastica lui Erasmus? »

« Acest dans al morților ar trebui să înfățișeze vremurile apuse. Această moarte nu e tristă. Erasmus crede că e chiar veselă. Recomandă-le studenților tăi o reprezentație de felul acesta. Se potrivește desigur cu gustul oaspetelui tău. »

« Înclinările lui Erasmus sînt uneori neobișnuite. Pentru mine, moartea, fie că e alegorică, fie că e adevărată, e groaznică. Dar dacă crezi... Un dans al morților... Asemenea tablouri m-au umplut totdeauna de fiori. Le-am văzut în biserici, pe ziduri de cimitir sau în galeriile mînăstirilor. Aceste mîini descărnate, care apucă trupurile înfloritoare, care smulg omul de lîngă nevasta lui, mama de lîngă copilul mic, fratele de lîngă soră... Nu pot să înțeleg că așa ceva poate să-ți facă plăcere. Știi sigur că lui Erasmus i-ar place un dans al morților?

« Stăteam împreună rezemați de balustrada podului mare. El nu putea să se despartă de imaginea plecării papilor, conduși de magistra moarte. Tot mereu vorbea de ea...

« Ideea mi-e clară, chiar dacă nu e pe placul meu. Voi pregăti totul. »

« De ce ezită Amerbach să monteze această mascaradă », gîndește Holbein. « De ce această teamă în fața tabloului morții? El e cunoscut de toată lumea. » Pe Holbein moartea nu-l mai înspăimîntă, de cînd a văzut tabloul cel mare al lui Hans Baldung Grien: *Fata și moartea.*

Atunci l-a întrebat pe Hans Baldung: « De ce moartea a ales tocmai o fată tînără? »

« Tot ce trăiește trebuie să moară. Și o fată tînără. Trupul îi e înfloritor de alb. Dar într-o zi va fi zbîrcit și hidos ca moartea de acolo! »

« Mie nu-mi place moartea. Dar e bine pictat. Doar atunci cînd moartea e chiar alături de ea, vezi cît de frumoasă e viața. »

« Ai spus bine aceasta. Dar și viața cea mai frumoasă e trecătoare. » « În ce mă privește, atîta timp cît e frumoasă. »

Holbein nu îndrăznise să-și exprime astfel de gînduri. Hans Baldung ar fi fost dezolat.

Şi tata s-a gîndit întotdeauna la moarte, la propria-i moarte. Bine că nu m-am dus la mormîntul lui. N-a mai rămas nimic. Mai bine un dans al morţilor în casa lui Amerbach, cu frumuseţe, spirit de viaţă decît să stau la mormîntul tatii.

Holbein nu observă multe din pregătirile pentru onomastică. Colindă prin oraş şi aceste plimbări îl înveselesc. Priveşte pescarii pe malurile Rhône-lui cu ape repezi şi meşterii giuvaergii în uliţele strîmte. Pentru masa festivă, cumpără peşti încă vii care se zbat şi un inel frumos ca dar din partea lui Bonifacius Amerbach pentru mîinile subţiri ale lui Erasmus. Cînd se întoarce acasă cu aceste cumpărături, găseşte casa plină de agitaţie şi nelinişte.

« Ce se întîmplă aici? » întreabă pe un servitor.

Au sosit oaspeţi, oaspeţi pentru onomastica lui Erasmus din Rotterdam. Noii oaspeţi sînt foarte aleşi. Ne-au şi făcut daruri preţioase. »

Holbein oftează.

« Atunci, desigur s-a dus liniştea din casă. »

« Ce-o să le spună oaspeţilor, doamna Angelique Amerbach? Cu el se obişnuise între timp. Se evită. Holbein merge în camera lui şi deschide uşa. La geam şade o femeie. Holbein amuţeşte uimit. Jeanne Trechsel! Ea îl priveşte surîzînd, cu un amestec de cochetărie, teamă şi sentiment de vinovăţie. Cum s-a schimbat! Nu mai poartă rochia modestă de călătorie, ci o rochie scumpă, aleasă. Holbein o recunoaşte de la prima vedere. E rochia pe care i-a desenat-o pe vas. Catifeaua de preţ, verde şi roşie, cade în falduri grele. Ce bine îi stă tinerei rochia! Jeanne Trechsel a devenit o doamnă. Părul ei lung, negru, e strîns şi împodobit cu o diademă de perle. De un lănţişor îi atîrnă o piatră preţioasă mare, care străluceşte la gît, în lumina soarelui ce se strecoară prin ochiurile de geam rotunde. Şi-a întins pe genunchi mîinile cu degete lungi şi neliniştite.

« Aţi uitat să vorbiţi de cînd sînteţi la Avignon, domnule Jean Holbein? Trebuie să vă dau desigur cîteva lecţii », rîde fata şi îl ajută pe Holbein să

 iasă din încurcătură.

« Da, domnişoară Jeanne, aceasta trebuie să faceţi... Vă salut din toată inima... Sper că aţi călătorit bine... »

« Iertaţi-mă că am îndrăznit să intru în camera dumneavoastră. Întîi a fost o greşeală. Apoi mi-am închipuit cît veţi fi de surprins să mă vedeţi aici şi am avut curiozitatea să citesc în ochii dumneavoastră surpriza. Acum mi-a reuşit gluma şi mă voi retrage. Şi tatăl meu se află în casă, ca să-l felicite pe Erasmus din Rotterdam de ziua lui. Din fericire am aflat la timp... cît mai eram aici la Lyon. »

Jeanne şade în faţa lui Holbein care o priveşte cu încîntare. Totul e altfel decît în călătorie. Nepăsarea plină de voioşie a trecut. Între timp s-au gîndit amîndoi unul la altul. Aceasta îi pune pe gînduri şi sînt bucuroşi cînd sînt chemaţi la masă.

În timp ce Jeanne se aşază la masă, Holbein se mai gîndeşte cum să se îmbrace cu ocazia acestei vizite. Dar în călătoria neprevăzută nu şi-a luat cu el multe haine. De aceea îşi perie vestonul cu multă grijă şi pierde atîta timp cu pieptănatul bărbii şi al părului încît întîrzie la masă.

« Salutul meu respectuos, meştere Holbein, îi strigă Trechsel. Cine s-ar fi gîndit că o să ne vedem atît de repede. »

Trechsel şade lîngă Erasmus, care pare să se bucure foarte mult de această vizită.

« Aţi venit chiar la timp, domnule Trechsel, ştiţi, tocmai mă preocupă un proiect. Am de gînd să scriu scrisori pentru dansurile morţii şi Holbein să deseneze ilustraţiile pentru ele. »

« Fără îndoială un proiect interesant. Dar nu există teme mai vesele şi mai luminoase? » intervine el în discuţie şi apoi îşi aruncă privirile în jurul mesei.

« Nu pot decît să vă aprob », spune Amerbach.

Dar Erasmus nu cedează. E de o încăpăţînare de nedescris. Preocupat de expunerile lui formulate cu precizie, uită şi să mănînce.

« Desigur, după numeroasele decese din ultimii ani, a crescut peste măsură teama de moarte.

Totuşi! Vechile forme trebuie umplute cu un conţinut nou. Dansul morţilor va fi scris şi desenat în aşa fel, încît oamenii — printre care desigur că ne putem număra toţi — să nu se mai teamă de moarte. S-o privească ca pe un avertisment, ca să ducă o viaţă rezonabilă şi fericită. »

« Măcar de n-aş fi venit la Avignon », gîndeşte Trechsel. « Cum să-l fac pe Erasmus să-şi schimbe intenţiile? Vreau să le ofer oamenilor bucurii şi nu să le aduc mereu aminte de moarte. » Priveşte la fiica lui, căutînd un sprijin.

« Vă place la Avignon, magister Erasmus? V-aţi plimbat puţin prin Provence? E un ţinut foarte frumos, nu-i aşa? Încotro veţi pleca de aici? Ah, magister Erasmus, am o mare rugăminte: N-aţi vrea să-mi daţi cîteva lecţii de limbă greacă?

Holbein zîmbeşte pe sub mustaţă. Erasmus încruntă fruntea. De ce se amestecă domnişoara în lucrurile bărbaţilor? Dar e politicos şi răspunde cu răbdare la toate întrebările. Îi laudă sîrguinţa la învăţătură şi ca să scape de ea spune:

« Nu vreţi să învăţaţi şi desenul, domnişoară Trechsel? Holbein ar fi un profesor de desen desăvîrşit pentru dumneavoastră! »

« O da, strigă Jeanne. Doriţi într-adevăr meştere Holbein. . . ? »

Holbein aprobă, înroşindu-se.

După masă, Holbein îl reţine pe Erasmus din Rotterdam.

« Bizuiţi-vă pe mine, magister Erasmus. Voi reuşi să-l cîştig pe domnul Trechsel pentru planul nostru. Trebuie să-i dăm răgaz şi să avem răbdare.»

« Nu m-aş fi aşteptat să mă refuze Trechsel. Oare ţie, Erasmus Holbein, îţi va reuşi? »

După-amiază, Holbein se retrage în odaia lui. Încearcă să citească, dar nu-şi poate aduna gîndurile. « Unde e Jeanne? Ce bine îi vine rochia, rochia mea. . . De ce a venit la Avignon? Oare ce mai face Elisabeth, dar copiii? Ei mă cred la Isenheim. Desigur aşteaptă să mă întorc curînd. Chiar doresc să mă întorc curînd acasă. Mai

 întîi vreau să am însă contractul pentru dansul

morților. Atunci Meyer primarul poate să se ducă pe pustii cu toate neamurile lui. Doar de-aş avea contractul... Elisabeth trebuie să înțeleagă că rămîn mai multă vreme. Îşi va da seama, e doar o femeie chibzuită şi de înțeles. »

Se aude o bătaie timidă în uşă. Holbein deschide. La uşă e Jeanne.

« Vreau să vă rog să mă însoțiți la o plimbare în oraş... »

Vorbeşte foarte încet şi cu unele întreruperi. Priveşte în pămînt.

« Vă împlinesc cu drag această dorință, domnişoară Jeanne », spune Holbein. « Mergem pe deal la vechiul palat al papilor. Pînă acum nu l-am văzut decît noaptea. »

Casa Amerbach e cufundată în linişte. Trechsel doarme. Erasmus lucrează. Amerbach e şi el ocupat cu nevasta şi copiii. Din camera lor se aud cuvintele aspre dar reținute ale stăpînei casei.

« Casa noastră a devenit un azil pentru vagabonzi! Acum au venit şi oamenii ăştia din Lyon. Domnişoara e o gîscă închipuită, care le pretinde tuturor să-i facă pe plac. Aştept onomastica lui Erasmus. Apoi însă s-a sfîrşit cu musafirii, odată pentru totdeauna...»

Holbein şi Jeanne ies la plimbare în după-amiaza luminoasă de toamnă. E cald, plăcut, fără să fie arşiță. Dintr-o dată totul e la fel ca în plimbările ce le făceau împreună ca să descopere micile oraşe de pe Saône. Jeanne se simte minunat şi parcă îi vine să ridice brațele în aer şi să danseze. Atît de mare îi e bucuria că e din nou alături de pictor. Holbein îi arată grămada de pietre, pe care şedea cînd a apărut studentul, şi-i descrie mutra tînărului cînd a luat în spinare desaga lui, iar Jeanne rîde în hohote.

« Am fost îngrijorată de felul cum ai ajuns la Avignon . Ce uşor se poate răsturna un astfel de vas fluvial. Şi limba provensală o înțelegeți desigur cu mare greutate ». Holbein rîde. « Aveți dreptate. Trebuie să iau din nou lecții. »

În timp ce hoinăresc pe uliţele strîmte, nu-i mai interesează nimic în jurul lor, pînă cînd, urcînd dealul, ajung la palatul papilor, care în lumina soarelui nu se mai înalţă întunecat şi ameninţător ca în seara de atunci. Pietrele cioplite cu grijă par să fie încinse şi radiază căldură. Şopîrlele s-au tolănit pe caldarîm şi cînd Holbein şi Jeanne trec pe lîngă ele, se strecoară în crăpături şi gropi. Cu turnurile ei zvelte şi ascuţite şi crenelurile zimţate, construcţia are un aer mai degrabă bizar decît ameninţător; ca un munte masiv care îi invită pe drumeţii îndrăzneţi s-o viziteze. După exemplul lui Erasmus, Holbein întreabă paznicul dacă poate să intre cu tînăra doamnă, căci ar dori să viziteze interiorul palatului. Paznicul zîmbeşte cînd îi vede. Perechi de îndrăgostiţi îi cer adesea acest lucru. De ce nu? Curţile largi sînt goale şi liniştite. Nu sînt curioşi. Paznicul ţine ca din întîmplare mîna întinsă. Holbein îi strecoară o monedă în palmă. Acum paznicul le surîde şi mai prietenos şi-i lasă să intre. Îi înconjoară liniştea, dar nu e lugubră ci senină.

În curţile părăsite cresc pomi pipernicţi şi dintre dalele de piatră se ivesc buruieni cu miros acru şi iute. Deasupra lor se leagănă fluturii, iar sub acoperişurile proeminente gînguresc o mulţime de porumbei. Cei doi vizitatori nu pot pătrunde în interior, toate uşile sînt închise cu grijă. Ei se urcă pe o mică terasă deschisă de unde pot privi împrejurimile Avignon-ului pînă departe în zare. Peretele e în parte prăbuşit şi o piatră masivă şi grea le slujeşte drept bancă. Se aşază pe ea şi privesc în depărtare ţinutul care se întinde la picioarele lor. Din zare vine şerpuind panglica strălucitoare a Ronului, împestriţată de pînze în culori. Pe malul lui se întind păduri mari de plute al căror frunziş, ici şi colo, începe să-şi schimbe culoarea, mai aproape de oraş sînt pajişti întinse pe care pasc vaci cafenii şi deasupra se arcuieşte cerul albastru.

«Nu e frumoasă lumea?» întreabă fata, rezemîndu-se din nou de peretele încălzit de toamnă. «De ce să ne gîndim acum la un dans macabru?»

« Şi ce-aţi mai făcut între timp? » întreabă Holbein.

« În Lyon m-am plictisit de moarte, nu mai puteam să mă obişnuiesc cu viaţa de acolo, să mă integrez în ea. Zilnic aceleaşi încăperi, aceiaşi oameni, aceleaşi întrebări... A fost cumplit. Am ameţit. De fapt făceam multe vizite, azi la o prietenă, mîine la o cumnată, dar nu-mi folosea la nimic, am rămas tot amărîtă. Pînă la urmă, am aflat totuşi ceva ce m-a bucurat şi m-a incitat să fac planuri. Un unchi mi-a povestit că Erasmus din Rotterdam se află la Avignon. Imediat l-am rugat pe tata să mă însoţească pînă aici. Doream să-l văd şi eu odată la faţă pe marele învăţat şi pentru tata nu putea fi decît de folos să reînnoiască cunoştinţa cu Erasmus. Dar, închipuiţi-vă, tata n-a vrut. Era obosit şi dorea să se odihnească. Dar nu m-am lăsat. E mult mai uşor, totuşi, să-l cauţi pe Erasmus la Avignon, decît să faci mai tîrziu o călătorie lungă ca să-l întîlneşti pe celebrul om la Strasbourg sau la Basel. Aceasta l-a convins pe tata. M-am bucurat mult şi am dat de îndată rochia cea nouă la cusut. Nu-i aşa că-i frumoasă? »

« Da, da », spune Holbein, « dar de ce asemenea complicaţii pentru Erasmus din Rotterdam? »

Jeanne se înroşeşte.

« Nu m-am gîndit numai la Erasmus din Rotterdam », spune ea foarte încet.

Holbein o priveşte. Niciodată n-a privit un chip atît de frumos. Ca şi odinioară, Jeannei îi cade părul pe gît şi umeri. Trebuie să-şi întindă mîna ca să resfire părul fetei printre degete. Jeanne îl lasă fără să facă o mişcare. Închide ochii ca să n-o orbească soarele care apune şi se ghemuieşte în braţele lui Holbein, ca şi cum acolo ar fi locul ei. Holbein îşi lasă gîndurile să colinde. Ele se întorc pînă la Basel pe drumul pe care a venit. O cută de amărăciune îi strînge buzele, dar Jeanne nu poate s-o vadă. Holbein alungă trecutul, întoarce capul şi sărută uşor, înfiorat, gîtul tinerei fete.

« *Jeanette, ma dame noire* », îi şopteşte la ureche.

Ea se apleacă pe spate, îl sărută pe gură, simte, în sfîrşit, că-i trece neliniştea şi rămîn aşa cu respiraţia întretăiată de fericire pînă cînd se înserează.

Acum încep liliecii să-şi caute hrana. Holbein trebuie să se gîndească la noaptea petrecută în marea catedrală din Basel. Ori de cîte ori un liliac trece aproape de ea, Jeanne tresare înfricoşată. Dar se simte ocrotită. Ce i se poate întîmpla? În depărtare, pădurile se întunecă din ce în ce mai tare, panglica lată a Rhône-lui a încetat de mult să scînteieze. Palatul şi-a pierdut aerul său vesel şi e iarăşi străin şi ameninţător. Cînd se întorc, fluturii au dispărut de prin curţi şi întunericul adînc a cuprins totul.

« Acest palat e un sălaş al morţilor, spune magister Erasmus, dar un sălaş al morţilor vremii apuse. Însăşi timpurile vechi s-au stins aici, şi s-a aşternut tăcerea. Dar deoarece nu a murit peste tot, Erasmus vrea să le închine un cînt de îngropăciune şi eu trebuie, şi vreau, să desenez pentru el un dans al morţii. Nu-i aşa că e o temă frumoasă şi merituoasă? Tatăl tău, Jeanne, ar trebui să ne ajute. Nu o să fie în paguba lui, nu vrei să-l convingi de acest lucru? Azi la masa de prînz mai era încă foarte sceptic, în tine însă va avea încredere... »

Jeanne aprobă cu capul şi apucă mai strîns mîna lui Holbein.

Da, va căuta să-l facă pe tatăl ei să-şi schimbe părerea, nu va fi în paguba ei sau a lui... Voia să mai păstreze tăcere cu privire la celelalte, dar îşi închipuie faţa lui, atunci cînd o să-i spună că...

Epocii trecute o să îi închine un dans al morţii şi epoca nouă va fi frumoasă şi voioasă, plină de lumină, soare, căldură şi dragoste...

Cînd cei doi vizitatori trec din nou pe lîngă el, după un timp atît de lung şi cu feţe atît de radioase, paznicul de la poarta palatului le surîde cu înţeles. Holbein şi Jeanne mai rămîn mult timp în picioare pe podul cel mare. Nu se îndură să plece acasă. În cele din urmă Holbein se gîndeşte

că lipsa lor ar putea să fie observată şi vor porni să-i caute, aşa că se întorc în casa lui Amerbach.

De ziua numelui lui Erasmus din Rotterdam, dimineaţa e strălucitor de frumoasă. Învăţatul doarme puţin mai mult ca să fie pregătit pentru ziua obositoare. Astfel Holbein şi Trechsel sînt singuri la micul dejun. După ce au mîncat, tipograful se reazemă de spătarul scaunului şi zîmbeşte.

« Mi-am schimbat părerea asupra dansului morţii », spune el. Propria mea fiică m-a convins cu argumente atît de înţelepte, că pe viitor nu vreau să mă opun planurilor lui Erasmus. Mă bucur foarte mult că acum ajung să fac afaceri şi cu prietenul meu de călătorie. Uneori tinerii au totuşi păreri mai înţelepte decît bătrînii. Desigur onomastica lui Erasmus e o zi potrivită ca să conturăm acest plan şi să încheiem un contract. » Întrucît Holbein tace, el continuă: « Eu sînt de părere să începem cît mai repede cu putinţă, înainte de a se risipi dragostea de muncă şi elanul. Cum vine Erasmus să ne apucăm de treabă ».

Erasmus coboară cu puţin înaintea prînzului. Amerbach, Trechsel şi Holbein îl felicită şi Jeanne e şi ea de faţă. Îi vine greu să fie nepărtinitoare. Trechsel însuşi îl înştiinţează pe Erasmus că va tipări bucuros scrisorile pentru dansul morţii şi e dispus să-i plătească încă de pe acum o sumă mai mare de bani. Erasmus ridică mîna. « Pe mine mă interesează faima şi mai puţin banii », şi arătînd spre pictor spune: « Holbein va avea mai multă nevoie de bani! »

Jeanne dă din cap cu hotărîre şi se agaţă de tatăl ei. « Cu siguranţă n-o să-ţi pară rău! » Se duc în camera lui Holbein şi stabilesc cîte pagini o să scrie Erasmus şi cîte ilustraţii va desena Holbein. Jeanne redactează o scurtă înţelegere pe care o semnează toţi. Trechsel urcă în camera lui şi cînd se întoarce îi dă lui Holbein o pungă de piele ce atîrnă greu şi Holbein simte cum îi cresc puteri nemăsurate.

După masa de prînz, în casa Amerbach începe agitația. În grădină sînt duse mese și bănci care sînt așezate într-o ordine stabilită. Doamna Amerbach privește pe fereastră, încruntîndu-se. Ce vîlvă se face în jurul acestui învățat neamț, care nici măcar nu e profesor. Oare situația soțului ei depinde într-adevăr de intervenția acestui om atît de ironic, căruia i se pregătește un loc de frunte în capul mesei?

Servitorul înfășoară fotoliul cu un covoraș roșu strălucitor, peste care mai pune și perne brodate. În sfîrșit, măcar o dată să nu-i fie frig lui Erasmus. Și stomacul lui hipersensibil va fi cruțat, astfel în fața lui vor pune un vin deosebit, un vin foarte scump.

«Tot n-o să-l înveselească vinul», gîndește, doamna Amerbach, «dimpotrivă, o să fie și mai ironic.»

Amerbach a angajat un bucătar special pentru ziua aceasta; ce nerozie! Omul nu e corpolent și greoi cum îi stă bine în meseria lui, ci mic, slăbănog și morocănos. Cu ochii lui negri, sfredelitori, a scos-o imediat pe doamna Amerbach din regatul ei, bucătăria. Nimic nu-i era pe plac. Focul din vatră era prea slab, lemnele erau ude, vasele de alamă nu străluceau destul și peștii cumpărați de Holbein erau mult prea mici. Ajutorul cu păr creț al bucătarului răbda în liniște toate observațiile și mormăielile, ațîța mereu focul, căra lemne și apă în bucătărie, toca verdețurile mărunt, și cînd stăpîna casei a îndrăznit din cînd în cînd să intre în bucătărie i-a făcut ochi dulci.

Au început să sosească oaspeții, unii însoțiți de neveste și servitori, mai ales savanți, colegi de-ai doctorului Amerbach. Sînt reprezentate și familiile nobile din Avignon. Oaspeții au primit invitația cu multă bucurie, căci le dă prilejul să-l vadă de aproape și poate chiar să vorbească cu celebrul învățat.

Cînd primii oaspeți și-au luat locul la masă, a început să cînte muzica. Cum ar fi o cină atît
 de festivă fără muzică? Amerbach a invitat

pentru această sărbătoare patru suflători şi un toboşar. Ei intonează o *intrada* festivă cîntată de cornet şi trîmbiţe, în sunetele căreia Erasmus condus de Amerbach şi Holbein se îndreaptă cu paşi măsuraţi spre locul lui. Erasmus e surprins şi mişcat de atenţiile elevului său despre care ştie precis că nu-l iubeşte. Drumul pe care-l face spre locul lui de onoare seamănă cu un alai academic festiv. Toţi invitaţii s-au ridicat în picioare. Spre Erasmus se îndreaptă priviri critice şi pline de admiraţie cărora le răspunde cu un calm cordial. Holbein şi Amerbach îi amintesc de laboranţi universitari zeloşi sau diaconi bisericeşti. Erasmus se aşază şi ştie de îndată că e centrul atenţiei tuturor. Toate convorbirile amuţesc, Amerbach păşeşte înaintea profesorului său şi salută în cuvinte latineşti care sună a formulă. Superlative peste superlative.

Holbein zîmbeşte din cauza folosirii neîntrerupte a terminaţiei *issimus*... Prea ilustrul, pretutindeni peste măsură de preţuitul şi cel mai demn de stimă magister şi doctor Erasmus, doctor doctissimus... Amerbach se consideră nu numai fericit să-l găzduiască pe învăţat în casa lui, ci şi că i se îngăduie să-l prezinte prietenilor şi colegilor, numeroşilor profesori laici şi spirituali de la universitatea din Avignon. Deşi foloseşte multe cuvinte politicoase şi măgulitoare, din ele nu se desprinde decît o politeţe rece, nu o cinstire plină de dragoste. Acest lucru îl simte şi Holbein în ciuda cunoştinţelor lui mai reduse de limbă latină.

Cînd Amerbach îşi termină cuvîntarea face semn muzicanţilor care cîntă în pauză într-un mod festiv. Cînd se opreşte muzica, Erasmus se scoală în picioare, ridică paharul şi spune:

« Îi mulţumesc elevului şi prietenului meu Amerbach pentru cuvîntarea lui şi vouă tuturor pentru prezenţă ! »

Nu se simte dispus să vorbească. Îl chinuie gîndul cum de a izbutit Holbein să-l facă pe domnul Trechsel să-şi schimbe hotărîrea, după ce el, magistrul Erasmus din Rotterdam, a fost

refuzat politicos. . . Oaspeţii se aşteptau la mai mult, dar Erasmus se aşază din nou şi începe masa.

Locul din dreapta lui Erasmus a rămas gol. Amerbach invită pe toţi oaspeţii să se aşeze pe rînd pe acest scaun, îi prezintă lui Erasmus şi le mijloceşte o convorbire. Profesorii, doctorii şi laureaţii părăsesc după un timp scaunul prea fericiţi şi satisfăcuţi, plini de sentimentul ales că s-au întreţinut ei înşişi cu marele Erasmus. Erasmus face şi el totul ca să le creeze o bună dispoziţie. Îi spune aproape fiecăruia că a auzit pînă acum multe aprecieri favorabile despre realizările lui ştiinţifice şi Amerbach, care e nevoit să asculte toate aceste convorbiri, mormăie într-o pauză: « Îi lauzi pe toţi invitaţii mei, totuşi unii dintre ei n-au obţinut pînă acum nici cea mai mică realizare ».

« Ei şi ce, dragă Bonifacius? Ştiu că lauda lui Erasmus e un avînt pentru înfăptuirile viitoare. »

După cum îi e obiceiul, Erasmus bea şi mănîncă puţin, ceilalţi oaspeţi însă sînt atît de ocupaţi cu băutura şi mîncarea încît vorbesc din ce în ce mai tare. La capătul unei mese începe o discuţie în contradictoriu despre Luther şi Calvin. Dacă Holbein n-ar fi stat lîngă Jeanne, toată după-amiaza ar fi fost searbădă pentru el. Chiar şi faţa lui Amerbach e astăzi plictisită, o faţă politicoasă, indiferentă. Holbein nu înţelege mare lucru din numeroasele cuvîntări şi toasturi, fiindcă sînt ţinute în limba latină sau în cea franceză. Jeanne i le-a tradus pe primele apoi însă Holbein a refuzat.

« Nu te mai osteni, e mereu acelaşi lucru. »

Cînd se înserează, în grădină intră un cortegiu ciudat. În frunte păşeşte încet papa, stăpînul creştinătăţii, cu tiara papală pe capul ridicat trufaş, pe care o ajung ultimele raze ale asfinţitului de soare. Mîna lui dreaptă strînge crucifixul înalt. În urma lui merge împăratul cu coroana şi globul imperial. E puţin caraghios, căci în
 ţara aceasta funcţia împăratului nu prea se bucură

de mare cinste. Își tîrîie încet pașii în urma papei și mătură podeaua cu marginea grea a veșmîntului. Acum iese, prin ușa mică din zid cu pași viguroși, regele. Poartă o pelerină scurtă și are barbișon negru. Cîțiva studenți aplaudă, căci regele arată ca un adevărat francez. Chiar dacă Avignon-ul e papal, te simți atras de localnici. În spatele regelui vine un cardinal cu mitră și cîrjă. Dar coloana nu se sfîrșește cu el. Iarba se umple de apariții fastuoase sau în zdrențe, conți și cavaleri, superiori de mînăstiri, comercianți, navigatori și meseriași, țărani și vraci. Toți fac un cerc mare și intră în ritmul unei hore repezi. Între timp s-a întunecat de-a binelea. Muzicanții cîntă o melodie tristă, tînguitoare. Toba duduie surd. Din poarta zidului apare personajul principal al dansului: moartea. Poartă o haină lungă, albă, pe care e zugrăvit un schelet negru și ține în mîini coasa și clepsidra. Cu pași lungi, studiați, se strecoară în mijlocul cercului și privește atentă în jur. Dansează în direcție contrară pe lîngă multele făpturi pîndindu-și prima victimă. Iată, coasa îl arată pe papă! Dintr-o săritură sprintenă e lîngă el și-l strînge în brațe. Purtătorul tiarei se apără în zadar. Moartea îl tîrăște în mijlocul cercului. Acum dansează amîndoi, papa și moartea. Purtătorii făcliilor s-au așezat împrejurul cercului și o lumină spectrală învăluie perechea dansatorilor. Numai moartea conduce dansul, atît ritmul cît și pașii. Cînd se întoarce la stînga, papa trebuie s-o urmeze, dacă face piruete spre dreapta îl trage pe papă după ea. Crucifixul zdrăngăne lovit de coasă și cade jos. La piruetele repezi, tiara începe să se clatine și în cele din urmă cade și ea. Dansul devine tot mai îndrăcit. Toba se dezlănțuie în vîrtejuri. Ajunsă la paroxism, moartea îl trîntește jos pe papă și se așază triumfătoare deasupra lui. Muzica a amuțit, hora împietrește.

Cînd muzica începe să cînte din nou, împăratul conduce dansul. Moartea s-a ridicat de pe prada ei. Acum îl va avea ca partener la dans pe împărat. Încoronatul fuge, se ascunde după un pom,

dar moartea îl găseşte repede, îl cuprinde cu braţele şi trînteşte globul imperial la pămînt, el cade violent şi se rostogoleşte sub boschetele întunecate. Studenţii aplaudă. Împăratul întinde în sus mîna goală, apoi dansează încet dansul cu moartea. Şi el e azvîrlit la pămînt şi rămîne nemişcat lîngă papă. Moartea îşi caută victima următoare. Regele nu-i scapă, dansează spre moarte, dar se fereşte de vreo atingere cu ucigaşa. Ca la un antrenament de floretă, sare cînd înainte, cînd înapoi. Dar la o săritură mai bruscă coroana îi cade de pe cap, iar moartea se apleacă iute şi şi-o pune triumfătoare pe cap. Acum regele îşi scoate spada din teacă şi îndreaptă vîrful către moarte. Însă moartea îl apucă pe rege fulgerător de mînă şi sabia cade la pămînt. Moartea o ridică şi se îndreaptă cu ea spre rege. Îl ucide şi-l cară lîngă papă şi împărat. Aşa sugrumă şi ucide pe toţi, unul după altul în dansul ei sălbatic. Pînă la urmă apucă două făclii şi sare singură pe iarbă în timp ce făpturi, înveşmîntate în negru, cară pe uşa din zid pe cei ucişi în timpul dansului. Nu vorbeşte nimeni, muzica a amuţit şi nici măcar Erasmus nu mai zîmbeşte. Holbein se uită la Jeanne, nici ea nu zîmbeşte. Faţa ei a devenit foarte serioasă şi în ochi i se citeşte teama.

« De ce aţi pus asta la cale? », şopteşte ea « moartea e moarte chiar dacă e moartea vremurilor apuse. . . »

Şi ceilalţi oaspeţi sînt copleşiţi ca de un blestem. Nimeni nu întinde mîna după pahar, nimeni nu îndrăzneşte să glumească sau să toasteze. Amerbach le face repede un semn muzicanţilor să cînte o melodie veselă. La primele acorduri, protagoniştii dansului morţii se strecoară înapoi prin poarta din zid, şi unul după altul se strecoară agili prin ea. Cînd se apleacă papa, îşi ţine tiara cu mîna, împăratul şi-a recăpătat globul şi regele, ducele, contele şi ţăranul, negustorul, episcopul şi pescarul sînt din nou sănătoşi tun. Moartea îşi scoate gluga şi Holbein îl recunoaşte pe tînărul student care l-a condus în casa lui Amerbach.

Dansul morţilor a fost numai o mascaradă a studenţilor. Fiecare se simte destins la acest gînd. Începe un dans nou la care iau parte şi fete. De unde au venit atît de repede? Acum nu mai au loc lupte. Moartea dansează cînd cu unul, cînd cu altul în figuri lente, variate, uneori pline de măiestrie. Din toate părţile curg dansatori şi purtători de făclii.

Alaiul se aliniază şi păşeşte spre locul lui Erasmus. Muzica tace, moartea începe o cuvîntare în latină, plină de măiestrie. După interpelarea *doctor doctissime* vorbeşte şi ea de marile merite ale lui Erasmus, de înţelepciunea şi agerimea minţii lui şi de marele privilegiu al renumitului oraş Avignon care ar trebui să se simtă fericit că poate adăposti, între zidurile sale, un savant atît de ilustru. Vorbeşte şi despre epoca apusă, dar această cuvîntare sună uscat şi ca învăţată pe de rost. Conţinutul vine de la Amerbach şi nu face legătura cu dansul morţilor care s-a desfăşurat. Cînd studentul şi-a terminat cuvîntarea, prietenii lui îl ovaţionează lung pe el şi pe Erasmus. Moartea îşi trage din nou gluga pe cap, face către muzică un semn cu mîna şi reîncepe dansul.

Lui Holbein nu-i vine să-şi creadă ochilor. Şi onorabilii profesori laici se prind în dans, pînă şi Amerbach e cu ei. Puţin împotriva lui, îl trag cu ei. Amerbach îi face şi lui un loc. Holbein gîndeşte că n-a mai dansat de mulţi ani. « Muncă de dimineaţă pînă seara. În zilele de sărbătoare un drum prin oraş, sau cînd vremea e deosebit de frumoasă prin pajişti. Seara, o ulcică de vin. Ce viaţă jalnică ! Cu ce te alegi pînă la urmă ? Desigur, tot cu moartea, ca la capătul oricărei vieţi, dar nu cu o moarte deosebită, o moarte cenuşie ca pentru fiştecine. Elisabeth va avea răbdare să moară astfel. . . Cu ea n-am dansat niciodată. E prea bătrînă. Oare sînt şi eu prea bătrîn să dansez? Dar Amerbach m-a tras fără vorbă la dans. Poate că nu e prea tîrziu pentru o moarte deosebită, pentru o viaţă deosebită. »

De fapt, Holbein nu stăpîneşte paşii plini de graţie şi gingăşie ai provensalilor, ci dansează în felul confederaţilor, dar şi el e atent la ritmul tobei şi la tactul bătut cu picioarele. Cînd simte că Erasmus îl priveşte zîmbind, picioarele lui se fac mai uşoare şi înaripate. Dansul morţilor şi Madona ocrotitoare — acesta a fost trecutul! Ce viaţă jalnică e să trăieşti mereu cu frica morţii şi să cauţi un refugiu de mizerie sub mantia Maicii Domnului! Nu, trebuie să dansezi dansul morţilor!
Muzica se dezlănţuie din ce în ce mai tare, dezmăţată, şi ceilalţi dansatori se învîrt ca şi Holbein mai repede şi saltă tot mai sus. Desigur că onorabilii profesori s-au retras. Cum o să se sfîrşească această exaltare? Acum fetele aduc dansatorilor ulcioare cu vin. Deodată Jeanne apare în faţa lui Holbein. El apucă ulciorul cu amîndouă mîinile, îl soarbe dintr-o răsuflare şi-l lasă să scape jos pe podea.

«Vino Jeanne, hai să dansăm!»

Apucă mîna fetei cu îndrăzneală şi intră din nou în rîndurile dansatorilor. Cu Jeanne se dansează uşor. Paşii lui Holbein devin sprinteni şi relaxaţi. Să danseze mai departe, neîncetat! Dar cei patru muzicanţi sînt la capătul puterilor şi trebuie să fie înlocuiţi cu alţii. Se aduc făclii noi. În grădină, se aprind focuri pe care se frig purcei de lapte.

«Hai să mergem în fundul grădinii», se roagă Jeanne. «Mă usturä ochii de fum.»

«Ce-or să spună ceilalţi dacă ne îndepărtăm?»

«Ceilalţi... Ceilalţi... nu mai existăm decît noi, doar noi...»

«Da, Jeanne — doar tu şi cu mine.»

«Hans, ce s-a mai întîmplat înainte în viaţa ta? Vreau să ştiu.»

«Ah, Jeanne, s-a întîmplat foarte puţin... Muncă, griji, necazuri... Hai să ne gîndim la altceva! Noaptea asta să uităm totul. Acum pentru mine nu exişti decît tu!»

S-au dus în fundul grădinii. Larma serbării nu ajunge pînă aici decît foarte scăzută. E un

miros reavăn, de ierburi şi rădăcini. Undeva se aude un foşnet în tufiş, dar nu-i dau atenţie. Cine ar putea să le tulbure fericirea?

«Mi-a fost atît de dor de tine... În Lyon, nu mi-am mai regăsit liniştea. Pentru tine am venit la Avignon, doar pentru tine. Ce-mi pasă de înţeleptul Erasmus. Pe tine te vreau.»

Holbein se sperie. Apoi însă lasă trecutul deoparte şi şopteşte:

«Te-am iubit din prima clipă cînd te-am zărit, cînd ai intrat dimineaţa cu tatăl tău în odaia hanului... Pentru tine am venit în Franţa şi n-am căutat mormîntul tatei... Nu, acum fără morminte... Vreau să trăiesc... şi vreau să uit că domnul Meyer mi-a refuzat madona...»

Îi cîntă încet lui Jeanne un străvechi cîntec de dragoste german:

Vino, vino, inima mea,
te rog din suflet...
Dulce gură, trandafir,
Vino şi mă însănătoşeşte...

«Ce cînţi acolo?» şopteşte ea. «Nu înţeleg.»

El îi dă capul pe umeri şi o sărută. Uită că azi e onomastica lui Erasmus şi că ei doi nu se cunosc de prea multă vreme... Numai noi sîntem, numai noi... Te-am cunoscut de totdeauna... Ne înconjoară un cerc în care nu poate pătrunde nimeni. Avignon-ul e al nostru, a noastră e lumea...

Erasmus stă zîmbind pe scaunul lui gîndindu-se dacă să plece sau să mai rămînă! E obosit şi se simte oarecum epuizat, dar are atît de rar ocazia să observe scene atît de surprinzătoare ca felul în care Holbein a dansat cu tînăra doamnă din Lyon. Acum ştie cum l-a făcut Holbein pe domnul Trechsel să se răzgîndească. El, Erasmus, nu poate recurge la asemenea argumente... Din dansul morţilor s-a făcut puţin cam multă mascaradă, dar totuşi... şi doamna Amerbach pare să se distreze grozav. I-a vorbit pînă acum

de două ori și niciodată cu aroganță. Din cînd în cînd, Erasmus o vede printre dansatori. Dansează cu altcineva, nu cu soțul ei.

Erasmus nu poate s-o urmărească mai departe cu privirea căci la masa lui vine însăși moartea. E amețită de băutură și se ține cu greutate pe picioare. Nu și-a scos încă haina albă cu coastele negre pictate pe ea, și pete mari de vin roșu dovedesc cît a fost de neatentă la băutură.

« Vreau să beau în sănătatea marelui Erasmus », se bîlbîie dansatorul morții și își ridică gluga care îi căzuse pe ochi. Erasmus mormăie:

« O moarte care s-a îmbătat e un ucigaș prost. . . »

« Totul nu e decît un joc, doctor nobilissime. . . un joc. . . un joc. De ce nu jucați și dumneavoastră ? »

« Sînt un om bătrîn, nu-mi mai arde de joacă. »

« E frumos să dansezi în chip de moarte. . . să sugrumi. . . să ucizi. . . să dansezi cu femei frumoase. Priviți numai ce veseli au devenit papa și împăratul după ce au murit. Dar ce e acolo ? Papa dansează cu doamna mea ? N-are voie să facă asta. O să dansez pînă la el și o să-i sting din nou lumina vieții. De fapt, e destul să mori o dată pe zi. . . Și moartea se obosește să omoare ! Dar cînd e vorba de o doamnă. . . Bea, surată moarte ! »

Bea vinul din cupa lui Erasmus și pe haina lui albă se lățesc noi pete de vin. Se ridică împleticindu-se și se amestecă din nou printre dansatori. Erasmus privește cum îi smulge papei dansatoarea din brațe și atunci îi vede pentru o clipă fața. Erasmus nu-și crede ochilor. Dansatoarea din brațele morții e soția lui Amerbach. Se oprește doar o clipă în lumina unei făclii, apoi se pierde în umbră cu partenerul ei înspăimîntător. Erasmus clatină din cap. Asta n-ar fi crezut-o niciodată cu putință.

Unde e de fapt Amerbach ? Și unde e Holbein ? Amerbach e lîngă muzicanți.

 « Nu cîntați melodii atît de îndrăcite. »

« Ar trebui să ai puţină grijă de dansatorul morţii, Bonifaciu. Altfel se face prea îndrăzneţ », spune Erasmus.

« De n-aş fi dat petrecerea asta ! Îmi pare rău, Erasmus ! »

« De ce oare trebuie să bea studenţii atît de mult ! Ziua de azi se va termina desigur cu gîlceavă ! »

Cu paşi grăbiţi, Amerbach se îndreaptă spre moarte, care se clatină sub pomi în veşmîntul ei alb, o apucă hotărît de încheietura mîinii şi spune:

« Scoate-ţi imediat veşmîntul alb şi vîră-ţi capul în apă rece. »

Moartea refuză.

« Să mă dezbrac? În faţa unei doamne? Desigur v-aţi pierdut minţile. »

Şi îşi trage dansatoarea în lumină.

Amerbach îşi recunoaşte soţia înfierbîntată, întărîtată şi agresivă ca o pisică speriată. O smulge din braţele tînărului student şi şuieră:

« Vino ! »

Angelique ascultă, dar din ochii ei fulgeră atîta ură, încît Amerbach se uită fix la ea fără să-i vină a crede.

« Acum te duci în casă şi să nu mai ieşi afară ! » îi spune sever. « Ce e prea mult, e prea mult. »

E de acord, dar ura i se aprinde şi mai puternic în ochi. Mai are un atú în mînă pe care vrea să-l joace. Atunci nu se va mai gîndi nimeni la uşurinţa ei, nici soţul ei atît de bine crescut... Spune cu umilinţă: « Te rog să mă laşi cel puţin să-mi iau rămas bun de la Erasmus, care a fost astăzi deosebit de amabil, şi de la domnul Trechsel, care de atîtea discuţii n-a văzut aproape nimic din frumoasa serbare ». Amerbach aprobă.

Din fericire, Erasmus şi Trechsel sînt alături, aşa că nu trebuie să-i caute multă vreme. Amerbach se duce la ei şi spune:

« Soţia mea ar dori să-şi ia rămas bun. A avut o zi lungă şi obositoare. E ostenită şi ar vrea să se odihnească. »

Cînd Angelique vede cît de batjocoritor zîmbeşte Erasmus, spune cu voce triumfătoare:

« Dar înainte de a pleca, trebuie să vă arăt cum o să se sfîrşească pentru alţii serbarea asta. Veniţi după mine pînă nu e prea tîrziu ».

Amerbach vrea s-o oprească, dar Trechsel şi Erasmus se şi pregătesc să meargă. O urmează pe doamna Amerbach în partea ascunsă a grădinii. Pe o bancă îi găsesc pe Holbein şi pe Jeanne Trechsel strîns îmbrăţişaţi. Jeanne a auzit că se apropie cineva, dar nu se teme de nimic. Speră aproape să fie descoperită... Holbein sare în picioare şi de emoţie şi surprindere nu ştie ce să facă. Angelique Amerbach rămîne mai în urmă, numai ochii îi sclipesc în întuneric.

Trechsel se îndreaptă spre pictor. Vocea lui e furioasă.

« Ce înseamnă asta? »

Holbein nu răspunde, dar Jeanne spune liniştită:

« Asta, dragă tată, înseamnă că vreau să mă mărit cu pictorul Hans Holbein şi-ţi cer aici şi acum consimţămîntul. Îmi spuneai că pot să-mi aleg drept soţ omul pe care îl iubesc. »

Trechsel e buimăcit... Fiica lui... Holbein.. poate o să fie bine...

« Aceasta nu va fi cu putinţă domnişoară Jeanne, strigă doamna Amerbach, onorabilul pictor Hans Holbein e de mult timp căsătorit şi are în Basel o soţie şi trei copii. Mi-a spus-o chiar el. »

Jeanne sare în sus plină de mînie, şi aproape că nu-şi găseşte cuvintele.

« Cum, sînteţi căsătorit? Nu mi-aţi spus nimic despre asta. »

Şi se aruncă în braţele tatălui ei căutînd ocrotire, iar capul şi-l ascunde pe umărul lui. Se simte ca şi cum ar înghiţi-o pămîntul.

« Nu m-aţi întrebat despre aceasta, domnişoară Jeanne », murmură Holbein, dar în acelaşi timp îşi dă seama cît de caraghios e pretextul lui.

« I-aţi dat ocazia fiicei mele să ajungă la o hotărîre ca cea pe care mi-a împărtăşit-o mai înainte? » întrebă Trechsel cu un calm care nu prevesteşte nimic bun.

Holbein dă din cap.

« Pentru aceasta urma să vă asigure şi contractul pentru dansul morţii? »

Holbein tresare. Acest reproş îl doare cel mai rău.

« Vă voi înapoia contractul, domnule Trechsel ! »

« Aceasta v-ar conveni. Nu, acum veţi desena dansul morţii ! » Vă veţi aminti desigur tot timpul de seara aceasta. Sînt un om de onoare, nu-mi retrag contractele. Dar nimeni n-o să-mi ia în nume de rău, dacă nu mai rămîn în casa şi oraşul acesta. Plecăm chiar în noaptea aceasta. »

Amerbach se apucă cu mîinile de cap. Nu poate încă să înţeleagă.

« Cel puţin, mai aveţi răbdare pînă mîine dimineaţă. Nu se mai poate drege nimic, dar nici de înrăutăţit nu se mai poate înrăutăţi. Mîine însă vom avea iarăşi cu toţii mintea limpede. »

« Eu sînt cu mintea limpede, văd foarte clar... », spuse Trechsel tăios.

« La noapte, puteţi să rămîneţi liniştiţi în casa lui Amerbach », intervine de data aceasta şi Erasmus. Voi avea grijă de pictor şi voi merge cu el puţin la plimbare să se liniştească. Mi se pare că şi-a cam ieşit din fire. Am prieteni printre franciscani, desigur că-l vor găzdui cu plăcere în noaptea aceasta, aşa că doamna Angelique va putea să doarmă liniştită acum. Mi se pare că dansul morţilor nu e un sfătuitor cu bun simţ pentru toţi. »

Între timp, pe locul serbării s-a întins liniştea. Majoritatea dansatorilor au plecat. Slugile lui Amerbach strîng şi adună mesele. Pe iarba întunecată, zace îmgrămădit costumul alb al morţii. Holbein îl calcă în picioare. O aude pe Jeanne plîngînd încet. Dacă ar putea măcar să meargă la ea ca să-i ceară iertare. Dar ştie că toate cuvintele sînt fără rost.

Amerbach intră în casă cu soţia lui fără să se mai întoarcă încă o dată spre Holbein. Erasmus îl roagă pe Holbein să-şi facă bagajul şi

să meargă cu el. Pictorul azvîrle grăbit rufele şi desenele în sacul de voiaj. Printre desene e şi portretul Jeannei pe care l-a făcut pe drum. Întreaga călătorie a fost zadarnică. Unde sînt renumele, stima şi bogăţia la care a sperat? Cu durere, Holbein strînge cărţile pe care nu le-a citit încă şi le rînduieşte pe masă. Apoi se spală să-şi răcorească faţa şi mîinile. Bine că măcar Erasmus nu s-a lepădat de el, măcar Erasmus... Îşi aruncă sacul pe umeri şi părăseşte casa.

Trec prin străzile întunecate. Franciscanii rămîn uimiţi că Erasmus din Rotterdam cu un pelerin trudit îi trezesc în mijlocul nopţii ca să ceară găzduire. Călugărul de serviciu îi pofteşte pe cei doi în chilia oaspeţilor şi pune să li se pregătească aşternutul. Ce le mai trece prin cap învăţaţilor ăstora! Holbein nu poate dormi toată noaptea. Cînd mijeşte de ziuă, se scoală, îşi ia rămas bun de la Erasmus care s-a trezit şi el şi iese afară în dimineaţa răcoroasă de toamnă. Lung e drumul pînă la Basel.

DANSUL MORȚII LA BASEL

S-a făcut frig. Iarna bate la uşă. Elisabeth Holbein îşi aşteaptă soţul de săptămîni întregi. Unde întîrzie atîta? Să sperăm că nu i s-a întîmplat nimic rău. Poate la Isenheim a încheiat un contract mai însemnat care-l reţine. Un miros greu se strecoară prin crăpăturile uşii în casa Holbein. Şi într-o zi de noiembrie, bate la uşă Ursula Amerbach, sora nemăritată a lui Bonifacius Amerbach.

« Voiam să văd ce mai faceţi, dumneavoastră şi copiii. Ştiu că mai ales acum aveţi nevoie de alinare şi ajutor. »

« Eu? De ce? Dar intraţi înăuntru, domnişoară Amerbach. »

« Aveţi veşti bune din Avignon, dragă doamnă Elisabeth? »

« Din Avignon? Nu! Dar cine oare să-mi trimită veşti din Avignon... »

« Mă gîndeam că soţul dumneavoastră iubit. »

« Soţul meu a plecat la Isenheim ».

« Cred că vă înşelaţi. Iubitul dumneavoastră soţ este la fratele meu în Avignon. Mai bine zis — a fost acolo. Ar fi plecat cu o doamnă brunetă la Lyon. Vă rog să mă iertaţi, credeam că ştiţi acest lucru. »

« De unde ştiţi aceasta? »

« Oh — din sursă demnă de încredere... Mi-a scris cumnata mea. O femeie fermecătoare... Din păcate nu mi-a scris în limba germană,

altfel v-aş fi dat scrisoarea s-o citiţi. După cîte presupun, nu cunoaşteţi franceza... Dealtfel, m-a rugat să vă transmit salutări.»

«N-o cunosc pe cumnata dumneavoastră, cum poate să-mi transmită salutări? Acum... plecaţi vă rog... trebuie să văd de copii.»

Ursula Amerbach pleacă satisfăcută acasă. Mai de mult pusese ochii pe tînărul pictor plin de succese. Nici pînă azi nu poate uita că s-a însurat cu bătrîioara văduvă de meseriaş şi nu cu ea, fiica unei familii stimate.

Holbein călătoreşte singur zile întregi în susul apei. În Lyon nu se opreşte nici măcar un ceas, călătoreşte mai departe toată noaptea. Numai să scape din cercul vrăjit al amintirilor. Străbate ţinutul lacurilor Dombes, şi la Bourge-en-Bresse găseşte o caravană căreia să i se alăture. Trec spre nord peste lanţul munţilor Jura. Pe drumurile povîrnite, caii se lovesc la picioare. Praful acoperă căruţele, caii şi oamenii cu o crustă groasă ca o coajă. Rîzînd şi blestemînd, călătorii răzuiesc coaja cu cuţitele. Poposesc în luminişuri, şi cînd se face mai frig în hanuri. Cum au ajuns pe pămîntul confederat, îşi dau seama că au fost înconjuraţi de vagabonzi, ţărani sărăciţi şi alungaţi, care, ca să supravieţuiască, s-au înhăitat în bande, ademeniţi şi înşelaţi de tîlhari lipsiţi de conştiinţă. Însoţitorii caravanei ştiu prea bine cum să întîmpine un astfel de atac. Ei mînă repede toate căruţele spre un loc întărit şi le aşază în cerc. Negustorii şi însoţitorii lor se retrag în cercul baricadat, ca să apere atît marfa cît şi vieţile oamenilor. Ei au arme mai bune şi e nechibzuit din partea tîlharilor să atace această mică redută. Se năpustesc din toate părţile, văzduhul se umple de ţipete înfierbîntate, întretăiate de gemetele muribunzilor, cînd săgeţile arbaletelor ajung printre ei. Asediatorilor, care reuşesc să pătrundă prin breşe, le fac de petrecanie apărătorii. Cînd tîlharii văd că prada nu e de atins, se retrag într-o pădure apropiată.

Holbein vede cum un însoţitor loveşte cu ciomagul un atacant care zace rănit la pămînt, pînă ce acesta nu se mai mişcă. I se strînge inima şi îşi întoarce faţa, apoi se apropie de el.

« E mort, stăpîne, nu trebuie să vă mai temeţi de el », gîfîie însoţitorul.

« Păcat de el », spune Holbein. Poate îl aşteaptă o nevastă, o logodnică sau o iubită... »

Lumina palidă a lunii luminează faţa celui căzut. Trebuie să fi fost o faţă frumoasă. Un cap care ar putea fi folosit la un tablou al Evanghelistului Ioan. Trăsături regulate, puţin ţărăneşti.

« Iubita lui o să se consoleze cu altul », mormăie servitorul şi îşi şterge sudoarea de pe frunte cu mîneca hainei. « Ăştia nu-şi fac atîtea griji. »

În sfîrşit, au ajuns la Basel. Intră în oraş pe poarta mare. Dar ce înseamnă asta? De abia a trecut ultima căruţă şi au şi închis poarta grea. Balamalele scrîşnesc puternic. În plină zi! Convoiul se opreşte. Negustorii şi însoţitorii coboară din căruţe şi privesc în jur. Pe creneluri şi pe drumul de pază, de pe zidurile cetăţii, stau oameni înarmaţi. Mîhniţi şi îngrijoraţi se uită ţintă în depărtare avînd lîngă ei lăncile gata de atac şi arcurile încordate. Domnul Jakob Meyer întîmpină negustorii.

« Domnilor, puteţi să vă socotiţi norocoşi că aţi mai ajuns în oraş! Să sperăm că n-a mai rămas nimeni pe afară. Chiar şi locuitorii caselor din afara zidurilor au venit în oraş. Ţăranii atacă. Ce rost are această luptă? Ţăranii ştiu doar prea bine că sînt pierduţi... Ce vor să pună la cale împotriva noastră? »

Meyer zum Hasen, care conduce garda oraşului, e mînios. Această datorie îi displace. Un comandant de oraş elveţian pus să lupte împotriva ţăranilor. Gloriei războinicului elveţian i se cuvine un adversar de aceeaşi condiţie.

« Ţăranii să pornească împotriva castelanilor şi a cavalerilor briganzi. Ei sînt vinovaţi de nenorocirile lor. Dar noi? Nouă ne ajung necazurile noastre. »

Negustorii zîmbesc la vederea cetăţeanului corpolent, înarmat pînă în dinţi. Meyer mormăie: « Zîmbiţi, dar o să vedeţi voi cum merg lucrurile pe aici ».

Holbein găseşte cu cale să se dea jos din căruţă şi să se alăture negustorilor. Meyer zum Hasen îl măsoară din cap pînă în picioare.

« V-aţi şi întors, să sperăm că aţi adus cu dumneavoastră destule comenzi. Aici e nenorocire acum. »

« O să treacă, înălţimea voastră. »

« Fără supărare, meştere Holbein. Dacă aveţi nevoie de ajutor, veniţi la mine cu încredere. »

« Ajutor? De ce? »

« O să vedeţi. E rău în Basel. »

Pe Meyer îl cheamă sus pe zidul de apărare. Negustorii şi ajutoarele lor se urcă din nou în căruţe şi caii pornesc. Convoiul se pune încet în mişcare. Străzile din Basel sînt tăcute. Nici un negustor nu oferă marfă spre vînzare, nici un saltimbanc sau scamator nu încearcă să distreze mulţimea. Probabil că i-au alungat din oraş, căci puteau fi spioni sau complicii ţăranilor. Cu toate că e după-masă, devreme, s-a şi întunecat. O ploaie rece, măruntă, udă pămîntul. Pe Holbein, care stă afară lîngă vizitiu, îl pătrunde frigul.

O căruţă acoperită se tîrîie încet în faţa lor. Cu toate că servitorii pocnesc din bice şi strigă « hei ! » şi « la o parte ! », căruţa nu se grăbeşte. Deodată vizitiului din faţă i se face părul măciucă de groază. Deşi se întunecă, vede că în faţa lui umbre negre, cu gluga trasă pe ochi, însoţesc căruţa. Şi acolo, de sub coviltir, iese un picior gol de om şi se bălăbăneşte încoace şi încolo. Casele sînt însemnate cu cercuri negre. Cu o smucitură, vizitiul opreşte caii, sare de pe capră şi strigă atît de puternic încît i se gîtuie vocea:

« Dumnezeu să se îndure de noi. Ciuma ! În Basel e ciumă ! »

Negustorii sar cu slugile lor din căruţe şi se holbează la dubă. Însă oamenii cu glugi nu întorc privirile. Intră pe uşa deschisă a unei case şi

se întorc cu o nouă povară, care e învelită în cîrpe de sac. Fără a opri căruța, aruncă mortul deasupra, din mers. Fără grabă, intră în casa de peste drum și scot doi copii morți. Nu mai bagă în seamă celelalte uși deschise, au și umplut căruța. Mînă încet spre poarta orașului. Nu le e frică de țărani, căci știu că lor n-o să li se întîmple nimic. Chiar și cele mai curajoase străji o iau la goană cînd văd convoiul acesta și îl lasă să treacă spre ogorul nearat, unde e săpată o groapă. O să tragă căruța pe marginea gropii și o să zvîrle morții pe rînd înăuntru. Prin Basel colindă multe asemenea căruțe. Holbein îi strecoară vizitiului în palmă o monedă grea. « Du-mă acasă repede ! »

Vizitiul se codește puțin, apoi mînă caii pe lîngă negustorii nedumeriți și cotește pe strada pe care e casa lui Holbein. Pictorul coboară. Strada zace pustie înaintea lui. Tot mai plouă mărunt și rece. Prin ferestrele casei lui Holbein nu se vede lumină. Pe undeva scîrțîie o ușă în vînt.

Holbein bate cu ciocanul în ușă. Ecoul se întoarce înfundat. Nici o mișcare. Mai ciocănește o dată, apoi strigă:

« Elisabeth ! »

Pentru prima oară după multă vreme îi strigă din nou numele. Nu se aude nimic.

Încă o dată:

« Elisabeth ! »

Nu se mișcă nimic. E într-adevăr casa lui? Ochii lui Holbein cercetează ferestrele, ușa, pragul, și numărul de pe clădire — e casa lui ! Și totuși nimeni nu-i dă drumul înăuntru. Înainte, cînd bătea la ușă, îi deschideau curînd... Oare acum nu mai e casa lui? După mult timp, apare la ferestrele etajului de sus, o lumină slabă, mai degrabă o pîlpîire. Holbein privește în sus. Se înșeală oare? Apoi o fereastră se deschide puțin de tot și o voce întreabă:

« Hans, tu ești? »

Vocea răsună atît de înceată, răgușită și stinsă, încît cu greu se pot desluși cuvintele.

« Da, eu sînt ! »

« Aşteaptă o clipă. Descui îndată. »

Holbein îşi ridică desaga şi priveşte ţintă la uşă. Nu se deschide. Elisabeth trebuia să fi coborît de mult. De ce se codeşte atît? Nu se aude încă nici o mişcare. De abia după ce se mai scurge cîtva timp, aude paşi tîrşîiţi, care se apropie de poartă necrezut de încet. Acum trage zăvorul. Cînd se deschide partea de sus a uşii, Holbein se retrage îngrozit. O străină ! O bătrînă cu părul vîlvoi, cu faţa istovită, slabă, scofîlcită, numai piele şi os, încărunţită, se uită insistent la el. O faţă în care doar ochii mai sînt vii. Holbein nu îndrăzneşte să răscolească în adîncul acestor ochi. Scapă din mîini sacul de voiaj. Neatent, îl lasă să zacă într-o băltoacă. « Elisabeth? » vocea îi sună aspru şi dogit.

« Da, Hans, eu sînt. Vrei să intri? Gîndeşte-te bine că noi toţi sîntem bolnavi. Mie îmi merge mai bine acum, dar copiii... Nu ştiu dacă o să-şi revină. Vrei să intri? E periculos. Nu le deschid decît surorilor de caritate, de aceea nici nu m-am aşteptat să baţi şi n-am auzit. Să deschid uşa larg? »

« Da, da... deschide, nu mi-e frică ».

Doamna Elisabeth deschide acum şi uşa de jos. De-abia se poate ţine pe picioare.

« Vrei să-ţi laşi lucrurile afară? Ar putea să ţi le fure cineva. » Holbein se întoarce şi îşi aduce sacul înăuntru. În casă e mare dezordine, şi aspectul e dezolant. Dezorientat, Holbein îşi lasă sacul în vestibul, lîngă nişte aşchii de lemn, un scaun rupt şi un coş de mere putrede. Stomacul i se întoarce pe dos.

« Ţi-e foame? Vrei să mănînci? »

« Nu te obosi, o să mă descurc singur. Aici e frig, o să răceşti.

Elisabeth rîde amarnic.

« Să răcesc ! Ce mai înseamnă asta pe lîngă celelalte... »

Parcă se frînge ceva în Holbein, cînd îşi dă seama ce greu urcă scările soţia lui, încovoiată de boală şi griji, la capătul puterilor. Parcă se

frînge un dig în spatele căruia s-a simțit cu totul la adăpost. Ochii i se umezesc de lacrimi. Plînge pentru întîia oară după ani de zile. Se așază oftînd pe o bancă. Se prăbușește într-un abis de disperare. De ce să se sprijine ca să scape de această prăbușire? Privirea i se oprește pe sacul de călătorie. În el sînt desenele cu Jeanne Trechsel — prăpastia... Dar în el e și punga cu galbeni primită de la domnul Trechsel. Dintr-o dată știe ce trebuie să facă cu acești bani; trebuie să aducă medici buni. Elisabeth trebuie să se vindece și copiii — nu îndrăznește să se gîndească la ei...

Se ridică cu greu și merge în bucătărie. Dumnezeule milostiv, cum arată raiul îndrăgit al doamnei Elisabeth! Cioburi, cenușă, alimente alterate, păienjeni, murdărie... și pe deasupra un miros greu de suportat. Deschide geamul și aude că afară plouă mai tare. Scoate capul pe geam și își răcorește fața înfierbîntată cu ploaia rece. Apoi, cu mînecile hainei își șterge lacrimile și picăturile de ploaie. Mătura de nuiele mai e încă la locul ei vechi. Holbein încearcă să adune gunoiul de pe podea și găsește cremenea. O ridică și caută cîlți îmbibați în ulei. Cît s-a ostenit să scapere din cremene! Cînd, după multe încercări zadarnice, a reușit în sfîrșit să-i aprindă, azvîrle cîlții care mocnesc în gura sobei și aruncă deasupra lor gunoiul pe care l-a strîns cu mătura. Focul arde cu flăcări. Pe pereți cresc umbre spectrale. În el se deșteaptă amintiri din copilărie. La fel stătea în bucătărie în preajma mamei și privea flăcările din cămin, pierdut uneori ore întregi, pînă cînd mama se neliniștea. Îi plăcea focul. Dar cum oare arăta mama? Oricît își chinuie mintea să-și amintească, nu-i apare în minte alt chip decît cel al soției sale cum a văzut-o cu cîteva clipe în urmă. O pradă ușoară, pe care moartea nu mai pune nici un preț. Focul e pe ducă, fiindcă gunoiul sărăcăcios pe care l-a adunat se mistuie repede. Holbein se duce în vestibul să aducă lemne și surcele. Cînd le pune pe foc, flacăra crește din nou. Nu e apă de băut.

Deşi plouă cu găleata, se duce în curte să aducă apă de la fîntînă. Fîntîna asta a săpat-o cu mai mulţi ani în urmă. L-a costat o groază de bani, dar pe atunci mai cîştiga încă bine, era un renumit pictor de faţade. Pentru bogatul giuvaergiu Balthasar Angelroth a pictat *Casa pentru dans*. Întregul oraş vorbea despre ea şi fiecare venea să admire dansul popular pe care-l pictase. Acum îi rămîne numai dansul morţii... Holbein atîrnă căldarea plină cu apă deasupra focului şi scotoceşte prin bucătărie. Pe masă e o bucată de pîine tare şi veche, găseşte şi struguri stafidiţi şi pere uscate ca lemnul. Fiindcă îi e tare foame, moaie pîinea în apă şi o mănîncă cu struguri şi pere. Elisabeth nu trebuie să se ostenească pentru el. Dar pe unde s-a dus? Trebuie s-o caute.

Cu o lumînare de seu care afumă în mînă, Holbein deschide uşa dormitorului şi intră înăuntru. Cei doi băieţi stau în pat în capul oaselor. Au slăbit de nu-i mai poţi cunoaşte, au feţele gălbejite şi se uită la tatăl lor cu ochii miraţi, ca la un străin. Par să-l fi uitat cu totul. Prezenţa lui nu-i interesează. Dar Annele? Fiinţa pipernicită, lipsită de vlagă, de care se îngrijeşte Elisabeth, e într-adevăr Annele, fetiţa lui. S-a micşorat între timp? Faţa ar putea să fie a unui sugar, a unui sugar bătrîn, un cap de copil mort, peste care mai e întinsă, subţire, ultima pojghiţă de viaţă. Cît timp va mai ţine pojghiţa asta subţire? Copilul gîfîie obosit, agită braţele şi doamna Elisabeth nu poate s-o liniştească decît cu greutate. Aiurează, bolborosind cuvinte de neînţeles şi se zvîrcoleşte.

« Annele, a venit tata! »

Copilul nu aude cuvintele, nu deschide ochii şi nu se linişteşte. Numai după ce doamna Elisabeth mai repetă încă de două ori, fetiţa parcă e mai liniştită. Răsuflă mai regulat şi mîinile nu i se mai agită deasupra păturii. În fundul prăpastiei, în care a căzut Holbein, mai pîlpîie în depărtare o lumină slabă.

« O să scape oare copilul? » întreabă Holbein în şoaptă.

Elisabeth ridică din umeri. E singura întrebare pe care şi-o pune de mai multe zile, dar la care nu capătă nici un răspuns.

« Spune... Elisabeth... e... ciuma? »

« Nu ştim, nimeni nu ştie ce boli cumplite bîntuie în Basel. »

« N-ai mai avut bani să chemi un medic? »

« Ba da, mi-ai lăsat destui bani. Dar nu mi-au folosit la nimic, căci nici un doctor nu vrea să vină. Le e frică la toţi să nu se molipsească. M-am rugat atît, am implorat, dar pînă la urmă am ajuns şi eu la capătul puterilor... Am supravieţuit bolii ca prin minune. Numai dacă Annele ar trăi... »

« Elisabeth, eu ştiu ce-mi rămîne de făcut. Plec chiar acum să aduc un doctor. Oricît ar costa! O să-i cer sprijinul lui Meyer. Chiar dacă nu mai e primar, tot mai are un cuvînt de spus în Basel şi o să aduc un doctor pentru tine, pentru băieţi şi pentru Annele, poţi să ai încredere. »

Holbein coboară grăbit treptele. Doamna Elisabeth aude cum se închide poarta. Copiii! Măcar să rămînă liniştiţi! Numai de nu s-ar acoperi de pete negre, să-i arunce în căruţa aceea groaznică! Tot restul nu mai are nici o importanţă. Dacă tatăl lor îşi continuă viaţa pe care o ducea înainte sau nu, dacă intră sau nu în casă comenzi noi şi avantajoase, dacă ţăranii pătrund în Basel, sau dacă vor fi înfrînţi în faţa porţilor oraşului... totul îi e indiferent. Elisabeth e istovită. Se tîrăşte pînă la patul ei şi se prăbuşeşte pe loc într-un somn gol, mort, în care nu mai încape întoarcerea soţului ei în Basel.

Pe străzi e întuneric beznă. Sînt stinse pînă şi micile candele din faţa chipurilor Maicii Domnului cu fiul ei mort pe genunchi. Mamele din Basel îndură şi ele destul. Numai înaintea statuii Sfîntului Rochus, ocrotitorul de ciumă, copleşit de rugăciuni fierbinţi, pîlpîie o luminiţă galbenă, într-un felinar de gaz ciobit, o lumină slabă şi amărîtă. Sfîntul Rochus priveşte cu inimă cucernică, încrezător şi grav, ca şi cum s-ar gîndi

dacă a făcut într-adevăr totul ca să țină flagelul ciumii departe de oraș. De pe fața lui de piatră se preling picuri de ploaie în cutele veșmintelor largi. Un foșnet continuu asurzește drumețul de noapte, dar Holbein nu se poate gîndi la somn, deși e atît de obosit încît mai mult se poticnește decît merge. Trebuie să găsească un medic!

Fațada neagră a catedralei se înalță din nou în fața lui, lugubră și amenințătoare, ca în noaptea aceea în care era descumpănit și aștepta ajutor de la meșterul Jakob. Astăzi e și mai descumpănit. Nici meșterul Jakob nu-i poate da atîtea sfaturi de cîte ar avea nevoie acum. Totuși Holbein se îndreaptă fără să șovăie spre intrarea catedralei. Poate îl va putea auzi cîntînd pe meșterul Jakob. Poate tonurile acelea au să-l încurajeze! Dar în fața portalului e liniște. Nu se aude nici un sunet. Oare să nu fie organistul în catedrală? Și-a schimbat într-atît obiceiurile? Holbein mai ascultă o dată. Se duce dincolo, la cealaltă ușă mai mică, de lîngă scara în spirală care duce spre orgă. Pe treptele ei șade ghemuit un bărbat, nemișcat, cu capul rezemat pe genunchi. Holbein nu-l ia în seamă. Pe treptele bisericilor înnoptează mulți cerșetori și oameni fără căpătîi. Și la această ușă e liniște. Din spațiul nemăsurat de larg al catedralei nu răzbate afară nici un singur sunet, nici o înlănțuire melodică, nici un fel de voci care să se îmbine și să se joace unele cu altele. Tocmai cînd Holbein vrea să plece, omul de pe trepte se ridică.

«Cine sînteți, domnule? Pe cine căutați?»

Vocea e de o tristețe covîrșitoare.

«Îl caut pe meșterul Jakob, organistul, l-ai auzit cîntînd în noaptea asta?»

Omul dă din cap.

«Desigur că l-am auzit! Îl mai aud încă. Îl aud mereu. Îl și văd! Nu-l vedeți și dumneavoastră, domnule? Nu-l auziți? Acum nu mai are nevoie de mine, acum cîntă altfel. Eu am fost calcantul lui. I-am apăsat pedalele orgii în fiecare noapte. Acum însă nu trebuie să mă mai obosesc, fiindcă meșterul Jakob a murit.»

Holbein se înfioară. În cîte prăpăstii trebuie să se mai prăbușească, înainte de a ajunge la fund?

« A murit, cu adevărat a murit? »

« Da, a murit de ciumă, ca toți cei de aici. Familia dumneavoastră mai e în viață? V-ați asigurat dacă mai trăiesc? Ai mei au murit. Au plecat toți, s-au dus acolo în fața orașului », arată spre o vagă depărtare. « Am avut o droaie de copii, dar au murit toți. Am avut o soție, era rea și mă batjocorea, dar acum a murit ca toți ceilalți. Numai eu am supraviețuit, dar cine are nevoie de mine? Nimeni, nimeni... Meșterul Jakob cîntă fără mine. Eu trebuie doar să ascult. În fiecare noapte trag aici cu urechea. Uneori trece un străin, un om ciudat, el m-a învățat să aud aceste sunete. Poate că vine iar azi. Așteptați-l, el o să vă spună unde îl puteți găsi pe meșterul Jakob. »

Fostului calcant îi cade părul răvășit în ochi. Vorbește ca în vis și închide ochii ca și cum ar auzi o muzică îndepărtată, de alinare.

O făptură trece prin piața inundată de ploaie. Străinul. Deodată a ajuns înaintea lui Holbein și a calcantului. Se reazemă tăcut de peretele intrării, pînă ce calcantul spune:

« Domnul vrea să meargă la meșterul Jakob. »

Străinul, scund și bondoc, începe să vorbească. Se bîlbîie, totuși cuvîntarea lui e liniștitoare ca freamătul ploii.

« Nopțile sînt binecuvîntate », spune el, « mulți își găsesc drumul mai bine noaptea decît în timpul zilei. » Străinul își scutură ploaia de pe pelerină.

« Cine sînteți, domnule? »

« Numele meu n-are însemnătate. »

« Vă înșelați. Cum puteți să presupuneți că numele dumneavoastră n-are însemnătate? E cel mai important. Nimic nu există fără nume. Nimic nu poate dăinui fără nume. Cine știe numele, știe tot, așa că spuneți-mi numele dumneavoastră. »

« Sînt Hans Holbein, pictorul. »

« Nu vă cunosc și vă cunosc totuși, căci vă știu numele. Ce relații aveați cu meșterul Jakob?

« A fost prietenul meu şi naşul fetiţei mele. »

« De ce-aţi venit? »

« Din întîmplare, am trecut pe aici şi doream să-l aud cîntînd pe meşterul Jakob. Dar sărmanul acesta mi-a spus că a murit. »

« Aveţi dreptate, e o întîmplare. Întîmplare e ceea ce se întîmplă cuiva. Dumneavoastră v-a fost dat să mă întîlniţi aici. Ce doreaţi de la meşterul Jakob, Hans Holbein? »

« Am nevoie de un medic. »

« Dar meşterul Jakob era organist. »

« Totuşi — aveam nevoie de el ca medic. Voiam să-l întreb şi de un medic pentru familia mea. Sînt toţi bolnavi, soţia mea şi cei trei copii, dar nici un medic nu vrea să vină, toţi se tem. »

« Teama e cel mai mare păcat al medicilor. Fiţi bucuros că aceşti oameni n-au venit în casa dumneavoastră. Ce să facă la dumneavoastră? Medicilor care se tem le lipseşte puterea să vindece. Ei nu pot să vă ajute familia. »

« Dar cine să le ajute? Toţi se tem să nu se molipsească. »

« Eu nu mă tem, aşa că vreau să vă ajut eu. »

« Dumneavoastră? Dumneavoastră sînteţi medic? »

« Nu ştiu. Sînt destul de puţine lucruri pe care le ştiu. Ştiu numai că aveţi nevoie de ajutor. Sau nu-i aşa? »

« Desigur, dar... Nu vă cunosc. Cine sînteţi? »

« Spuneţi-mi Peregrinus, căci aici sînt străin, un străin printre străini. »

« Peregrinus nu poate să fie numele dumneavoastră adevărat... Oare puteţi într-adevăr să ajutaţi? Poate o puteţi face. Mai întîi însă vreau să merg la domnul Meyer ca să-i cer sprijinul. Sînt un om stimat în Basel. Trebuie să mă ajute. Vă mulţumesc pentru cît aţi fost de îndatoritor şi vă las cu bine. »

« Hans Holbein, o să vă aştept aici pe dumneavoastră şi pe medicul lipsit de teamă, care nu există... nu există în Basel. Între timp îl voi ajuta pe acest sărman bătrîn să audă acordurile fostului lui maestru. Dumneavoastră, Hans Hol-

bein, nu puteţi să le auziţi încă fiindcă ştiţi încă prea puţin despre moarte, deci treceţi pe aici cînd vă întoarceţi.»

Holbein se străduieşte zadarnic să recunoască trăsăturile feţei omului. Străinul care îşi spune Peregrinus stă în plină umbră şi şi-a tras gluga pe ochi. Cum arată? Cine e? De unde vine? Calcantul şi-a lăsat din nou capul pe genunchi şi ascultă tonurile tăcute ale orgii. Plouă mereu.

« Rămîneţi cu bine, frate Peregrinus », spune Holbein încet şi pleacă.

În casa domnului Meyer mai arde încă lumina. Din camera mare de la parter, Holbein aude răzbătînd murmurul monoton al mai multor voci. Meyer se roagă cu familia lui în faţa unei icoane mari a Maicii Domnului. Totuşi, cînd Holbein cere să-i vorbească, iese în vestibul plin de bunăvoinţă.

« S-a îmbolnăvit şi familia dumneavoastră, meştere Holbein? Îmi pare nespus de rău. Căutaţi un medic? În zilele acestea, cine nu caută un medic? Mergeţi la doctorul Stettheimer, medicul oraşului şi rugaţi-l în numele meu să vină să vă vadă familia. În acest timp, eu mă voi ruga pentru dumneavoastră şi voi cere ajutorul Madonei. »

« Eu am nevoie de un medic », gîndeşte Holbein şi părăseşte casa lui Meyer mulţumind în grabă.

Şi în casa medicului oraşului arde încă lumina care se vede prin geamuri. Holbein bate zadarnic de mai multe ori la uşă. De-abia după un timp, uşa scîrţîie din ţiţini şi apare un servitor cu un felinar.

« Ce doriţi? », îl întrebă cu glasul răstit.

« Sînt pictorul Hans Holbein şi vin în numele preastimatului domn Meyer, ca să-l rog pe onoratul şi preaînvăţatul domn doctor Stettheimer să viziteze familia mea care e bolnavă. »

« La ora asta, domnul doctor nu mai face vizite. Reveniţi mîine », mormăie servitorul.

« Cine ştie dacă mîine n-o să fie prea tîrziu. »

« Atunci anunţaţi groparul. »

« Vreau să vorbesc eu însumi cu domnul, neruşinatule! »

« Nu oricine poate să vorbească cu stăpînul meu. »

« Dar eu sînt Hans Holbein, pictorul. »

« Asta nu mă priveşte. Vedeţi-vă de drum. Stăpînul meu nu poate să vadă toţi bolnavii, sînt prea mulţi. »

Servitorul trînteşte poarta. Holbein, cuprins de mînie, chibzuieşte o clipă dacă să mai bată încă o dată cu pumnii în poartă, apoi renunţă. Medic al oraşului! O să se plîngă domnului Meyer. Îşi aminteşte de alt medic, un profesor universitar, căruia cu cîţiva ani în urmă îi pictase un portret. Îi reuşise de minune şi profesorul s-a exprimat în termeni foarte măgulitori. Mai ştie casa în care stă, dar i-a uitat numele. Deşi e ud pînă la piele de mult timp, merge mai departe. Deodată îl opresc doi soldaţi din garda înarmată.

« Cine sînteţi şi unde vă duceţi? »

Îi bagă felinarul în ochi. Holbein clipeşte, orbit de lumină, şi spune morocănos numele şi situaţia.

« Totul e în ordine, meştere Holbein. Trebuie să cercetăm pe toţi care umblă noaptea pe aici. Ştiţi chiar dumneavoastră cît de nesigure sînt vremurile. Am pus mîna de mai multe ori pe iscoade de-ale răsculaţilor. Nu ne luaţi în nume de rău că v-am controlat. Dar, pentru numele lui Dumnezeu, ce căutaţi noaptea şi pe o vreme ca asta pe străzi? »

« Familia mea zace greu bolnavă şi am nevoie de un medic », spune Holbein, care mai e încă morocănos.

« Să vă ajute Domnul », îi urează ostaşii. Şi noi ne temem pentru familiile noastre. Să aveţi succes! Sute de cetăţeni au murit pînă acum şi alte sute mai bolesc încă. Medicii! Nu te poţi bizui pe ei », spune unul dintre soldaţi. Celălalt se apleacă spre Holbein şi îi şopteşte:

« Confidenţial, cunosc o femeie care ştie să vindece! Bătrîna stă de fapt în Münzenberg şi nu se bucură de cel mai bun renume, dar le-a

fost multora de folos și dumneavoastră domnule Holbein sînteți doar bogat. Dacă doriți, vă duc la ea. »

« Mulțumesc, spune Holbein, aş prefera un medic. » Dibuie mai departe și găsește, în sfîrşit, strada şi casa în care fusese cu mulți ani în urmă. Cînd bate la uşă, îi deschide chiar medicul. Ascultă cu răbdare rugăminţile insistente ale lui Holbein, apoi însă dă din cap. « Oricît aş dori, nu pot să vă fiu de folos, fiindcă m-au părăsit puterile de a vindeca. Mulţi oameni au murit în mîinile mele lipsite de har. Nu mai merg la patul bolnavilor. S-a terminat cu mine, credeți-mă! Şi acum plecaţi, căci sînt un om bătrîn și răcesc uşor. » Pe Holbein îl îneacă mînia. Fără să spună o vorbă, îi întoarce spatele.

S-a hotărît să se lase dus de straja oraşului la acea lecuitoare, cînd îşi amintește de străinul de la uşa catedralei. Oricine ar fi, Holbein o să-l roage să vină cu el acasă. Istovit, Holbein şchiopătă pe drumul de întoarcere, fără teamă sau speranţă. Întîlneşte din nou straja oraşului, dar soldaţii nu-i vorbesc. Văd că nu-l însoțeşte nici un medic. Simte cum îl urmăresc cu privirile lor pline de milă. Calcantul stă ca adineaori pe treptele catedralei adăpostindu-se puţin de ploaie şi suspină încetişor, iar străinul se află încă lîngă el şi încearcă să-l liniştească. Cînd Holbein a ajuns în faţa lui, nu-şi întrerupe vorba.

« Toată tristeţea n-ajută la nimic. Omul e născut pentru bucurie. Dar cum să te bucuri cu atîţia morţi în inimă? De aceea îţi dau un sfat. Cum a trecut iarna, pleacă în călătorie. Lasă-te în voia Domnului. Orice drum duce undeva, la o ţintă, trebuie să mergi numai pe drum şi ţinta drumului va fi ţinta ta. Nu te lăsa pradă tristeţii întunecate! Lasă-te în voia drumului şi a ţintei la care te duce. Am mers pe toate, le cunosc, poţi să mă crezi, şi dumneavoastră puteţi să mă credeţi, meştere Holbein. În întuneric nu vă pot recunoaşte faţa, dar ştiu ce doriţi de la mine. O să vin cu dumneavoastră după cum v-am promis. Dar vă rog să găzduiţi la

dumneavoastră pe timpul iernii pe acest sărman om părăsit. Hrăniţi-l şi daţi-i o muncă uşoară, veţi fi răsplătit, vă asigur. »

Holbein încuviinţează, străinul îl ridică pe calcant de pe scări cu blîndeţe şi toţi pornesc tăcuţi spre casa lui Holbein.

Odaia de culcare a copiilor e din nou luminată. Doamna Elisabeth s-a trezit brusc din somnul ei greu ca de plumb. Un străin stă în faţa patului lui Annele şi-i pune copilului pe frunte mîna udă de ploaie. Copilul se linişteşte imediat. Apoi desface chimirul, scoate nişte frunze uscate şi le înmînează doamnei Elisabeth.

« Fierbeţi un ceai din frunzele astea şi daţi-l copilului. »

Mai scoate din buzunar şi o rădăcină scofîlcită. « Radeţi puţin din ea şi puneţi-o în mîncarea copilului. »

« Oare o să-şi revie Annele a noastră? » întreabă doamna Elisabeth, care pînă acum a tăcut şi n-a întrebat cine e străinul. Peregrinus ridică din umeri.

« Nu ştiu. Ştiu însă un lucru şi trebuie să-l ştiţi şi voi: Sănătatea copiilor depinde şi de părinţi şi aceasta e valabil mai ales pentru copilul dumneavoastră... E la îndemîna dumneavoastră, meştere Holbein. »

« Ştiu, spune Holbein încet: o ştiu de astăzi. »

« Aşa că procedaţi în consecinţă. »

« Unde locuiţi, Peregrinus? »

« Pretutindeni şi nicăieri », deocamdată locuiesc pe Münzernberg.

Holbein ridică privirea, surprins. Pe Müzenberg locuiesc numai oamenii necinstiţi, călăul, groparii şi şarlatanii. Cu oamenii aceştia, cetăţenii de treabă din Basel nu au de-a face. Dar de ce puteri dispune acest om că Annele e acum întinsă liniştit şi răsuflă adînc şi regulat?

În sfîrşit, Holbein poate să recunoască, la lumina luminării, trăsăturile feţei străinului. Are o faţă pe care furtunile şi-au lăsat semnele şi care exprimă o voinţă de fier. Omul acesta îşi

duce la îndeplinire toate planurile. Nu există nimic care să nu-i fie cu putință. E o concordanță între vorbă și înfățișare. Cu toată gîngăveala, vorbește liber, liniștit și nestingherit, ca și cum gîngăveala lui ar fi de la sine înțeleasă.

«Cum ați ajuns pe Münzenberg? Faceți o impresie onorabilă.»

«Vă mirați? Pot să-mi închipui. Și oamenii de pe Münzenberg se minunează de tovărășia mea. Vreau să învăț de la ei, căci ei pot și știu o mulțime de lucruri pe care nici măcar nu le bănuim. Nu vă faceți griji. Nu e vrăjitorie. Știu bine de ce renume se bucură peste tot oamenii din Münzenberg și totuși, credeți-mă, se poate învăța de la ei. Trebuie să mai învăț multe, căci ceea ce știu nu ajunge. Viața e cu totul altfel. Aș fi dorit să știu cît mai multe despre viață, dar nu le afli pe toate dintr-o dată, ci numai pe rînd una cîte una. Eu le adun pe Münzenberg și noaptea la ușa catedralei. Nu vă puteți închipui tot ce se poate vedea acolo... Pe sărmanul care a fost odată calcantul meșterului Jakob organistul vi-l las aici, am vorbit despre aceasta. Puneți-l să facă curățenie și să care apă. Soția dumneavoastră e încă slăbită, dar se va însănătoși. După ce trece iarna, porniți-l la drum. Pe drum învață din nou să trăiască, fiindcă drumul e mai milostiv decît moartea.»

Holbein e foarte obosit. Annele doarme liniștită. Și fața chinuită a doamnei Elisabeth s-a destins puțin. Chiar și băieții zac liniștiți. Acest străin, oricine ar fi el, i-a ajutat. Acum se pregătește să plece.

«Aici mai aveți cîteva frunze de ceai și o băutură puternică pentru fetița cea mică. Dacă îmi îngăduiți, mă voi întoarce ca să vă îngrijesc.»

«Pe mine?» întreabă Holbein uimit. «Sper să mă cruțe boala.»

«Mă tem că și dumneavoastră sînteți bolnav. Boala dumneavoastră e desigur de altă natură. Ea nu poate fi vindecată cu picături și alifii. Acum trebuie să mă întorc pe Münzenberg. Dormiți bine, meștere Holbein.»

Holbein mai întreabă cît îi datorează străinului pentru acest serviciu, dar el răspunde că dorește doar ca Holbein să-l găzduiască în casa lui pe calcant. Apoi Holbein îi dă drumul salvatorului afară, în strada udă și întunecată, pregătește un culcuș în atelier pentru calcant, și se prăbușește istovit pe pat.

Cînd Holbein se trezește după un somn neliniștit, și care nu l-a înviorat, capul îi vuiește amenințător și mintea îi e plină de gînduri întunecate, disperate. Deschide fereastra și privește jos în stradă. Plouă mereu. Din depărtare, vede căruța cu oamenii cu glugi și pelerine negre care se apropie.

« Bună dimineața, Hans », îi spune doamna Elisabeth, în spate. « Așteaptă puțin, îți pregătesc imediat dejunul. » « Mulțumesc, o să-mi port singur de grijă — o să am chiar grijă de toți. »

Își îmbracă halatul de lucru și coboară. Calcantul s-a și trezit, stă cu capul pe genunchi pe banca de lîngă sobă și plînge.

« Acum termină cu lacrimile; trebuie să lucrezi! De fapt, cum te cheamă? »

« Wolf. »

« Așa, du-te în bucătărie, Wolf, aprinde focul în sobă, cară apă, mătură podeaua și aici în atelier. Vreau să văd din nou casa curată. Grăbește-te. »

Omul se ridică încet și îndeplinește tot ce i s-a poruncit cu mișcări mecanice, fără suflet. Holbein se îmbracă într-o manta veche și încalță niște pantofi scorojiți, ia un coș mare și pleacă să caute de-ale mîncării.

Multe dughene s-au închis și trebuie să alerge mult, dar pînă la urmă umple coșul. Banii buni au căutare. În bucătărie e cald acum și curat. Doamna Elisabeth s-a sculat din pat și se simte ceva mai bine. Pregătesc dejunul împreună. Wolf e foarte flămînd. Din ce i-au pus în față n-a mai rămas nimic. Annele mai are

 încă febră, dar zace liniștită în pătucul ei.

Holbein își pregătește în atelier masa mare pentru desen. Întinde pe ea o coală albă. Totdeauna l-a stimulat vederea unei suprafețe albe, neatinse. Ea cere o urzeală fină de linii, figuri, pomi, vietăți și priveliști. În cămara cu imagini a inimii sale, Holbein nu vede acum nici oameni care rîd, nici pomi înfloriți, nici animale care aleargă, nici o priveliște însorită. Ridică învelișul de pînză de pe tabloul primarului Meyer și culorile îi rănesc ochii. Gîndurile i se îndreaptă numai spre moarte. Cu primele impresii ale întoarcerii lui la Basel se împletesc dansurile morții și scheletele, căruțe pentru morți, gropi comune, teama de moarte...

Creionul a și început să alerge pe suprafața curată a pergamentului, mișcările îi sînt mai febrile decît altădată și multe linii ies tremurate. Desenează stema care va împodobi foaia de titlu a dansului morților. O podoabă lipsită de bucurie. Cu litere mari scrie deasupra: stema morții. Cîmpul stemei e țepos, din mijloc rînjește un craniu de om și din ornamentul de sus al coifului se ridică două oase ale brațului. Mîinile mortului țin o piatră și sînt pe cale s-o arunce cu toată puterea. Pe cine va nimeri această piatră? Cînd s-a scurs clepsidra pe care a desenat-o dedesubt? E pentru ultima clipă a bărbatului din stînga sau a doamnei din dreapta stemei? Stau acolo drepți în floarea vîrstei, îmbrăcați în veșminte alese. Cît timp încă?

Wolf intră cu un braț de lemne. Are părul tuns scurt acum și ochii nu privesc numai în gol. Holbein i-a dat din hainele lui și omul arată ca un servitor bine îmbrăcat. Aruncă lemnele în focul din cămin și le așază peste jar. Într-o clipă, flăcările cresc și mistuie lacome noua pradă. Wolf privește sfios peste umerii pictorului. Pînă acum n-a văzut încă pe nimeni desenînd. Cum izbutește meșterul să înlănțuie atîtea subiecte pe o hîrtie atît de mică? De ce desenează imagini atît de triste? Doar n-a fost de față cînd oamenii din Basel mureau pe capete. Wolf a văzut pe mulți murind. Mai întîi, soția lui. A avut parte

de o moarte uşoară. Apoi cei mai mici dintre copii. Apoi meşterul Jakob, şi, în sfîrşit, toţi ceilalţi copii ai săi.

« Şi eu am un tablou atît de trist, meştere Holbein », spune Wolf încet, « e al meşterului Jakob. Pe el e ghemuită o femeie corpolentă cu capul proptit în mîini. Meşterul Jacob spunea că e tristeţea personificată. Cînd a murit, am luat eu tabloul. Vreţi să vi-l dau? mie nu-mi poate folosi la nimic, sînt un om lipsit de învăţătură. »

Holbein dă din cap. Nu, n-ar vrea să aibe foaia, nu acum.

« Poate mai tîrziu, Wolf. Păstreaz-o bine. Ea întruchipează mult simţ artistic. Meşterul Jakob a înţeles-o... »

Apoi începe altă coală: « Adam scormone pămîntul ». El însuşi e Adam. Cu un ciomag noduros, se apropie de un copac mare. Copacul se prăbuşeşte şi se deschide o groapă întunecată. E o groapă de mormînt pentru oamenii aşezaţi în planul din fund? Pentru femeia care îşi alăptează copilul? Este el însuşi un gropar? Alături de Adam mîna sa desenează un schelet care ţine şi el un ciomag în mînă. Holbein e înspăimîntat de el însuşi, îi e frică să deseneze mai departe. Ce imagini groaznice şi neomeneşti ies la suprafaţă din el?

Holbein se ridică şi fuge sus în odaia copiilor. Annele stă culcată cu ochii deschişi, fixînd chipul întunecat al tatălui, fără ca pe faţa vlăguită a copilului să se mişte o singură trăsătură. Copila nu-şi recunoaşte tatăl. Holbein se aşază pe pat, la picioare şi priveşte cum soţia lui o hrăneşte pe micuţă.

« Pot să te ajut? »

« Nu, dar e bine că eşti aici... »

Rămîne multă vreme aşezat cu mîinile pe genunchi şi priveşte fiinţele de care e răspunzător: patru bolnavi vlăguiţi, care sînt sau au fost cu toţii pe pragul morţii...

« Nu zăbovi, Holbein », spune doamna Elisabeth, « ai de lucru. »

« Wolf poate să-mi ajute. E un om iscusit și foarte îndemînatic. »

Holbein dă din cap. Se pot descurca fără el? Nu mai e necesar? Se duce din nou în atelier și trimite sus pe Wolf care ședea lîngă cămin.

Din el țîșnesc imagini noi: « Osemintele tuturor oamenilor », scrie pe următoarea coală albă și desenează muzicanții pe care i-a auzit la Avignon. Stau înaintea unui portic cu trîmbiță, cornet, tobă și flașnetă. Toți sînt schelete, oase învelite în zdrențe care amenință să se desprindă. Astfel, numai astfel, arată adevăratul dans al morților.

Se înserează, și Wolf intră să aprindă lumina. Holbein se apără cu mîna, vrea să stea pe întuneric, să se lase în voia chipurilor din sufletul său.

« Greșiți, domnule! Peregrinus mi-a povestit noaptea că omul ajunge el însuși ceea ce înfăptuiește. Aprindeți deci lumina, poate vă veți însenina. »

« Ești un filozof? » îl întrebă Holbein, dar Wolf nu știe ce e un filozof.

Afară se aude bătînd și Wolf se duce la ușă. E străinul de la ușa catedralei.

« Am promis să am grijă de dumneavoastră, meștere Holbein. Aveți nevoie de ajutor. Altfel de ce ați sta pe întuneric? »

Holbein aduce totuși o lumînare. El o aprinde de la focul din cămin și examinează cu ochi de critic cele trei desene.

« Holbein, aveți nevoie de un medic », murmură. « E bine că am venit. Calcantul să ne lase singuri, căci trebuie să vorbim amîndoi. »

Wolf urcă sus și o înștiințează pe doamna Elisabeth că la soțul ei a venit străinul, omul ciudat care ar ști și ar putea mai mult decît ceilalți oameni.

Doamna Elisabeth suspină:

« Numai dacă medicul l-ar putea ajuta! Ne-ar ajuta pe toți. »

« De ce desenați acest dans macabru? »

« Am primit o comandă pentru aceasta. O comandă de mare prestigiu. »

« Vă face plăcere să desenați aceste foi? »

« Nu. »

« De ce nu? »

Holbein tace îndelung și se uită țintă la flacăra luminării. Apoi spune încet:

« Peregrinus, mă leagă prea multe amintiri de ele... »

« Sînt amintiri vechi? »

« Nu. Dar la ce ajută acum întrebarea și răspunsul? Vreau să vă povestesc. Am vrut să părăsesc pentru un timp Basel-ul fiindcă am fost umilit. Domnul Meyer zum Hasen — îl cunoașteți? — îmi comandase un tablou. O madonă cu mantie ocrotitoare. Nu sînt ceea ce se cheamă un om cucernic și de aceea nici nu pot să pictez tablouri pioase... Știu acest lucru. Meyer a refuzat tabloul meu. Știți ce înseamnă aceasta? Am lucrat la el aproape un an. Desigur, mi-a plătit lucrul. Dar nu mă interesează numai banii. Atunci am căutat să fug de îndoielile mele. Întîi am vrut să plec la Isenheim. Acolo e mormîntul tatii. Pe drum am întîlnit un tipograf și editor de cărți din Lyon. M-a convins să merg cu el la Lyon și să vizitez un cunoscut la Avignon. Am mers cu el. Dar aceasta nu s-a întîmplat numai din cauza cunoștinței mele... Melchior Trechsel călătorea însoțit de fiica lui. M-am îndrăgostit de fată de cum am văzut-o... Nu mă învinuiți? Nu mi-e rușine de această iubire... Știu că dacă aș fi alături de fata asta, aș putea să lucrez și ar fi o adevărată plăcere să pictez. Știu că nu se poate. M-am făcut vinovat de faptul că nu i-am spus fetei că sînt căsătorit și am și copii... Am uitat. Uitasem totul și alungam în uitare tot ce-mi revenea în minte, viața meschină din Basel, domnul Meyer, soția mea Elisabeth... Desigur, o iubesc, mi-e dragă și o stimez, dar n-a fost niciodată iubita mea... Melchior Trechsel mi-a comandat paginile pentru dansul morților. Propunerea a fost făcută de

 Erasmus din Rotterdam, care locuia la Avignon

în casa prietenului meu. Desigur, m-a bucurat mult. Comanda era o mare cinste pentru mine. Îmi închipuiam ce mutră o să facă Meyer cînd o să audă... În Avignon am sărbătorit onomastica lui Erasmus. O serbare cîmpenească în parc cu mascaradă după moda italiană. Eram vesel, pentru prima oară, viaţa era frumoasă. La această serbare au descoperit dragostea pentru Jeanne. M-au alungat şi Jeanne a fost foarte impresionată de acest lucru. Acum ştie că sînt căsătorit. Totul s-a dus de rîpă, orice amintire frumoasă, orice gînd bun... Vă puteţi închipui în ce situaţie sînt? O iubesc pe Jeanne... Familia mi-e bolnavă pe moarte. Şi eu trebuie să desenez dansul morţilor fiindcă am primit bani pentru el...»

«Vă înţeleg încurcătura. Nu vă ajută nici o buruiană şi nici un leac. Nu vă poate ajuta decît timpul. De aceea vă dau un sfat. Întorceţi-vă înapoi în viaţa dumneavoastră, mult înapoi... Amintiţi-vă toate întîmplările fericite şi triste. Şi apoi desenaţi dansul morţii, dansul morţii deşertăciunii dumneavoastră, setei dumneavoastră de glorie, al amorului dumneavoastră propriu. Nu mă învinovăţiţi pentru aceste cuvinte tari. Toate acestea sălăşluiesc în dumneavoastră şi pretind mult prea mult loc... Şi povestiţi-i soţiei dumneavoastră despre fată. Poate că umbra aceasta se va face atunci mai puţin ameninţătoare...»

«Cereţi-mi orice, dar nu pot face aceasta.»

«Nu vă temeţi de mărturisire. O să vă uşureze.»

«Nu pot. Nu pot s-o fac încă.»

Străinul îşi petrece noaptea la Holbein. În zorii cenuşii se întoarce pe Münzenberg. Holbein nu se duce la culcare. Şade la masa de desen şi chibzuieşte. Cum era pe atunci cînd şi-a început drumul? Şi cînd a început? Gîndurile lui zboară departe în copilărie. Ajung la ziua în care a ieşit pentru prima oară în lumea largă în Augsburg, cu mulţi ani înainte, în acea zi în care s-a inaugurat vestita capelă Fugger, la 4 mai în anul Domnului 1512.

AUGSBURG

M-a trezit prima rază de soare care a pătruns în odaia de dormit. M-am ridicat în capul oaselor şi am clipit în lumină, m-am frecat la ochi şi am întins braţele. Fratele meu Ambrosius dormea încă. Se întorsese cu faţa la perete. Cuvertura de blană îi ascundea capul din care nu se vedeau decît cîteva fire de păr ciufulite. Am sărit din pat, am deschis fereastra mică şi am privit afară în dimineaţa răcoroasă de mai. Ce linişte era! Se treziseră doar păsările. Din depărtare răsuna o bătaie de clopot chemînd călugării la liturghie. Îi răspundea puternic clopotul care suna în zilele de lucru la catedrală. Era ora cinci. Se auzea al doilea cîntat al cocoşilor. Pe stradă un cîine lipăia încet. Mi-am aruncat o privire iscoditoare pe stradă. Într-adevăr, era chiar cîinele meu. Deci fugise din nou şi-şi petrecuse noaptea afară. L-am fluierat. Cîinele s-a uitat în sus şi s-a gudurat bucuros. L-am ameninţat cu degetul.

« Încet, Jockeli! Nu trezi lumea din somn. »

Avertismentul a venit prea tîrziu. Ambrosius îşi ridicase capul de sub cuvertură, mormăind:

« Măi Depp, nu poţi să-ţi încui javra seara? Să trezeşti oamenii cu noaptea în cap! O să-i spun tatei, o să te certe zdravăn. O nebunie curată! »

M-am repezit jos pe scări şi am dat drumul cîinelui în casă.

« Ai căpiat, Jockeli! Trebuia să fi auzit cum s-a supărat Ambrosius! »

Cîinele lup sări pe mine cu amîndouă labele, cît era de mare. Mi-a lins mîinile. Dacă mi-aş face din nou rost de un cîine? M-am întors din nou sus. Masa de desen era lîngă fereastră. Colile de pergament şi plăcile de cupru erau rînduite curat. Penele de desen, şterse, erau aşezate la rînd. În faţa mea strălucea dalta. Voiam să încep să lucrez pe loc, însă înainte de asta mi-am scufundat capul în ligheanul de spălat şi mi-am reţinut strănutul ca să nu-l deranjez pe fratele meu, care îşi vîrîse din nou capul sub plapumă. M-am frecat cu prosopul şi am îmbrăcat halatul cafeniu de lucru. Ce desen să continui acuma? Pe foaia de deasupra începusem să desenez în ajun nişte ornamente. Astăzi nu mi-au mai plăcut. Trebuia să le modific. Am tras sertarul şi am scos compasul şi linia. Am aşezat linia pe hîrtie şi am tras cu condeiul în jur. Am aşezat compasul şi din mişcarea lui am compus forme, ornamente cum se folosesc la ogive. Tata va fi mulţumit! Apoi am desenat băşici de peşte, forme rotunde neregulate, mai interesante decît cele mai riguroase rozete şi cercuri ale arcului de compas. Apoi urmară ornamente libere, marginalii, aşa cum le-am văzut pe cărţi italieneşti. Am desenat un arcaş. De el atîrna un ciorchine din diferite fructe, din mere, pere, struguri, mere roşii, şi conul de pin, stema mîndră a oraşului nostru. Între ele am desenat frunze şi flori şi am lăsat ghirlanda să se desfăşoare în benzi şi ciucuri.

Cît de plictisitoare arătau, alături de ele, desenele cu instrumentele.

Destul cu ornamentele! Afară începuse ziua de muncă. Atelajele hodorogeau spre piaţă. Din biserici răsunau clopotele mici, mai liniştite şi măsurate cele de la Sfîntul Ulrich, mai grăbite cele dinspre Sfînta Ana. La catedrală a bătut ora şase.

Casa s-a trezit. Servitoarea a deschis zdrăngănind poarta casei. S-a dus la fîntînă să aducă apă, a agăţat ciutura de jgheab şi a ridicat şi învîrtit roata, întîi încet, apoi din ce în ce mai repede, am auzit scîrţîitul pînă la mansardă.

Servitoarea a umplut amîndouă căldările şi le-a cărat în bucătărie. Sub coşul negru focul era aprins. Ştiam că azi putea să ia lapte pentru supa de dimineaţă. Dacă tata nu-i dădea bani, mîine trebuia să mîncăm supă cu apă. Am desenat mai departe. Ieri începusem o foaie cu *Bunavestire*. Dar nu depăşisem contururile fine ale încăperii. Era greu. Am tras o linie cu grijă şi mi-am închipuit că intră în interiorul hîrtiei. Dar unde rămînea? Am zărit înaintea mea un spaţiu mic cît camera de culcare în care fratele meu mai dormea încă. Deasupra hîrtiei condeiul înainta cu trăsături repezi. Înspre perete, încăperea trebuia să fie fără sfîrşit. O fereastră mare lăsa privirea să hoinărească liberă şi să coboare deasupra unei privelişti cu munţi, arbori şi un cer înalt. Odaia era încă goală. Am pus acolo un dulap mare, sculptat şi bănci cu perne moi. Pe Fecioara Maria am aşezat-o în faţa lor. Trebuia să desenez şi îngerul vestitor? Nu! Ar acoperi prea mult din perete şi dulapuri, poate şi priveliştea de afară. Am lăsat-o pe Fecioara Maria singură în cameră.

Tata strigă de jos.

« Ei, feciorilor de pictor, sînteţi gata? »

Cratiţa imensă fusese aşezată pe masa din bucătărie. Aburea. Servitoarea tăie felii mici dintr-o pîine cît toate zilele. Pîinea era tare şi ea trebuia să facă un efort ca s-o taie. I s-au înroşit obrajii. Muşchii braţului îi ieşeau puternic în evidenţă. De pe scîndura cu linguri a luat opt linguri de lemn pe care le-a aşezat cu feliile de pîine pe masă. Acum putea să vie meşterul. A intrat înăuntru, urmat de cei doi ucenici, care nu erau decît de o lună în casă.

Unul din ei spuse bună dimineaţa. Vocea răsuna timid. Servitoarea i-a mîngîiat părul cu blîndeţe.

« Voi doi aţi dormit bine? »

Ei au încuviinţat.

« Aveţi aici o cană cu lapte. A rămas. Sînteţi prea palizi. »

 « Dumnezeu să vă răsplătească! »

Laptele acru i-a înviorat. Era şi greu să fii nevoit să pleci de acasă atît de tînăr. Şi eu aş fi dorit bucuros o ceaşcă de lapte, rămas, dar ajunsesem calfă şi prea mare pentru asemenea plăceri. Tata spuse o rugăciune. Servitoarea scoase laptele din cratiţa mare şi umplu patru castroane mici. Cei doi ucenici mîncau dintr-o singură ulcică. Tata avea un castron al lui şi mînca din el cu o lingură de argint. Ochii lui făcură înconjurul mesei. Nu îngăduia să se vorbească la masă. Acum limba folosea numai la gustat, nu la vorbit. Supa cu lapte dispăruse într-o clipită. Servitoarea încruntă fruntea. Mîine se va servi supă cu apă. Nu putea să-i ceară bani meşterului. În ultima zi de plată, cîntărise îndelung monezile în mînă. Cînd le-a luat, erau încă încălzite de mîna lui. Ultimele tablouri pictate pentru maici nu aduseseră mulţi bani. În Augsburg erau prea mulţi pictori.

« Da, aşa era pe atunci acasă. Ce bine îmi amintesc ! »

Holbein se trezeşte. Coala albă din faţa lui a rămas goală. Această plimbare în trecut l-a uşurat. Erau timpuri senine, chiar dacă erau ameninţate de umbrele şi grijile viitorului. Pe atunci, tata era încă un om impunător. Dar trecuse apogeul artei sale. Holbein vede chipul tatălui aievea în faţa ochilor. Încearcă să-l deseneze. La început se bucură că reuşeşte atît de bine. De pe hîrtie îl priveşte chipul tatălui plin de seriozitate, de simţul răspunderii. Cît de mult a iubit acest chip cînd era copil ! Îi dorise tatălui său cel mai frumos lucru pe care de fapt şi-l putea închipui, şi anume: să ajungă împărat... Augsburg, oraşul împăraţilor... întemeiat de August, primul împărat roman, al cărui nume e înscris chiar în Sfînta Evanghelie, oraşul iubit şi promovat de împăratul romano-german Maximilian, cavalerul şi stăpînul cucernic. Da, atunci, cu mulţi ani în urmă, l-am văzut pe împărat de aproape de tot. De mîna tatei îl aşteptam pe scara unei case din Augsburg. Ningea cu fulgi

mari. Tot timpul ne scuturam zăpada de pe haine şi căciuli. Două ceasuri am aşteptat spectacolul care agita pe toţi locuitorii din Augsburg. Împăratul vine la consiliul imperial. Consiliul acesta imperial era o formulă vrăjită pentru toţi copiii din Augsburg. Însemna alaiul strălucitor, colorat, venituri bogate, bunătăţi, încîntarea ochilor, prezenţa împăratului. Deodată heralzii cu trîmbiţe strălucitoare au anunţat apropierea împăratului. Tata m-a ridicat pe umeri. Şi împăratul venea călare pe un armăsar murg, înconjurat de suita lui. Sub mantalele de lînă în culori închise sclipeau costumele de mătase. Căpăstrul şi frîul scînteiau argintii. Mă uitam la faţa gravă a tînărului împărat. Maximilian privea, trist, drept înaintea ochilor. Îi era frig.

« Să mă ierte Dumnezeu », mormăi tata. « Vai cît e de urît dragul nostru împărat. Dar toţi Habsburgii arată astfel. Dumnezeu i-a făcut urîţi. » Aceste cuvinte m-au speriat. Voiam să-i spun împăratului că-l compătimesc fiindcă trebuie să fie atît de urît, dar împăratul nu trebuia să se simtă jignit, căci în vocea tatei era multă bunătate şi cinstire. Pe atunci credeam că împăratul poate să audă tot ce se şopteşte în jurul lui.

Tata spusese adevărul. Împăratul era palid ca şi cum ar fi venit dintr-o lungă detenţie. Avea un nas lung şi coroiat ca bătrîna cu cloştile care-i aducea mamei în fiecare săptămînă buruienile tămăduitoare ce trebuiau s-o însănătoşească. Sub nas atîrna spălăcită buza de jos care părea să fie prea grea ca să poată închide gura. Bietul împărat! Călărea cu gura deschisă! Îl compătimeam din toată inima.

În schimb, cît de impunător era tata! Avea un nas frumos, drept, şi o gură hotărîtă cu buze groase. Faţa îi era îmbujorată de frig şi ochii negri aruncau scîntei. De ce nu putea să fie tata împărat?

« A murit şi tata, a murit şi împăratul şi eu trebuie să desenez dansul morţilor... »

Holbein dă la o parte portretul tatei şi începe să-l deseneze pe împărat. E aşezat pe un tron cu baldachin. Înaintea lui îngenunchează un solicitant. Împăratul nu se uită la el. De amîndouă părţile tronului stau consilierii şi curtenii plini de strălucire. Globul imperial şi sceptrul sînt aşezate pe o pernă moale la picioarele împăratului. În mîna dreaptă, împăratul ţine ridicată sabia imperială. Hainele bogate îl apasă ca o povară grea. Împăratul nu mai poate să şadă drept. Timpul lui a trecut. Pe tron s-a şi urcat un altul, venind cu viclenie din urmă. E moartea. Nimeni n-a văzut-o şi totuşi e pe cale să ridice coroana de pe capul împăratului. Împăratul se uită în jur cu teamă. Din profil se vede nasul lui lung şi încovoiat, buza de jos grea. Cît timp va mai ţine sabia puterii în mîinile lui? Cînd se va scurge clepsidra care stă jos alături de sceptru şi globul imperial? Cînd va începe dansul morţilor?

« Cît de iute îmi fuge condeiul pe hîrtie! Pentru coala aceasta nu mi-au trebuit nici două ceasuri. Amintirile mele din copilărie nu sînt deci ascunse prea adînc. Pot să le scot uşor la iveală. Şi fără prea mare osteneală... Ce s-a mai întîmplat în ziua aceea? »

« Să pornim, să plecăm în numele lui Dumnezeu », a spus tata. A deschis uşa casei şi am ieşit cu toţii. Fratele meu Ambrosius şi cu mine mergeam alături de el. Înaintea noastră păşeau cuviincioşi, plini de gravitate, cei şase ucenici. Doi cîte doi. Tata fredona o melodie.

Puterea Veneţiei
Strălucirea Augsburgului
Gluma din Nürnberg
Şi straja din Strassburg...

Îl priveam pe furate, dintr-o parte, nu mai arăta atît de mîndru şi de impunător ca în ziua aceea de iarnă pe scările casei. Avea umerii aplecaţi. Spatele lui se încovoia. Întindea capul înainte ca şi cum ar fi auzit greu. Paşii îi erau istoviţi şi-i tîrîia. Am ştiut dintr-o dată, tatăl

meu Hans Holbein era un om bătrîn, iar ucenicii lui erau săraci şi neştiutori. Servitoarea se sfia să ceară bani; mîine trebuia să gătească o supă cu apă. Mergeam tăcuţi în dimineaţa de mai. Curînd avea să vină vara.

Mulţimea se înghesuia înaintea vechii biserici Sfînta Ana. Locul mărginit de bibliotecă, şcoală şi biserica ordinului carmelit constituia aproape un orăşel şi semăna cu un tîrg în care acum aşteptau mulţi cetăţeni, căci azi aveau la ce privi. În piaţa bisericii, oamenii lăsaseră în mijlocul lor o trecere îngustă şi urmăreau cu privirile oaspeţii invitaţi în biserică. Acum soseau domnii consilieri din Augsburg în hainele lor negre de savanţi cu lanţurile de argint şi în fruntea lor consilierul imperial şi secretarul primăriei, Konrad Peutinger. În urma lor păşeau giuvaergiii cu steagul lor de mătase, bogat brodat. Li se acorda cinstea acestui cortegiu, căci la biserica Sfînta Ana aveau doar o capelă proprie. Domnul Fugger devenea acum vecin cu ei. Urmau stegarii celorlalte bresle, pictorii, postăvarii, ţesătorii de mătase. În veşminte purpurii treceau canonicii de la capitoliul domului. Servitorii îmbrăcaţi în culori închise aşezară jos cu precauţie o lectică şi îi traseră perdelele. O mulţime de mîini zeloase se îndreptară spre o bătrînă scundă, sprintenă, şi o ajutară să urce treptele bisericii. Au şi dispărut înăuntru.

« Doamna Fugger, mama », murmură lumea.

Umbla întotdeauna purtată într-o lectică acoperită cu perdele, căci era foarte urîtă şi multă lume se speria la vederea ei. Din străzile învecinate se apropie tropotul de cai. Capetele se ridică spre cei care sosesc. Am văzut drapelele galben cu negru ale Habsburgilor. Un trimis al împăratului cu suita lui! Toţi ceilalţi veniseră pe jos. Solul şi însoţitorii au descălecat. De îndată grăjdarii au luat caii neliniştiţi. Auzisem că împăratul nu poate trăi fără Fuggeri. Avea mereu nevoie de bani. Avea mînă spartă şi banii i se scurgeau uşor printre degete. Şi primea mereu alţi bani. Cu cît împrumutau mai mulţi

bani, cu atît mai tare se îmbogățeau Fuggerii. Acum erau atît de bogați încît puteau să-și zidească biserica lor. Nu voiau să stea în fața Domnului în aceeași încăpere cu alți oameni obișnuiți. Nu mai aveau nevoie să-și arate bogăția și strălucirea duminica la biserică. Toți le cunoșteau averile și erau convinși de puterea lor.

Tatăl meu era bucuros că bogatul domn Fugger îi dă ocazia să intre în biserică alături de ucenicii lui și să se arate încă o dată celor din Augsburg. Trebuia să facă zilnic eforturi reînnoite ca să le atragă privirile și să le fie pe plac. Dar puțini întorceau capul după noi. Solul împăratului le satisfăcea într-o măsură mai mare setea de spectacol. Desigur că și tatăl meu purta un guler lat de blană. Dar, în lumina soarelui de dimineață, se vedea că blana era roasă pe alocuri. Solul împăratului avea și un moț stufos de pene pe beretă și îi zornăiau pintenii...

Din cîteva trăsături de condei, Holbein a fixat pe coala următoare figura solului împărătesc. O figură nouă în dansul morților: Solul vede cu groază moartea în spatele lui și încearcă să-i scape. A căscat gura larg. Își frînge deznădăjduit mîinile. Zadarnic. Moartea îmbrăcată ca un țăran războinic azvîrle după el cu o stemă. Ce rușine! Țăranul omoară pe contele trufaș cu simbolul nobilei lui obîrșii...

Wolf intră în atelier să vadă de foc.

« Ia uite, Wolf, ce-am desenat. »

Wolf se uită lung la desen.

« Meștere Holbein, sînteți un prieten al țăranilor? »

« Nu știu. Imaginea mi-a apărut așa în minte. Atunci am desenat-o. Ce mai e pe sus pe la copii? »

« Bine, domnule! Philipp s-a trezit. Soția dumneavoastră doarme. I-a plăcut mîncarea. Nu e de mirare, fiindcă am gătit-o eu. Și fetița dumneavoastră cea mică a mîncat puțin. »

Holbein răsuflă ușurat. Wolf iese din odaie în vîrful picioarelor.

Cum a fost atunci, în biserica Sfînta Ana? Am străbătut interiorul spaţios al bisericii şi am intrat în capela alăturată. Unul din servitorii Fuggerilor ne-a îndrumat spre o nişă. Trebuia să stăm în picioare. Stranele nu erau încă aşezate. Pe puţinele scaune pliante nu putuseră să ia loc decît cetăţenii de vază din Augsburg. Şedeau ca şi cum ar fi aşteptat începutul unui praznic. Purtau blănuri scumpe, străine, şi hainele le erau brodate cu perle. Se gîndea oare cineva la slujba liturghiei? În capelă nu amintea de o biserică decît altarul cu lumînările. Paracliserul a aprins lumînările. O fi văzut oare vreodată în biserica aceasta o adunare atît de strălucită? Aici a fost mai totdeuna linişte. Acum lucrurile se vor schimba. Fuggerii au însufleţit biserica Sfînta Ana. Au şi început să răsune cîntece latineşti. A intrat episcopul însoţit de călugări şi canonici.

Şi episcopul şi canonicii sînt figuri ale dansului morţii. Acum ştiu cum să-i desenez... Canonicul trece tocmai prin portalul bisericii. Nu-l vezi decît din spate. Poartă pelerină largă cu cozi de blană. Lîngă el merge moartea şi îi arată clepsidra. Aşa au intrat canonicii atunci în biserica Sfînta Ana. Copil fiind, nu văzusem încă moartea.

Dar acum o cunosc...

Episcopul stă în mijlocul unei păşuni pe care pasc multe oi. E răspunzător de soarta acestor oi. Dar moartea e neînduplecată. L-a luat pe episcop de braţ şi-l trage departe de turmă. Păstorii plîng şi se jeluie. Voi desena aceste coli mai tîrziu.»

A început liturghia. M-am uitat în jur prin capelă. Nu era mare, totuşi largă şi luminoasă. Alături de ea bisericile vechi semănau cu nişte peşteri uriaşe. Pe coloanele ei zvelte privirea se căţăra în sus ca pe o scară a cerului. Aici, în capelă, puteam să stau sigur şi liniştit pe podea cu ghetele mele cu carîmbii în roşu şi negru.
 Privirea mea nu plutea deasupra unor prăpăstii

în care să-ți frîngi gîtul și care să copleșească omul ca pe o furnică sau gînganie neînsemnată, căreia i se îngăduia să pătrundă în dimensiunile de necuprins ale Domnului. Privirea mi-a alunecat încet și liniștit de-a lungul pilaștrilor rotunzi, s-a odihnit cu desfătare pe arcade și sprintenă și-a luat zborul în jos de cealaltă parte. Bolți rotunde. Pentru privirea mea, închiderea rotunjită a fost întotdeauna mai plăcută decît închiderea ascuțită. În aceste bolți curbe, oricît ar fi fost de bine măsurate, nu se potrivea nici un instrument de măsură. Și de ce oare? Însuși avîntul arcadei era frumos. Nu mai trebuia să fie împodobită anume. Se înălța ca o punte, invita ochiul să colinde plăcut și trecea cu siguranță peste celălalt stîlp al punții. Nu m-a obosit această plimbare a ochilor. M-am gîndit la servitoarea noastră. Fusese mai înainte în capelă fiindcă trebuia să anunțe ceva pe unul din cioplitorii în piatră. O întrebasem « Cum arată biserica? »

« Biserică, asta să fie o biserică? Nu-mi vine să cred. Aici n-aș putea să spun nici măcar un Ave. Pentru asta trebuie totuși niște vitralii colorate, ferestre înalte și întunecime ca luminările să lumineze frumos. Mie îmi trebuie toate astea. În capelă însă e lumină ca în piață. În ea sălășluiește un duh străin. Se spune că ar fi venit din Italia. Poate l-a adus domnul Fugger cel bogat în caleașca lui. »

Am rîs cu hohote.

« Un duh nu umblă în caleașcă. El șade în cărți și tablouri. Domnul Fugger a adus din Italia cărți și tablouri. Sînt foarte curios cum arată biserica. »

Mie mi-a plăcut foarte mult interiorul. Episcopul a înconjurat masa din altar cu mitra și cîrja. Se ridicau aburi groși de tămîie care întunecau bolțile arcuite cu nori albăștrii.

Tata își compusese masca lui de duminică în biserică. Îl obosise statul în picioare. Și cînd picta, se așeza mai des decît înainte. Îl dureau varicele de la picioare. Desigur s-ar fi așezat bucuros, dar trebuia să stăm în picioare.

În fața noastră luase loc familia Fugger, Domnul Jakob cel bogat cu frații, cumnatele, mama și soția lui. Se simțeau bine în acest interior plin de seninătate.

Îl mai populau încă, acum că mai erau în viață. Mai tîrziu avea să le slujească drept cavou..

De aproape o sută de ani Fuggerii se numărau printre cei mai mîndri și mai renumiți cetățeni din Augsburg. Cu mult timp înainte, strămoșul lor, Ulrich Fugger, se mutase din Lechfeld la Augsburg. Se stabilise acolo și întemeiase o familie. Fuggerii trăiau de pe urma boiangeriei și țesătoriei de barchet. Din asta trăiau foarte bine, căci, în pofida ciumei și a războaielor, nevoia de îmbrăcăminte luxoasă creștea. Un Jakob Fugger se căsători cu fiica meșterului de bătut monezi Bäsinger, care poseda mine de argint în Tirol. Fuggerii s-au lăsat atunci de boiangerie și țesătorie și s-au apucat să scoată argint din mină. Banii curgeau. Curînd Jakob Fugger nu mai făcu negoț cu marfă ci numai cu bani. A murit în 1468. Chiar și lui i se spunea Jakob Fugger bogatul. Dar cu el neamul Fuggerilor nu ajunge la apogeu. Fiii lui au înzecit averea familiei. Cel mai tînăr a procedat cu deosebită deșteptăciune. Îl chema Jakob, ca și pe tatăl său, și stătea acolo în fața lui Hans, ca un împărat în jilțul lui lat. Așa se cuvenea, căci stăpînea mai multe bogății decît Maximilian. Odinioară fusese sortit carierei preoțești. Neîndoielnic, ar fi devenit un prinț al bisericii, cardinal sau cel puțin episcop, apoi însă a fost crescut la Veneția ca să învețe negustoria. În acest oraș, a devenit un prinț al negustorilor. A învățat să-și apere cîștigul și să folosească orice prilej de a cîștiga bani, orice prilej mic, dar și orice prilej mare. Vapoarele lui au adus mirodenii scumpe din Indiile de răsărit. A ajuns așa de bogat că putea să împrumute bani împăratului. Odată i-a dat 70 000 de ducați de aur pe ipotecă. Altă dată 170 000 de ducați contra poliță. Cu acești bani, împăratul a purtat război împotriva
 Veneției. Jakob Fugger știa. Datora mult acestui

oraş, orizontul larg şi favoarea patronilor; îi preamărea arta şi îi iubea viaţa. Totuşi, a lăsat ca oraşul să fie atacat. Cine vrea să cîştige bani nu are voie să-şi asculte inima. Banii circulă pe altă cale, una aspră şi zgomotoasă, care nu se întîlneşte nicăieri cu potecile duioase ale inimii.

« Din păcate, ştiu şi eu lucrul acesta... »

Afacerile domnului Fugger nu au indignat pe nimeni. Fiecare lăuda ajutorul pe care domnul Fugger îl dădea celor slabi şi săraci, prietenia pe care o arăta artiştilor şi dragostea lui de frumos. El aduse spiritul nou din Italia în vechiul oraş Augsburg şi îşi înconjură viitorul cavou cu strălucirea voioasă pe care o cunoscuse şi învăţase s-o preţuiască dincolo de Alpi, şi mai ales la Veneţia.

După moarte nu voia să se odihnească asemenea părinţilor lui într-un cavou întunecat. Cînd va fi parcurs armonios urcuşul bogatei sale vieţi şi se va fi reîntors în trăinicia ţărînei, cavoul lui va fi unul cu bolţi rotunjite.

Domnul Fugger avea o faţă care ţi se întipărea uşor în minte, o bărbie puternică, bine formată, care arăta perseverenţă şi o energie neobişnuită. Ochii săi isteţi apreciau cu bunăvoinţă rîndurile celor adunaţi, Mi s-a părut că timp de o clipă s-au oprit şi asupra mea. Fruntea lui boltită semăna cu a unui savant. În dosul acestei frunţi se făuriseră multe proiecte. Jakob Fugger îşi ducea la îndeplinire toate proiectele. Atunci l-am luat pe domnul Jakob Fugger cel bogat drept exemplu de neclintit...

Cred că n-am ales bine.

Lîngă negustorii bogaţi îngenunchease mama lui. Faţa ei era urîtă şi desfigurată de cicatricele lăsate de vărsatul negru. Era pipernicită. Dreaptă şi negîrbovită ocupa locul din stînga fiului ei, greu de comparat cu tînăra doamnă Fugger, nora ei din dreapta. Tînăra femeie privea în jos, tristă şi obosită. Nu puteam să-mi închipui că aceasta poate să fie soţia puternicului principe

al negustorilor. Servitoarea noastră ţinea capul mai sus. Tînăra femeie se ferea de priviri străine.

« Pentru cine aţi adunat toate aceste bogăţii? » păreau să întrebe privirile tuturor. « Numai pentru voi, pentru cumnaţi şi pentru copiii cumnaţilor? » În această capelă de cavou puteţi să înmormîntaţi şi speranţa soţului dumneavoastră de a înmîna unui fiu cheile de la casele de bani şi de la cămările cu provizii ca şi inelul cu sigiliu prin care contractele şi dispoziţiile lui capătă putere de lege. Pecetea Fugger valorează tot atît cît a împăratului. Soţul dumneavoastră s-a înşelat în privinţa dumneavoastră, doamnă Fugger... »

Sterilitatea e un blestem care apasă femeia, doar femeia. Cu ce a meritat acest belstem? De mai multe ori şi-a dorit moartea. Aici însă, la perspectiva criptelor de cavou goale, s-a înfricoşat şi a năpădit-o tristeţea. Nu vedea veşmintele luxoase ale oaspeţilor de onoare, nici lanţul de argint al domnilor consilieri, nici haina de blană a trimisului împărătesc. A văzut numai criptele goale în dosul lespezilor dăltuite şi impunătoare. Cînd va zace odată acolo lîngă Jakob Fugger, cumnaţii şi nepoţii se vor fi instalat de mult în casa şi afacerile ei. Desigur familia era numeroasă şi însufleţită de un spirit comun. Dar neamul lui Jacob Fugger se stingea. Doamna Fugger nu-i născuse soţului ei nici un fiu care să gospodărească şi să înmulţească bogăţiile, n-avea nici măcar un ginere. N-aveau copii.

« Şi eu am trei copii. O să-mi trăiască? »

Norii de tămîie s-au risipit. Paracliserul veni şi stinse lumînările cu un căpăcel de tablă. Desigur, acum o să se bucure mai des de asemenea spectacole în biserica Sfînta Ana. Nu mai trebuia să-i invidieze pe paracliserii catedralei. Ce înmormîntări strălucite vor avea loc aici în viitor! Doamna Fugger, mama, se apropia de pămînt văzînd cu ochii. Probabil că de aceea domnul
 Jakob Fugger îşi îndemnase constructorii să se

grăbească. Capela nu era încă terminată. Desigur astăzi nu se vedeau schelele. Mîine însă le vor ridica din nou şi vor continua zidirea, spre slava Domnului şi renumele domnului Jakob Fugger.

Am mers încet prin capelă căci eram foarte dornic s-o cunosc. Era de mărimea unei mici biserici parohiale, şi totuşi cu totul altfel. Credincioşii simpli nu iubeau o asemenea răceală, rigoare şi nobleţe. Pentru reculegerea lor, muncitorii şi meseriaşii dreptcredincioşi aveau nevoie de tablouri colorate, Sfînta Maică Ana cu fiica ei Maria şi nepotul Isus. Sfînta Ana, în trei chipuri, roagă-te pentru noi. Sau chiar scaunul îndurării cu Dumnezeu tatăl, fiul mort răstignit pe cruce şi sfîntul Duh în chip de porumbel. Sfîntă treime îndură-te de noi... sau de Hristos al milosteniei gol, biciuit, supus chinurilor în răgazul dinaintea cruntei răstigniri. Sau nenumăraţi sfinţi: Sfînta Afra, cea mai veche mucenică din Augsburg, episcopul Ulrich care odinioară a ferit oraşul de unguri, Ecaterina cu spada şi roata, Barbara cu turnul, Dorotea cu coşuleţul de flori, Gheorghe cu balaurul, Anton cu purceaua... Ca ucenic, apoi calfă şi meşter am desenat şi pictat toţi sfinţii aceştia. N-am făcut-o niciodată bucuros. Şi nici chiar pe Madona primarului. În capela Fugger nu erau figuri, chipurile cioplite pe lespezile sarcofagului nu semănau cu sfinţii vechi. Domnul Jakob Fugger, ziditorul şi proprietarul acestei capele mortuare, era un om plin de succes şi n-avea nevoie de sprijinul sfinţilor. Îl invidiam şi mi-l alesesem drept model. Să ai succes. Să nu depinzi de nimeni...

Lîngă mine stăteau doi bărbaţi îmbrăcaţi luxos, care vorbeau încet între ei. Unul arătă înspre boltă, scutură din cap, descrise cu mîna în aer arcurile rotunde ale arcadelor, refăcu gestul de mai multe ori şi vorbi fără încetare încercînd să-l convingă pe celălalt. Cel din faţa lui se arătă de acord şi duse gînditor mîna la bărbie. Vorbeau italieneşte. Păcat că nu puteam să le înţeleg limba sonoră. Pe atunci încă nu puteam. Acum li se alătură un al treilea bărbat, meşterul care

zidise această capelă, îmbrăcat mai modest decît cei doi italieni. Au vorbit mai departe în limba germană. Desigur constructorul ar fi vorbit bucuros italieneşte. Ştiam cu siguranţă că a fost în Italia ca să studieze construcţiile de acolo şi să vadă în ce fel dorea domnul Fugger să-şi construiască aici capela mortuară. Dar italienilor nu le place cînd nemţii le vorbesc limba. Din gura lor răsună prea aspru şi lipsită de melodie. Aşa că au vorbit mai bine în germană.

« Signor Fugger e omul nostru », spuse unul din italieni.

« În capela lui ne simţim ca acasă. Ce-i drept, o asemenea boltă n-ai întîlni la noi... Dar altfel — e o construcţie minunată! Acum Jakob cel bogat ar trebui să găsească pictori, pictori moderni care să creeze tablouri pentru interiorul acesta. Dar pe cine să aleagă? Voi germanii n-aveţi nici un Rafael. »

« Nu », spuse meşterul, « n-avem un Rafael, dar avem alţi pictori. » « Desigur », răspunse italianul, « Jakob cel bogat ar trebui să-i trimită în Italia cum v-a trimis pe dumneavoastră ca să vadă tablourile noastre sau să înveţe la pictorii noştri. Ce contează aceasta la bogăţia lui? Nimic, absolut nimic. O să-i recomand să facă acest lucru.

Nu auzisem niciodată de numele lui Rafael. Acum, cei trei oameni vorbeau atît de încet că nu mai puteam să le înţeleg cuvintele. Setea mea de a şti îmi întrecea însă timiditatea. M-am gîndit: acum ori niciodată—şi m-am apropiat de cei trei bărbaţi.

« Iertaţi-mă, domnilor, pot să vă întreb ceva? »

S-au uitat la mine surprinşi. Feţele lor au exprimat în continuare bunăvoinţă şi am vorbit mai departe:

« Cine e Rafael, de care aţi vorbit adineaori? »

Unul din italieni surîse. « Îl ştii pe Appeles, tinere? Da? Apelles, cel mai mare şi mai renumit pictor al antichităţii. Mulţi scriitori au scris despre renumele lui. Din operele lui nu s-a păstrat însă nimic. Dar ce are a face? În zilele noastre
5 s-a născut un nou Apelles, Raffaello Santi, de pe

acum poreclit divinul. Nu a împlinit încă treizeci de ani şi e de pe acum primul din Italia şi poate ştiţi cîţi pictori buni avem... »

Am dat din cap, « Rafael »... suna ca o muzică.

« De ce întrebi, tinere? Eşti dumneata însuţi pictor? »

« Sînt numai calfă de pictor, dar voi fi meşter. Vreau să plec în Italia şi să studiez tablourile voastre. »

« O intenţie lăudabilă, tinere. Soarele Italiei o să-ţi facă bine. N-am nimic împotriva artei şi artiştilor voştri, dar ei sînt şi rămîn totdeauna... aşa, cum să spun... la noi se spune... *alla tedesco*... puţin germani. »

« Ce înţelegeţi prin aceasta, domnule? »

« Tinere, aceasta e greu de explicat. Vedeţi, la dumneavoastră, totul e atît de cuminte, de ordonat, de exact. Nu că la noi n-ar fi decît dezordine, frivolitate şi lucruri inexacte, cîtuşi de puţin. Dar viaţa noastră şi arta noastră e de asemenea altfel. Veniţi singur şi vedeţi. Veniţi la Veneţia, la Florenţa, veniţi la Roma şi vedeţi-l pe domnul Rafael! »

« Am să vin. »

« Dar cum vă numiţi? »

« Mă numesc Hans Holbein. »

« Hans Holbein », spuse unul din italieni şi rîse încetişor. « Hans Holbein... cum sună asta!.. *Alla tedesco!* »

Cuvîntul acesta m-a umplut de multă amărăciune. M-am înclinat şi am mers mai departe. *Alla tedesco* — ce înseamnă aceasta? Mă preocupă mult. E poate felul de a fi al tatei, cînd spune cu voce gravă Hänslein, gîndeşte-te la ceea ce pictezi... Sînt cei trei magi care au venit să se roage Domnului... » Pe mine mă preocupă însă mai ales costumele bogate şi colorate, blănurile şi mătăsurile, pocalele de aur şi săbiile frumos împodobite...

« Fii smerit, fiul meu, ca cei trei magi, Gaspar, Baltasar şi Melchior... »

Sau altădată: « Hänslein, mătură curtea şi strada! Mîine e duminică şi să nu poată spune vecinii că ne lăsăm proprietatea în paragină... Spun vecinii... Domnul şambelan m-a salutat astăzi cu multă prietenie... Fii ordonat, iubeşte ordinea... « *Alla tedesco?* » Cuvîntul nu m-a mai părăsit. Mă mai irită şi acum, dar poate că sînt nedrept...

Tata a venit spre mine, grăbit şi agitat.

« Deci pe aici te-nvîrteşti! Te caut peste tot. O să ajungem ultimii la domnul Fugger! Ce se întîmplă dacă observă întîrzierea noastră? Nu se cade să întîrzii! Te faci plăcut semenilor prin comportare prietenoasă, plină de politeţe, prin punctualitate şi încredere. Hai, mişcă-te! »

Alla tedesco... Cu paşi grăbiţi, ne-am îndreptat spre casa din oraş a Fuggerilor. Era zăpuşeală. Furtuna plutea în aer. Toate zgomotele sunau înăbuşit. Pe uliţe era o îmbulzeală plină de însufleţire. Un şir de bărbaţi aplecaţi cărau baloturi imense. Erau duse să fie văzute, de-abia după aceea puteau să fie puse în vînzare. Gospodine cu coşuri de nuiele împletite se grăbeau spre piaţă. De brîu le atîrna legătura mare de chei. Servitoarele se duceau cu găleţile de apă la fîntînă, în faţa căreia se înghesuiau femeile.

« Aţi şi auzit vecină...? »

Un preot trecu cu pas măsurat, purtînd potirul cu împărtăşania pentru bolnav. Clopoţelul ministrantului zbîrnîia prin mulţime. Unde ajungea, oamenii îngenuncheau şi se ridicau imediat.

« Aţi şi aflat, vecină?... »

Pe tata l-a salutat un cetăţean gras, franzelarul Häberle. Tata a surîs politicos şi s-a înclinat adînc. Apoi m-a dojenit.

« Ai putea să-ţi scoţi şapca mai repede, leneşule! Ştii că averea mea nu e prea mare! » Ştiam. A doua zi vom mînca supă cu apă. Erau clienţi. Meşterul franzelar Häberle...

Am ajuns la casa din oraş a Fuggerilor. Spaţioasă şi elegantă, era aşezată într-o piaţetă şi avea un portal somptuos şi ferestre mari, strălucitoare. Cît de bună trebuia să fie acolo

lumina pentru pictat! Nu aşa ca în mica mea cămăruţă. În jurul intrării era linişte, oaspeţii intraseră de mult înăuntru. Tata s-a necăjit că am ajuns prea tîrziu. La poartă stătea un fecior, în livrea cafenie roşcată, căruia tata i-a spus numele. Feciorul a făcut o plecăciune, totuşi nu prea adîncă, a deschis poarta şi ne-a dat drumul înăuntru. Am intrat într-un vestibul întunecos, în care vizitatorii vorbeau încet între ei.

Într-un colţ se hîrjoneau doi cîini uriaşi, unul din ei se apropie curios de mine şi îmi adulmecă mîinile. Tata îşi învîrtea încurcat şapca în mîini.

« Faceţi loc », strigară doi servitori care duceau pe o scîndură mare o halcă de friptură de mistreţ. Tata sări în lături speriat, eu l-am tras de mînecă şi ne-am luat în grabă după ei. Fără îndoială, mergeau spre sufragerie şi astfel ne arătau drumul.

« Ia-ţi şapca din cap » mi-a şoptit tata.

Nu l-am ascultat căci şi ceilalţi oaspeţi aveau şepci şi berete pe cap, şi nu în mînă.

Jakob Fugger cel bogat stătea surîzînd la intrarea în sala de mîncare alături de cei trei bărbaţi, cu care vorbisem în biserică. « Acum signori v-aţi convins că şi noi ştim să construim în noul fel? »

« *Si, si veramente*, messer Fugger! » au confirmat ei dînd din cap. « Capela dumneavoastră mortuară e clădită desăvîrşit. Ar trebui să fiţi invidiat pentru aceasta. Dar e puţin golaşă. Lipsesc tablourile. Ar trebui să căutaţi un pictor capabil şi să-l trimiteţi în Italia. » Eu mi-am scos şapca şi m-am aplecat plin de respect.

« Ei da, acesta e tînărul care vrea să plece în Italia », a strigat unul din italieni.

« Ar trebui să-i daţi o bursă, messer Fugger! »

Jakob Fugger se uită la mine.

« E un ucenic negustor? »

« E un pictor, messer, un tînăr pictor. Ar trebui să-l puneţi la încercare. »

« Încercările trebuie să aibă loc », spuse Jakob Fugger. « Deci caută-mă din nou. Bun venit, meştere Holbein. Acesta e fiul dumneavoastră?

L-am văzut încă din biserică. Are ochi pătrunzători. Cum m-a privit!»

Am roşit de bucurie.

Imediat, domnul Jakob Fugger cel bogat îşi conduse soţia la ospăţ. Toţi oaspeţii se ridicară în picioare. Pentru muzicanţi era ridicată într-un colţ al sălii o tribună mică. Stăteau acolo strîns înghesuiţi şi cîntau o *intrada* festivă. Jakob Fugger şi soţia lui se îndreptară spre locurile lor în sunetele lungi ale trompetelor. Doamna Fugger privea în jos, totuşi arăta mai puţin tristă aici, acasă, decît în biserică. Domnul Fugger dădu din cap prietenos în toate părţile. Apoi făcu un semn spre muzică. *Intrada* amuţi. Acum stătea la locul lui, în capul mesei lungi, şi privea dincolo de oaspeţi.

«Dragi prieteni şi concetăţeni. Ştiţi cu ce prilej v-aţi reunit azi la mine: cu prilejul inaugurării capelei familiei mele. Voiam să vă arăt o construcţie cum se poate vedea în Italia. O construcţie care ne face, în acelaşi timp, senini şi plini de gravitate. Vechea noastră artă germană se aseamănă unui pom. A înflorit şi a dat multe roade. Nu e nici o minune că a îmbătrînit. Ştiţi cum îngrijesc grădinarii asemenea pomi. Le altoiesc mlădiţe tinere, viguroase. Vrem să fim grădinari. Vrem să altoim artei noastre germane o nouă mlădiţă. S-o întinerească seninătatea şi setea de viaţă a Italiei. Prin aceasta întinerim noi înşine. Prima noastră mlădiţă din sud, noua noastră capelă din biserica Sfînta Ana să fie un exemplu. Să dea Domnul să fie urmat!

În casa aceasta ne întîlnim azi pentru ultima oară la o masă festivă. Nu fiţi atît de trişti, domnilor! Mîine vor intra aici meşterii. Vor clădi o casă nouă, mai mare şi mai luxoasă decît aceasta. Va semăna cu casele italieneşti. În jurul curţii umbrite se va întinde o colonadă veselă. În mijlocul curţii va susura o fîntînă. Aceste case se numesc în Italia *palazzi*. În ele locuiesc principii.»

Domnul Jakob Fugger îşi ridică pocalul de argint, aurit pe dinafară.

Paharnicul i-l umpluse în întregime cu vin vechi.

« Să bem pentru ca felul de viață, vesel și liber, al italienilor să ajungă la Augsburg. Vechea stemă a orașului Augsburg e conul de pin din sud. Fiecare poate să-l contemple pe clădirea mîndrei noastre primării. Să fie un ghid eficient pentru arta Italiei! »

A răsunat muzica. Suflătorii nu mai cîntau *intrada* festivă, tărăgănată, ci o muzică veselă. Oaspeții închinară în cinstea gazdelor. Cuvintele de laudă roiau prin sală. A început masa. Pînă atunci nu fusesem la o masă atît de îmbelșugată și nu mai mîncasem într-o societate atît de mare. Mesele de sărbătoare din casa noastră erau fără pretenții. Care plăcere era mai mare: mîncarea sau să contempli numeroșii oaspeți? Am oscilat între amîndouă. Sub tribuna muzicanților stătea sculptorul Georg Megerlein. Tata lucrase împreună cu el un altar. O dată am fost în casa lui, în legătură cu o comandă. Cît de sărăcăcios arăta locuința! În atelier sculptorul lucra singur. Nu-l ajuta nici o calfă sau ucenic. Astăzi îi era îngăduit și lui să mănînce pateu și potîrnichi și să bea după ele vin grecesc galben-auriu. Domnul Jakob Fugger invitase pe negustorii bogați de-abia pentru seară. La acest ospăț festiv, care avea loc atît de devreme, se adunaseră doar pictori, sculptori, arhitecți și giuvaergii. Nu era de față nici solul împăratului. Desigur ședea în biblioteca domnului Fugger și răsfoia plictisit o carte. Păcat! Cît de bucuros l-aș fi privit de-aproape!

În fața noastră trona giuvaergiul Thomas Heimhofer. Era desigur cel mai bogat oaspete. Lui îi aparținea marele atelier de la catedrală. Servitorul îi pusese în față o cană de vin deosebit de frumoasă. Jakob Fugger era o gazdă atentă. Thomas Heimhofer luase cana în mîini și examina cu atenție fiecare ornament. Din cana aceasta vinul va fi și mai gustos. O duse la gură și bău cu ochii închiși, gustînd cu înghițituri mici. Apoi luă din nou cana în mîini. Degetele lui pipăiră adînciturile și ridicăturile regulate pe care le

cizelase, pe peretele vasului, dalta unui meşter veneţian.

« Minunat », spunea faţa giuvaergiului.

Fratele meu Ambrosius se osteni să vină de hac unui jigou gras de berbec. Ţinea hotărît mînerul ornamentat al cuţitului şi tăia din jigou îmbucături mici tocmai bune de mîncat. Plăcerile limbii şi ale cerului gurii i se oglindeau pe faţă. Friptura era excelentă şi avea gustul mirodeniilor străine pe care le aduseseră din Orient vapoarele domnului Fugger. Ambrosius nu părea să regrete decît un lucru: că s-a săturat atît de repede cu jigoul de berbec. Ce mici erau porţiile de carne de acasă! Cît de bucuros ar fi prelungit plăcerile unei astfel de fripturi!

« Mai mănîncă ceva, Hänslein » îmi şopti tata. Pe farfurie aveam doi cîrnăciori, dar n-am găsit timp să-i mănînc. Erau prea multe de văzut! Am cercetat îmbrăcămintea oaspeţilor. Ce veche era croiala aceasta, ce modernă cealaltă. De la ce animale proveneau blănurile care împodobeau gulerul şi mînecile multor oaspeţi? Ce păcat că nu puteam să văd mai de-aproape inelele mari cu sigiliu de pe degete! Între timp muzicanţii cîntară « Dansul doamnei Fugger ». Melodia o ştia fiecare copil din Augsburg. Eu o auzisem ultima oară la dansul băieţilor şi fetelor în jurul pomului de mai. Doamna Fugger s-a roşit şi a mulţumit plină de bunăvoinţă. Făcu semn unui servitor şi le trimise muzicanţilor o cană cu vin. Jakob Fugger a încruntat sprîncenele. Muzicanţii au golit cana în cinstea doamnei Fugger. Apoi au cîntat un cîntec italienesc şi, cum era de aşteptat, au primit de la oaspeţii italieni o altă cană de vin. Jakob Fugger însă întrerupse ovaţiile puternice şi strigă în sală:

« Dragii mei prieteni! Pentru instruirea şi încîntarea noastră, mi-am adus în casă, cu ajutorul prietenilor veneţieni, cîteva tablouri. În camera vecină sînt de asemenea cîteva mape cu gravuri şi desene. Priviţi-le cît doriţi. Nu oricine poate să plece în Italia şi să vadă asemenea capodopere.
 Casa mea vă e deschisă. Treceţi prin ea şi priviţi. »

Am sărit imediat de pe scaun.

« Vino, tată! » am şoptit, « gîndeşte-te, putem să vedem tablouri italieneşti! »

« Nu atît de grăbit, Hänslein », îmi şopti tata şi se uită temător la domnul Fugger. « Întîi trebuie să se ridice ceilalţi oaspeţi. » Pe mine însă nu m-a reţinut avertismentul. Am ieşit pe uşă în camera de alături şi de acolo am mers pe un gang scăldat de soare. Aici atîrnau pe pereţi tablouri cu rame bogate de aur, portrete ale unor domni şi doamne nobile, tablouri istorice şi panouri de altar. Ce comoară! Pînă acum putusem vedea tablouri numai în biserici, mînăstiri şi capele. Scînteiau deasupra altarului principal şi al celor laterale într-o tainică strălucire, luminate de lumînările groase. Deseori feţele de-abia se puteau recunoaşte. Expresia lor rămînea mută. Interioarele pictate erau prea îndepărtate ca să poată fi studiate în detaliu. Numai în atelierul tatei am putut să văd tablouri de aproape. O dată am rugat pe un paracliser bătrîn să-mi îngăduie să trec dincolo de balustrada altarului ca să pot vedea de aproape panourile.

« Dar băiete! Nu e voie! E un sacrilegiu! Numai preotul are voie să se apropie de altar. Iar tablourile nu sînt aici pentru ca să le studiezi, ci pentru rugăciune. Roagă-te, băiete, roagă-te. Dumnezeu te aude şi de departe. »

Tablourile din casa Fugger nu erau acolo pentru rugăciune. Am privit portretul unei femei. Un cap încîntător cu gîtul lung. Soţia sau fiica unui patrician? Linia dreaptă a orizontului o întretăia un turn înalt, zvelt, cu creneluri şi cu steag. Întrecea cu mult bisericile şi casele unui mic orăşel din fundal. Era turnul Sfintei fecioare Barbara? Messer Jacopo de Voragine scrisese în cartea de aur a legendelor cum Sfînta Barbara a trebuit să lîncezească în turn ca prizonieră, părăsită de groaznicul ei tată. Arăta acest tablou pe Sfînta Barbara puternică şi mîntuitoare? Împotriva cărei nenorociri s-o implor? Era atît de frumoasă, că privind-o am uitat toate necazurile. Nimeni nu putea să creadă în chinul şi resemnarea

ei descrise în legendă. Această doamnă era nobilă și dornică de viață ca fetele familiilor bogate din Augsburg. Culorile erau întinse în strat foarte subțire și sclipeau ca sideful. Se compuneau din diferite tonuri. Partea de sus a rochiei verzi lăsa libere gîtul și umerii. Nu puteam spune ce verde a folosit pictorul. Poate că mai întîi a uniformizat suprafața cu un albastru strălucitor. În cute și în părțile umbrite, verdele bătea în albăstrui. Ochii erau pironiți în depărtare. Părul era împletit în cosițe aurii, care-i acopereau capul ca o coroană. Cît de grațios trebuia să pășească această femeie! Doream să-i desfac cosițele și să-i las părul să-mi alunece printre degete. Cît de des m-am chinuit cu pictarea părului! Cu toate acestea, de multe ori semăna cu o perucă care parcă era îndesată pe cap. Chiar în ziua următoare am vrut să încerc să pictez un asemenea păr. Nu trebuia să fie alcătuit numai din linii subțiri puse laolaltă. L-am văzut pe domnul Konrad Peutinger intrînd în galerie. Nu era străin de tablouri, unele din ele le cumpărase el însuși pentru prietenul său Fugger. Desigur pictorii italieni s-au mirat de interesul și de priceperea lui. Despre el n-au spus, desigur, « *alla tedesca* ».

Știam că Peutinger își făcuse întreaga educație în Italia. Acum făcea parte dintre primii învățați din sfîntul imperiu roman de națiune germană. Soția sa era una din fiicele bogatei familii Welser, care era aproape tot atît de stimată ca Fuggerii, și pe deasupra era deosebit de instruită. Dacă Konrad Peutinger era prietenul celebrului savant Willibald Pirckheimer din Nürnberg, soția lui era o prietenă a învățatei maici Caritas Pirckheimer, sora lui Willibald. Fiica ei, Iuliana, îi urase în latinește bun venit împăratului la Augsburg încă de cînd avea patru ani. Învățații clătinaseră din cap plini de uimire. Bineînțeles, cine crește în casa Peutinger... Colecțiilor de cărți, monede și scrieri rare li se dusese faima departe. Peutinger se mîndrea însă cel mai mult cu o hartă, cea mai veche hartă a imperiului roman. Fusese descoperită în mînăstirea Tegernsee de prietenul lui, Celtes.

Pe harta asta figura şi Augsburgul — Augusta Vindelicorum.

« Da, aceasta e arta italienilor », exclamă Peutinger încet. « *Ecce homo* — ai vrea să vesteşti aici », îşi spuse el în şoaptă. Eu însă am auzit. « Nu cum a spus-o odinioară Pilat cînd l-a zărit pe Hristos biciuit şi torturat; noi vrem să admirăm frumuseţea omului! *Ecce homo*. Priviţi, acesta e omul. Aşa e epoca nouă, acum încep zilele omului... » Şi a şi plecat mai departe.

Acum îl zări pe tata. Mergea încet de la un tablou la altul. Avea o cută amară în jurul gurii.

« Hänslein, după asta să mergem la mînăstirea Sfînta Ecaterina. Aş vrea să mai văd o dată panourile mele. »

După amiază, devreme, oaspeţii părăsiră sătui şi mulţumiţi casa Fugger. Ne-am dus la mînăstirea Sfînta Ecaterina. Tatăl meu terminase de cîteva săptămîni panourile de altar cu scene din viaţa Sfîntului Ulrich. Pînă acum nu primise încă o nouă comandă.

Sfîntul Ulrich şedea împreună cu Sfîntul Wolfgang la o masă sărăcăcioasă. Amîndoi purtau îmbrăcămintea bogată de episcop care sileşte corpul să se aplece, ca şi cum ar duce o povară mult prea grea. Capul le era acoperit cu mitra, luminată de nimb. Şedeau pe o bancă masivă, pe rezemătoarea căreia era atîrnat un covor. Din stînga se apropia un solicitant, cu spatele încovoiat şi cu genunchii îndoiţi.

« Ei, Hänslein, nu-ţi mai plac tablourile mele? »

« Tablourile sînt pictate corect, tată. »

O călugăriţă bătrînă s-a apropiat, tîrşîindu-şi picioarele.

« Vă cunosc », spuse ea. « Sînteţi pictorul Hans Holbein şi aţi pictat tablourile acestea. În faţa lor pot să mă rog cu profundă evlavie. Aceste făpturi sînt atît de venerabile, atît de pioase, atît de pline de bunătate. »

Tatăl meu se înclină puţin. Nu-l bucurau laudele.

« Hai, să plecăm ».

Am părăsit biserica mînăstirii Sfîntei Caterina. Afară ne-a năpădit lumina vie a după-amiezii din Augsburg.

« Am mai trăit încă o dată o zi întreagă. A fost o zi însemnată, poate cea mai însemnată din viaţa mea de pînă acum... »

Holbein nu a reînviat numai, în amintire, o zi întreagă — ziua de 4 mai 1512, ci a şi desenat în acelaşi timp un şir întreg de coli cu dansurile morţilor. El ştie exact ce intră într-un dans al morţilor, cunoaşte cicluri de dansuri ale morţilor. Dar colile sînt în alt fel desenate. În timp ce se cufundă în amintiri, ele s-au întruchipat în faţa lui pe coala albă de hîrtie. O pereche distinsă se ridică să danseze. Cu mîna dreaptă, doamna îşi strînge rochia luxoasă. Domnul o conduce elegant şi cu siguranţă. Trec pe lîngă o perdea. Doamna priveşte în pămînt. Ştie cum să se comporte la un alai festiv. Muzicantul bate la tobă o *intrada*, lîngă el a pus o clepsidră. E moartea. Domnul şi doamna Fugger dansează un dans al morţii. « Dansul doamnei Fugger » e un dans al morţii...

Un preot trece pe stradă. El păşeşte în dreptul unei faţade împodobite. Deasupra anteriului larg, bogat în falduri, se încolăceşte stola, insemnul demnităţii preoţeşti. În urma preotului vin doi oameni cu aghiazmă şi lumînări. Omul Domnului priveşte grav şi concentrat la chivotul acoperit pe care-l ţine în mîini. Îi duce unuia obosit de drum ultima hrană pentru marea călătorie. Înaintea lui merge paracliserul cu clopot şi felinar. Ştie bine drumul, căci l-a hotărît el singur. Paracliserul e moartea. Un dans grav al morţii...

Un bogat şade deasupra comorilor lui. Sînt ferite de hoţi într-o pivniţă boltită, cu ziduri groase şi două rînduri de gratii la ferestre. Şi totuşi a intrat un hoţ, care apucă pe ce poate pune mîna. Bogatul ridică disperat mîinile. Oare strigă ajutor? Nu va veni nimeni. Nimeni nu poate stăpîni acest hoţ. De el nu te fereşte nici o boltă de pivniţă, nici un zid, nici gratiile. Acest hoţ e
 moartea. Bogatul are trăsăturile lui Jakob Fugger

cel bogat. Averea lui nu-i ajută la nimic. Bilanţul pe care voia să şi-l încheie nestingherit ajunge un dans al morţii...

Aici sînt ancorate în port corăbiile domnului Fugger, cu marinari încercaţi ale căror steaguri flutură puternic în vînt. Sînt descărcate baloturi de mărfuri venite de departe. Sînt legate strîns şi asigurate. Curînd vor fi preschimbate în monezi sunătoare. Ajutori de marinari viguroşi se opintesc să rostogolească marfa mai departe. Dacă nu se rostogoleşte marfa, nu se rostogolesc nici banii. Totuşi, cineva încearcă să-i oprească şi reuşeşte. Oricine e lipsit de putere în faţa acestui personaj tulburător. El vine din spate, apucă pe marinar de păr şi îi smulge hainele. Marinarul strigă şi se prinde de legăturile balotului. Zadarnic, el trebuie să se supună chemării la dans. Descărcarea mărfurilor devine un dans al morţii...

Nici ajutorilor de marinari de pe mare nu le merge mai bine. I-a apucat o furtună. Valurile înalte se sparg de bord. Corabia saltă pe apă ca o coajă de nucă. Vela mare a şi fost sfîşiată. Numai de-ar rezista catargul! Dar, nu, catargul nu rezistă. Moartea s-a ridicat din mare şi frînge catargul ca pe o nuia subţire. Acum totul e pierdut. Unul dintre marinari sare peste bord. Vrea să se încumete la un dans cu valurile. Dansul acesta devine un dans al morţii...

E tîrziu. Elisabeth Holbein s-a uitat pînă acum de cîteva ori pe furiş la soţul ei, dar e atît de adîncit în gînduri încît n-a băgat de seamă. Nu vrea să-l deranjeze şi închide uşa fără zgomot. Holbein a mai luat o dată în mînă coala cu desenul tatălui. Cum şi-l aminteşte oare?

Înaintea lui apare altă zi, la patru ani după inaugurarea capelei Fugger.

De-abia luasem masa de prînz, varză cu găluşti. Jockeli, cîinele ciobănesc, aşteptase zadarnic un os. Nu mai mîncam carne nici măcar duminica. Noiembrie venise cu ploi torenţiale şi furtuni. Astăzi îşi încercase chiar prima ninsoare. Fulgi

groşi şi albi cădeau pe străzi, pe uliţi şi în pieţe şi se prefăceau de îndată în zloată cafenie murdară. După amiaza se întuneca atît de devreme încît începusem să atacăm mica noastră provizie de lumînări. Aprindeam două lumînări fiindcă nu ne puteam permite mai mult. Una pentru tata şi Ambrosius, alta pentru mine şi calfa Andreas. Tata voia să termine încă azi micul tablou pe care-l începuse de cîteva zile: Sfînta Ecaterina cu roată şi spadă. Voia s-o ofere cetăţenilor din Augsburg o dată cu multe alte panouri cu sfinți. Poate va reuşi să mai vîndă iar un tablou, pe care oamenii să-l atîrne în locuința lor.

Toţi eram ocupaţi cu pictarea acestor mici panouri. Eu desenam pe lemn conturul figurilor după modele. Ambrosius şi Andreas colorau suprafeţele mai mari, iar tata picta feţele ca şi liniile şi umbrele mai fine. Apoi acoperea panourile cu un verniu strălucitor. În două săptămîni verniul se va usca. Apoi puteam să începem vînzarea. În timpul lucrului vorbeam rar, fiecare se gîndea la altceva. Tata la punga goală, Ambrosius la o tînără fată. Eu eram trist. Nu mă putea însenina nimeni şi nimic, nici măcar veselul Andreas. Pe el nu-l indispunea nimic: nici masa sărăcăcioasă, nici atelierul rece şi nici vremea proastă. Deodată s-au auzit bătăi puternice în poartă. Am ascultat cu toții. Nu mai avusesem oaspeţi de multe zile. Cine oare putea să fie?

« Hans, du-te şi vezi cine e la uşă! »

Mi-am şters pensula, mi-am netezit părul căzut pe frunte şi m-am dus la poartă. Am tras zăvorul şi am deschis. În zăpada viscolită stătea un bărbat înalt, îmbrăcat cu o pelerină neagră. Speriat, m-am tras înapoi. Crezusem că la uşă e servitoarea sau un vechi prieten al casei. Nu-l cunoşteam pe acest om. Îşi trăsese gluga pînă peste nas. Dar de fapt nu era aşa de frig. Bărbatul în negru tăcea. Aşa că a trebuit să vorbesc eu.

« Ce doriţi, domnule? »

« Ești un fiu al pictorului Holbein? »

Îi puteam înţelege cuvintele cu greutate, fiindcă vorbea prin îmbrăcămintea neagră.

«Da», am răspuns, «Meşterul e în casă.»

«Aşa, aşa, meşterul e în casă. Cum ar putea să stea afară pe o asemenea vreme! Tu ai vrea oare să fii afară?»

«Nu, dar nici nu sînt nevoit să ies afară.»

«De unde ştii asta? Fiecare trebuie să iasă o dată afară, mai curînd sau mai tîrziu.»

Străinul tăcu şi puse mîna dreaptă pe clanţa uşii. O pipăia ca şi cum ar fi vrut să aprecieze calitatea materialului. Cu mîna cealaltă îşi ţinea încă pelerina.

Am mai întrebat o dată: «Ce doriţi, domnule?»

«Condu-mă la meşter».

În mine pîlpîi o speranţă. Străinul era neîndoielnic un om bogat, poate un învăţat. Să fi venit să-şi comande un portret? Tata nu mai pictase de mult nici un portret. Străinul avea o faţă interesantă, foarte regulată, cu trăsături bine modelate. Gura era îngustă, ochii păreau ca de vultur. Din ei scăpărau priviri pătrunzătoare. S-a uitat drept în ochii tatei. Ar fi uşor de pictat. Oamenii care îşi schimbă mereu expresia feţei sînt greu de pictat. Totuşi străinul nu-mi plăcea. Arăta ca un negustor care nu împrumută nimic. De ce nu spunea nici un cuvînt? Doar nu putea să creadă că tata va începe să vorbească. Şi totuşi tatei nu i-a rămas altceva de făcut.

«Cu ce vă pot fi de folos?»

Străinul zîmbi, dar faţa lui nu deveni cu nimic mai atrăgătoare. «Aş fi bucuros să aflu cîte ceva despre dumneavoastră şi arta dumneavoastră.»

Deci, tot un client. Era prudent. Înainte de a face o comandă, cerceta posibilităţile celui căruia îi dădea poate un acont. Cîtă nevoie aveam toţi de un acont.

«Vă mulţumesc pentru interesul pe care mi-l purtaţi, domnule. La un pahar de vin o să vorbim mai uşor. Hans, tu eşti un paharnic îndemînatic. Pregăteşte-ne un vin fiert cu mirodenii.» M-am dus în bucătărie. Întrucît am luat cu mîne lumînarea, nici Andreas n-a putut să lucreze mai departe şi s-a oferit să mă ajute. În ulcior mai era cam o treime din vin. Andreas aprinse, în

vatră, un foc cu cîteva vreascuri pe care le adunase în pădure, apoi agăţă deasupra ceaunul cu apă şi nu trecu mult pînă cînd apa începu să fiarbă. Între timp, am ales mirodeniile, resturi mici de ghimber, vanilie şi scorţişoară, am turnat vinul cu mirodeniile într-o oală şi peste ele am turnat apa clocotită. Andreas a scos din dulap două ulcele. Într-una am turnat vinul fiert, iar în cealaltă apa şi restul vinului. Ulcica aceasta era pentru tata. Andreas a stins prudent focul din vatră, iar eu am dus ulcelele cu vin în atelier.

« Mulţumesc, fiule », a spus tata. « Fiţi binevenit domnule ! » Tata simţi că în vinul lui s-a turnat foarte multă apă, dar ştia că în privinţa aceasta oaspetele lui nu avea de ce să se plîngă.

« Dumneavoastră, domnule Holbein, beţi un vin foarte bun. »

« După munca grea, ne îngăduim o desfătare. »

« Aveţi multe calfe ? »

« Calfele mele au devenit între timp pictori pricepuţi şi au plecat în lume. Doi s-au dus la München, altul la Nürnberg. Numai fiii mei nu se pot despărţi de casă. »

Am ridicat ochii doar pentru o clipă. Dragă tată, de-ai şti cît de bucuros. . . Ucenicii şi calfele au plecat fiindcă nu puteau să cîştige nimic. Mîncarea era din ce în ce mai săracă, leafa pentru calfe tot mai mică. Alţi ucenici noi nu veniseră. Nimeni nu mai voia să înveţe la Hans Holbein. Cine ar fi vrut să-şi irosească timpul cu mici tablouri de sfinţi ? Ambrosius şi cu mine am fi plecat de mult, dar atunci ce s-ar fi ales de tata ? Nu puteam să-l lăsăm singur. Şi totuşi fiecare calfă trebuia să plece o dată. Mai demult avusesem planuri prea îndrăzneţe şi visasem să plec în Italia. Planurile acestea se risipiseră de mult. Dacă aş putea măcar să ajung la Nürnberg !

« Ce panouri aţi pictat în ultimul timp, meştere Holbein ? »

« Tocmai pictez pentru prietenii mei din Augsburg aceste panouri mici cu sfinţi. »

« Sînt bine plătite ? »

 « Prietenii mei nu sînt zgîrciţi. »

«Şi ce aţi pictat înainte?»
«În mînăstirea Sfînta Ecaterina sînt multe panouri pictate de mine. Maicile o să vi le arate cu plăcere.»
Oare străinul îşi va anunţa curînd comanda pe care are de gînd s-o facă?
Afară bate din nou cineva la uşă. M-am dus să deschid. În uşă stătea Katharina Drescher, care a fost mulţi ani servitoare în casa noastră. Cînd s-a ivit ocazia unei căsătorii, a convins-o chiar tatăl meu să se mărite. El nu putea să-i asigure o bătrîneţe liniştită şi lipsită de griji. Astfel că s-a măritat cu un văduv cumsecade, Philipp Drescher, clopotarul de la Sfîntul Ulrich. Acum trăia cu el în cele două odăiţe din turn, deasupra acoperişurilor din Augsburg. De acolo putea să vadă că pe hornul nostru rareori ieşea un fum gros. Cîteodată se întîmpla să pună în coş lucruri de-ale gurii şi să le ducă în casa fostului stăpîn. Şi azi avea un coş ascuns sub şorţ ca să-l ferească de viscol. A intrat repede în casă, a lăsat coşul jos şi m-a îmbrăţişat, căci eu, cu toată firea mea încăpăţînată, am fost încă de mic copil slăbiciunea ei.
«Ce frig e iarăşi la voi, Hänslein! Ce aţi mîncat la prînz? Ce face tata?»
Apoi a venit şi cîinele şi a sărit bucuros la ea.
«Încet, Jockeli, încet, am adus pentru tine un os mare.»
«Vino în bucătărie, Cathi. Adineaori am aprins focul. Tata are musafiri, un domn distins. Poate că vrea să-şi comande portretul. Mie nu-mi place. Dar n-are importanţă. Avem nevoie de bani.»
«Ar fi o binecuvîntare şi o plăcere pentru meşter. Cît mă bucur! Aţi făcut focul? Nu se simte deloc.»
«Ne-a trebuit apă fierbinte pentru un vin fiert cu mirodenii. Nu miroase?»
«Miroase a ghimber, ca în casa Fugger.»
Katharina Drescher îşi aşeză coşul pe masa din bucătărie şi începu să despacheteze. Merele mari, rumene, le puse unul lîngă altul. Adusese

şi lapte şi brînză şi o pulpă de berbec friptă. Cîinele ciobănesc o privea cu atenţie. I-a aruncat osul. S-a retras într-un colţ, a strîns osul între labe şi a început să-l roadă. În scurt timp, osul a fost curăţat. Cîinele privi la fată plin de speranţe, dar ea îi arătă rîzînd mîinile goale.

« Nu mai am nimic, Jockeli! Dar ce crezi oare? Şi lui Drescher îi e foame! Zilnic, atît de multe trepte şi clopotele grele! Astea îţi fac foame. Nu a rămas mai mult. Hänslein, n-am prea mult timp », spuse fosta noastră servitoare. « Soţul meu mă aşteaptă sus în turn. Nu poţi să-ţi închipui, cum simţi singurătatea atît de sus, deasupra acoperişurilor! Nu vreau să-l las să aştepte prea mult. Dar pe meşter aş fi vrut să-l văd şi să vorbesc cu el. Au fost totuşi frumoase timpurile pe care le-am petrecut aici, mai ales cînd casa mai era încă plină de ucenici. Cît de mult a trecut de atunci! »

Ambrosius s-a repezit agitat în bucătărie.

« Repede, Hans, moare tata. »

M-am repezit în atelier. Tata căzuse pe spate pe un scaun şi ducea mîna la inimă, se zbătea sufocîndu-se şi era alb ca varul la faţă Cathi, care mă urmase, ştiu îndată ce era de făcut. Dădu fuga înapoi în bucătărie şi aduse apă pe care i-o turnă încet tatei. Apoi îi frecă cu oţet tîmplele încărunţite.

Ce se întîmplase?

Vizitatorul străin mai şedea încă la masă. Pe faţa lui nu s-a schimbat nici o trăsătură. Leşinul tatei părea să nu-l fi mişcat.

« Ce are tata? » întrebai tăios.

« Se întîmplă ca oamenii să fie consternaţi cînd află că sînt ruinaţi. Tatăl dumitale nu e o excepţie. »

Nu l-am înţeles.

« Sînteţi dator să-mi explicaţi aceasta, domnule! »

« Nimic mai uşor, tinere. De fapt, vă priveşte şi pe voi. Uitaţi-vă, am la mine o mulţime de poliţe, toate sînt semnate de tatăl vostru.
 Le puteţi citi? Bine. Aceste poliţe îmi aparţin

mie, numai mie. Le-am plătit scump. Şi sînt aici ca să pretind o parte din banii mei. Cel mai bucuros iau tablourile. Dar aceste panouri cu sfinţi nu-mi plac. Altceva n-aveţi?»

Nu-mi venea să-mi cred urechilor. Tocmai era să mă înfurii şi să dau străinul neruşinat afară din casă, cînd Cathi m-a luat de braţ. « Potoleşte-te, Hans! Ocupă-te de tata. Duceţi-l în dormitorul lui. Voi vorbi eu cu domnul acesta. »

Cathi nu îngăduia niciodată să o contrazici. L-am dus pe tata în patul lui. Şi-a revenit încet, dar ofta şi se jeluia.

« Vrea să ne ia totul, totul... şi aproape că nu mai avem nimic. » Am rămas cu el pînă s-a liniştit.

Cînd m-am întors din nou jos, vizitatorul plecase. Cathi umbla încoace şi încolo prin atelier.

« Hans, trebuie să se întîmple ceva, trebuie, mă auzi... De data asta l-am potolit pe creditorul vostru. Dar se va întoarce. Trebuie să faci rost de bani, altfel... Nu mi-ai povestit că domnul Fugger cel bogat s-a interesat de tine? Aminteşte-i de tine! Deşi sînt mulţi ani de atunci, totuşi... Nu e un demers plăcut, ştiu! Du-te la Fugger, Hänslein! Chiar azi. »

Îmi vuia capul. Tata bolnav, poliţele noastre în mîini străine, servitoarea agitată. Ce trebuia să fac? Cu ce să încep?

Andreas mi-a strigat: « Cathi are dreptate. Du-te la Fugger. El n-o să poată răbda ca un meşter din Augsburg să sufere o asemenea ruşine. »

Aceasta m-a convins. Fugger trebuia să-mi împrumute bani, bani în numele artei. Voiam să muncesc pentru aceşti bani: să ilustrez cărţi, să zugrăvesc pereţi, să fac orice dacă ar fi fost nevoie.

Voiam să-i arăt ce am învăţat între timp, de ce eram în stare. Nimeni, nici măcar tata nu văzuse pînă acum ultimele mele lucrări. Desenele pe care le executasem pentru metamorfozele lui Ovidiu erau ascunse pe fundul lăzii mele colorate. Nimeni nu ştia cît m-am ostenit să traduc cele două fragmente, pe care un client,

nefiind în starea de a plăti, ni le lăsase zălog, pagini volante, îngălbenite, ferfeniţate, cu colţurile îndoite... Metamorfoze... Oare desenele se vor transforma în bani? Le-am împachetat şi, cu toată ora tîrzie şi vremea proastă, m-am grăbit cu ele la noul palat din oraş al domnului Fugger. Aproape toate geamurile erau luminate puternic. Aici desigur nu trebuia ca doi oameni să se mulţumească cu lumina unei luminări slabe.

Mi-a deschis un fecior. Îl ştiam din vedere şi mă cunoştea şi el. « Nu, nu puteţi vorbi cu domnul Fugger! La ora asta? Reveniţi mîine! Nu, nici mîine, n-are rost, mîine domnul călătoreşte. »

« E urgent. »

« Nu, nu puteţi în nici un caz să-i vorbiţi. N-am voie să-l deranjez. M-ar dojeni. Vin zilnic solicitanţi. Chiar din cei cu mari necazuri... »

Nu m-am lăsat. Trebuia să mă asculte. În sfîrşit l-am convins să mă anunţe la Jakob cel bogat. A făcut-o cam fără voia lui. Am văzut după mers. Fiindcă nu s-a întors imediat, mi-am făcut speranţe.

Dar speranţele mele au fost zadarnice.

Feciorul s-a întors la mine cu paşi grei. « Domnul Jakob Fugger îşi aminteşte prea bine de dumneavoastră, dar acum n-are timp. Nici mîine. Să reveniţi după Crăciun. Salutări pentru tatăl dumneavoastră. »

De-abia mi-am putut opri lacrimile. Servitorului îi era milă de mine, nu m-a privit.

« Trebuie să-l înţelegeţi pe domnul Fugger. El n-are să dea socoteală nimănui de hotărîrile pe care le ia. E stăpînul. Dar ce aveţi de aranjat cu el? Sînteţi pictor şi nu negustor. »

« Am un mare necaz. Domnul Fugger trebuie să mă ajute, trebuie s-o facă... »

Feciorul rîse, întîi ironic, apoi cu milă.

« La noi, tinere, nu există cuvîntul trebuie. Un stăpîn face numai ce-i place. Urăşte cuvîntul trebuie. Haide, intraţi înăuntru. Vi s-a învineţit nasul de frig. Dîrdîiţi. Veniţi în bucătărie, acolo fac eu serviciul şi e cald. »

Aici în sobă focul ardea bineînțeles altfel decît la noi acasă. Puteai să frigi un mistreț pe el. Feciorul mă pofti să șed pe un scaun lîngă foc.

« Tocmai mi-am pregătit puțin vin fiert cu mirodenii. Vreți să beți un pahar cu mine? »

Și încă cum. Apoi i-am povestit feciorului de ce am venit în casa Fugger.

« Ați avut ghinion că domnul nu a avut timp. Dar oare ați fi avut mai mult noroc dacă vă primea. . .? Nu știți nimic de serviciul la stăpîn. Mulțumiți Domnului pentru asta! »

« De ce? »

« Eu stau la domnul Fugger pe masă și leafă. Sîntem în casa lui. Din cauza asta nu mă pot plînge de serviciu. Vă dau un sfat, din experiența mea: plecați din Augsburg. Pot să vă împrumut o sumă mai mare de bani. Cunosc un pictor în Basel care vă va primi, un pictor bun. Lui puteți să-i restituiți banii. Îl cheamă Hans Herbster și e fratele meu. N-am mai auzit nimic de el de mulți ani, dar o să vă recomand. Puteți să-l luați și pe fratele dumneavoastră. Și pe tatăl dumneavoastră? Asta n-o mai știu. . . »

Așa s-a hotărît soarta noastră în casa Fugger. Și tata a trebuit să-și caute un nou cămin și l-a găsit în Isenheim. De fapt voiam să plecăm numai atîta timp cît să strîngem bani ca să ne putem răscumpăra polițele din mîinile creditorului nemilos. Dar nu ne-am mai întors niciodată la Augsburg. Noua viață mi-a plăcut mult. Pînă astăzi nu m-am gîndit niciodată la viața mea dinainte. . .

Holbein desenează un bătrîn gîrbovit, cu capul mare aplecat pe un trup firav și care nu mai poate umbla decît cu pași mărunți. Piciorul lui stîng a și ajuns deasupra unei prăpăstii, groapa lui. Căutînd, apucă o mînă care să-l ajute. Ea aparține unui schelet care cîntă la țambal. Ultimul drum al tatei e și el un dans al morții. . .

Din depărtare se aud orologiile bisericilor. E miezul nopţii. Holbein se ridică cu uimire din faţa desenelor lui, cînd intră cineva în odaie. Wolf se oprește cu capul aplecat în faţa mesei de desen. Înghite de cîteva ori în sec, apoi spune încetişor: « Meştere Holbein, micuţa Annele, fiica dumneavoastră, a murit adineaori. Dumnezeu s-o ierte! »

Pînă dimineaţa, Holbein aşteaptă, încremenit, ca un val imens de durere să se apropie şi să-l înghită. Simţirea îi rămîne oarbă şi goală şi cînd Wolf anunţă un vizitator îmbrăcat în negru, spune liniştit:

« Trebuie să fie un brancardier pentru ciumaţi. Du-l la soţia mea. Ea ştie cum să procedeze în asemenea împrejurări... »

« Nu, domnule, nu e un brancardier pentru ciumaţi. Pe ăştia îi cunosc. Afară e un bărbat distins, un preot, poate un învăţat. Îi e frig. Tremură de frig. »

« Adu oaspetele aici, Wolf. Focul s-a stins. Aici o să-i fie şi mai frig. »

Pe uşă intră Erasmus din Rotterdam.

El simte răceala care l-a încremenit pe pictor. Ochii lui colindă prin atelier, în timp ce cuvintele i se desprind greu de pe buze. « Holbein, sînt din nou în Basel şi voiam să te salut. Cît de frig e la tine! Iarna e mult prea aspră cu noi. Aş fi rămas la Avignon cu plăcere, dar n-am mai

suportat atmosfera din casa Amerbach. Doamna Amerbach are o limbă ascuţită. Şi eu la fel. Te rog, lasă-mă să stau lîngă cămin. Tremur de frig! »

« Cum să nu vă fie frig, Desiderius, sînteţi într-o casă a morţii. »

« Ai terminat dansul morţii? »

« Am terminat cu dansul morţilor. Moartea a dansat chiar cu mine. Mi-aţi făcut un deserviciu, cînd mi-aţi propus cartea aceasta, Desiderius Erasmus. Pentru aceasta nu pot să vă mulţumesc. De asemenea, nu pot să vă primesc şi să vă ospătez cum se cuvine. Dansul morţilor mi-a adus moartea în casă. Veniţi să vă convingeţi singur. »

« Vocea ta n-a răsunat niciodată atît de distantă! De ce primirea aceasta de gheaţă? Nu mă simt vinovat cu nimic. »

« Veniţi cu mine, doctoı illustrissime! »

Erasmus îl însoţeşte pe Holbein pînă sus, în tăcere. Annele, copilul mort, mai e încă în casă. Aşteaptă groparii. Adormita e întinsă în vestibulul de sus, faţa micuţă, liniştită, e luminată de lumînări. Mama şi cei doi fraţi o privesc plîngînd. Dar Elisabeth nu-l bagă în seamă pe oaspete, şi nici cei doi băieţi nu întorc capul după tatăl lor. Erasmus tace şi priveşte cu ochi mari, cînd la unul cînd la altul.

Apoi Holbein îl conduce pe învăţat din nou pînă jos.

« E mai bine să plecaţi, Erasmus. Vedeţi în ce situaţie sînt. Acest dans al morţilor, dansul morţilor dumneavoastră, a trebuit să-l plătesc scump. Să fiţi sănătos. »

Holbein deschide uşa şi lui Erasmus nu-i mai rămîne altceva de făcut decît să părăsească casa. Din prag spune:

« Nu vă înţeleg, Holbein... Explicaţi-mi, vă rog, cuvintele dumneavoastră. Vreau să vă ajut din toată inima. »

Amărăciunea îl face pe Holbein surd la orice vorbă bună. E chiar nepoliticos.

« Pe mine nu mă poate ajuta nimeni. Nici chiar dumneavoastră. Să fiţi sănătos! »

Erasmus se întoarce pe ulițe dînd din cap nedumerit. N-a apucat nici măcar să vadă desenele dansului morților.

Tîrziu, dimineața, au venit groparii în sumbrul lor interes de serviciu. Wolf a avut de-a face cu ei. Nu se desparte de doamna Elisabeth. Holbein, însă, șade în atelier și-și astupă urechile cînd aude pașii grei coborînd scările fără grabă. Annele nu va fi aruncată în furgonul de ciumați cum s-au temut cu toții, ci va fi dusă la groapă într-un dric închis. Wolf și doamna Elisabeth o urmează de departe. Casa rămîne goală, încremenită în doliu și pustiu.

Holbein rămîne cufundat în gînduri ceasuri întregi. Nu se atinge nici de pensulă și nici de condei. « Dacă totuși m-ar putea ajuta cineva! Dar i-am pierdut pe toți: Jeanne, Amerbach, Elisabeth, poate chiar Erasmus. Și acum Annele. . .

Dintr-o dată lui Holbein îi e dor de bărbatul care își spune Peregrinus și pare să știe mai multe despre viață și moarte decît mulți învățați. Poate chiar mai mult decît Erasmus. Îi trece prin gînd să-l caute pe străin pe Münzenberg. « Poate o să-l ajute el. Dar ce-o să spună Elisabeth? O să-i reproșeze că o lasă din nou singură. Dar e el oare vrednic și capabil să stea acum alături de ea? »

Ea nu-i face nici un reproș.

« La Peregrinus? » îl întreabă ea. « Cum să ne mai ajute acum? Copilul a murit. »

« Să mă ajute pe mine. »

« Dacă socotești că străinul poate să te ajute, du-te la el! »

Holbein pleacă a doua zi în zori, cînd soarele răsare roșu deasupra Pădurii Negre. E o zi senină și friguroasă. Noaptea a nins puțin, dar un strat subțire de zăpadă s-a așezat pe acoperișuri. Holbein își strînge haina pe el și-și îndeasă mîinile înghețate în buzunare. Răsuflarea îi aburește ușor. Pînă la Münzenberg e departe. Întîi trebuie să treacă prin fața caselor arătoase ale patricienilor din Basel. Casa renumitului tipograf

Froben, pentru care a lucrat deseori pînă acum, se întinde bogată, cea a lui Bonifacius Amerbach e mai îngustă, cu etajul ultim încă nelocuit și se uită la el de la înălțime. Holbein pășește mai departe prin zăpadă. Să nu se mai gîndească la Lyon sau la Avignon! Să nu-l înlănțuie și mai strîns doamna melancolia. Acum trece pe străzi și pe uliți în care case mici dărăpănate se reazemă una de alta, ridicate din lemn și chirpici; sînt și barăci de scînduri cu zdrențe la geamuri. Aici începe zona care în Basel e denumită Münzenberg. Numeroșii copii care roiesc aici sînt îmbrăcați sărăcăcios cu tot frigul. Mulți sînt chiar desculți. Cum apare Holbein se reped la el cerșind:

« Dați-ne ceva, domnule! Ne e foame. »

El le pune cîțiva bani îm mînuțele murdare, dar nu scapă de ei și se strîng tot mai mulți. Se agață de pelerina lui. Trebuie să se scuture de ei cu hotărîre. Aleargă din ce în ce mai repede, dar nu poate întrece picioarele sprintene ale copiilor înfometați. Scapă de micii cerșetori de-abia cînd se răstește supărat la ei. Îl ocărăsc însă de departe.

« Zgîrcitule, o să te bată Dumnezeu! »

Pe cine să întrebe aici de Peregrinus? Vîrstnicii pe care îi întîlnește nu par demni de încredere. Și ei cerșesc.

« Făceți-vă pomană, domnule, nu mai avem nimic de mîncare, și ni se dărîmă casa. Pentru dragostea și îndurarea Domnului! Nu ne lăsați să flămînzim! »

Îi dă un ban unui bătrîn. O picătură într-un pahar cu apă! Marele consiliu din Basel ar trebui să se ocupe de Münzenberg și să construiască aici un spital sau un azil. N-a văzut nicăieri atîția schilozi adunați laolaltă. Cu cîteva monezi nu ai făcut nimic... O bătrînă dezgustătoare îi taie calea și șoptește: « Căutați femei frumoase, domnule? Pot să vă fac rost de cîteva, nu trebuie să vă temeți de nimic. Urmați-mă!... »

«Cară-te de aici », îi spune Holbein răstit. « Am alte griji. Ce-mi pasă de femeile tale frumoase? »

Bătrîna îi aruncă o privire rea şi îşi vede de drum, şchiopătînd. În faţa unei căsuţe, Holbein zăreşte o bătrînică mai puţin murdară decît celelalte. Se reazemă într-un baston şi-l măsoară pe Holbein. În jurul gurii îi flutură un zîmbet prietenos.

« Spune-mi, măicuţă, ştii cumva un om scund, învăţat, care îşi zice Peregrinus şi care ştie multe despre arta tămăduirii? »

Bătrîna se ridică. « Cine sînteţi, domnule? »

« De ce vrea oare bătrîna să ştie numele meu? gîndeşte Holbein. Neîncredere sau mîndrie? »

« Sînt pictorul Hans Holbein din Basel. »

Bătrîna cercetează îndelung faţa vizitatorului.

« Bine, îl cunosc pe bărbatul de care întrebaţi, căci a locuit mult timp la mine. »

« A locuit, spui? Nu mai locuieşte la dumneata? »

« Nu, domnule, nu mai locuieşte la mine. »

« A plecat? Nu pot să-i vorbesc? »

Din vocea lui Holbein răzbate disperarea. Bătrîna îi intuieşte necazul. În privire i se citeşte mila şi bunătatea.

« Domnule, de fapt nu sînt curioasă, dar iertaţi-mă dacă vă întreb totuşi. Ce treabă aveţi cu Peregrinus? »

« Îmi trebuie un sfat despre viaţă şi moarte. » Holbein e uimit că a putut să-şi exprime dorinţa în cuvinte atît de concise.

« Dacă e vorba de asta, vreau să vă duc la el. Vă e ruşine să mergeţi cu mine? »

Holbein o examinează pe bătrînă. Fără îndoială că e foarte săracă, dar nu pare să fie un om necinstit.

« Cum te cheamă, măicuţă? »

« Ce vă spune un nume din Münzenberg! Îl şi uitaţi de îndată. Veniţi după mine! »

Se întoarce alături de Holbein pe drumul pe care a venit el, şi Holbein e uimit de cît de repede merge bătrîna. Au şi ajuns la casele lui Amerbach şi Froben. Oamenii privesc la Holbein şi însoţitoarea lui, neîncrezători şi miraţi.

« Peregrinus nu mai locuieşte pe Münzenberg? » întreabă Holbein.

« Nu, domnule », răspunde bătrîna şi arată spre o casă de piatră, arătoasă şi bogată. « Acum, Peregrinus locuieşte aici. »

« Asta nu e cu putinţă », strigă Holbein. « Mă iei drept nebun. Aici locuieşte doctorul Stettheimer, medicul oraşului Basel. Am fost de curînd la el, dar nu mi-a dat drumul înăuntru. »

« Acum, Peregrinus locuieşte aici. O să-l vedeţi îndată. »

Bătrîna trage de clopoţel şi un fecior vine să deschidă poarta.

« Condu-mă la stăpînul tău! »

« Pe dumneata? Cine eşti? »

« Spune-i că a venit Agnes Felicitas. »

Feciorul trînteşte uşa, dînd din cap nedumerit şi-i lasă pe amîndoi să aştepte afară. Holbein e mînios, totuşi curiozitatea lui e şi mai mare. Dinăuntru se aud apropiindu-se paşi repezi. Uşa se deschide brusc şi în prag stă într-adevăr misteriosul străin. S-a schimbat mult şi poartă acum un costum ca cel al lui Erasmus din Rotterdam, o pelerină neagră şi o beretă moale.

« Îţi mulţumesc că ai venit, Agnes Felicitas. Şi pe cine ai adus cu tine? Fiţi bineveniţi. Intraţi înăuntru, meştere Holbein. »

Lui Holbein i-a pierit glasul. Cine e omul acesta? Unde e medicul oraşului care l-a alungat şi l-a lăsat fără nici un ajutor?

« Sînteţi uimit, domnule Holbein? E timpul să vă spun numele meu. Sînt Teophrastus Bombastus von Hohenheim, numit şi Paracelsus, de cîteva zile medic al oraşului şi profesor de medicină în Basel. »

Holbein îşi caută cuvintele, dar nu găseşte nici unul. Acest bărbat scund e renumitul Paracelsus, care poartă pălăria de doctor a multreputatei universităţi din Ferrara?

« Doctorul Stettheimer nu mai e medic al oraşului. Vă rog să veniţi în odaia mea de lucru şi acolo o să vă explic totul. »

Odaia de lucru e o cameră mare cu tavanul jos. În încăpere sînt numai cîteva mobile grele.

Se vede că Peregrinus n-a stat încă prea mult timp în ea.

« Îmi dau bine seama că vă datorez o explicație. Nu v-am spus numele meu, fiindcă doream să rămîn necunoscut în Basel şi să cunosc oraşul dinăuntrul lui. Acum îl cunosc. Nu e mai bun decît alte oraşe. Oamenii sînt la fel de trufaşi ca şi în alte părţi. Se bucură de bogăţia lor şi dispreţuiesc pe săraci. Îşi mănîncă pîinea în linişte şi luptă împotriva ţăranilor. Se apleacă umili în fața celor puternici şi asupresc pe cei mici. Oamenii învăţaţi vorbesc mult despre umanism, dar nu iubesc omul. Într-un astfel de oraş trebuie să mă simt străin, şi ceilalţi, de asemenea, cei fără importanță, cei necăjiți și împovărați m-au socotit un străin, de aceea m-am numit Peregrinus. Acum ştiţi care e adevăratul meu nume. V-am spus-o căci sîntem frați. Şi arta mea există pentru om, da, e făcută pentru om; e o artă grea. Cine ar putea s-o ştie mai bine decît dumneavoastră? Deşi tatăl meu a fost un medic renumit, n-am moştenit această artă căci nu poate fi moştenită. Deși am citit aproape toate cărţile de renume care s-au scris vreodată asupra omului, n-am copiat arta din cărţi, căci nu poate fi copiată... Arta trebuie să fie mîncată de mai multe ori şi apoi vărsată... Iertaţi-mi cuvintele de ţăran, dar sînt adevărate... Trebuie s-o iei mereu de la început, să te rătăceşti mereu şi să fii dezamăgit și n-ai voie să rămîi la pămînt... Dar eu vorbesc și vorbesc și nu v-am întrebat despre dumneavoastră. De ce m-aţi căutat chiar și pe Münzenberg? »

« Am ajuns la capăt cu arta mea, doctore Teophrastus. Sînt la pămînt şi nu știu cum s-o iau de la început. »

« E o artă și să recunoşti acest lucru. Ce v-a lovit? »

« Am desenat dansul morților, dar moartea a terminat munca aceasta, mi-a răpit-o pe Annele, fetiţa mea cea mică. »

Paracelsus s-a ridicat şi se plimbă agale de-a lungul și de-a latul odăii. Meditează. Din cînd

în cînd, închide ochii sau privește pe geam și o tăcere lungă se strecoară în odaie. Apoi spune:

« Iertați-mă, meștere Holbein, dar trebuie să văd de doamna Agnes Felicitas, care șade desigur în bucătărie la căldură. Are și ea soarta ei. Pentru mine a fost ca o mamă. Așteptați-mă puțin, mă întorc îndată. Apoi vom merge la dumneavoastră acasă. Trebuie să văd desenele. » Holbein așteaptă. Curios, cît de repede te obișnuiești cu ceea ce e de necrezut, pentru el nu mai e nici o deosebire între Paregrinus și Paracelsus. Vechiul medic al orașului a fost deci înlăturat. Paracelsus se duce la orice bolnav, la orice oră din zi, aceasta e sigur. Deși trebuie să fie de spiță nobilă, ține la oamenii nevoiași. Se spune de asemenea că ține și la reformatori, da, că ar avea o învățătură proprie și că ar ști mai mult decît alți medici.

Paracelsus se întoarce în odaia de lucru și pornesc amîndoi. Dinspre Rin se lasă peste ulițele orașului o pîclă subțire, care aduce cu ea răcoarea dimineții.

« Am învățat multe de la bătrîna Agnes », spune gînditor Theophrastus.

« Mă depășește în multe privințe. »

« Ce mai puteți învăța? Ce puteți să învățați de la o femeie bătrînă, dumneavoastră, doctor în medicină și medic al orașului Basel? »

« Mai mult decît de la toate universitățile și academiile la un loc, meștere Holbein. Bătrîna Agnes știe fiecare buruiană. Știe cu siguranță cînd trebuie să culegi leușteanul și cînd arnica și mai presus de toate știe cum vor să fie tratați oamenii... De cele mai multe ori nu e numai rana care doare. Cine vrea să vindece rana, trebuie să vindece mai întîi inima. Aceasta n-o știe nimeni dintre medicii noștri. De aceea reușesc să ajute atît de rar. Oare voi putea să ajut mai bine? Pînă acum am văzut prea multă suferință și jale, fără să pot ajuta cu nimic. Dacă aș putea să vă ajut cel puțin pe dumneavoastră! »

Între timp, atelierul lui Holbein s-a încălzit. Wolf a aprins un foc zdravăn și lemnele trosnesc

cuprinse de vîlvătăi. Paracelsus rămîne un timp în picioare, pierdut pe gînduri în fața focului și își freacă mîinile.

« Ce frumos e un asemenea foc! Cum încălzește și curăță. Lăsați-vă în voia focului, meștere Holbein. »

Cu pași repezi, merge și se așază la masa de desen. Examinează cu atenție o foaie după alta.

« Tăceți, doctore Theophrastus? Ce părere aveți de desenele mele? Le examinați ca un expert. Sigur că simțurile dumneavoastră s-au ascuțit datorită observației prelungite. Cum sună verdictul dumneavoastră? Spuneți-mi-o fără ocolișuri. »

« Meștere Holbein, știți cum trebuie pictat un schelet. Desenele dumneavoastră sînt altfel decît dansul morților din mînăstirea Klingenthal, sau decît cel de pe zidul cimitirului mînăstirii dominicanilor. M-am interesat, îndeaproape, peste tot în Basel și știu cum e văzută moartea aici. Dumneavoastră însă o vedeți altfel, ca un medic, ca un medic rece, desigur. Meștere Holbein, nu-mi place moartea dumneavoastră... Știu, rareori poate să fie ascultată părerea mea. Nici oamenii dumneavoastră nu-mi plac. Desigur, cunoașteți oamenii, dar nu-i iubiți. »

Paracelsus a spus ultima frază curgător fără să se bîlbîie o singură dată. Holbein surîde amar.

« De ce să iubesc oamenii cînd știu cum sînt? Cine cunoaște oamenii nu-i mai poate iubi, cine se cunoaște pe sine însuși nu se mai poate iubi nici pe el însuși. Nu ajunge că pot să-i desenez fidel: corpul lor, trăsăturile, îmbrăcămintea și în primul rînd mișcările lor? De ce i-aș iubi? »

« O întrebare dificilă! Vreau să vă spun de ce iubesc eu oamenii: fiindcă altfel nu-i pot vindeca... Acum găsiți-vă singur răspunsul la întrebare. »

Paracelsus o spune fără asprime. Drept și sigur de ceea ce face, stă la masa de lucru a lui Holbein. Foile le-a întins una lîngă alta, ușor, cu băgare de seamă cu marginile alăturate. O moarte e lîngă cealaltă, mereu aceeași moarte rece, neîndurată. « Nu, Holbein, dumneavoastră

nu iubiţi oamenii. Încercaţi să-i iubiţi. Alt sfat nu-mi vine în minte în legătură cu foile acestea. Nu le-aş arăta bolnavilor mei, căci şi-ar pierde speranţa, singurul lucru care îi leagă de viaţă. »

Holbein nu răspunde nimic. Poate că medicul are dreptate, dar la ce-i folosesc vorbele lui? Iubită sau neiubită, Annele a murit. A desenat dansul morţilor, mai lipsesc încă cîteva foi, dar nu se vor deosebi de celelalte.

Despre moartea copilului n-au vorbit nici un cuvînt. Ce poate să spună Paracelsus despre ea? Mila şi consolarea oamenilor n-ajută la nimic. « Cum a decurs mai departe viaţa dumneavoastră? Mi-aţi povestit despre tinereţe. Ce s-a întîmplat apoi? »

« Ce urmăresc întrebările acestea? » Holbein se fereşte, dar e atît de abătut încît pînă la urmă îi e totuna. Poate că Paracelsus nu întreabă fără rost. Aşa că spune, ostenit:

« M-am mutat cu fratele meu Ambrosius la Basel. Hans Herbster, fratele servitorului lui Fugger şi cel mai influent om în breasla pictorilor din Basel, a fost meşterul meu. Era foarte mulţumit de noi şi lăuda cunoştinţele pe care le căpătasem de la tata. »

« Deci tatăl dumneavoastră a fost totuşi un pictor bun? » întreabă Paracelsus:

Holbein aprobă, apoi tace o clipă.

« În Basel am devenit meşter independent, apoi am pictat la Lucerna, la Constanza, am mers în Italia, m-am întors la Basel şi m-am însurat. »

« Aceasta e tot, meştere Holbein? »

« Aceasta e toată viaţa mea de pînă acum... V-aţi aşteptat la mai mult? »

« Ce-o fi vrînd de la mine », se gîndeşte Holbein. « Întreaga mea viaţă... N-o am oare încă înaintea mea? A trecut atît de mult din ea că merită să fie povestită? Ce-a fost viaţa mea pînă acum? Muncă, muncă, muncă... Luni întregi pe schele, fără să-mi pese de frig sau căldură, căci marele consiliu nu plăteşte pînă n-ai tras ultima linie; banii aceştia sînt cîştigaţi cu amar. Pînă acum viaţa mea n-a cunoscut împlinirile pe care mi

le-am visat odinioară, atunci în capela mortuară a Fuggerilor... Şi începerea din nou, plină de bucurii din Avignon, a ajuns un dans al morţilor...»

«Ce v-a impresionat mai mult în Italia, meştere Holbein? Ştiţi, şi eu cunosc Italia, am învăţat acolo nu numai despre bolile şi buruienile de leac, pe care natura mamă le face să crească împotriva fiecărei boli, ci şi despre oamenii şi operele create de mîna omului. Minunat e omul în operele sale. Spuneţi-mi în ce loc din Italia aţi ajuns la această cunoaştere?»

«Cunoaştere», gîndeşte Holbein, «cunoaştere... Nu sînt filozof ca maestrul Erasmus şi nici doctor, precum Theophrastus...»

«În Italia am văzut multe construcţii artistice, care m-au atras prin farmecul lor. Le-am cercetat şi studiat de aproape. Poate atunci am cîştigat şi unele cunoştinţe. Am recunoscut legitatea lor: raportul între lăţime şi înălţime, între suprafaţă şi împodobirea pereţilor. La Lugano m-am angajat să prepar amestecurile de culori numai ca să pot privi permanent portalul din mijloc al bisericii San Lorenzo. L-am desenat atît de des că acum pot s-o fac pînă şi în somn. La Como am rămas mai multe săptămîni. Nu m-a lăsat să plec catedrala. Am lucrat la doi meşteri buni, Gaudenzio Ferrari şi Bernardino Luini...»

«Ce minunat sună numele acesta, nu-i aşa?»

«La fel de minunat era răsunetul culorilor: subţiri ca o boare, se întindeau deasupra lemnului, legate cu cea mai fină terebentină indiană. Nu mai văzusem niciodată aşa ceva. Dacă treceai cu degetul peste ele, era ca şi cum ai fi atins un metal. Culorile lor erau răcoroase şi strălucitoare. Îmi împlineau toate dorinţele. La Como am învăţat două lucruri: să construiesc chipul omului după măsura construcţiilor şi să acopăr tablourile cu un strat subţire de culoare, rece şi strălucitoare ca un giuvaer. Acestea au fost cunoştinţele pe care le-am cîştigat în Italia...»

«Vorbiţi mereu numai de chipul omului,
 meştere Holbein, dar omul însuşi?»

« Ştiu la ce vă referiţi cu această întrebare, doctore Theophrastus. Dar nu pot să vă răspund la ea, căci n-am reflectat asupra omului, ci numai asupra chipului său. Nu uitaţi că sînt doar un pictor. »

« Eu cred că pictorul ar trebui să reflecteze cel mai îndelung asupra omului... »

S-a făcut tîrziu şi Paracelsus e neliniştit.

« Acum trebuie să plec, sînt aşteptat. Vreţi să mă conduceţi? Mi-aţi încredinţat lucrările şi grijile dumneavoastră. Acum o să vă arăt şi eu ceva din munca şi lupta pe care o duc şi o să puteţi auzi concepţiile mele asupra omului. Chiar astăzi voi ţine o prelegere despre aceasta. Îmi permiteţi să vă invit? »

« Cu plăcere, doctore Theofrastus! Numai că voi înţelege prea puţin din această prelegere căci cunoştinţele mele de limbă latină sînt mai mult decît precare. »

« La prelegerea mea nu sînt necesare cunoştinţe de latină. Le vorbesc studenţilor în limba germană. »

Holbein, care în alte împrejurări nu e prea uşor de uimit, tace, minunîndu-se. N-a auzit niciodată pînă acum ca un învăţat să fi renunţat la limba latină şi-şi aminteşte de cuvîntările reformatorilor, care cer limba germană chiar şi la slujba bisericească.

Holbein se duce cu Paracelsus la Universitate. În piaţă, printre căsuţele cu acoperişuri ţuguiate, aşteaptă un grup de « scholari » care îl salută respectuos în limba latină pe noul şi renumitul lor profesor. Holbein îşi aminteşte de onomastica lui Erasmus la Avignon.

Paracelsus răspunde la salut în limba germană şi întreabă:

« Ei, studenţilor, e totul pregătit? »

« *Paratum est!* » răspund şi se dau puţin la o parte. În spatele lor, Holbein vede o grămadă mare de cărţi şi scrieri puse una peste alta. Îşi încruntă sprîncenele. Cărţi aşezate pe pămînt? Această privelişte contrazice respectul lui deosebit faţă de hîrtia scrisă şi tipărită. Aşteaptă ca învăţatul Paracelsus să facă imediat ordine. Dar

la vederea cărților, Paracelsus aprobă bucuros și spune:

«Admirabil, un rug înalt.»

«Să nu intrăm înăuntru?» întreabă încet Holbein.

Paracelsus dă din cap că nu.

«Astăzi o să-mi țin prelegerea în aer liber. Sînt învățat să stau afară chiar și iarna.»

În curte curg mereu alți studenți. Mulți se uită plini de așteptare la Paracelsus, care își dă osteneala să se liniștească lăuntric. Măcar o dată, acum, de nu s-ar bîlbîi! Să facă o primă impresie bună asupra studenților din Basel! Nu trebuie să-și adune gîndurile pentru prelegere. Aceste gînduri au crescut în el mulți ani de-a rîndul, nu în izolarea liniștită a unei odăi de studiu, ci în cîrciumi și aziluri de infirmi, în scîrțîitul carelor cu boi și în șaua lustruită de călăritul îndelungat. Știe întocmai ce trebuie să spună. Se ridică și printre studenți se face tăcere.

«Pentru ce ați venit? Știu prea bine: de dragul artei medicale. Ce-i trebuie unui medic? O să vă spun, căci am reflectat asupra acestui lucru.»

Oricît de mult s-ar osteni, nu-și poate stăpîni bîlbîiala.

Cîțiva ascultători zîmbesc. Acesta e deci renumitul profesor Theophrastus Bombastus von Hohenheim, pe care lumea întreagă îl cunoaște sub numele de Paracelsus, căruia i se spune și Luther al medicinii, un om scund, care se bîlbîie.

Paracelsus se bîlbîie mai departe cu îndrăzneală.

«Ce lucruri și însușiri din fire trebuie să aibă un medic? În primul rînd o conștiință curată, adică să fie totdeauna conștient că a luat hotărîrea cea bună... În al doilea rînd, un medic trebuie să aibă dorința să învețe și să adune experiență, și chiar dacă ar avea șaptezeci sau optzeci de ani, tot trebuie să învețe mereu. Trebuie să adune experiență, ceea ce înseamnă să călătorească și să învețe în același timp. Eu am umblat prin

 toată Europa și am învățat astfel mai mult

decît în toate universitățile la un loc. În al treilea rînd, un medic are nevoie de o inimă curată și neobosită. Trebuie să fie vesel și bine dispus și să-și îngrijească bolnavii din toată inima. Comportarea lui trebuie să fie în orice împrejurare ireproșabilă. De asemenea, un medic trebuie să privească totul cu luciditate, fără idei preconcepute, fără ură sau pasiune. Trebuie să-și exprime părerea blînd și liniștit și să nu se laude singur. Cel mai important e însă să iubească oamenii. Dacă nu-i iubește, o să-și piardă puterile de a-i vindeca. După cum un pictor trebuie să iubească omul pe care vrea să-l picteze, căci altfel tabloul lui va fi neizbutit, medicul trebuie să-și iubească bolnavul... Poate să primească bani? Și medicul trebuie să trăiască, el poate și trebuie să ceară un onorar, dar cinstea să fie mai însemnată pentru el! Cum să-și trateze bolnavii? Să nu se gîndească la foloasele lui, adică: să prelungească boala ca să dobîndească un cîștig mai mare... Să nu întreprindă nimic față de bolnav fără să fi tras o concluzie sigură asupra bolii. Pentru acest lucru să se folosească de judecata lui și să nu se bizuie pe cele auzite și nici pe medicina din cărți, pe care am dus-o pînă azi în spate ca pe o povară paralizantă... Să nu disprețuiască nici coincidențele! Cîte se învață de la oameni de la care nu te aștepți la nimic! De aceea medicul să nu disprețuiască pe nimeni, chiar de-ar locui pe Münzenberg. De la acești oameni se poate învăța cu mult mai multe decît din cărțile mincinoase de colo. De aceea, dragii mei prieteni, azi și aici să o luăm de la început. După o lungă experiență, pe care am dobîndit-o din cunoașterea naturii lucrurilor și a tainelor lor, vrem să curățim medicina. Îndreptați-vă ochii spre Basel, ascultați-l pe Theophrastus. »

Cei mai mulți dintre studenții adunați aplaudă, unii însă murmură. Cîțiva bărbați din fund protestează cu voce tare. Printre ei e și doctorul Stettheimer, fostul medic al orașului, care strigă:

« Theophrastus? Cacofrastus ar trebui să-l cheme! »

Paracelsus nu se lasă turburat.
« Să spunem astfel adio vechii medicini, lui Galenus, lui Hipocrat.
Să începem o nouă artă de-a ajuta şi a vindeca. »
Un student aduce o feştilă aprinsă. Paracelsus o apropie de cîteva foi desprinse, care se aprind imediat. Flăcările cresc în jur cu iuţeală, cuprind lacome vechile scoarţe uscate de pergament, ard mai departe şi mistuie totul. Cercul studenţilor se retrage din cauza căldurii care creşte. Numai Paracelsus rămîne în picioare în apropierea rugului şi priveşte pe gînduri jăratecul.
« Acolo ar trebui să ardă şi dansul morţilor, meştere Holbein, dar desigur trebuie să-l desenaţi pînă la sfîrşit, căci aceasta e sarcina dumneavoastră... Ardeţi astfel cel puţin în gînd ceea ce e greşit în el. »
Holbein aprobă cu un aer absent şi priveşte faţa medicului, luminată de flăcări. Observă, cu uimire, entuziasmul mulţimii. Senzaţia lui de neplăcere creşte. Totdeauna i-a repugnat să distrugă ceva, orice ar fi, şi acum chiar cărţi... Cu cărţile acestea Paracelsus n-a aruncat în flăcări chiar oamenii care le-au realizat? Voia să vindece oamenii jertfind oameni.
Cînd vîlvătăile scad şi doar jăratecul străluceşte roşiatic, studenţii îşi întrerup tăcerea.
« Trăiască Theophrastus! » strigă unii. « Trăiască noua medicină! »
« Mulţi ani trăiască! » vuieşte pretutindeni în cor.
Mulţimea îl ridică pe umeri pe noul medic al oraşului şi profesor de medicină şi-l duc în triumf înăuntru în Universitate. Holbein se uită cîteva clipe după el, apoi se întoarce şi se îndreaptă spre casă.

În Basel, viaţa îşi reia cursul obişnuit. Marea molimă a trecut. Ţăranii s-au retras fiindcă nu puteau înfrînge regimentul oraşului. Soldaţii oraşului au coborît de pe turnuri şi de pe galeriile de pază.

Doamna Elisabeth umblă prin casă cu fața împietrită. De fapt, își îngrijește soțul, dar nu-i împărtășește necazurile. Holbein desenează mai departe dansul morților; a primit bani pentru el și trebuie să termine seria imaginilor...

O desenează pe mama lui, de care nu-și poate aminti decît ca prin ceață. A murit de tînără, dar o desenează ca pe o femeie bătrînă cu fața care atîrnă și sprijinită în băț. Bățul e subțire. Povara pe care trebuie s-o poarte e ușoară. În jurul mamei, Holbein pune să danseze două schelete. Unul e muzicant, celălalt un curtezan încoronat. Se gîndește într-adevăr la mama lui? Îl sperie gîndul că la întoarcerea lui a găsit-o astfel pe doamna Elisabeth. Acum se bucură că-i merge mai bine, că în bucătărie domnește din nou ordinea și că rugăciunile pentru odihna sufletului copilului mort nu mai sînt întrerupte de hohote de plîns... Dacă ar putea să-și ia inima-n dinți acum și să-i povestească doamnei Elisabeth despre Avignon! Ea mai crede și acum că a fost la Isenheim.

Wolf n-a rămas în casa lui Holbein. Cînd s-a topit zăpada, a plecat la fratele lui care era țăran! Voia să se întoarcă și el la țară și Holbein i-a dăruit bani ca să poată începe munca lui. Acum îl desenează la coarnele plugului, desculț, cu hainele rupte. Fierul plugului nu pătrunde prea adînc în pămîntul tare. Un schelet mînă caii. Țăranul vede moartea, dar n-o ia la fugă, ară mai departe, ca să scoată pîinea. Moartea se răzbună de felul cum e desconsiderată și intră în casa sărăcăcioasă a țăranului, unde nevastă-sa tocmai pune o tigaie pe foc. Pentru astăzi vor mai avea încă destul de mîncare, nu trebuie să flămînzească. Atunci moartea răpește copilul cel mai mic. Copilul celălalt își smulge părul din cap și țipă. Pentru un țipăt, moartea nu-și întoarce capul. Doar copilul cel mic privește înapoi și face un semn cu mîna. Știe încotro va merge? O clipă, Holbein e ispitit să-i dea copilului figura și trăsăturile micuței Annele. Apoi desenează totuși alt copil, cu obraji bucălați și piciorușe dolofane. Un

copil de țăran sănătos. Wolf, fostul calcant, și-a pierdut toți copiii. Holbein, dimpotrivă, n-a trebuit să plătească decît cu unul. Poate că n-a murit numai de boala grea, ci și de dor după tatăl ei...

Holbein se gîndește deseori și îndelung la Paracelsus și-l desenează pe medic în camera lui de studiu. Pe masă e pupitrul de citit cu cartea. Moartea conduce un pacient înăuntru în odaie. Vrea să-i dovedească medicului că aici e de prisos orice ajutor? Medicul nu se teme. Cunoaște prea bine moartea, ca să se sperie la vederea ei. El știe că trebuie să-și păstreze speranța pînă la ultima suflare a bolnavului.

Holbein desenează dansul morților foaie după foaie. Munca e pentru el o povară. Nu-l bucură. Totuși trebuie să predea foile, să-și respecte contractul. Se minunează cît de curgător și ușor îi ies din mînă formele și liniile în ciuda tristeții lui adînci. La meșterul Jakob lucrurile se petreceau altfel. Îi povestise deseori că nu poate să cînte atunci cînd îl năpădea tristețea. « Cine e trist, nu poate să execute decît muzică tristă. Și muzica tristă nu e o muzică înălțătoare. Cine are inima întunecată, nu poate picta decît tablouri întunecate. Și tablourile întunecate nu sporesc omul. Îl pustiesc și-l fac să creadă că toată lumea e pustie. » A trecut mult timp de cînd meșterul Jakob vorbea astfel. Acum a murit. Holbein trebuie să deseneze și pentru el o foaie a dansului morților. Nu, nu poate să facă așa ceva! Pe meșterul Jakob nu poate să-l înfășoare în urzeala lui rece de linii. Și el nici nu voia să rămînă... El voia să fie ca muzica, să treacă, să i se piardă sunetul...

Doamna Elisabeth vine în atelier tîrziu după-amiaza și rămîne la ușă în picioare cu mîinile ascunse sub șorț. Holbein ridică ochii la ea și în lumina înserării vede cît e de tristă și de îngîndurată.

« Hans, vreau să te rog ceva. Astă seară la catedrală ține predica numitul frate Hilarius din Colonia, predicatorul rătăcitor care merge pe Rin în sus și le vorbește oamenilor ca să le trezească conștiința și să-i îndemne la ispășire. Aș fi bucu-

roasă să-l aud, poate cuvintele lui o să-mi aline durerea şi poate şi ţie, Hans. De aceea, te rog să mă însoţeşti! »

Holbein suspină atît de încet că nevastă-sa nu-l aude.

« Bine, dacă trebuie. Aş mai fi lucrat cu plăcere ceva, dar bine, vin cu tine... »

Catedrala e plină de lume. În faţa altarului mare e înălţat un sicriu înconjurat de multe lumînări. Marele consiliu a organizat o slujbă de pomenire pentru odihna sufletelor tuturor celor seceraţi de ciumă. Au murit mulţi oameni sărmani, ale căror rude nu pot să strîngă bani pentru o slujbă de pomenire. Da, ce mărinimos e marele consiliu! O tăcere de gheaţă pluteşte în întreaga biserică. Toate feţele sînt necăjite şi adînc întristate. Am mai scăpat încă o dată. Dar ce mai avem de aşteptat de la viaţă, fără tată, fără mamă, fără copii, fără soţ? Tot n-am scăpat de mîna ucigaşului! Cîntecele preoţilor şi ale călugărilor răsună înăbuşit în biserică. Orga tace şi pe banca orgii stă moartea. Secvenţele slujbei funebre răsună pătrunzător.

Păcate, răzbunări vuind
Azi ale lumii văi aprind
Cum vesteau Sibyil şi David.

Mulţi vor fi cuprinşi de temeri,
Că sînt supuşi la întrebări
Şi se vor face cercetări!

Trîmbiţe vor umple zarea
Prin morminte cu chemarea
Ca să sune adunarea.

Speriate, moarte, viaţă
Văd cum fiinţele învaţă
Domnului să-i steie-n faţă.

Plin de fapte şi de nume,
Catastiful mare spune
Orice vină de pe lume.

«Auzi, Hans?» şopteşte doamna Elisabeth. «Nu te temi de judecată? O, Annele, sărmana noastră copilă!»

«De ce să se teamă Annele a noastră? Ce rău a făcut ea?» Holbein ar dori să iasă din biserică.

Preoţii părăsesc în sfîrşit altarul. Predicatorul urcă în amvon. Poartă îmbrăcămintea simplă, cafenie, a franciscanilor. Faţa îi e suptă de veghe şi post. «Bine că nu trebuie să desenez faţa asta», gîndeşte Holbein. «Nu-mi plac asemenea feţe.»

«Am umblat pînă departe», strigă predicatorul. «Am predicat în Italia şi Brabant, în Confederaţie şi în Brandenburg şi în Saxonia. Acolo am avut mari necazuri. Cu multă greutate mi-am salvat viaţa din mîinile ereticilor care îşi ridică pretutindeni capul. Să-i ajungă blestemul lui Dumnezeu! Da, să-i ajungă blestemul lui Dumnezeu! Nu sînt ei cei care aduc pedepsele Domnului şi asupra celor nevinovaţi? Ciuma, de care aţi putut scăpa voi, nu e şi ea tot o pedeapsă Dumnezeiască? Nu numai pentru păcatele altora, dar şi pentru propriile voastre păcate? Reculegeţi-vă şi pocăiţi-vă! Ucigaşul mai colindă pe aproape şi îşi caută victimele. Să le jelim şi să le compătimim? Mi-am întors privirile spre toate asupririle care au loc în lume. Priviţi lacrimile asupriţilor. N-are cine să le aducă alinare! Puterea e în mîna asupritorilor şi ei n-au pe nimeni să-i ajute. Vai de sărmanii ţărani, vai de sărmanele văduve şi de orfani! Din mîndrul oraş Basel nu s-a mai ridicat niciodată spre cer o asemenea jale. Atunci am socotit că cei care au murit de mult sînt mai fericiţi decît cei vii, care trebuie să vadă toate acestea şi mai fericiţi decît ei sînt aceia care nu s-au născut încă şi n-au văzut răul de sub soare. Acestea nu sînt numai cuvintele mele, sînt cuvintele înţeleptului rege şi predicator Solomon. Ce mai spune în cartea lui? Am privit toată truda şi toate realizările de succes. Pizma unuia împotriva celuilalt, deşertăciune şi goană după vînt. Cel mai rău lucru, din tot ce se în-

tîmplă sub soare, e faptul că toţi au parte de aceeaşi soartă. Inima omului e şi ea plină de răutate, şi toată viaţa oamenii duc în haina lor nebunia. Şi am mai văzut că în locul dreptăţii era nelegiuirea şi în locul judecăţii, nedreptatea. Mi-am spus: pe cel drept şi pe cel nelegiuit îi va judeca Dumnezeu. Căci el va judeca o dată fiecare faptă. E rău numai că cel drept trebuie să sufere împreună cu cel păcătos. Totul merge spre acelaşi loc. Totul e din ţărînă şi se întoarce în ţărînă. Am fost un timp în Avignon, oraşul în care papii au avut atîţia ani reşedinţa. Acum domneşte acolo un spirit nou, al pierzaniei. Acolo a avut loc o mascaradă. Nu vreau să spun aici în cinstea cui, acela care trebuia să atragă asupra lui mînia Cerului. Acolo s-a dansat în costumul morţii, s-a dansat din plăcere, un dans al morţilor! Pedeapsa lui Dumnezeu n-a căzut asupra Avignonului, a lovit Baselul... Vinovăţie comună! Şi eu mi-am îndreptat privirile spre altă deşertăciune de sub soare. Acolo stă unul singur, fără un altul lîngă el, n-are nici fii, nici fraţi. Dar truda lui nu are sfîrşit şi ochiul lui nu se satură de bogăţii. Mai bine doi decît unul! Sînt bine plătiţi pentru osteneala lor. Căci atunci cînd cad, se ridică unul pe celălalt. Dar vai de singuraticul care cade, căci îi lipseşte cel de al doilea care să-l ridice. Şi cînd e atacat unul, atunci nu pot să reziste mai bine în doi? O sfoară împletită în trei nu se rupe aşa de uşor. Ce-i rămîne omului după toată osteneala lui de sub soare? Toate fluviile curg spre mare şi ea nu se umple, toate fluviile curg veşnic spre acelaşi loc de vărsare. Toate lucrurile se fugăresc obosite, nimeni nu poate să spună la ce bun. Ochiul nu se satură de privit, urechea nu se satură de auzit. Ce a fost va mai fi, ce s-a întîmplat o să se mai întîmple şi nu e nimic nou sub soare... »

Holbein se reazemă cu toată greutatea corpului de un pilastru şi de gîndeşte: bine că pilastrul e construit atît de solid şi de rezistent; altfel aş putea să-l turtesc cu încăpăţînarea mea fără margini...

« Nu, nu mă simt bine. În biserica aceasta nu locuieşte nimeni afară de doamna melancolia. Hai să mergem acasă. Eu pot să-mi jelesc copilul în atelierul meu, nu aici. »

Cei din jur privesc indignaţi la soţii Holbein. Cum pot să îndrăznească să deranjeze cu şuşotelile lor aceste gînduri înălţătoare ale predicatorului atît de umblat şi atît de renumit?

« Hai să plecăm, vino... »

Îşi croiesc drum cu precauţie prin mulţimea care nu se dă în lături decît fără voie. Dar nu ajung pînă la ieşire. Cineva îl apucă pe Holbein de mînecă. Un om scund care stă în umbra unui mormînt mare.

E Paracelsus.

« Nu vă grăbiţi aşa, domnule Holbein. Nu fugiţi imediat! Mi-aţi povestit despre scara în spirală a meşterului Jakob. Să mergem împreună pînă sus. Acolo sus o să vă simţiţi mai bine. Aici e intrarea, nu-i aşa? Cunoaşteţi drumul? Haideţi să urcăm. »

Holbein dă din cap mai mult a mirare decît a dezaprobare. În strîmta casă a scărilor e cu desăvîrşire întuneric. Paracelsus merge înainte şi o ţine de mînă pe doamna Elisabeth. Holbein se gîndeşte la meşterul Jakob. Ce spusese atunci? Meyer a refuzat tabloul. Nu mai ajung să fac progrese.

« Aceasta e o greşeală, meştere Holbein. Scara în spirală o ştie mai bine. Urcaţi-o foarte încet şi cu chibzuială. Căci, de fiecare dată, ajungeţi din nou în acelaşi loc al circumferinţei, dar de fiecare dată cu o rotire mai sus şi aşa de multe ori... Dacă vreţi să trăiţi fără amăgiri, trebuie să fiţi recunoscător pentru dezamăgiri. Numai să mergeţi mai departe, tot mai departe... !»

« Încotro mergem, doctore Theophrastus? »

« Ştiu eu? Pînă la ultima spirală, pînă la ultima împlinire. Ştiu eu dacă îi zice Dumnezeu? Sau Natura? Sau Omul? »

Înaintea lui Holbein pe întuneric nu e renumitul doctor Theophrastus? E meşterul Jakob? Pînă la urmă, meşterul Jakob n-a murit?

Acum ajung sus de tot pe galerie, mult deasupra oamenilor şi predicatorului, ale cărui cuvinte nu se mai aud decît ca un murmur slab. « Ce să facem aici sus, Peregrinus? » întreabă doamna Elisabeth puţin nemulţumită.

« Vreau să încerc să vă consolez. Nu cu vorbe din cartea biblică a predicatorului, care de fapt sînt pline de înţelepciune adînc omenească, dar nu pot să vindece răni. Priviţi, am adus aici cu mine una din bogăţiile mele cele mai mari. Să ne aşezăm pe banca orgii meşterului Jakob ca să puteţi examina mai bine cărţulia. Am în buzunar chiar un muc de lumînare. O carte pe care am copiat-o eu însumi de-a lungul multor nopţi. Îi zice *Plugarul şi moartea* sau *Plugarul din Boemia*. A scris-o notarul şi magisterul din Praga, Johannes von Saaz, cu mai bine de o sută de ani în urmă. Vorbeşte de un plugar simplu, care şi-a pierdut femeia pe care o iubea din suflet. Se ceartă cu moartea îndelung şi vehement asupra acestui lucru. Nu-i lasă morţii prada. Nu o consideră pe moartă fericită fiindcă a scăpat de roata chinului şi trudei omeneşti. Îşi pretinde nevasta înapoi. De fapt, aceasta e lipsit de perspective, dar e omeneşte. Ascultaţi ce spune moartea ca să se apere:

« Pămîntul şi tot ce-i aparţine e aşezat pe nestatornicie. În acest timp, a devenit schimbător. Căci toate s-au întors pe dos. În permanenţa flacării am pus întreaga speţă omenească. Să dai bineţe unei raze de lumină, să găseşti un prieten, bun, credincios, constant, au devenit amîndouă aproape cu neputinţă pe pămînt... » Dar, fii atent, Holbein, « aproape toţi oamenii sînt mai înclinaţi spre rău decît spre bine. Dacă ne face cineva un bine, o face din teamă faţă de noi... » Aşa spune moartea. Să-i lăsăm această victorie? Observă, examinează, priveşte şi vezi de ce au parte oamenii pe pămînt: cum străbat prin ploi fără sfîrşit, tunete, zăpadă şi tot felul de stihii dezlănţuite, muntele şi cîmpia, lemnul şi piatra, pădurea şi ogorul, păşunile şi pustiul, fundul oceanului şi măruntaiele pămîntului, de dragul bunurilor 186

pămîntești. Cum răscolesc pămîntul cu puțuri și galerii de mină, cu cariere cît prăpăstiile, descoperă filoane, cum caută pămînturile aurifere care le satisfac mai ales gustul pentru lucruri rare, cum doboară copacii în păduri pentru pereți, garduri și case pe care le murdăresc ca rîndunicile, cum sădesc și altoiesc livezi și ară pămîntul; cum sădesc vița de vie, cum macină grîul, să pună deoparte uiumul, cum pescuiesc, vînează sălbăticiuni; cresc turme mari de vite, țin mulți servitori, încalecă pe cai mari...»

Așa vorbește moartea și continuă — și aici băgați de seamă: «Dar lucrul cel mai însemnat e că omul nu poate să știe cînd, unde și cum îl surprindem și dintr-o dată îl gonim să alerge pe drumul muritorilor. Această sarcină trebuie s-o poarte stăpînul și sluga, bărbatul și femeia, tînărul și bătrînul, bogatul și săracul, cel bun și cel rău...»

Paracelsus ridică glasul și Holbein încearcă să-l tempereze apucîndu-l de braț.

«Mai încet, doctore Theophrastus, ar putea să ne audă.»

«Numai de ne-ar auzi fiecare...! Predicatorul de jos face să le piară oamenilor curajul. Îi consolează cu viața de dincolo, cu cerul... Așa spune și moartea în cartea lui Johannes von Saaz: „Cînd e prea tîrziu, toți vor să treacă la cucernicie"...»

Doamna Elisabeth, ridică ochii cu teamă; «Dar n-are dreptate? Nu putem să dobîndim fericirea veșnică numai cu o viață cucernică? Nu trebuie să ne temem de moarte?» Paracelsus surîde.

«Rămîneți la credința dumneavoastră, doamnă Elisabeth, auziți însă și ultimul cuvînt al lui Johannes von Saaz: «Astfel întoarce spatele răului și fă binele, caută pacea și acționează conștient. Și aceasta, o spun eu, Paracelsus, nu din teamă de moarte, ci din respect față de viață și de legile ei tainice...»

 Holbein aprobă încet și pe gînduri.

« Dar ați vrut să ne consolați, doctore Peregrinus... Văd prea bine că știți mai multe decît mulți preoți... »

Paracelsus surîde.

« Duceți o viață nouă! Mai sînteți încă destul de tineri. Predicatorul n-are dreptate decît în parte. Căci nu trebuie prețuit cel ce n-a intrat în viață... Dar totul își are un ceas al lui și există o vreme pentru fiecare lucru sub soare. O vreme pentru naștere și o vreme pentru moarte. ... Pentru voi, va trebui să vină acum o vreme a renașterii. Există o vreme pentru ca să sădești și o vreme ca să smulgi ce ai sădit... Pentru voi, e vremea săditului... Există un timp pentru îmbrățișări și un timp ca să te abții de la îmbrățișare... Gîndiți-vă bine la ce sînteți chemați... Poate aceasta e solia pe care v-o trimite copilul vostru mort... »

Din nava catedralei, crește vuietul cîntării. Predicatorul coboară de la amvon, cu desăvîrșire epuizat.

« Să coborîm », spune Paracelsus. « Curînd au să încuie catedrala și presupun că nu vă face plăcere să înnoptați aici... »

Holbein și soția lui s-au privit mult timp în tăcere. Acuma coboară precauți scara în spirală, se amestecă între oamenii ce se îndreaptă spre ieșire, își iau rămas bun de la Paracelsus și merg tăcuți spre casă.

Holbein lucrează toată noaptea în atelier la Madona primarului Meyer, cu toate că, în ochii lui, tabloul e neizbutit. Totul în viața lui e deșert, zadarnic și neizbutit. Pretutindeni greșeli, decepții! Paracelsus n-o fi făcut oare nici o dată experiența aceasta?

Cum s-au bucurat cînd a venit copilul! Cine putea să știe, atunci, că va fi un copil bolnav și că își va încheia atît de curînd viața? Toată bucuria a fost zadarnică. Atunci Holbein își pictase soția în chip de madonă, așa cum făcuse de atîtea ori înainte. Elisabeth a fost un bun model de madonă, și, spre bucuria celui care-l

comandase, fusese un tablou deosebit de frumos. Holbein se bucurase și el de acest succes și bucuria și mîndria lui se transformaseră în afecțiune și și dragoste pentru soția lui. În munca din fața lui vedea succes și mulțumire. Din această încredere comună au chemat-o pe Annele la viață. La ce fel de viață!

« Atunci îi consider pe cei morți, pe cei care au murit de mult, mai fericiți decît pe cei în viață, și mai presus decît pe amîndoi, pe cei care n-au intrat încă în viață și nu văd tot răul ce se petrece sub soare... » Cu toate aceste gînduri paralizante, Holbein pictează tot mereu cu îndîrjire, ca și cum Meyer ar ridica tabloul chiar astăzi. Copiii lui Meyer au murit, sînt fericiți...

Spre dimineață, Holbein adoarme lîngă șevalet. Pensula îi cade din mînă, se rostogolește pe podea și face o pată roșie. Capul îi cade pe piept. Visează din nou roata norocului ca atunci la Mülhouse. Se învîrte și se tot învîrte mereu. Fortuna e în spatele ei. Seamănă cu melancolia de pe gravura lui Dürer. Cîteodată se transformă în chipul soției lui, a unei mame sleite, lipsite de curaj, cu trupul istovit, care nu mai e model de madonă. Holbein apucă cu amîndouă mîinile spițele roții. Acum i s-au prins de roată picioarele, coapsele, tot corpul. E tras pe roata norocului...

ERASMUS DIN ROTTERDAM CĂTRE SIR THOMAS MORUS

Erasmus din Rotterdam șade în odaia lui de lucru bine încălzită și scrie la o lumină slabă. De fapt, e activitatea lui zilnică, dar azi o face cu mult mai mare atenție decît oricînd. Astăzi, totul e altfel. Erasmus, care e totdeauna curios și gata să primească oaspeți ca să-i spună noutăți, i-a spus astăzi Famulus-ului său: « Ferește-mă de oaspeți, chiar dacă ar veni din partea papei sau a împăratului. »Famulus-ul se miră, totuși nu lasă pe nimeni înăuntru. Cine poate ști ce fel de înțelepciuni vor fi așternute astăzi pe hîrtie? Ceea ce uimește cel mai mult pe tînărul bacalaureat, care îndeplinește munca de secretar la Erasmus, e faptul că maestrului nu-i e frig. Pînă acum n-a mai văzut așa ceva. Altfel aude toată ziua pe Erasmus reproșîndu-i că a uitat cu desăvîrșire de focul din cămin. Dar astăzi? Erasmus se întinde în căldura plăcută. Scrie o scrisoare, în limba care îi e cea mai apropiată, în care visează și se roagă, în limba cea mai subtilă, și a dialecticii celei mai succinte — în *lingua latina*... Îi scrie omului care îi e cel mai drag dintre partenerii de corespondență în latină și pe deasupra cel mai bun prieten, poate chiar singurul prieten... lui Sir Thomas Morus, învățatul și omul de stat, autorul celebrei cărți *Utopia* care a făcut cunoscut lumii întregi și a lăsat-o să spere că de acum rațiunea se va instala în inimile tuturor conducătorilor de stat.

Morus e cancelar al tezaurului la curtea Angliei şi membru al consiliului secret. Numai gîndul că scrie acestui om proeminent îl încălzeşte pe recele Erasmus, face să-i bată inima mai tare, îi întinde cutele ironice din jurul gurii şi îi vrăjeşte liniile feţei cu un surîs. Planul acestei scrisori s-a copt îndelung în mintea lui, l-a examinat pe toate feţele, cîntărindu-i avantajele şi dezavantajele. Pentru prima oară s-a gîndit să-i scrie lui Thomas Morus cînd, în sărăcăcioasa chilie a franciscanilor la Avignon, a auzit cum Holbein se perpelea lîngă el fără să poată adormi. Holbein suferea mult din cauza întîmplărilor din ultimele zile şi săptămîni. Trebuia să-l ajute. Dar cum? Şi-a adus aminte de acest plan şi a hotărît să-l pună în aplicare, atunci cînd vizitîndu-l pe Holbein, l-a văzut veghindu-şi copilul mort, răvăşit de durere şi disperare. Dar şi de atunci a mai trecut oarecare vreme pînă cînd Erasmus să se aşeze la masa de lucru şi să scrie scrisoarea de faţă.

« Dragului meu prieten şi frate spiritual, slavă şi salutări ! » Erasmus încearcă cu toate mijloacele pe care le are la îndemînă să şi-l reprezinte pe omul căruia i se adresează. Cum arată acum Thomas Morus? Cît timp a trecut de cînd nu s-au mai văzut? Morus nu e deosebit de înalt, dar nu e nici scund. Membrele lui sînt foarte bine proporţionate. Faţa lui exprimă o seninătate prietenoasă şi plină de bunăvoinţă, şi surîde foarte des. E mai degrabă înclinat spre voioşie decît spre gravitate şi conştiinţa demnităţii. Mai ales cînd merge ridică umărul drept puţin mai sus decît pe cel stîng, dar acest lucru a devenit treptat un obicei al său, nu e un defect din naştere. Faţă de trup, mîinile lui arată oarecum ca ale unui ţăran. Ca tînăr, trebuie să fi fost deosebit de frumos. Vocea e clară, dar plină de căldură şi blîndeţe; felul de-a vorbi limpede, fără grabă sau ezitări. Iubeşte simplitatea şi nu poartă nici mătase, nici purpură şi mai puţin lanţuri de aur, decît atunci cînd o cere funcţia lui. E străin de orice superstiţie şi practică adevărata cucernicie. Cu cît Erasmus se gîndeşte mai mult,

cu atît simte mai bine cît de prezent e Morus în mintea lui şi parcă s-ar fi topit anii de cînd s-au despărţit. Asta îl face să găsească cu mai multă uşurinţă vechiul ton prietenesc pentru această scrisoare.

« Dragul meu Morus, e mai mult ca sigur că nu te-ai supărat pe mine din cauza tăc‸rii mele îndelungi. Despre marile evenimente mondiale, eşti desigur de ajuns de informat, probabil mai bine decît mine. În situaţia mea personală nu s-a schimbat nimic, în orice caz nimic din ceea ce te-ar putea interesa.

Astăzi îţi scriu cu un scop bine determinat şi sper ca în curînd să aud din nou ceva despre tine. În ultima ta scrisoare, m-ai întrebat dacă nu cumva cunosc şi pot să-ţi recomand un pictor, care să te poată picta pe tine împreună cu familia ta. Atunci nu puteam să-ţi satisfac rugămintea căci nici unul dintre pictorii noştri nu-mi părea potrivit ca să-ţi facă portretul. Între timp, însă, am cunoscut şi am apreciat un tînăr pictor care mi se pare înzestrat pentru această sarcină. Îl cheamă Hans Holbein, e fiul unui pictor stimat şi e originar din Augsburg, celebrul oraş din Suabia, întemeiat de romani. De mulţi ani e stabilit în Basel, unde l-am cunoscut şi eu, dar l-am cunoscut mai îndeaproape abia în toamna trecută la Avignon. I-am promis că voi avea grijă să devină un Erasmus printre pictori, căci tînărul e foarte ambiţios, zelos să înveţe şi atent la reputaţia lui. Nu-i iau aceasta în nume de rău. Poate n-ar fi trebuit să-i zgîndăr atît ambiţia. Ambiţia nu e previzibilă ! Fără ea trăieşti mai bine şi mai fericit. Din păcate, luîndu-mă după o idee a mea, l-am antrenat pe pictor într-o temă macabră, l-am determinat să deseneze un dans al morţilor. S-a arătat pe loc atît de entuziasmat încît i s-a părut potrivită orice cale ca să înceapă munca. Desigur, tu cunoşti vechile reprezentări, imagini străvechi ale dansului dintre cei vii şi cei morţi. Aici la Basel, în mod deosebit, şi-au găsit totdeauna locul, dar au ajuns din nou actuale de-abia acum

cînd orașul a fost bîntuit de ciumă și nimeni nu știa în ce grup de dansatori va intra în curînd; în grupul celor vii sau în cel al morților. Ciuma a făcut multe victime printre care și fetița cea mai mică a pictorului Holbein. Aceasta l-a făcut să cadă pradă tristeții și e pe bună dreptate supărat pe mine că am vorbit nesocotit și cu ușurință despre moarte și dansurile morților. Poate nici nu m-a înțeles bine. Tu știi prea bine că deseori spun în treacăt ceva care ascunde, de fapt, un cu totul alt înțeles. Oricum ar fi, e pe bună dreptate supărat pe mine și mă simt vinovat. Ne-ar prinde bine la amîndoi, și mie și lui, dacă ar ajunge în alt mediu mai voios, și cine pe lumea aceasta i-ar putea oferi o societate mai luminoasă și mai senină decît tine, prea scumpe Morus? Îmi exprim deci rugămintea să-i oferi pictorului un cămin pentru un timp limitat. Îți scriu rugămintea fără șovăială, și fără sentimentul că sînt îndrăzneț, căci știu că realizarea ei ar aduce foloase tuturor celor interesați: ție, pentru că primești în casă un pictor bun, mie, fiindcă pot să-mi îndrept felul cum m-am purtat cu el și pictorului însuși, fiindcă va putea rămîne în apropierea ta. Te rog nu-mi lua cuvintele drept lingușiri! Recunosc că uneori lingușesc pe cîte unii, dar nu pe tine... desigur nu pe tine... Întrucît sînt convins că îmi vei împlini rugămintea, ți-l trimit pe pictor neîntîrziat ca aducător al scrisorii. Ești de părere că te iau prin surprindere? Ai destul loc în casa ta mare de pe malul Tamisei și nu duci lipsă nici de bani. Cine este deci acest pictor? Vreau să încerc să ți-l prezint. Hans Holbein arată mai bătrîn decît e în realitate. După socoteala mea, are cel mult douăzeci și opt sau douăzeci și nouă de ani, în orice caz nu știu exact. De altfel nu-i place să-l întrebi ce vîrstă are. Cred că-i face plăcere să pară mai bătrîn. Și de ce nu? Numai o dată l-am văzut într-adevăr fremătînd de tinerețe, la Avignon, cînd l-a cucerit o tînără doamnă, i s-au aprins călcîiele și a uitat cu desăvîrșire că e de mult timp
 instalat în funcția de soț și tată de familie Cînd

i s-a adus aminte că e căsătorit, şi pe deasupra şi de către o femeie afurisită — mă îngrozesc din nou cînd îmi amintesc! — părea ca o corabie cu catargul frînt; s-a lăsat dus de apă şi a fost descumpănit. Desigur că această situaţie influenţează considerabil bucuria lui de a crea.

N-am suferit niciodată dezamăgiri în dragoste şi, deşi încerc, nu pot să mă transpun în situaţia lui, de aceea îţi scriu această poveste care îmi stă pe inimă. Holbein are o soţie cu şapte ani mai mare decît el. Nu ştiu ce fel de viaţă duc în casă. Dragostea doamnei Elisabeth faţă de soţul ei pare să se fi transformat cu desăvîrşire în dragoste de mamă. Cred că aceasta nu e bine pentru un bărbat, mai ales pentru unul care n-a împlinit încă treizeci de ani. Deoarece ştiu că şi tu te-ai căsătorit după moartea primei tale soţii cu o femeie mai în vîrstă, sper că îi poţi oferi un exemplu, de cum se pot rezolva asemenea dificultăţi... Numai cînd Holbein o să-şi clarifice relaţiile cu el şi cu lumea din jur, o să se poată avînta din nou spre noi înălţimi, şi sînt ferm convins că va atinge piscuri foarte înalte, fiindcă este un artist deosebit de înzestrat.

Să-ţi spun ce serviciu mi-a făcut cu arta lui. Ştii cum pot să fiu, cît de înfumurat şi de condescendent, plin de aroganţă trufaşă şi în acelaşi timp temător, ezitant şi înspăimîntat de propria mea singurătate. Ştii că afară de tine n-am prieteni şi pot să mărturisesc cît de mult sufăr uneori din cauza asta. Acum cîţiva ani, Hans Holbein m-a pictat. Încă de mai mult timp pusesem unele speranţe în tînărul pictor, dar portretul pe care mi l-a pictat a întrecut toate aşteptările mele. De ce? Cu portretul lui m-a făcut să mă iubesc pe mine însumi, nu cu egoism sau cu trufie ci cu modestă resemnare. Închipuie-ţi aşa ceva! Într-o zi rece de noiembrie, şedeam în faţa portretului meu, care mai mirosea încă a verniu proaspăt, şi ce s-a întîmplat? Desiderius îl iubea pe Erasmus cel rece, cel ironic, cel linguşitor, dialecticianul, pe cel atît de limitat cu toată activitatea lui multiplă... Cînd m-am văzut în

portret, cum şed pe gînduri cu condeiul în mînă, am simţit o bucurie nemaiîntîlnită că posteritatea va avea un portret al meu, care e vrăjit să dea consideraţie celui redat chiar dacă e Erasmus Desiderius din Rotterdam... Tu ştii cum se întîmplă cu renumele postum.

Desigur n-am vorbit cu Holbein despre acest lucru. Atunci îmi părea mult prea tînăr ca să-i vorbesc. Şi, desigur, nu e un dialectician discursiv, în orice caz nu în cuvinte. Deci, acest tablou m-a adus în situaţia să acord o atenţie specială acestui om şi tu eşti singurul care ştii cît de puţini oameni mă interesează cu adevărat. Pentru aceasta m-ai mustrat destul de des! Ţi-am primit dojenile şi am fost de acord cu ele, fără să mă schimb, atitudine cu adevărat erasmică...

Doresc din toată inima ca Holbein să-ţi picteze şi ţie un portret atît de bun. Ştiu că nu urăşti nimic din tine, că te accepţi pe tine însuţi cu modestie şi că de aceea nu ai nevoie de acest efect al tabloului, dar totuşi...

Scumpe Morus, păstrează-mi prietenia ta şi, în numele acestei prietenii, primeşte-l la tine pe pictor, lasă-l să participe puţin la realitatea *Utopiei* tale, pe care n-o cunoaşte decît din cărţi. Aceasta i-o doreşte pictorului şi sie însuşi Erasmus din Rotterdam.»

Erasmus răsuflă uşurat, împătureşte grijuliu scrisoarea şi o pecetluieşte cu ceară încă moale, cu inelul cu sigiliu pe care îl poartă la mîna stîngă. Ce n-ar da să aibă el însuşi tinereţea lui Holbein şi să fie recomandat în casa lui Thomas Morus pe care o consideră un rai pe pămînt. Da, de ce nu pleacă el însuşi să găsească linişte şi voioşie în casa aceea de pe malul Tamisei? Erasmus aproape că nu vrea să-şi mărturisească motivul, apoi totuşi recunoaşte adevărul, privindu-l în faţă. Îi e frică să nu-l dezamăgească pe Thomas Morus... Îi e frică să nu-şi piardă singurul prieten. Cînd îşi dă seama în ce măsură gîndul acesta pune stăpînire pe el, scoate din nou la

 iveală tabloul, cum a mai făcut de multe ori,

îl examinează îndelung și trăsăturile lui pierd încetul cu încetul anxioasa lor încordare.

Cînd intră în casa lui Holbein, îl mai găsește încă pe pictor copleșit de amărăciune. « Acum, magister illustrissime, veniți să vedeți dacă între timp am ajuns Erasmus între pictori? Trebuie să vă dezamăgesc, trebuia să mă duc între gropari, mi s-ar fi potrivit mai bine! Vreți să vă luați dansul morților ca să compuneți pentru el versuri meșteșugite latinești sau chiar grecești? Puteți să-l luați cu dumneavoastră, am terminat desenele. »

« Sînteți neobișnuit de vorbăreț, domnule Holbein, dar nu mă bucură cele ce-mi spuneți. Nu am venit să strîng recolta morții cu toate că mi-ar face plăcere să văd desenele. Meștere Holbein, vreau să încerc să dreg nedreptatea pe care v-am făcut-o. »

Holbein ridică uimit capul.

« Nu știam că mi-ați făcut vreo nedreptate... »

« O știți tot atît de bine ca mine: V-am zgîndărit vanitatea și v-am atras greutăți. Îmi pare foarte rău, dar regretele mele nu vă aduc nici un folos, și nu-mi ajută nici mie... De aceea vreau să vă fac o propunere. »

« Poate o călătorie la Avignon sau la Lyon? Spuneți-mi-o deschis. Mai întîi însă vreau să-mi aduc și soția. Să afle și ea despre toate proiectele mele. »

Erasmus oftează. Holbein îi face într-adevăr sarcina grea! Totuși e nerăbdător s-o vadă pe doamna Elisabeth, pe care n-a văzut-o pînă acum decît în treacăt la catafalcul copilului mort. Ea vine din bucătărie. Fața îi e îmbujorată de căldura plitei de gătit, dar și de agitație, căci Holbein i-a spus: « Vino în atelier. A venit Erasmus din Rotterdam, are o propunere și te privește și pe tine ce are să-mi spună! »

« Ce Dumnezeu să aibă să-mi spună mie un om atît de celebru ca Erasmus din Rotterdam? » Ea consideră invitația de a veni în atelier ca unul din cele mai ciudate lucruri pe care soțul ei i le-a spus în ultimul timp. Uneori i-a fost aproape

frică. Soțul ei suferă din cauza morții copilului, dar mai mult încă din pricina desenelor cu dansul morții. În același timp se bucură că Holbein o vrea alături de el în aceste împrejurări. Se topește răceala lui de moarte? Găsește din nou drumul spre ea? Erasmus vrea oare să-i ajute?

În atelier, omul bătrîn, palid și înalt, se ridică pe cît e de lung, îi dă mîna femeii cu fața îmbujorată și surîde. De cum a văzut-o pe Elisabeth Holbein, îi place, nu-și dă mare importanță, e o femeie simplă, femeia unui meșteșugar. Ce deosebire între ea și Angelique Amerbach, acea muiere închipuită și imposibilă.

« Dumnezeu să vă binecuvînteze, doamnă. Aveți un soț dificil, nu vă invidiez pentru asta... »

« Ați venit să-i povestiți soției mele acest lucru? Nu mai e o noutate pentru ea, căci e măritată cu mine de... Mai bine spuneți-mi propunerea dumneavoastră! »

« Să faceți o călătorie, meștere Holbein. Ați ghicit bine, dar nu în țări însorite, ci în Anglia. V-am recomandat celui mai bun și mai nobil om de sub soare. E prietenul meu, deși eu nu sînt demn de cinstea de a fi prietenul lui... »

« Aveți un prieten? Cine e? Unde locuiește? »

« Ați auzit de el, e Sir Thomas Morus, autorul *Utopiei*, cancelar al tezaurului coroanei engleze și membru al consiliului secret... »

Holbein, dintr-o dată, pare ca un școlar dezorientat. Doamna Elisabeth își înfășoară mîinile în șorț și-i piere de asemenea graiul. Soțul ei, un cetățean din Basel, să plece în Anglia? În Italia, în Franța, da, acolo la urma-urmei călătorește fiecare. Dar în Anglia?

« Meștere Holbein, urmează să călătoriți la Londra și să locuiți în casa lui Thomas Morus cît vă place. Urmează să faceți portretele stăpînului casei, ale familiei și ale prietenilor lui și să uitați dansul morții. »

Holbein tace. Numai doamna Elisabeth și-a regăsit graiul. Și-l închipuise altfel pe Erasmus din Rotterdam. Acest bărbat prietenos nu amin-

teşte nici pe departe de ironicul cu limba ascuţită, de care se teme o lume întreagă.

« Vă mulţumim mult, înălţimea voastră », spune doamna Elisabeth, « că vă purtaţi cu noi atît de prietenos. Soţul meu ştie să preţuiască prea bine prietenia dumneavoastră. Vedeţi singur că i-a pierit glasul de surprins ce e. Sînt ferm convinsă că va primi propunerea dumneavoastră şi pe mine mă bucură din toată inima. »

Nu numai surpriza l-a redus pe Holbein la tăcere. Mai ales nu poate suferi ca doamna Elisabeth să aprobe această călătorie. Tace şi ruşinat şi perplex, căci ştie că acum trebuie să vorbească de ultima lui călătorie. Parcă i-ar fi limba împietrită. Dar acum trebuie să vorbească, trebuie.

« Vrei într-adevăr să plec în călătorie , Elisabeth? Şi atît de departe? »

Elisabeth tace şi Erasmus simte că în cuvintele lui Holbein e ascuns începutul unei mărturisiri. Pînă acum Holbein n-a vorbit încă de Avignon? Îi e penibil că trebuie să fie martor, dar nu poate să plece brusc din casă.

« Elisabeth, nu m-ai întrebat niciodată cum mi-a mers la Isenheim. »

« N-am putut să te întreb, căci n-ai fost la Isenheim, ci la Avignon », spune Elisabeth, încet.

Apleacă ochii şi se joacă cu panglicile rochiei. Holbein s-a înroşit peste măsură.

« Ştii aceasta, Elisabeth? Ştii... totul? »

Nu, doamna Elisabeth nu ştie totul, dar întrebarea neliniştită a soţului ei îi dă sentimentul că ştirea rea a Ursulei Amerbach a fost adevărată. Elisabeth a trebuit să trăiască cu această ştire săptămîni şi luni întregi, a tăcut şi a suferit. Acum vrea să ştie totul.

« Să nu vă las mai bine singuri? » întreabă Erasmus.

« Rămîneţi, la urma-urmei sînteţi preot şi duhovnic... »

Holbein povesteşte totul fără nici un menajament. Călătoria în josul Saône-i, Jeanne şi

zilele din Avignon apar din nou. Erasmus e surprins de franchețea lui Holbein. Cînd pictorul a terminat și-i cere iertare soției lui, ea dă din cap epuizată și-l întreabă:

« Dar fata? »

« Aceasta trebuie s-o lăsăm timpului, doamnă Holbein, să avem încredere în timp »... se amestecă Erasmus. El bănuiește că și Holbein se chinuie din cauza fetei.

Și spune repede ca să împrăștie definitiv sentimentul de jenă:

« Cînd o să pleci la Londra? »

« Curînd, magister Erasmus, cît mai curînd cu putință. »

« Nu-ți face griji din cauza noastră », spune doamna Elisabeth, « o să ne descurcăm noi; nu mai am grija copilului bolnav. Ciuma a trecut și eu sînt din nou sănătoasă. Te rog pleacă la Londra. Baselul e prea strîmt pentru tine. »

Holbein se ridică.

« Nu trebuie să rămîi singură. Ia-o la tine pe bătrîna Marten de pe ulița porții Sfîntului Alban. Să-ți ajute la gospodărie. E mai ușor de trăit alături de cineva... Și tu ai nevoie de un om care să te asculte. » Merge spre soția lui, o sărută și o îmbrățișează. « Elisabeth, dragă Elisabeth... »

Erasmus zîmbește pe sub mustăți, căci doamna Elisabeth s-a roșit ca o fată tînără și el se simte nespus de ușurat.

« Mai rămîneți puțin la noi, magister Erasmus », îl roagă doamna Elisabeth, « tocmai pregăteam prînzul cînd ați venit. Nu mă pricep deloc la pictură, dar vă asigur că știu ceva despre bucătărie și despre pivniță. Vă poftim din toată inima. Ești de acord Hans, nu?

Holbein aprobă: « Desigur, între timp o să vă arăt dansurile morții. »

Erasmus se așază la masa de lucru a lui Holbein, ca și Paracelsus. Întoarce încet o pagină după alta. Fața lui e de nepătruns. Holbein nu așteaptă nici laude nici dojeni. I se pare că a făcut desenele cu multă vreme în urmă. Nu se mai simte torturat de ele.

« Holbein, a mai văzut cineva desenele acestea înaintea mea? »

« Da, Theophrastus Bombastus von Hohenheim. »

« Paracelsus? dar cum ați ajuns la el? »

Holbein îi povestește despre acea noapte.

« Și ce-a spus de aceste desene? »

« Nu i-au plăcut, spune că e o moarte prea rece. »

« Era de așteaptat aceasta. În tine nu zace nici un Paracelsus, în tine e ascuns un Erasmus... »

Apoi e gata cina. La masă se pot așeza și copiii și li se dă chiar să guste din vin. Văd cu uimire cît e de încîntat tatăl lor. Se face tîrziu de tot și Erasmus rămîne peste noapte în casa lui Holbein. Înainte de-a se duce la culcare, Holbein își mai conduce o dată oaspetele în atelier și-i arată tabloul neterminat de pe șevalet al primarului Meyer.

« De tabloul acesta am fugit », spune Holbein.

« Nu te necăji din cauza aceasta! Va veni și vremea acestui tablou. »

În seara aceasta, tîrziu, Holbein găsește din nou curajul să scoată desenul cu chipul Jeannei Trechsel. Îl scoate din sacul de călătorie răvășit și-l pune tăcut pe masă.

« O să-ți facă bine călătoria la Londra », murmură Erasmus. « Văd că tot mai iubești fata. Fii recunoscător pentru această iubire, dar nu te lăsa distrus de ea... Gîndește-te la roata Fortunei. Și acum să mergem la culcare. Somn ușor, Erasmus Holbein! »

ALTARUL DIN GAND

Holbein se tîrăşte, îngheţat şi puţin plictisit, prin Gand, mîndrul oraş flamand. În lunga lui călătorie, ochii au trebuit să cuprindă atîtea imagini. Urechile nu poate să şi le astupe în nici un caz. Îl impresoară larma oraşului. În conştiinţa lui se înghesuie cuvinte şi cîntece.

« Cerul să se îndure de păcatele omeneşti. Să ne dea o recoltă bogată şi o moarte în linişte şi împăcare », se aude murmurînd într-o procesiune a fraţilor Kalanzi.

După cîţiva paşi, aude revendicările pline de zel ale reformatorilor care propovăduiesc: « Biserica trebuie reînnoită din cap pînă în picioare. E nevoie de un nou botez, nu numai cu apă ci cu duhul înflăcărat. Părăsiţi viaţa zilnică. Să luptăm ca să vedem, cu ochii noştri, împărăţia lui Dumnezeu ».

Între ele, chemările de jale ale cerşetorilor şi schilozilor care înaintează necrezut de repede pe cărucioarele lor mici de lemn:

« Daţi-ne de pomană, voi care trăiţi în belşug. Dumnezeu ne-a făcut schilozi ca să vă puteţi dovedi milostenia ! »

Din cînd în cînd şi cuvintele de alinare ale beginelor, ale femeilor cucernice care trăiesc în căsuţe curate în rînduială mînăstirească şi totuşi libere şi care lucrează pentru binele oamenilor nevoiaşi. « Aveţi răbdare, voi cei slabi şi nevoiaşi, Dumnezeu se va milostivi de voi. Vrem să vă aju-

tăm. Luaţi-vă un codru de pîine şi o strachină de ciorbă. V-o dăm din toată inima. Şi dacă aveţi de îngrijit vreun bolnav, daţi-ne de ştire... »

Minunat, şi în acelaşi timp indiferent, Holbein se lasă dus prin lumea colorată a oraşului. Aruncă privirea peste faţade şi peste chipurile sfinţilor de deasupra porţilor şi de la colţurile străzilor şi găseşte cîte o lucrare care îi stîrneşte admiraţia. Şi totul e atît de diferit de Basel şi chiar de Augsburg!

Acum stă în faţa marii biserici a Sfîntului Bavo. Ştie că ascunde o comoară deosebită: marele altar al renumiţilor pictori fraţii Van Eyck, ale căror panouri au fost pictate cu aproape o sută de ani în urmă.

« Trebuie să vedeţi neapărat panourile, Holbein! Poate că sînt cele mai bune picturi realizate vreodată în patria noastră », i-a spus Quentin Massys, căruia i-a făcut o vizită.

Holbein nu mai apreciază pictura altarelor. Dar pictorul prietenos i-a stîrnit curiozitatea şi astfel vizitează biserica Sfîntului Bavo, nu numai de dragul lui Quentin Massys.

În biserică e mult mai multă lumină decît în bisericile din Basel. În faţa lui un paracliser mătură podeaua care, de altfel, sclipeşte de curăţenie. Fîşii largi de soare pătrund prin ferestre şi nici un singur ungher nu rămîne întunecat. Credincioşii nu se roagă în extaz la figurile sfinţilor, ci se ghemuie liniştiţi şi adînciţi în ei pe dalele cenuşii. Ce cuvinte ar fi schimbat oare Holbein, aici, cu meşterul Jakob?

Deasupra altarului principal, străluceşte suportul cu picturile şi Holbein se apropie încet. Acesta e deci renumitul altar al fraţilor Van Eyck.

« Pe vremuri toată lumea a vorbit despre acest altar », spusese Quentin Massys. « Veneau de departe să vadă aceste picturi şi ele sînt într-adevăr neîntrecute pînă azi. Sînt primele care au fost pictate în ulei.

Ochii lui Holbein nu se pot desprinde de pe panouri. Da, Quentin Massys are dreptate! Holbein aprobă cu satisfacţie privind suprafaţa netedă,

lucioasă, care se aseamănă atît de mult cu felul său de a picta. Toată viaţa a năzuit la posibilitatea de a picta astfel şi a luptat cu succes. Pînă acum i-a reuşit cel mai bine Madona primarului Meyer. Dar Meyer n-avea înţelegere pentru culorile lui strălucitoare! Nici pentru altarul din Gand n-ar avea înţelegere. Panourile mai strălucesc încă, ca şi cum ar fi fost de curînd date cu verniu. Fraţii Van Eyck şi-au cunoscut meseria. Şi ce aveau de spus? Cum e cu aceasta? Ce să mai facă epoca nouă cu sfinţii vechi? După ce i s-au obişnuit ochii cu planurile în culori şi contururile precise, fluieră din cauza surprizei. Picturile acestea nu sînt vetuste, cu toate veşmintele vechi, cu toţi sfinţii şi scenele biblice! Holbein se apropie şi mai mult, pînă dincolo de balustrada altarului. Aceasta trebuie s-o vadă mai de aproape. E zi de lucru şi marile aripi ale altarului sînt închise. El nu sclipeşte în toată strălucirea lui de sărbătoare, ci se arată în haina simplă de lucru. Holbein poate să vadă numai picturile exterioare ale panourilor cu *Bunavestire*. Holbein a văzut de zeci de ori tema şi chiar el a desenat-o şi a pictat-o. Dar unde se desfăşoară acţiunea? Nu, nicidecum în partea din mijloc din ale cărei arcade deschise poţi privi departe. Nu, îngerul şi Maria îngenunchează afară în părţile laterale! Nu li se dă o importanţă atît de mare, aproape că nici nu sînt personaje principale. Dacă Meyer ar vedea aceasta! Lui Holbein îi vine să zîmbească. Pe cîmpurile de jos sînt patru făpturi. În mijloc doi sfinţi, două figuri respectabile, par ca cioplіţi în piatră, gri pe gri. Nu sînt nici pe departe atît de vii şi de contemporani, atît de plini de viaţă şi putere ca cei doi ctitori, care stau alături de ei, şi care au dăruit odinioară bisericii acest adaos de altar, ca să-şi ctitorească un monument durabil. Au crezut oare încă de pe atunci pictorii Jan şi Hubert van Eyck că sfinţilor le sînt străine dimensiunile omeneşti, că nu duc o viaţă adevărată ci numai una încremenită? Duhul cel nou trăia încă de pe atunci în acei ctitori, duhul omului nou?

Holbein regretă că nu e şi Erasmus de faţă ca să-i răspundă la întrebări. Un lucru îl ştie precis, că cei doi fraţi pictori de renume au ştiut multe despre vremurile ce vor veni. În mijlocul lumii şi al vieţii e omul! Cu cîtă grijă l-au pictat ei pe acest om! *Ecce homo*, ar spune şi aici Peutinger, consilierul imperial, de odinioară. Holbein ar fi învăţat bucuros la fraţii Van Eyck! Cît de subţire şi de uniform au întins culorile! Desigur, anatomia e mai binecunoscută azi şi Paracelsus nu s-ar fi bucurat de chipurile lui Adam şi al Evei. Holbein stă atît de mult în faţa picturilor, pînă cînd se lasă întunericul.

« Să aprind lumînările pentru domnul, ca să se poată ruga mai bine? » întreabă paracliserul care de mai mult timp îl priveşte pe Holbein plin de uimire. Se întîmplă rar ca cineva să privească panourile colorate cu atîta luare-aminte. Paracliserul n-a mai văzut de mult în biserică un om atît de cucernic. Străinul mulţumeşte oare Domnului pentru o mare bucurie? Sau se roagă cerului să-i binecuvînteze o călătorie lungă? Pare să fie un negustor, în orice caz un negustor german. Aşa arată numai nemţii. Holbein dă din cap.

« Nu, fără lumînări în faţa acestor panouri de altar atît de frumoase. »

« Dar, domnule, ce spuneţi! Lumînările slujesc doar cinstirii sfinţilor. »

Holbein zîmbeşte, îi dă paracliserului un ban şi se îndreaptă spre ieşire.

« În ce cutie a milelor să-l pun domnule? De ce sfînt aveţi nevoie mai grabnic? »

« De nici unul », răspunde Holbein, « banul e pentru dumneata. »

« Pentru mine? Dumnezeu să vă răsplătească cu viaţă lungă şi noroc în afaceri! »

Şi paracliserul iese din biserică împreună cu Holbein. E nerăbdător să-şi bea banul în prima cîrciumă.

După o călătorie pe furtună, Holbein coboară de pe vapor la Londra, palid şi cu mari dureri de cap.

E oare la Londra?

Deasupra oraşului pluteşte o ceaţă atît de deasă că nu poate recunoaşte decît contururile caselor. Fiecare zgomot e înghiţit de ceaţa de nepătruns. E aproape vrăjit. Găseşte cu greutate o trăsură care să-l ducă la Chelsea, apoi trăsura îl hurducă prin oraş, pe şosea spre răsărit, iar ceaţa nu se împrăştie nici o clipă.

La sosirea în Chelsea s-a înnoptat. Vizitiul îl invită să coboare la poarta unui han, dar cînd trage clopotul nu se mişcă nimeni. Holbein aude pe undeva strigăte. Înconjoară clădirea, ajunge într-o curte, într-o grădină, trece pe lîngă garduri şi ziduri. Măcar de-ar putea să zărească ceva! Deodată strigătele se aud mai aproape. Nu e încă stăpîn pe limba engleză, dar aude cuvinte ca şi cum ar arde undeva. Înaintea lui ceaţa deasă începe să dogorească. Holbein se apropie de flacăra roşie şi ajunge la o casă în flăcări, mai mult o colibă. Vîlvătăile ies de sub acoperiş. Cîteva grinzi au şi ars şi ameninţă să se prăbuşească. Locuitorii îşi scot lucrurile din casă. Cu strigăte scurte, răguşite, se anunţă ce e de făcut. După obiceiul lui, Holbein rămîne mai la o parte şi priveşte. Casa care a luat foc trebuie să fie a unui arendaş, căci gospodăria e sărăcă-

cioasă. Cu atît mai mult se minunează Holbein că la operaţiile de salvare iau parte cîţiva oameni bine îmbrăcaţi. Un bondoc lat în umeri, într-un veşmînt de catifea cafenie, îşi dă osteneala să tragă la pămînt cu un cîrlig lung grinzile care ard. Pe faţa lui curge sudoarea. Grinzile nu se desprind. Omul priveşte în jur după un ajutor şi-l vede pe Holbein. Strigă cîteva cuvinte englezeşti şi-i face semn să se apropie. Holbein dă din umeri încurcat, surîde şi se apropie. Pe jos vede încă o rangă, o apucă şi merge cu ea sub şarpantă. Omul cel mai bătrîn îi spune încă ceva.

« Din păcate, Sir, nu pricep ce spuneţi », îi răspunde Holbein în franceză. A avut dreptate presupunînd că domnul cel distins îl va înţelege. De îndată i se adresează în franceză: « Mai spre dreapta, tinere! Trage cu putere şi sări imediat înapoi! Bagă de seamă să nu-ţi cadă nimic în cap! Acum — trageţi! »

Trag amîndoi de grinzi cu toată puterea. Grinzile se desprind, despicate şi împroşcînd jăratec spre cer apoi se prăbuşesc. Cei doi oameni sar la oarecare distanţă şi răsuflă uşuraţi. Aici nu mai e mult de salvat.

« Cine sînteţi, Sir? » întreabă omul lat în umeri.

« Sînt pictorul Hans Holbein din Basel şi-l caut pe Sir Thomas Morus, »

« Îl căutaţi la locul potrivit. Eu însumi sînt Thomas Morus. »

« Dumneavoastră? » întreabă Holbein, uimit.

« Nu mă credeţi? Iată vine Henrik Patterson, trăieşte la mine ca bufon şi tot ce spune e absolut adevărat, întrebaţi-l; în spatele lui e viitorul meu ginere, întrebaţi-l şi pe el. »

Holbein nu ştie încotro să privească. E convins că omul de lîngă el e Sir Thomas Morus, nici măcar nu-i trece prin gînd să întrebe oamenii, care în cursul operaţiilor de salvare, cînd sînt viu luminaţi de jăratec, cînd dispar în ceaţă. Ce surpriză! Cine ar fi putut să prevadă că-l va întîlni pe celebrul om de stat în lumina unei case în flăcări? Îi fusese teamă că va trebui să

aştepte mult în anticamere şi aceasta n-ar fi fost cel mai mare obstacol! Sau, dacă Sir Thomas Morus ar fi fost plecat în călătorie? Dar acum, cîtă vreme focul nu e încă stins nu e timp de discuţii. Morus îl roagă pe Holbein să ia de la soţia administratorului, a cărui casă a căzut pradă flăcărilor, legătura grea cu lucrurile salvate şi s-o ducă în casa stăpînilor. El însuşi vrea să acopere jarul cu pămînt ca focul să se stingă cu totul.

« Puteţi desigur să trageţi un folos din aceasta, ca Sir Thomas Morus să vă angajeze pe loc ca fecior », spune Henrik Patterson, « eu n-am ajuns pînă acum atît de departe. Dacă vreţi să puneţi, din întîmplare, o vorbă bună pentru mine... »

« Eu? Eu probabil n-am trecere la stăpînul dumneavoastră », spune Holbein scuturînd din cap. Ce om ciudat! Thomas Morus, care a auzit schimbul de cuvinte, rîde cu poftă.

« Dacă ţii atît de mult să fii fecior, te rog... du tu în casă cursele de şoareci care stau pe aici. »

« Nu, Sir Thomas... atunci mă angajez mai bine ca pisică! »

« Cum doreşti, Patterson! »

Holbein duce lucrurile din casa administratorului sus în casa mare. Întîi legătura cu care s-a ostenit soţia administratorului. Aici e împachetată probabil îmbrăcămintea.

« Ce bine că aţi venit! Astfel prietena mea Margret găseşte un cavaler pentru suita ei », strigă Patterson.

Holbein cară cutii cu hrană pentru găini, pere conservate, greutăţi mari de cîntar şi o jalnică statuetă de sfînt.

« Sfinţii sînt greu de găsit şi încă mai greu de suportat », spune Patterson. « Văd după chipul dumneavoastră că-i suportaţi cu mare greutate. » O spune pe un ton atît de vesel că Holbein nu se supără. Holul cel mare al casei boiereşti arată curînd ca un depozit de mărfuri. Lady Morus priveşte dezordinea cu dezaprobare. « Cînd o să înceapă vînzarea generală, doamnă? » întreabă Patterson.

« Gîndiţi-vă cît de bine v-aţi putea umple lăzile. Sau deocamdată aveţi destui bani? Avem şi un fecior nou în casă. Să sperăm că nu mănîncă cît trei. »

Holbein se reazămă încurcat de perete şi nu ştie cum să înceapă. Oare poate să-i dea acum stăpînului casei scrisoarea lui Erasmus din Rotterdam, păstrată cu grijă? Cum să-şi explice prezenţa?

Holul cel mare al casei e luminat de facle, de lumînări şi de focul care trosneşte în cămin. Casa e construită din grinzi. Pe pereţi şi sub acoperiş ies în evidenţă bîrnele negre, masive, de stejar. Între grinzi, pereţii sînt spoiţi cu alb şi goi. Pe ei nu atîrnă nici arme, nici covoare frumos colorate. Şi cu toate acestea se spune că Morus ar fi un om bogat!

După ce a scuturat lucrurile de funingine, stăpînul casei vine spre Holbein şi-l cîntăreşte din ochi. Holbein îi înfruntă privirea. Cît de obosit, de istovit, pare Morus!

« Mi-e teamă că am sosit şi am căzut pe capul dumneavoastră într-un moment neoportun. Am o scrisoare pentru dumneavoastră. »

« O scrisoare pentru mine? De la cine? »

Cînd Holbein îi predă scrisoarea cu sigiliul lui Erasmus, ochii lui obosiţi se luminează.

« O scrisoare a prietenului meu Erasmus! Oricine aţi fi, fiţi binevenit. Veniţi cu mine în camera mea de lucru. Doar acolo e deocamdată linişte. »

Lady Morus încruntă puţin fruntea cînd soţul ei o roagă să-i lase pentru cîtva timp singuri.

« Am primit o scrisoare de la Erasmus! Ştii doar, Erasmus din Rotterdam. »

Lady Morus aprobă cu capul. « Aceasta e într-adevăr o mare bucurie şi o surpriză frumoasă pentru tine. »

În camera de lucru, Holbein priveşte în jur cu atenţie. Morus are şi mai multe cărţi decît Amerbach. Aceasta o observă de la început. Odaia lui de lucru e mare şi spaţioasă, dar înăuntru e aranjată foarte modest. Holbein caută, în

zadar, confortul pe care l-a întîlnit la alţi învăţaţi, la Froben sau chiar la Bonifacius Amerbach. În schimb, nici unul dintre aceşti învăţaţi nu are un bufon, cum îşi pot permite să ţină numai prinţii şi regii. Morus îi oferă lui Holbein un taburet, aşa că pictorul, foarte obosit după o atît de lungă călătorie, trebuie să stea drept şi ţeapăn, deşi s-ar fi aşezat bucuros mai comod. Şi Morus se aşază pe un taburet, deschide plicul cu un surîs plin de aşteptări şi citeşte scrisoarea. Faţa lui se înseninează după fiecare cuvînt. Îl interesează scrisoarea şi, mai mult, îl interesează Holbein. O citeşte în tihnă şi e binevenită liniştea care s-a aşternut în odaie. Cînd întoarce scrisoarea pe o parte şi pe alta, cînd îl examinează pe Holbein.

« Sînteţi un pictor. Pictorul Hans Holbein! Deci prietenul meu Henrik Patterson s-a înşelat. Vai, cum o să rîdă mîine cînd o să-i povestesc! »

Fiindcă Morus n-a avut pînă acum timp să se spele pe mîini, a şi pătat hîrtia cu degetele pline de funingine. În timp ce citeşte scrisoarea, îşi scoate ghetele şi distrat îşi dezmorţeşte degetele picioarelor. Cînd le îndoaie, cînd le întinde. Holbein îl priveşte înveselit şi i-ar face plăcere să facă şi el la fel, căci nici el nu şi-a scos de multă vreme cizmele. Picioarele îl dor şi i s-au încins. Dar nu ştie dacă şi-a ajuns într-adevăr ţinta. O să-l invite oare Thomas Morus să stea la el, şi să-i dea de lucru?

Morus îşi scoate tichia şi îşi netezeşte părul. Gînditor îşi şterge gura şi bărbia. În cele din urmă, dă din cap şi-l examinează pe Holbein fără sfială. Privirea e binevoitoare, asupra acestui fapt nu există îndoială. Sir Thomas Morus va cere mult şi aceasta se poate citi în ea. Nu va lua în consideraţie nici tablouri neterminate, nici proiecte neduse la îndeplinire. Astfel se vor înţelege bine între ei.

« Ei bine, meştere Holbein. Vă invit să rămîneţi în casa mea. Aţi venit prin surpriză, dar din partea prietenului meu Erasmus din Rotterdam sînt obişnuit cu surprizele. Şi îl apreciez mult că intervine pentru un om tînăr. Rugăminţile lui nu sînt

totdeauna dezinteresate, dar îl cunoaşteţi puţin. Am o casă mare. O să găsesc pe undeva pentru dumneavoastră o cameră unde să pictaţi. Îmi face plăcere să mă pictaţi. Am o familie numeroasă şi ea vă va servi bucuros drept model. Prietenul meu Desiderius îmi scrie că vă consideră un viitor Erasmus printre pictori! Vom vedea. Fiţi binevenit în casa mea!» Se aud bătăi în uşă. Henrik Patterson îşi vîră capul pe uşă.

« Vrem să organizăm o serbare Sir Thomas. Şi la curte, orice iluminare festivă e încheiată cu o serbare. Regina dumneavoastră spune să veniţi în sufragerie şi să continuaţi masa. Slavă Domnului, mîncarea nu s-a răcit. Din fericire, afară a fost destul de cald. Puteţi să vă încălţaţi liniştit ghetele, nu e o serbare turcească. Şi puteţi să vă aduceţi şi noul fecior, spune regina dumneavoastră. »

« Nu e un fecior, ci un pictor, Patterson. Va locui la noi şi sper că veţi ajunge prieteni buni. »

« Un pictor? Care pictează tablouri? Asta e grozav. Atunci să-mi picteze un portret, ca să fiu de două ori prezent în această casă. De unul singur nu poţi să-ţi asiguri respectul cuvenit. »

Holbein rîde. « O să văd ce se poate face. »

Morus îşi caută ghetele şi le încalţă din nou. « Poftiţi », îi spune lui Holbein şi-l ia jos, în sufragerie. Cina, întreruptă de incendiu, trebuie în cele din urmă continuată. Încă de pe scări, Holbein aude vocea obişnuită să dea porunci a lady-ei Morus.

« Aduceţi bere, luaţi-o pe cea din ulcioarele de piatră cafenii. Aduceţi şi cîţiva cîrnaţi afumaţi. Fierbeţi o oală mare cu terci, trebuie să ajungă la multă lume. »

Holbein nu înţelege nimic. Servitoarele se strecoară grăbite prin încăperi, Morus încruntă fruntea privindu-le şi încearcă să le însenineze cu cîteva vorbe de duh, ceea ce îi reuşeşte. Holbein nu ştie de cine să se apropie. Morus vede stinghereala pictorului şi-i face semn fiului său, care îl invită pe Holbein lîngă el. Pe masa mare a familiei e aşezat un curcan fript care de fapt era destinat

unui cerc mai restrîns. De aceea fiecare de la masa lărgită acum — căci salvatorii obosiţi sînt şi ei la masă — nu primeşte decît o bucăţică mică, ca să guste. Pentru foamea zdravănă sînt alte mîncăruri, mai din abundenţă. Holbein mănîncă curcan pentru întîia oară. Îi place atît de mult că dintr-o dată se simte bine în casă. Lîngă Thomas Morus şade administratorul, care începe să-şi revină după spaima focului, şi nu mai conteneşte să-i mulţumească stăpînului pentru ajutorul dat, pînă cînd Morus îi spune:

« Acum taci, Bruce, vei primi tot ceea ce-ţi lipseşte, indiferent dacă mă linguşeşti tot timpul sau nu. Ai nevoie de lucruri şi de aceea îţi stau la dispoziţie. »

Lady Morus e îngrijorată şi tace. Acum are în casă şi familia numeroasă a administratorului! O să dureze cîteva săptămîni pînă va fi din nou construită casa cea mică. Să sperăm că se va termina înainte de venirea iernii.

John Morus are grijă ca Holbein să aibă destulă mîncare şi băutură.

« Astăzi poate vă simţiţi la noi puţin singuratic şi străin, dar în cîteva zile se vor schimba lucrurile. Toate feţele mai sînt încă noi. Dar dumneavoastră sînteţi un pictor şi vă obişnuiţi repede cu feţele. »

« Sînteţi foarte atent John Morus, vă sînt recunoscător. »

« E de la sine înţeles, meştere Holbein. Acum văd că sînteţi foarte obosit. De-abia puteţi să vă ţineţi ochii deschişi. Ce călătorie lungă aţi făcut! Vă promit că îndată după cină voi avea grijă de camera dumneavoastră de dormit. Trebuie să aveţi totuşi puţină răbdare. La noi, de fapt, în fiecare seară după cină se face muzică, chiar şi astăzi după agitaţie. E o cinste dacă vi se îngăduie să luaţi parte. »

E sarcina lui John să aducă lăuta şi s-o acordeze. Cîntă toţi trei: Thomas Morus, John Morus şi logodnica lui, Anne Cresacre, care învaţă gospodăria la viitoarea ei soacră. Asta nu se face de obicei, dar Anne Cresacre e orfană şi se simte

singură la rudele ei din Londra. De aceea Thomas Morus a consimţit să poată locui încă de pe acum în casa viitorului ei soţ. Anne iubeşte în mod special muzica. Cîntă foarte frumos şi vocea ei clară de soprană se îmbină armonios cu vocile celor doi bărbaţi. John Morus ciupeşte lăuta. Stăpîneşte de minune fiecare ciupitură. Holbein n-a auzit niciodată un cîntec de lăută atît de frumos. Sir Thomas zîmbeşte cînd vede că Holbein bate uşor tactul cu piciorul. Cîntecul vorbeşte de un păstor care îşi scoate primăvara turma din staulul întunecat, îi dă drumul pe păşunile verzi, îşi ciopleşte un fluier din lemnul plin de sevă şi fluieră un cîntec plin de voioşie. Florile şi iarba se bucură în tăcere de cîntec; păsările se arată şi ele bucuroase şi curînd aerul se umple de melodii de primăvară. Ascultătorii uită că sînt în luna noiembrie, un noiembrie din Anglia, cu multă ceaţă, şi toţi se bucură de întoarcerea căldurii şi luminii.

Holbein uită dansul morţii şi Morus uită vocea puţin aspră a soţiei sale, care nu rareori îl doare şi-i recheamă tristeţea, durerea pricinuită de moartea primei şi mult iubitei lui soţii Jane, care de peste cincisprezece ani nu mai trăieşte decît în amintirea lui. De aproape cincisprezece ani suportă vocea lui Alice Middleton, actuala lady Morus, fără să se poată obişnui cu ea. Numai cîteodată îi poate uita vocea, cînd e vreo convorbire interesantă, un cîntec frumos, un gînd bun. După ce s-a stins melodia, ascultătorii aplaudă şi cer un nou cîntec.

« Ce-ar fi dacă ai cînta dumneata, Patterson? N-ai mai cîntat de mult. Ce-ar fi dacă l-ai saluta pe pictorul german, care o să trăiască şi o să picteze pentru un timp la noi? Nu te sfii! »

Patterson ia lăuta şi începe să cînte. Degetele sale nu sînt atît de îndemînatice şi agile ca ale lui John Morus; totuşi, toţi ascultătorii sînt încîntaţi de frumuseţea cîntecului său.

Sînt cel care sînt şi aşa e firesc,
Dar nimeni nu ştie cum sînt şi cum cresc,

De sînt sclav sau liber, sînt bun sau urăsc,
Sînt cel care sînt şi aşa e firesc.

Să-mi răscumpere viaţa nimeni nu poate,
Îmi place cinstea mai presus de toate
Şi oamenii îşi dau verdictu-n parte,
Sînt cel care sînt pîn-la capăt de moarte.

Cine îmi poartă gînd bun, fie ferit de rău,
Cine mă duşmăneşte, căiască-l Dumnezeu,
Gîndiţi doar binele, vă spun iarăşi eu,
Căci sînt cine sînt şi rămîn tot mereu.

Să-mi schimbe gîndul alţii nu îndrăznesc,
Căci tuturor vouă puţin mă vădesc,
Să luaţi aminte şi ştiţi că drept vă vorbesc:
Căci sînt cine sînt şi aşa e firesc.

John Morus îi traduce încet pictorului cuvintele. « Cîntecul aparţine tînărului nostru poet Thomas Wyatt. Ar trebui să cunoaşteţi şi textul englez. Cel mai bine ar fi, dacă v-aş da lecţii de limba engleză, întrucît o să rămîneţi o vreme în Anglia. Doriţi? »

« Oh da, dar nu sînt prea talentat la limbi. »

Sir Thomas se ridică acum de pe scaun şi spune o rugăciune de seară, simplu şi fără patos, aşa cum îi vine. Are exerciţiu, căci fiecare seară se termină la fel. O clipă, Holbein se teme că a nimerit în casa unui cuvios, în care sînt rugăciuni lungi şi mîncare puţină, dar lucrurile nu pot sta astfel, căci masa de seară a fost abundentă...

A doua zi dimineaţa, Thomas Morus îl cheamă pe pictor în camera lui de lucru, pe care a despărţit-o acum în două printr-o perdea verde. În partea din faţă obişnuia să stea altădată fiul său John şi să-i servească drept secretar. Acum însă, în camera aceasta, va lucra Holbein. Lui John îi convine acest concediu fiindcă el însuşi are mult de învăţat ca să-şi pregătească viitoarea lui carieră de savant în ştiinţele juridice. Camera lui Holbein are un geam mare cu vedere spre curte

şi, pe cît de simplă şi lipsită de podoabe e odaia lui, pe atît de veselă şi de variată e priveliştea văzută pe fereastra care, din păcate însă, se poate deschide rar, acum în luna noiembrie. Prin curte aleargă un măgăruş, născut abia de cîteva săptămîni. Dimineaţa, cînd scapă din grajd, adulmecă întîi puţin spre cer, apoi sare deodată cu toate patru picioarele în sus, o dată, de două ori, de trei ori, şi se zbenguie prin curte. Salturile lui hazlii şi neîndemînatice îl fac pînă şi pe Holbein să rîdă.

« Măgarul e cel de al doilea prieten al stăpînului », spune Patterson. « Primul sînt eu, desigur, numai că eu nu pot să sar atît de bine. »

« Cu gîndurile poţi s-o faci Patterson », spune Thomas, « nu trebuie să-ţi ascunzi calităţile. De fapt am făcut rost de măgar pentru a rîde, ca munca să nu devină peste măsură de gravă. Poate că măgarul vă e util şi în picturile dumneavoastră, meştere Holbein. »

Afară de măgar, în casă mai trăiesc şi alte numeroase animale: un macac, un corb îmblînzit, o familie de arici, un căprior şi cai, vite de povară, cîini ciobăneşti mari şi căţelul Jacky. Cîinele acesta e favoritul stăpînului. Cînd intră sărind în odaie, un zîmbet trece pe faţa lui Sir Thomas.

« Aşa, meştere Holbein, odihniţi-vă mai întîi ca lumea în casa mea. Dacă vremea nu e prea urîtă, vă sfătuiesc să vedeţi împrejurimile Chelsea-ei. Mai tîrziu, puteţi să începeţi lucrul », spune stăpînul casei şi-l mîngîie pe Jacky pe cap.

« Mă simt bine, Sir Thomas, cu toate că pînă acum n-am la dispoziţie nici şevalet, nici pensulă şi nici culori. »

« Patterson o să aibă grijă de toate. »

« Desigur, domnule, o să fiţi mulţumit de mine. Numai culoarea neagră o s-o căutaţi zadarnic la mine. Îmi lipseşte atît mie cît şi stăpînului meu. »

« Trebuie să pictez şi cu negru... Ce culoare aş putea să folosesc la bereta lui Sir Thomas... »

« Pictaţi-o odată în verde, ca variaţie, atunci ceilalţi vor avea de ce să rîdă... »

În zilele următoare, Holbein îl vede rar pe stăpînul casei, uneori nu vine nici la cină. Morus e un om copleşit de ocupaţii, împovărat de treburi însemnate de stat şi de multe griji. Are puţin timp pentru Holbein.

Peste o săptămînă, toate pregătirile pentru pictură au ajuns atît de departe, încît Holbein poate să înceapă lucrul. Holbein se bucură. În sfîrşit, va face din nou un portret, nu un tablou de sfînt. Poate că astfel o să uite cu desăvîrşire Madona primarului Meyer. E bine să simţi din nou o pensulă între degete! Patterson i-a făcut rost de un şevalet fix, pe care poate fi aşezat un tablou mare.

« Pe şevaletul ăsta puteţi pune Londra întreagă, cu toate podurile, şi pe stăpînul meu Sir Thomas Morus pe deasupra şi chiar pe mine, bufonul casei, Henrik Patterson! »

Culorile şi pensulele le-a adus de la Londra chiar Morus.

« E prima oară că am cumpărat asemenea lucruri. Să sperăm că n-am făcut nici o eroare. »

Plin de mîndrie, îşi întinde cumpărăturile pe masa lui Holbein.

« Acum merit o răsplată? Nu sînteţi de părere?»

« Desigur, Sir Thomas. Drept răsplată o să pictaţi singur acum. Pictaţi-mă pe mine, la mine nu puteţi să stricaţi nimic », spune Patterson.

« Nu, nu, nu pot să pictez. Dar ca răsplată aş vrea să fiu pictat primul. Mîine o să rămîn acasă. Mîine puteţi să mă desenaţi, meştere Holbein. Fiţi pregătit îndată după gustarea de dimineaţă. »

Holbein promite şi se înclină. De cu seară îşi pregăteşte cu grijă bucata de cărbune şi culorile. Apoi întinde o coală de hîrtie poroasă, cenuşiu deschis, pe planşetă. Ce bucurie! Niciodată n-a desenat un domn atît de distins! Cine e, în comparaţie cu el, Meyer... Erasmus desigur... Dar Thomas Morus e o personalitate mai mare şi mai puternică.

A doua zi dimineaţa, îl vede pentru prima
 oară pe Sir Morus în ţinuta de serviciu. Cînd intră

în odaie, se ridică și se înclină adînc. « Stai liniștit pe scaun, pictore! Nu trebuie să te pleci în fața costumului. Cel care îl poartă poate să-și piardă ușor capul și gîtul », adaugă Patterson care e desigur din nou cu ei.

Morus rîde amenințînd. Poartă bereta de savant din catifea de culoare închisă și o haină lungă din catifea bleumarin împodobită la guler și la mînecile scurte cu blană de preț. Pe deasupra, ca o povară grea, lanțul de aur, semn al funcției, cu trandafirul casei Tudor, stema familiei regale a Angliei. Morus e într-adevăr o apariție impunătoare, gîndește Holbein. Acesta va fi un portret!

Morus se așază la masa de lucru și cu mîinile lui îndemînatice face rînduială în hîrtiile de pe masă. Holbein a tras perdeaua și se așază în fața planșei de desen. Stăpînul casei crapă puțin fereastra și se uită afară după măgărușul lui. Cînd urechiatul cenușiu sare de după colțul casei, Sir Thomas începe să zîmbească. Holbein nu-și pierde vremea privind măgărușul. Cu trăsături repezi, așterne pe hîrtie contururile chipului. Prețioasei îmbrăcăminți îi dă o deosebită atenție.

« De ce desenați numai îmbrăcămintea, mătasea și catifeaua? » întreabă Patterson. « Doar stăpînul meu nu e manechin. »

« Fața vreau s-o mai amîn puțin, Patterson, va fi încoronarea întregului. »

« Nici nu poate să-mi studieze fața dacă privesc tot timpul pe geam. Dar ce se întîmplă acolo? »

În curte s-a adunat un mic grup de oameni. Stau cu fețele încruntate și privesc țintă la una din casele mici dinapoia hambarelor mari ale casei boierești. Morus se ridică și deschide larg geamul. « Ce s-a întîmplat? » Oamenii se apropie de fereastră, minunîndu-se să-și vadă stăpînul în îmbrăcăminte de serviciu. Nu se îndură să spună nimic, din respect.

« Ei, ce e? »

« Smith, arendașul, trage să moară, știți, arendașul cel cu nasul mare. Preotul l-a și

împărtăşit şi acum a plecat de lîngă el. Am trimis după fiica lui Smith. Locuieşte într-un sat din apropiere. Îi trebuie cel puţin trei ceasuri pînă să ajungă. Şi acum — nu ştim cine să rămînă atîta vreme lîngă muribund... E înspăimîntător, domnule, să rămîi singur cu moartea... »

« Nu trebuie să fiţi încurcaţi, vă dau un sfat. O să rămîn eu însumi de veghe la capul lui. Te rog să mă ierţi, Holbein, dar trebuie să mă îngrijesc de Smith. A fost totdeauna un arendaş credincios şi de nădejde. Va trebui să continuaţi altădată desenul. »

Holbein regretă că Morus vrea să-l părăsească. Se poate aşa ceva? Unul din cei mai puternici oameni ai Angliei să vegheze la căpătîiul arendaşului său muribund! Însuşi Patterson are fruntea adînc brăzdată.

« Stăpînul meu e un sfînt! Am spus-o întotdeauna! »

« La noi sfinţii arată altfel, Patterson. Poartă îmbrăcăminte lungă, ţeapănă, stau pe poduri şi în pieţe şi uneori îi poartă pe străzi în procesiuni festive. »

Holbein rămîne să lucreze. Pregăteşte panoul de lemn pentru portretul lui Thomas Morus. Lemnul i l-a adus Patterson, scînduri bune, uscate, de stejar, îmbinate într-un panou mare. Acest panou va fi acoperit cu un grund de cretă care trebuie pus în mai multe straturi. Curînd, Holbein va putea să transpună pe panoul de lemn conturul desenat.

Pe cînd pregăteşte grundul de cretă, lady Morus intră în odaie.

« Unde e Sir Thomas? »

Holbein arată spre casa arendaşului şi încearcă să-i explice că Morus s-a dus acolo. Lady Morus dă din cap fără să înţeleagă şi se duce în curte să întrebe oamenii care lucrează acolo. Imediat după aceea se grăbeşte spre casa arendaşului. Acolo îşi găseşte soţul lîngă muribund. Îngrozită, se retrage din nou. Sir Thomas o urmează afară în vestibulul întunecat, unde lady Alice îi şopteşte agitată:

« Thomas, trebuie să pleci imediat la Londra. Regele a trimis după tine. Solul așteaptă în casă. »

« Spune-i să plece călare înaintea mea. Nu pot pleca decît peste cîteva ceasuri, căci muribundul nu e liniștit decît în prezența mea... Regele mă va înțelege și tu trebuie să mă înțelegi... »

Sir Thomas se întoarce în camera mortuară.

« Nu-l înțeleg », gîndește lady Morus. « Doar nu-i e îngăduit să-l lase pe rege să aștepte din pricina unui arendaș pe moarte. »

Ca să-l mai rețină un timp, îi servește solului o masă îmbelșugată. Totuși solul mănîncă repede din felurile oferite și se grăbește să plece. Cînd află că trebuie să plece fără Sir Thomas, i se întunecă fața.

« O să mă ajungă mînia regelui. Cunoașteți mînia regelui, lady Morus? »

Lady Morus dă din umeri.

« Îmi pare rău, dar nici o putere din lume nu poate să-l înduplece acum pe sir Thomas să-și părăsească locul. »

« Nici măcar regele? »

« Nici măcar regele. »

Peste un ceas arendașul moare liniștit și împăcat. Sir Thomas îi împreună mîinile și-i închide pleoapele. Curînd sosește fiica lui și Sir Thomas poate să-și părăsească, în sfîrșit, postul și să plece la Londra.

Regele nu l-a convocat decît ca să se distreze. Nu are pentru cancelarul lui nici o treabă importantă și atît de urgentă încît să nu poată fi amînată. Totuși, e deosebit de aspru din cauza întîrzierii.

« Am auzit bine? A murit unul din arendașii dumneavoastră? Și din pricina aceasta îl lăsați pe regele vostru să aștepte? Dacă n-ați fi chiar dumneavoastră, nu știu ce-aș face!

Și-l părăsește pe Thomas Morus din nou, neprietenos.

Seara, poștalionul se întoarce la Chelsea devreme. Sir Thomas e trist și abătut. Servitorii observă

acest lucru de cum coboară. În vestibul cere un pahar de vin, ceea ce obişnuieşte numai rareori, şi-l bea dintr-o înghiţitură. Pierdut în gînduri, se duce în camera de lucru, unde Holbein e încă ocupat să pregătească panoul pentru tablou. Privirea meşterului îl înviorează puţin.

« Aşa, meştere Holbein, acum poţi să continui. Prea milostivul nostru stăpîn, regele, mi-a dat o lecţie. Dar nu vreau s-o pun la inimă. Patterson, cîntă-ne un cîntec. »

Sir Thomas se aşază la masa lui de lucru şi Holbein începe să deseneze. Pictorul se ocupă de chipul lui Sir Thomas. Afară s-a întunecat. Măgarul e în grajd şi nu-şi mai poate înveseli stăpînul. Patterson cîntă balade vechi englezeşti, care nu sînt nici ele prea vesele. Astfel, Holbein trebuie să deseneze o faţă tristă cu ochii privind în depărtare şi buze strînse, o faţă îndurerată în mod obişnuit. Şedinţa se cufundă într-o tăcere adîncă. Nici măcar lanţul de aur oficial nu-l bucură pe Holbein. Pare să-l tragă pe stăpînul casei în jos, spre pămînt, ca o povară uriaşă. Deodată rîcîie la uşă.

« Acesta e Jacky », spune Morus zîmbind. « Dă-i drumul, Patterson, a trebuit să se lipsească de mine toată ziua. Are şi el drepturi asupra mea, nu numai regele. »

Holbein aşază cărbunele pe masă, îşi şterge degetele cu cîrpa de lucru şi se uită la uşă. Cîinele ciobănesc sare gudurîndu-se înăuntru, latră de bucurie şi se ridică în două labe pe Sir Thomas. Morus îşi scoate bereta dar cu asta stîrneşte cîinele să sară şi mai sus. Între timp, Patterson şi-a pus pe cap de-a îndoaselea bereta stăpînului şi se osteneşte să facă o mutră tristă. Şi lanţul oficial şi l-a pus şi Morus îl lasă în voia lui.

« Eşti un om de onoare, Patterson, că mă uşurezi de atîtea sarcini. Data viitoare o să te duci tu la rege! Acum însă nu vrem să ne gîndim la rege. »

Morus îl mîngîie pe Jacky dus pe gînduri şi-i povesteşte lui Holbein cum a ajuns cîinele în casa lui.

«Lady Morus l-a cumpărat pe Jacky de la un negustor de cîini ambulant ca să-mi facă plăcere, dar fără să știe că fusese furat de la o femeie sărmană. Femeia și-a căutat cîinele zile întregi și în în cele din urmă l-a găsit în curtea noastră. A țipat cît a luat-o gura și a amenințat că va reclama judecătorului, fiindcă lady Alice nu voia să-i dea cîinele înapoi.»

«Cînd m-am întors acasă în ziua aceea și am aflat pricina gălăgiei, am spus rîzînd „Dacă e doar atît, cearta aceasta poate fi rezolvată ușor.“ Am adus cîinele în casă și l-am așezat în mijlocul holului. Cîinele s-a dus imediat la vechea lui stăpînă a sărit și i-a lins mîinile. „Acum, lady Alice“ , am întrebat-o, „ al cui e cîinele? Vezi, justiția poate fi uneori foarte simplă.” Soția mea s-a rușinat. A rugat pe sărmana femeie s-o ierte și i-a oferit pentru cîine atît de mulți bani încît de data aceasta femeia și-a vîndut într-adevăr cîinele.»

Între timp, Holbein a desenat mai departe, fără să se întrerupă, fiindcă voia să folosească orice ocazie, oricît, de scurtă, cînd Sir Thomas are timp pentru el. Din păcate, a luat sfîrșit și această ședință de seară, căci John Morus îi poftește la cină. Astăzi nu se cîntă decît un cîntec scurt, înaintea rugăciunii comune, apoi în casa Morus se lasă tăcerea.

Holbein ar fi vizitat bucuros Londra, dar nu îndrăznea să-l roage acest lucru pe Sir Thomas. Morus merge călare în oraș aproape zilnic, întrucît o mare parte din obligațiile lui oficiale le îndeplinește acolo. O dată cînd Holbein face o aluzie, în timpul lucrului, cît de mult s-ar bucura să vadă marele și renumitul oraș, Morus se prinde imediat.

« Desigur nu mă puteți însoți la curtea regelui, încă nu, dar peste cîteva zile trebuie să vizitez un savant, care s-a însurat de curînd, deși e destul de în vîrstă. Pe tînăra lui soție n-o cunosc încă. Vine de departe, a adus-o din Franța, tocmai de la Lyon. Tatăl ei e unul din cei mai

reputaţi tipografi şi editori din Franţa. Din păcate i-am uitat numele. Voiam să le prezint căsătoriţilor felicitările mele. Dacă vreţi, puteţi să mă însoţiţi cu plăcere, căci şi dumneavoastră sînteţi binecuvîntat de tipografi. Nu sînteţi un prieten al lui Froben?»

Holbein stă în plină umbră într-un colţ al odăii. De aceea Morus nu poate să vadă ce agitat a devenit dintr-odată pictorul. «E cu putinţă», gîndeşte Holbein şi se căzneşte să se liniştească.

Nu i-a fost niciodată atît de greu ca astăzi să-şi recapete liniştea. Linia, pe care a desenat-o adineaori pe hîrtie, e tremurătoare. Azvîrle condeiul din mînă. Inima lui bate. Aer! Simte nevoie de aer. Fără nici o explicaţie, Holbein iese în fugă din cameră. Uimit şi puţin înciudat, Thomas Morus priveşte după el.

«Ce-o fi oare cu el?» întreabă Patterson.

«Nu ştiu nici eu... Dacă Holbein ar fi mai tînăr şi mai înflăcărat, aş spune că are necazuri sentimentale, dar la un om atît de rece... În situaţia aceasta ne schimbăm toţi... Sir Thomas, să vă pictez eu mai departe?... Să nu credeţi că n-aş fi în stare! Desigur aş scrie dedesubt un verset din biblie: Nu vă temeţi, sînt eu sau cam aşa ceva...»

Morus rîde. «Ce s-o fi întîmplat cu Holbein?», gîndeşte apoi. Curînd pictorul se întoarce din nou în odaie şi se scuză că l-a apucat un leşin subit. Între timp, Morus s-a dus în camera lui de lucru, a tras perdeaua şi s-a cufundat în hîrtiile lui.

«Bine Holbein, continuăm altădată.»

Holbein se aşază la masa de lucru şi-şi propteşte capul în mîini. «Semăn cu melancolia din gravura în cupru a lui Dürer», gîndeşte plin de sarcasm. Nu poate picta mai departe, nu-i reuşeşte nici o linie, nici o formă. Atunci dă la o parte hîrtia de desen şi se aşază în faţa şevaletului. Suprafaţa e încă albă. Pe panoul de lemn a trecut doar contururile. Şi ce bucurie i-a adus tabloul acesta! Totuşi nu se poate hotărî să pună mîna pe pensulă şi să atingă primele culori aşter-

nute. Şi tocmai acum are lumină bună. Ar trebui să folosească acest timp scurt. Poate altfel Sir Thomas, care trece deseori pe lîngă tablou, o să-l întrebe de ce lucrul nu progresează. Astfel, Holbein şade, cînd întristat în faţa şevaletului, cînd la planşetă şi se uită fix la desene.

« Jeanne, de ce trebuie să ne întîlnim din nou în acest mare oraş? Căci ne vom întîlni! Roata Fortunei o să aibă grijă de asta. Nu pot să mă desprind de tine, chiar dacă rareori îmi închipui că te-am uitat. Cum să te întîmpin? E mai rău decît dansul morţii... »

Holbein se hotărăşte să facă o mică plimbare prin curte şi pe pajişti. Morus n-o să-i ia în nume de rău că a întrerupt lucrul. Se uită după măgăruş şi nu-l vede în curte. Atunci se duce în grajd. Acolo găseşte animalul zăcînd pe paie cu capul atîrnînd, iar ochii nu-i sînt sclipitori şi vioi ca de obicei, ci tulburi şi şterşi. Cecily Heron e lîngă animalul bolnav şi încearcă să-l învioreze cu pîine şi sare. Măgăruşul îi linge de cîteva ori mîinile, apoi priveşte din nou ţintă, cu ochii abătuţi.

«Ce-o să spună tata?» întreabă Cecily. Holbein mîngîie măgăruşul pe frunte, şi lui îi lipseşte ceva cînd urechiatul nu sare prin curte.

«Cînd o să mă desenaţi?» întreabă Cecily.

« Nu ştiu încă, acum trebuie să încep tabloul tatălui dumneavoastră, dar mîinile îmi sînt ţepene şi amorţite. Desenul nu merge. »

« Meştere Holbein, îmi pare său de aceasta. Sînteţi prea serios. Ar trebui să rîdeţi mai mult. Patterson nu poate să vă înveselească puţin? »

« Nu, nici măcar Patterson. »

« Atunci, într-adevăr nu vă poate ajuta nimeni.»

Cecily se duce la arendaşi să ceară un sfat pentru îngrijirea măgăruşului. Holbein umblă puţin pe malul Tamisei, care curge liniştită, şi se întoarce apoi în casă. În timpul plimbării, n-a putut să scape de gîndurile lui. S-a înserat. N-are rost să înceapă să amestece culorile. Morus îi spune seara cînd se duc la culcare:

« Mîine, fiţi pregătit ca să mergem la Londra. Să-l vizităm pe prietenul meu. Desigur va dori

să-l pictaţi. Poate şi pe tînăra lui soţie. Fiţi pregătit. »

Holbein e de acord şi se aranjează să rămînă singur. Noaptea nu poate să doarmă. Îl încolţesc amintiri chinuitoare. Tot timpul fuge fie de melancolia fie de Fortuna, sau amîndouă sînt una şi aceeaşi persoană? Şi ziua de mîine se va sfîrşi cu o fugă. Şi doreşte atît de mult liniştea... Multe imagini se ivesc şi nu-l lasă să se liniştească: Jeanne pe catargul vasului cu care coboară pe Saône. Jeanne pe terasa însorită a palatului papilor din Avignon. Jeanne în braţele lui. Jeanne în dezamăgirea ei fără margini după acea groaznică mascaradă a studenţilor. Şi ce va fi mîine?

A doua zi dimineaţa, un servitor, ţinînd de căpăstru caii înşeuaţi, îi aşteaptă la uşă, şi călăresc spre Londra în răcoarea dimineţii. Merg încet, căci Holbein nu e obişnuit să călărească. Îi e oarecum ruşine, dar Morus e plin de răbdare şi bunăvoinţă.

« Fiecare trebuie să înceapă o dată », spune Morus, « şi cu caii trebuie să fii prevăzător. Numai să ai răbdare, meştere Holbein. » Cînd poposesc la un han în apropierea oraşului, acolo îi întîmpină un sol al regelui. E tot cel care trebuia să-l aducă pe Morus de la arendaşul muribund.

« Salutările şi îndurarea regelui, Sir Thomas. Am o solie pentru dumneavoastră. Regele şi-a exprimat dorinţa să vină azi după-amiază în casa dumneavoastră de ţară de la Chelsea, ca să petreacă cîteva ceasuri în mijlocul familiei dumneavoastră. Speră să fiţi bucuros. »

Morus suspină încet.

« Spuneţi-i regelui că-i mulţumesc pentru planurile lui binevoitoare. » Şi continuă adresîndu-se lui Holbein. « Desigur o să trebuiască să-mi schimb propriile mele planuri, dar vizita regelui e pentru mine o mare cinste. În faţa ei, trebuie să dau la o parte orice dorinţă a mea. » Şi se miră cînd vede un semn de uşurare pe faţa pictorului.

 « Cine o să-l însoţească pe rege? »

« Ceilalţi domni, Sir Thomas. Printre ei e şi straşnicul vorbitor şi iubitor de strălucire Sieur de Morette, trimisul Franţei la curtea regală. »

Solul nu-şi pierde vremea, întoarce armăsarul şi călăreşte înapoi spre oraş. Şi Morus, Holbein, şi servitorii care îi însoţesc, îşi întorc caii şi pleacă înapoi spre Chelsea. Lui Holbein i s-a luat o piatră de pe inimă. Dintr-o dată călăreşte mult mai uşor.

« Ce bine începeţi să călăriţi meştere Holbein », îi strigă Morus. « Sau e de vină calul, care simte grajdul? »

Holbein nu răspunde. Gîndurile lui sînt departe. Se simte ca un condamnat căruia i s-a amînat chiar acum executarea sentinţei. Dar, din păcate, e numai o amînare. Sau îi e dor de Jeanne? Holbein se sperie. Dacă e cinstit — da!

Lady Alice se miră că soţul ei s-a înapoiat atît de curînd şi-i iese în întîmpinare în faţa casei.

« Ce s-a întîmplat? Arde din nou la Londra? »

« Atunci Sir Thomas nu s-ar fi întors la Chelsea », strigă Patterson « E cel mai bun pompier pe care îl cunosc. Ar fi stins cu uşurinţă un incendiu la Londra. Sau nu? »

« Lăsaţi-vă toate ocupaţiile, acum nu e timp pentru glumele lui Patterson. Prea milostivul nostru rege vrea să fie astăzi oaspete în casa noastră. »

« Ah, ce bucurie », murmură Patterson. « Atunci să-mi iau tălpăşiţa la timp. »

« Nu, o să rămîi. Puneţi o masă mare în hol şi pregătiţi o mîncare regească. Ştiţi cît preţ pune milostivul nostru stăpîn pe plăcerile lumeşti. »

« Se şi vede », spune Patterson şi rîd cu toţii.

« Pivniţele şi cămările noastre sînt pline, aşa că n-avem de ce să ne temem. »

Morus îl ia de o parte pe Holbein.

« Meştere Holben, o să vă prezint regelui, poate îi stîrniţi interesul. Puneţi-vă hainele cele mai bune şi fiindcă n-aţi mai fost în serviciul regilor, să vă înveţe fiul meu cum trebuie să vă purtaţi. Regula cea mai importantă e să vorbiţi

numai cînd cineva din suita regelui vă adresează cuvîntul. »

« N-o să vă fac de rușine », spune Holbein cu oarecare ironie.

Lady Alice e singura care se bucură cu adevărat de vizita regelui, căci poate să-i arate înaltului oaspete casa, și ce iscusită gospodină e.

Sir Thomas se retrage pentru cîteva clipe în bibliotecă. Ah, de-ar putea rămîne singur aici toată ziua! Se odihnește puțin cu picioarele întinse pe un taburet, apoi suspinînd își ia hîrtiile de pe masa de lucru și șterge cărțile de praf. Alungă pînă și cîinele și pisica din bibliotecă.

« Trebuie s-o ștergeți, murmură el, vine Henric, mîndrul nostru rege. Ce să le spună cîinilor și pisicilor? »

Servitorii cară în hol mese grele de stejar și rostogolesc pînă sus butoaiele cu vin din pivniță. Fetele aștern, sub supravegherea doamnei Alice, masa festivă pentru rege și suita lui. Peste puține ceasuri, casa de țară a lui Thomas Morus e pregătită pentru vizita înaltului oaspete. În cinstea regelui, toată familia s-a îmbrăcat în haine de sărbătoare. Holbein așteaptă în hol, alături de ei, sosirea regelui Henric al VIII-lea. Pe împărat l-a văzut încă de copil. Ce mult e de atunci! E curios cum se va desfășura prima întîlnire cu marele rege al Angliei. Poate să stea regele alături de împăratul sfîntului imperiu roman de națiune germană? « Dumnezeu să-l apere pe prea puternicul împărat, cucernicul Maximilian! »

Cînd se lasă seara, servitorii, care l-au așteptat în fața porții, anunță sosirea regelui. Thomas Morus îi iese în întîmpinare și pătrunde alături de el în holul de la intrare. Îi urează bun venit cu multă cinste și respect. Toți se înclină. Holbein, care stă în rîndul din spate, se îndreaptă imediat, ca să-l examineze pe rege cu atenție. Ce diferență între Henric Tudor și Thomas Morus. Regele are o față plină, proaspătă, rumenă. « Peste cîțiva ani o să fie enorm » gîndește Holbein. « Atunci ochii o să-i fie și mai pofticioși, gura

 și mai lacomă. Acum are o față în plină transfor-

mare, fără îndoială o faţă interesantă. La el, nu poţi să ştii ce gînduri şi ce dorinţe se ascund îndărătul frunţii. Faţa lui Thomas Morus pare, în schimb, formată şi desăvîrşită. Aşa trebuie să fi fost încă din tinereţe şi aşa va rămîne la adîncă bătrîneţe. Gradul de desăvîrşire poate fi deosebit, dar e cel mai înalt la care se poate ajunge deocamdată. Dar faţa regelui?»

Holbein se gîndeşte cum ar putea să-l deseneze pe rege. Capul ar trebui să umple hîrtia în întregime şi să fie aproape ca un pătrat. Ochii ar trebui să fie mici. Cel mai greu ar fi de desenat gura. Ce gură lacomă, neplăcută! Între timp, Morus îi prezintă regelui familia sa. Henric s-a aşezat într-un fotoliu larg cu picioarele încrucişate, cel mai rezistent care se găsea în casa Morus... Patterson crezuse că nici acesta nu va rezista.

«O să vedeţi, fotoliul o să se prăbuşească cu Henric. Nu face nimic! Regele nostru e bine căptuşit, nu se poate lovi!»

Împotriva aşteptărilor, fotoliul rezistă. Apar copiii şi nepoţii stăpînului casei. Regele îi zîmbeşte fiecăruia, indiferent însă. «Şi aici iată-l pe meşterul Holbein, un pictor german pe care mi l-a recomandat magistrul Erasmus din Rotterdam. O să vă arăt îndată desenele pentru un tablou, pe care mi le-a făcut meşterul Holbein."»

Holbein se înclină şi Thomas Morus îi arată regelui portretul.

«Ei, drăcie! strigă Henric şi se ridică în picioare. E foarte izbutit. Apropie-te pictore!»

Se uită pătrunzător la Holbein cu ochii lui mici.

«N-am ştiut că în Germania sînt pictori atît de buni. Mi s-a spus că în Germania trăiesc numai eretici şi fabricanţi de bere.»

Domnii din suita regelui rîd. Holbein se uită întrebător la rege, căci el n-a înţeles bine de ce rîd.

«Unde locuiţi, meştere Holbein?» întreabă regele.

«În Basel.»

«Deci, un confederat.»

Regele dă din cap cu bunăvoinţă. Holbein se retrage la locul lui şi Morus duce portretul înapoi în bibliotecă.

Regele se aşază la masă cu însoţitorii săi. Lîngă el e aşezat trimisul Franţei, Sieur de Morette cu soţia. Acum se aşază şi familia Morus şi Holbein o are alături pe Cecily Heron. E naturală şi spontană ca întotdeauna. N-o impresionează cadrul plin de strălucire al acestei mese. Regele nu-i spune mare lucru. « Aveţi şi dumneavoastră un rege acasă, meştere Holbein? » întreabă. Ar vrea să ştie cum arată regii în alte ţări.

« Nu, Cecily, noi sîntem confederaţi. »

În traducere englezească, cuvîntul pare şi mai de neînţeles decît în germană. Cecily zîmbeşte ca pentru ea. « Confederaţi? Vă depuneţi toate jurămintele toţi împreună? »

« Da, cam aşa ceva. »

Înainte de-a apuca să-i explice noţiunea, se termină masa. Regele e nerăbdător. Doreşte să se plimbe prin grădină. Între timp s-a întunecat şi Sir Thomas o să-i explice poziţia stelelor pe cerul de iarnă. De-abia s-a ridicat regele, că se ridică şi ceilalţi şi ies afară în grădina întunecată. Lady Alice răsuflă uşurată şi dispune pe loc să se strîngă masa şi să se întindă din nou.

Holbein se alătură şi el suitei. Cu primirea regelui a cîştigat o zi, o singură zi, căci a doua zi trebuia să reia vizita la prietenul din Londra al lui sir Thomas. Pe Holbein, gîndul îl apasă atît de tare încît nu-i face plăcere să privească stelele pe cerul de seară. Cecily Heron, care mai e încă lîngă el, îl întreabă mirată: « Nu vă simţiţi bine, meştere Holbein? sînteţi atît de palid. »

« E frig şi dacă mai stăm multă vreme pe aici, o să ne meargă prost la amîndoi. »

« Meştere Holbein, haideţi să coborîm puţin pînă la Tamisa, mă simt atît de bine acolo şi, după toată agitaţia zilei de azi, o să ne prindă bine puţină linişte. Vreţi să mă însoţiţi? »

« Cu plăcere, Cecily! »

Tamisa curge la hotarul domeniului familiei Morus. Acum e o panglică lată, sclipind întunecat,

în care se oglindeşte luna. Acest colţ predispune la pace şi linişte chiar şi în timpul zilei. Pajiştile verzi se întind fără sfîrşit. Vara pasc pe ele cai şi vaci. Prin noaptea liniştită ajung pînă aici de foarte departe bătăile unui clopot.

« E frumos, nu-i aşa? » întreabă Cecily. « Desigur că pînă acum aţi văzut multe fluvii. Eu am văzut numai Tamisa. »

Holbein rîde.

« Să vă povestesc despre celelalte fluvii? Eu o fac cu plăcere, dar poate vă plictiseşte. Fiecare fluviu arată altfel, unele sînt late, altele înguste, unele au cursul repede, altele nu se grăbesc de fel, ca şi Tamisa aici. Fiecare fluviu are viaţa lui proprie, dar aceasta n-o ştiu de multă vreme. Unele rîuri te întristează, altele te silesc să rîzi şi să dansezi. Întîi am locuit la Augsburg. Acolo curge Lech-ul, un fluviu care, deşi nu e atît de larg ca Tamisa, e totuşi mult mai repede. În tinereţea mea, am invidiat fluviul Lech. Rîdeţi? Eu eram foarte serios, căci Lech-ului îi era îngăduit să ajungă în alte peisaje, pe cînd eu trebuia să rămîn mereu în Augsburg. De fapt Lech-ul se varsă în Dunăre şi Dunărea curge prin mai multe ţări străine şi prin Ungaria. Aţi mai auzit vreodată de Ungaria? Eu însă trebuia să rămîn la Augsburg... Cînd, în cele din urmă, am putut să călătoresc, aceasta s-a întîmplat fiindcă am sărăcit... Apoi am cunoscut Rinul, Rinul de sus, la Basel; un fluviu maiestuos, care îşi împarte cîte puţin din mîndria lui locuitorilor tuturor oraşelor prin care curge, mai ales celor din Basel, şi cu precădere celor din micul Basel. Fiţi bucuroasă că nu trebuie să trăiţi în Basel! Mai tîrziu am văzut şi fluvii italiene, nu m-au impresionat prea mult. Însă un fluviu minunat e Ronul, care curge prin oraşul francez Avignon; mie nu mi-a purtat noroc... »

« Şi cum vă place Tamisa? »

« Oh, Tamisa! Da, e fluviul meu, îmi place mai mult decît toate celelalte fluvii pe care le-am văzut pînă acum... »

Cecily simte tristețea pictorului, dar nu vrea să-și strice buna dispoziție.

« Mi s-a făcut frig, meștere Holbein. Să ne întoarcem în casă? Oare regele o mai fi aici? »

Regele a plecat. Sir Thomas șade în bibliotecă și înalță capul cînd Holbein intră înăuntru.

« Mă bucur că ați mai venit să mă vedeți. A fost o zi grea și lipsită de bucurie. Bucurați-vă că nu sînteți în serviciul regelui. »

« Pe mine, în schimb, a pus gheara o femeie nemiloasă. »

« O femeie, cine ar putea să fie? »

« Doamna melancolia. Nu numai că mă ține strîns, îmi conduce și pensula și condeiul. »

« Am auzit despre dansurile dumneavoastră cu morții. Erasmus mi-a scris despre ele. Vreți să mi le arătați o dată? »

Holbein se duce cu pași apăsați în odaia lui de dormit și-și scoate din scrin sacul de voiaj. În acest sac și-a împachetat grijuliu desenele învelite în hîrtie cerată.

Holbein întinde foile pe masa de lucru în fața lui Thomas Morus ca și atunci cînd l-a vizitat Paracelsus. Din nou o moarte stă lîngă alta.

Holbein n-a mai văzut demult foile. Sînt bine desenate. Nu li se poate reproșa nimic. O spune și Thomas Morus.

« Sînteți un desenator excelent, meștere Holbein! Nu mă pricep prea mult la artă, dar sînt sigur că nu greșesc cu acest verdict. Aici se vede temeinicia germană, de care rîdem atît de des. »

După ce privește numeroasele dansuri ale morții, dă totuși din cap.

« Azi a fost o zi obositoare. Dar ce văd aici! Prin ce țară ciudată și întunecată ați călătorit, meștere Holbein? Cine v-a arătat calea către ea? V-a condus însuși Caron peste Styx în lumea subpămînteană? Sau ați dat drumul duhurilor din lumea subterană în lumea noastră luminoasă? Au venit singure la dumneavoastră? Ciudat, foarte, foarte ciudat. Știți că atunci cînd eram mai tînăr, am întreprins și eu o călătorie lungă,

fantastică, spre Utopia, ţara de nicăieri şi am făcut o relatare a acestei călătorii?»

«Ştiu, Sir Thomas, despre cartea dumneavoastră vorbeşte astăzi toată lumea.»

«Dacă toată lumea ar fi citit-o cu atenţie, atunci n-ar mai fi fost nevoie de această călătorie. Cunoaşteţi cuprinsul cărţii?»

«Într-o oarecare măsură, Sir Thomas. Erasmus mi-a tradus cartea numai în parte. De aceea o cunosc destul de superficial.»

«Ar trebui să mai citiţi o dată cartea şi apoi să plecaţi spre Utopia, meştere Holbein.»

«Dar ţara Utopia nu există în realitate, Sir Thomas.»

Morus rîde.

«Dar dansul morţii? Există în realitate?»

«Oh da, Sir Thomas, din păcate există, e o realitate amară şi am simţit-o pe pielea mea.»

«Ţara mea Utopia, e ,dimpotrivă, o realitate veselă şi prietenoasă. Şi această realitate ar trebui s-o simţiţi pe pielea dumneavoastră. Pretutindeni unde oamenii se poartă cu înţelepciune şi bunăvoinţă e Utopia, şi peste tot unde sînt amărîţi şi nefericiţi şi iau hotărîri în această situaţie, acolo dansează moartea. Credeţi-mă, stă în mîinile omului — ale dumneavoastră şi ale tuturor — şi depinde de voinţa lui să fie o figură a dansului morţilor sau un cetăţean al regatului Utopia.»

Holbein aşază foile cu dansul morţilor din nou la loc.

«De altfel, trebuie să mai amînăm încă o dată plecarea noastră la Londra. Mîine trebuie să iau parte la o şedinţă însemnată a Consiliului de Coroană. Dar nu vă întristaţi. O să cunoaşteţi Londra şi încă îndeajuns.»

A doua zi dimineaţa, Holbein se simte proaspăt şi odihnit. Soarele se răsfrînge în ochiurile de geam rotunde. Morus a şi plecat la Londra cu noaptea în cap. Nu e viaţă uşoară aceea pe care e nevoit s-o ducă în slujba regelui. Holbein şade singur în bibliotecă. Astăzi îi face plăcere să pregătească culorile pentru portretul stăpînului casei. Găseşte

noi tonuri armonioase de care se arată el însuşi surprins. În timpul lucrului, cîntă şi fluieră în aşa fel încît Cecily Heron, care îi aduce mîncarea, aproape că scapă tava din mîini.

« Ce bine, meştere Holbein, strigă ea, că puteţi să fiţi şi dumneavoastră vesel şi voios! — De altfel, tatăl meu m-a rugat să vă pun pe masă şi un exemplar englez din *Utopia* lui. E de părere că puteţi să înţelegeţi atîta engleză. Cartea e aici. »

« Cecily Heron, vă mulţumesc mult. Sînteţi un înger. »

În timp ce culorile i se usucă încet pe paletă, Holbein se cufundă în obiceiurile şi practicile acelei ţări misterioase Utopia în care viaţa decurge atît de înţelept şi de firesc.

Cu cît citeşte mai mult, cu atît i se înseninează sufletul.

« Fiecare oraş e împărţit în patru părţi egale, a scris Thomas Morus. În mijlocul fiecărei pătrimi de oraş e o piaţă cu tot feluri de bunuri... De acolo fiecare tată de familie sau fiecare reprezentant al unei gospodării îşi ia cele de care are nevoie, el şi ai săi ; şi ia fără bani sau altceva oferit în schimb. Căci, de ce i s-ar refuza ceva? Toate lucrurile prisosesc şi nu există motiv să credem că cineva cere mai mult decît îi trebuie... Cine umblă prea lacom după vreo slujbă, poate să fie sigur că n-o s-o obţină niciodată. Trăiesc paşnic împreună deoarece funcţionarii nu sînt nici duri nici aroganţi. Se numesc părinţi şi acţionează ca atare. În mod voluntar li se dă dovada unei cinstiri deosebite, dar nimeni nu cere acest lucru. Însuşi prinţul nu poartă în semn distinctiv purpură sau coroană ci un snop de spice în mînă. Episcopul se deosebeşte printr-o lumînare de ceară pe care o duc în faţa lui. În ochii lor cele mai mari desfătări sînt cele ale minţii. Cele mai alese dintre ele constau în virtute şi în conştiinţa unei vieţi curate. Sănătatea trece drept cea mai înaltă mulţumire trupească, întrucît consideră că mîncarea, băutura, şi alte desfătări ale simţurilor, nu sînt de dorit decît în măsura
 în care ajută sănătăţii. De aceea socotesc că desfă-

tările simţurilor nu trebuie preţuite decît atunci cînd sînt necesare. Totuşi, se bucură de ele şi recunosc mulţumiţi dragostea naturii care îşi stimulează copiii, prin puterea de atracţie a plăcerii, la îndeletnicirile necesare menţinerii ei... »

Pot să aibă dreptate toţi, gîndeşte Holbein. Thomas Morus şi Erasmus din Rotterdam, şi Theophrastus von Hohenheim. Dar niciodată nu mi-au povestit despre femeile din viaţa lor. Nici de soţiile lor, nici de doamna melancolia nici de doamna Fortuna... Cum să înţeleagă ei dragostea mea pentru Jeanne... Jeanne, o să te revăd. « Şi apoi? »

Sărbătorile Crăciunului se apropie. În casa Morus vor fi întîmpinate ca totdeauna cu solemnitatea și bucuria de rigoare. Toți locuitorii casei sînt ocupați cu pregătirile. Holbein însă pictează neobosit de dimineață pînă seara. Dacă lumina e favorabilă, o folosește pentru desen și ca să picteze. Dacă e prea întuneric, citește *Utopia* sau celelalte cărți ale lui Sir Thomas Morus. Uneori Cecily Heron îl roagă să-i schițeze modele de broderie cu care vrea să împodobească rochii și cuverturi. Holbein e stingherit de asemenea dorințe, dar pînă la urmă tot le duce la îndeplinire. Cecily Heron brodează și tot brodează, și chiar lady-ei Alice îi face plăcere să lucreze la aceste broderii.

« Soția dumneavoastră poate să fie bucuroasă că are un bărbat care se pricepe și la îmbrăcăminte și la gospodărie. Soțul meu desigur... » « Vai, lady Alice, acasă n-am nici eu timp pentru asemenea jucărele. Soția mea trebuie să se descurce singură... »

În ziua de Crăciun, în casă e liniște și întuneric. Cecily stă în fața gherghefului și-i povestește lui Holbein că au sosit oaspeți. « E vesel să primești oaspeți. Nu găsiți și dumneavoastră? »

Holbein nu e atent. S-a cufundat în lectura *Utopiei*, încît aproape că uită de masa de Crăciun.

 Sir Thomas trebuie să vină chiar el să-l ia la masă.

« Vreţi să mîncăm curcanul fără dumneavoastră? Sau i-aţi dat depline puteri lui Patterson? Probabil că nu sînteţi numai pictor, ci şi şoarece de bibliotecă. »

« Iertaţi-mă, Sir Thomas, dar în cele din urmă cartea dumneavoastră este aceea care m-a captivat atît de mult... »

« Vă rog să veniţi acum în bibliotecă; vreau să vă prezint oaspeţilor mei cu care petrecem Crăciunul. Sînt pentru prima oară în casa noastră şi vreau să se simtă bine la noi. Să contribuiţi şi dumneavoastră la asta. »

Cînd Holbein intră alături de Sir Thomas Morus în bibliotecă, stăpînul casei îi prezintă un domn înalt, mai în vîrstă.

« Acesta e Samuel Matthews, are cea mai mare tipografie din Londra şi lîngă el o vedeţi pe tînăra lui soţie, Jeanne Matthews. »

Holbein simte cum i se urcă sîngele la cap. Jeanne stă în faţa lui! Deci s-a măritat cu acest bărbat urît şi bătrîn. Se înclină şi mormăie cîteva cuvinte de neînţeles.

« Acesta e meşterul Holbein, un pictor german din Basel, care ne face portretele, mie şi familiei mele », spune Thomas Morus. Patterson intră în bibliotecă săltînd.

« Lady Alice vă anunţă că totul e pregătit. Dacă domnii nu apar îndată, curcanul o să zboare. Şi apoi trebuie să căutaţi mai întîi pe cineva să zboare după el. Nici domnul Holbein nu va fi în stare, el zboară numai cu gîndurile. În clipa asta şi-a trimis din nou gîndurile să zboare. Hei, pictore! Azi e Crăciunul. Treziţi-vă! » « Da, da », murmură Holbein, apărîndu-se şi se îndreaptă cu toţii spre hol, unde e întinsă masa de Crăciun.

Fără să fie siliţi, se aşază toţi în cerc, şi fiecare îi doreşte celuilalt binecuvîntarea pruncului Isus.

Vine şi rîndul lui Holbein să meargă la Jeanne Matthews.

« Vă doresc un Crăciun fericit. Vă rog să mă iertaţi pentru toate. »

Jeanne tace puţin. Apoi spune încet în germană: « Vreau să încerc, meştere Hans. »

Curcanul fript face înconjurul mesei. Holbein nu-şi poate aminti să i se fi părut ceva atît de gustos vreodată în viaţă.

Îşi aminteşte de ospăţul din casa Fugger, dar nu-l poate asemui cu această masă voioasă de Crăciun.

După masa şi seara e plină de muzică. Cîntă şi Holbein toate cîntecele pe care le cunoaşte, nu sînt multe, dar le cîntă cu o forţă considerabilă. Uneori i se pare că vede un surîs pe chipul Jeannei. Nu se poate bucura destul că Jeanne o să încerce să-l ierte, că-i va ridica de pe umeri umbra apăsătoare a vinovăţiei, că se va putea gîndi din nou liber la anul trecut. Şi Jeanne cîntă la lăută, dar cîntecele răsună apăsător şi trist. Cînd Thomas Morus povesteşte cîteva anecdote, nu i se descreţeşte nici o cută. Nici soţul ei nu rîde. Seara se duc cu toţii la biserică. Cînd se întorc, în casă miroase peste tot a mirodenii, cozonaci, şi vin dulce fiert. Stau împreună pînă noaptea tîrziu. Cînd se despart, Holbein se simte pe de-a întregul cetăţean al Utopiei şi îl felicită pe stăpînul casei ca pe un conducător înţelept al acestei ţări.

« Ce vreţi să spuneţi, Holbein? Nu pot să vă înţeleg de fel! Uneori sînteţi atît de inegal. »

« Aşa e el, Sir Thomas », spune Patterson, « şi părul negru îl face cu deosebire inegal. »

Holbein roşeşte.

« Mergi prea departe, Patterson. »

De Bobotează, pe un ger puternic, Holbein pleacă în sfîrşit la Londra cu John Morus, Anna Cresacre şi Cecily Heron. Călătoresc cu o sanie mare, cu feţe îmbujorate şi voioase, şi ajung în capitala acoperită de un strat gros de zăpadă. Peste tot domneşte o linişte de sărbătoare. Cele mai multe străzi sînt pustii. Zăpada înăbuşe toate zgomotele, dar nu poate înăbuşi rîsul tinerilor, care e la fel de vesel şi voios.

Întîi se duc acasă la tipograful londonez ca

 s-o ia pe Jeanne Matthews. Mister Matthews

n-are nimic împotrivă ca soţia lui să se întîlnească cu alţi tineri.

« Eu am dureri de cap puternice şi tot n-aş putea s-o distrez satisfăcător, vrea să ştie totdeauna îngrozitor de multe... Deci, petrecere bună. »

Din întîmplare, în sanie, Holbein şade lîngă Jeanne.

« Să mergem mai întîi la Westminster», propune Jeanne. « Am auzit multe lucruri interesante despre biserică. »

« Dar frigul! » intervine Cecily Heron.

« Ah, frigul! Afară de aceasta acolo putem să ascultăm chiar acum slujba de Bobotează. Mă gîndesc că sînteţi atît de cucernică, domnişoară Cecily. »

Cecily oftează. Dacă nu se poate altfel.

Cu paşi festivi şi măsuraţi intră în clădirea uriaşă.

« Şi dumneavoastră, Holbein? Vă trage şi pe dumneavoastră inima la slujba de Bobotează? Între timp aţi devenit credincios?» întreabă Jeanne.

« Nu, doamnă Matthews, spre marea grijă a soţiei mele, nici pînă azi nu sînt destul de credincios. Aşa ca dumneavoastră. Dar dacă dumneavoastră mergeţi în biserica aceasta, desigur că merg şi eu. »

Totul la această biserică e străvechi şi demn de respect, dar pe Holbein nu-l mai supără ca înainte, căci n-are ochi şi urechi decît pentru Jeanne, care-şi dă seama de asta. Cu tot frigul tăios, toţi oamenii din biserica uriaşă sînt veseli şi bine dispuşi şi aparent nu au feţe prea cucernice. Copiii din cor intră în biserică cu paşi grăbiţi. Deasupra robelor lungi, roşii, poartă haine de cor albe ca zăpada. Şi-au băgat mîinile în mîneci ca nişte călugări experimentaţi şi se apleacă în faţa dirijorului corului în felul unor episcopi mici şi gravi. Cu toate acestea sînt proaspeţi şi au un aspect tineresc şi pe fiecare îl bucură cîntecul lor luminos, care umple spaţiul imens al catedralei cu o evlavie plină de veselie, încît chiar Holbein se simte bine în această catedrală.

Examinează, pe îndelete, capela lui Henric al VII-lea, care a fost terminată abia de cîțiva ani. Arhitectura ei e mult mai somptuoasă decît capela Fugger din Augsburg, care cu mulți ani înainte îi apăruse drept cea mai înaltă expresie a măreției artistice. Şi aici, sub aceste arcade bizare, ascuțite, e îngropat un rege.

Holbein nu se poate sătura să privească bolțile. Se gîndeşte multă vreme cum le-ar desena, fără să ajungă la o concluzie. S-ar putea oare desena un asemenea tablou? În capelă, atîrnă nenumărate steaguri, toate familiile nobile, renumite, ale țării, credincioase regelui, şi-au adunat aici drapelele. John Morus şi sora lui stau mult timp în tăcere în fața raclei sfîntului național al Angliei, Eduard Confesorul, care a murit cu aproape cinci sute de ani în urmă şi a fost înmormîntat în această biserică. Sînt atît de adînciți în reculegere că nu mai simt frigul care se ridică din podeaua de piatră.

Hans şi Jeanne stau puțin mai la o parte.

« Hans, de ce a trebuit să se întîmple aşa cu noi...? »

Jeanne nu-l priveşte pe Holbein. Copiii din cor au încetat cu slăvirea sărbătorii. În tăcerea lui Holbein, picură cuvintele preotului.

« Ce să-ți răspund? A trebuit să plătesc scump, un preț mare pentru puține ceasuri însorite. Iartă-mă. »

« Şi eu a trebuit să plătesc scump. Dar eu am fost de bună credință, după cum ştii. Pentru prima oară în viața mea, tata s-a supărat pe mine. Nu ştiu dacă îți dai seama ce înseamnă aceasta. A durat mult pînă cînd prima mea suferință cruntă s-a domolit. Dar înclinarea mea n-a slăbit oricît mi-am dat osteneala. S-a întunecat, dar a rămas şi e aici... Trebuia să nu-ți spun toate acestea. Te iubesc, totuşi nu ştiu dacă meriți dragostea mea... Tata m-a măritat aici, la Londra. L-ai cunoscut pe soțul meu. E un om de onoare, dar mai are cel mult un an de trăit. Atunci boala care acum se tîrăşte, îl va doborî... »

 « Jeanette, dragă Jeanette... »

«Taci! Nu sîntem singuri...»

Fraţilor Morus le-au îngheţat atît de tare picioarele că şi-au întrerupt reculegerea. John Morus îi conduce peste drum la stăreţie unde se vede că preoţii îl cunosc bine. Au ocazia să se dezgheţe ca lumea, la un cozonac şi un vin fiert. Căldura plăcută le dezleagă limbile, şi ajung la o convorbire interesantă şi plină de duh. Cum judecase Erasmus din Rotterdam «*merry old England*»?

«Eu găsesc aici un climat plăcut şi sănătos, atîta cultură şi cunoştinţe şi anume nu dintre cele banale sau de chiţibuşari, care despică firul de păr în patru, ci din cele de formaţie profundă, exactă şi clasică, atît în latină cît şi în greacă, încît în afara lucrurilor care sînt de văzut acolo, nu doresc atît de mult să plec în Italia.»

Lui Holbein i se urcă sîngele în obraji, cînd John Morus îi povesteşte preotului că pictorul a fost recomandat la Londra de însuşi Erasmus.

«Am auzit multe despre Erasmus. Dacă Erasmus recomandă pe cineva, desigur că merită acest lucru,» spune ecleziastul uscăţiv.

«O să mă arăt demn de recomandarea lui.»

«Cît de bine stăpîniţi limba engleză, spune Jeanne uimită.»

«Dar nici nu oboseşte niciodată repetînd cuvintele şi frazele pe care i le rostesc, ca să prindă înţelesul şi sunetul lor», îl laudă John Morus...

«Un elev zelos şi plin de seriozitate, pentru aceasta puteţi primi felicitări», spune Jeanne. «În franceză, cum am putut stabili, se pare că i-a lipsit un profesor bun.»

«Caracterul englez mi se potriveşte mai bine decît cel francez. Poate de aceea fac progrese mai mari la engleză», rîde Holbein. Mai tîrziu, cînd trec pe străzile înzăpezite ale Londrei, pictorul ascultă litania ritmică a cerşetorilor şi covrigarilor care îşi oferă marfa bine rumenită în cinstea Bobotezii. Deodată, urechea lui Holbein preia nemijlocit sensul cuvintelor, nu mai trebuie să traducă. El constată cu uimire că gîndeşte în limba

engleză. Astfel, ia parte la convorbirile micului grup şi John Morus uită să-i traducă întrebările şi răspunsurile.

Hoinăresc de-a lungul Tamisei, arteră vitală şi drum al destinului Londrei. Trec pe lîngă London-Bridge, asemănător unei străzi pe care se află multe magazine înalte, impunătoare, în care admiră mărfuri rare şi preţioase.

John Morus le arată curtea de oţel, reprezentanţa comercială hanseatică. E o aşezare mică, întărită, în inima oraşului, împrejmuită de ziduri şi de trei porţi. Peste poarta din mijloc străluceşte stema germană. Aici nu e admisă prezenţa femeilor. Doar în mod excepţional sînt lăsate înăuntru doamnele care-l însoţesc pe John Morus, căci Thomas Morus i-a acordat deseori favoarea lui deosebită. Cînd ies din umbra porţii, văd clădirile depozitelor de mărfuri încercuite de ziduri. Pe Tamisa s-a construit un şantier naval şi în apropiere se ridică şi siluetele înguste ale caselor negustorilor. Înaintea lor se întind peluze de iarbă. Toţi îşi scutură zăpada de pe cizme şi, prin uşa scundă ogivală, se înghesuie să intre în celebra pivniţă cu vinuri de Rin. Holbein se simte acasă aici. Ceilalţi privesc rîzînd cum gesturile lui devin tacticoase şi sigure. El alege vinurile, apreciază podgoria şi anul recoltei şi arată celorlalţi cum trebuie gustat şi băut un vin de Rin.

« Doar nu e un nobil englez », spune Jeanne, « este şi rămîne un german! »

« Să trăiască Holbein! » spune John Morus încet, « fie că e german, francez sau englez », şi priveşte în ochii pictorului.

Îşi continuă drumul prin Londra pe lîngă depozite, case de negustori, cîrciumi, bordeluri, biserici şi docuri pînă aproape de partea de răsărit a oraşului. Din peisajul înzăpezit, imobil, se ridică, ameninţător, o clădire întunecată ca un fel de turn.

« Ce turn e acesta? » întreabă Holbein.

« Turnul de tristă faimă Tower », răspunde
 John Morus, « închisoarea regală, un loc temut

şi înspăimîntător în care sînt închişi criminalii politici. »

« Bine că n-avem nimic de-a face cu el », spune Jeanne.

« Din păcate, familia noastră a făcut o dată cunoştinţă cu paznicii temniţei », spune John Morus cu oarecare amărăciune. « Tatăl meu a îndrăznit să-l înfrunte pe Henric al VII-lea, tatăl regentului de astăzi. În anul 1504, regele a cerut acordarea unei zestre de 40.000 de lire sterline pentru fiica lui Margaret. Toţi membrii Parlamentului au fost de acord că suma era imensă, dar nimeni n-a îndrăznit să facă obiecţii. Tatăl meu, care n-avea decît 25 de ani şi era cel mai tînăr membru al Parlamentului, s-a ridicat şi a înfierat cu cuvinte tăioase cererea neîndreptăţită. Apoi au avut şi ceilalţi curajul să se opună. Cînd cererea a fost respinsă de Parlament, întreaga mînie a regelui s-a abătut asupra tatei. Nu i-a fost greu să ţească o intrigă împotriva lui şi să-l condamne la o amendă mare. Întrucît tata era sărac şi n-avea avere, bunicul meu a fost întemniţat în Tower, unde trebuia să rămînă pînă la moartea regelui. »

« Şi cum e actualul rege? » întreabă Jeanne.

John Morus zîmbeşte şi tace.

Se întorc pe strada de pe malul Tamisei.

« Păcat, spune John, că acum nu putem să vedem viaţa pestriţă şi freamătul din port. Vasele stau liniştite. Pretutindeni e linişte. Majoritatea negustorilor străini s-au întors în patrie şi aşteaptă acolo venirea primăverii. Atunci, fireşte, e agitaţie din nou pe fluviu. Corăbiile franceze, olandeze, germane, daneze plutesc în susul şi în josul apei. Mărfurile sînt încărcate şi descărcate într-un du-te-vino neîncetat. Negustori bogaţi se plimbă din nou mîndri pe cheiuri în veşmintele lor luxoase şi examinează baloturile cu marfă. Refuză ceea ce nu li se pare destul de bun. Şi flota londoneză de pescuit iese din nou în larg după ce starostele breslei şi pescarii, membrii ei, au dat numeroase acatiste pentru o recoltă bogată. Dumneavoastră, meştere Holbein,

veți rămîne doar mai multă vreme în Anglia și veți vedea spectacolul cu ochii dumneavoastră: metropola sclipitoare cu numeroșii ei străini. Aici nu trăiesc numai englezi, aici trăiesc bancheri, negustori de mătase, cioplitori în piatră și forjori italieni, țesători flamanzi, croitori și ceaprazari francezi, armurieri și bijutieri nemți. »

« Și aici locuiesc fiicele unor editori francezi, cărora li s-ar putea executa foarte bine un portret », strigă Holbein cu curaj. « Foarte bine? Nu e atît de simplu. Dar o să mă gîndesc. Mai întîi, vreau să-l întreb pe soțul meu. Pentru pictat nu trebuie să fie și mai multă lumină? »

În casa Matthews, pe tineri îi așteaptă o gustare. Dar se despart grăbiți fiindcă vor să ajungă acasă. Soțul Jeannei e cuprins de un acces de tuse și cere voie să se retragă.

Holbein se uită după bărbatul încovoiat, care se îndreaptă spre ușă chinuit de tuse. Cînd își întoarce privirile întîlnește ochii Jeannei. Ce se citește în ei? Milă? Speranță?

In orele de amiază ale lunilor ianuarie și februarie, Holbein pictează portretul lui Thomas Morus. La două-trei zile, stăpînul casei vine să-și privească portretul.

« Cît de departe ați ajuns, meștere Holbein? Pictați pe îndelete, nu vreau să vă grăbesc. »

Uneori zîmbește pe sub mustață.

Holbein e singur mult timp. Nici măcar Patterson nu îndrăznește să-l deranjeze. Holbein gîndește: « acesta e cel mai bun portret pe care l-am pictat vreodată. Se datorește, oare, înaltei prețuiri pe care i-o dau lui Sir Thomas Morus? Se datorește discuțiilor agitate pe care le avem între noi? » Trece multă vreme pînă cînd umple suprafața tabloului cu culorile reci, sclipitoare, pe care Holbein le folosește mereu. Da, într-adevăr, nu se grăbește.

« Cînd o să terminați portretul? » îl întreabă Patterson într-o bună zi. « Peste două săptămîni e ziua de naștere a lui Sir Thomas. Ar fi frumos dacă l-ați putea termina pînă atunci. »

« În două săptămîni? E foarte scurt timpul, dar voi vedea ce se poate face. Cîți ani împlinește Sir Thomas? »

« Cincizeci de ani, o jumătate de secol! »

Cincizeci de ani! Lui Holbein nu i-ar fi trecut prin minte. Morus arată ca un om care mai are în fața lui mulți ani, multe așteptări, experiențe și evenimente. Ce ascensiune îi va mai fi hărăzită, sau ce prăbușire?

« Meștere Holbein, ați reușit de minune portretul. Privirile sale scrutează chiar așa depărtarea, calme și totuși pline de hotărîre. Buzele lui sînt atît de strînse ca și cum n-ar vrea să lase să le scape nici un cuvînt nechibzuit. Da, Thomas Morus e un om cu vază, un erudit și în același timp un om de stat. Desigur că ar fi mai bucuros să se retragă cu totul în liniștea bibliotecii și să ducă o viață ca prietenul lui, Erasmus. Are o memorie prodigioasă și poate da un verdict rapid și sigur. Un singur lucru nu poate să facă. Ați și observat asta, meștere Holbein? »

«Cred că știu la ce vă gîndiți, Patterson! Nu poate să-și folosească ochii, sînt prea puțin antrenați. »

« Da, așa e. Îmi cunoașteți bine stăpînul. Dacă Sir Thomas vrea să păstreze un lucru cu exactitate în memorie, trebuie să-l privească întîi lung, apoi să-i repete formele cu ochii închiși și să-și compare mereu reprezentările cu realitatea.»

« Ar trebui să se exerseze la desen; aceasta formează ochii. »

« Stăpînul meu să deseneze? E cea mai bună glumă de azi. O să i-o spunem de îndată ce vine acasă. O să moară de rîs. »

Dar Morus nu rîde. Patterson îl întîmpină festiv.

« Sir Thomas, renumitul pictor Hans Holbein s-a hotărît să vă dea lecții de pictură cu toată lipsa dumneavoastră de aptitudini. Cine știe ce se poate întîmpla cu Consiliul de coroană al Angliei și atunci ați avea cel puțin o meserie cu care să vă cîștigați pîinea dumneavoastră și a numeroasei dumneavoastră familii. Și pe a mea, desigur. »

« Credeți că e nevoie? Și cum vă închipuiți lecțiile? »

« Trebuie să vă antrenaţi mai mult ochii, Sir Thomas. »

« Aici aveţi dreptate, meştere Holbein. Ochii mei sînt leneşi. Deci — antrenaţi-i! Cum o să faceţi aceasta? »

Holbein deschide fereastra. « Sir Thomas, descrieţi-mi cum arată pomul din faţa ferestrei. Ce pom e? Priviţi-l cu atenţie. Închideţi ochii şi faceţi-i o descriere. »

Cît de nepriceput e Morus la acest exerciţiu.

« Da, meştere Holbein, cred că e un măr. Sau nu — un prun! E destul de înalt şi are o coroană largă... »

« Greşeală, Sir Thomas, e un scoruş de munte. »

Eruditul om de stat rîde cu poftă.

« Meştere Holbein, aveţi un elev prost. Dar nu mi-o luaţi în nume de rău. O să-mi dau osteneala. Cum oare aş putea să-mi ajut memoria? »

« Desenaţi pomul, Sir Thomas, desenaţi-l aşa cum îl vedeţi prin fereastră. »

« Dar, meştere Holbein, nu ştiu să desenez. Deşi aş putea să scriu o poezie despre acest pom, în limba greacă, dar de desenat...Totuşi voi încerca. »

Holbein se duce la masa lui de lucru.

« Aveţi aici o coală de hîrtie. Mai întîi, gîndiţi-vă cît de mare va fi copacul dumneavoastră. Nu atît de mic, Sir Thomas, mai mare o să vă fie mai uşor. Ţineţi creionul fără să-l strîngeţi între degete. Altfel liniile sînt crispate. Nu, trunchiul are altă înclinare, examinaţi unghiul. Mai întîi crengile, apoi crenguţele! »

Sir Thomas trudeşte la munca asta neobişnuită.

« Da, e mai obositor decît o şedinţă a Consiliului de coroană. Şi dumneavoastră trebuie să faceţi zilnic o asemenea muncă. Trebuie neapărat să vă măresc plata. »

« Şi pe a mea Sir Thomas, căci eu i-am dat primul ideea meşterului Holbein. »

« Nu e nici o grabă », spune Holbein rîzînd. « Şi aşa plătiţi o recompensă princiară. Marele Consiliu din Basel n-a cheltuit niciodată atîţia
 bani cu mine şi pentru banii aceştia puţini trebuia

să muncesc mult mai mult. Totdeauna m-au privit doar ca pe un meseriaş. Nimeni nu mi-a dat să citesc cărţi. Şi munca nu era atît de uşoară ca aici în casa dumneavoastră. Trebuia să lucrez pe schele înalte şi pe deasupra sufăr şi de ameţeală. La dumneavoastră mă simt ca la casa de la ţară a lui Fugger. De fapt, n-am avut niciodată onoarea să fiu invitat de Fuggeri la unul din conacele lor, dar cînd şedeam în atelierul meu liniştit, mi-am închipuit şi mi-am zugrăvit în gînd aceste case bogate în cele mai vii culori. Cred că locuinţa dumneavoastră depăşeşte considerabil aceste închipuiri ale mele. »

Se uită din nou la desenul cu care Sir Thomas Morus se mai chinuie încă.

« Sir Thomas, ar trebui să desenaţi mai des, căci aveţi o mînă atît de chinuită. Şi totuşi scrieţi bine şi curgător. »

« Meştere Holbein, aveţi răbdare cu mine. Sînt un om bătrîn... Mă bucur că vă simţiţi bine în casa mea. Puteţi să-mi spuneţi de ce vă place la mine ? Presupun că nu e numai din cauza banilor. »

Holbein chibzuieşte cîteva clipe.

« Nu, Sir Thomas, nu numai din cauza banilor. Totuşi trebuie să vă mărturisesc că nu dispreţuiesc banii, da, îmi plac... Desigur, aceasta sună puţin strident în urechea unui om atît de cucernic ca dumneavoastră. Totuşi, mărturisesc dragostea mea pentru bani fiindcă am încredere în dumneavoastră. În tinereţe am fost sărac. Tatăl meu a murit în cea mai neagră sărăcie. Ştiu cum e sărăcia. Ştiu că banii pot să te înrobească şi să te facă sclavul lor. Cunosc mulţi asemenea sclavi şi nu mi-i iau drept exemplu.

Dar banii duc şi la libertate. Am făcut şi această experienţă. Nu trebuie să mă aplec în faţa nobililor. Nu trebuie să-mi scot marfa la vînzare în piaţă. Pot să pictez şi să desenez în linişte şi calm şi nu trebuie să mă tem că voi fi nevoit să pictez atît de repede încît să-mi dau peste cap tablourile !

Acum ştiţi ce părere am despre bani. Nu mă condamnaţi pentru aceasta. Dar mă consider

fericit să trăiesc aici nu numai pentru bani, ci fiindcă la dumneavoastră totul e rînduit cu atîta judecată. La dumneavoastră domnește ordinea și pe deasupra fiecare își are ordinea lui proprie. Chiar și pentru mine ați creat o ordine aparte și mă simt bine în ea. Știți că-mi place să mă trezesc de dimineață și seara să merg devreme la culcare. La dumneavoastră e altfel, totuși îmi îngăduiți să trăiesc după obiceiul meu și chiar cei din casă se iau după mine. Să enumăr mai multe exemple din care reiese grija dumneavoastră? Le știți mai bine decît mine, căci m-ați studiat...

Întrucît studiați omul atît de bine, ar trebui să fiți un bun portretist, dacă ați stăpîni meșteșugul... Dacă eu v-aș semăna în privința aceasta, aș picta tablouri mult mai bune.»

«Vă mulțumesc pentru cuvintele dumneavoastră. Sînt mulțumit de portretele și desenele dumneavoastră, sînt liniștite, nu sînt ostenitoare și vă veți cîștiga aici de pe urma lor mulți prieteni...»

Cuvintele lui Sir Thomas sînt întrerupte de bătăi în ușă. E anunțat un sol din Londra care are de predat o scrisoare meșterului Hans Holbein, pictorul din Basel. Holbein știe imediat de la cine e scrisoarea și oscilează între teamă, îngrijorare și bucuria așteptării.

«Domnul și Doamna Matthews către domnul Holbein. Întrucît am auzit de la martori, demni de încredere, că ați fi al doilea Apelles printre pictori, ne-am hotărît să ne comandăm portretele la dumneavoastră, de îndată ce v-ați îndeplinit îndatoririle către înalt prea nobilul Sir Thomas Morus. Retribuția dumneavoastră va fi princiară. Dacă doriți să dați curs rugăminții noastre, înștiințați-ne de acest lucru. Veți avea la dispoziția dumneavoastră un etaj întreg din casa noastră, de asemenea veți avea la dispoziție și bogata noastră bibliotecă, pe care o puteți folosi ca și cum v-ar aparține... Anunțați-ne dacă putem să contăm pe dumneavoastră.

Jeanne Matthews»

Scrisoarea a iscălit-o Jeanne singură. Holbein îi arată lui Morus scriitura.

«Vedeți? Nu spuneam adineaori că o să vă cîştigați aici mulți prieteni? Iată dovada pe loc. Mă gîndesc să primiți această comandă şi chiar imediat. Mister Matthews e foarte bolnav. Ar trebui să-l pictați înainte de a... Atunci doamnei Matthews îi rămîne cel puțin un portret de-al lui. Cu portretul meu nu e atîta grabă. Eu mă simt sănătos şi zdravăn. N-am nimic împotrivă să vă mutați pentru un timp oarecare în casa Matthews.»

Holbein şovăie. Cînd a venit la Chelsea, Sir Thomas tocmai ajuta la stingerea focului casei arendaşului. Cine o să stingă focul pe care Jeanne vrea să-l aprindă cu scrisoarea aceasta? Căci aceasta are de gînd! «O să mă gîndesc, Sir Thomas. Mai întîi vreau să termin portretul dumneavoastră. Nu poate să mai dureze decît cîteva zile. De altfel, n-ar putea să vină şi Patterson cu mine în casa Matthews? M-am obişnuit atît de mult cu el.»

Patterson sare în sus de bucurie.

«O da, Sir Thomas! Mi-ar prinde bine să schimb puțin aerul. Poate învăț acolo cîteva glume noi. Nu doresc să mă mai întorc cu cele vechi. Şi apoi stăpîna casei, frumoasa franțuzoaică! Ce bine i-ar cădea să-i facă Patterson ochi dulci. Ce-a avut pînă acum din partea etajerei ei de cărți şubrede. Lăsați-mă să merg şi eu, Sir Thomas. Sigur că n-o să vă fac de ruşine.»

«Bine, dacă ții atît de mult... Poate ai să-i poți da o mînă de ajutor lui Holbein...»

Într-o dimineață însorită de martie, Holbein se mută cu Patterson la Londra.

«De ce sînteți atît de îngrozitor de trist, pictore? priviți ce frumoasă e lumea. Iarna întunecată a trecut, în cele din urmă. Şi acum mergem la Londra. Nu sînteți şi dumneavoastră de părere că doamna Jeanne e o femeie fermecătoare? Cu soțul ei care tuşeşte o să isprăvim noi!»

« Termină cu flecăreala ta! »

« Dar, meştere Holbein! La urma urmei, sînt plătit pentru flecăreala mea, de asemenea ca să nu iau pe nimeni în serios. »

Ajung tăcuţi în faţa casei Matthews. Chiar Jeanne îi întîmpină pe oaspeţi la uşa de intrare.

« Pari mohorît, Hans », îi spune ea în nemţeşte. « Nu ţi-a căzut bine invitaţia mea? Şi de ce n-ai venit singur? »

« Acesta e Henrik Patterson, bufonul lui Thomas Morus. »

« Un bufon? De acum înainte n-o să ne mai stingherească. »

« Să ne stingherească? La ce? »

« La pictat, fireşte. La ce te-ai gîndit? »

Holbein începe să-l deseneze pe stăpînul casei încă din aceeaşi zi. Trebuie, totuşi, să-şi întrerupă lucrul mereu, căci mister Matthews cade des pradă unor accese de tuse excesiv de chinuitoare. Atunci se învineţeşte la faţă şi se zbate din lipsă de aer.

« E foarte bolnav », spune Jeanne, « cum aţi terminat cu desenul, Matthews trebuie să meargă la culcare. »

Patterson se dovedeşte un infirmier deosebit de priceput. Îl ia pe Matthews în spinare şi îl duce sus.

« Patterson acesta e un bărbat de ispravă », spune Jeanne. « E folositor nu numai ca bufon. Oricum, pentru aceasta ar fi plasat aici fără rost. »

Peste cîteva zile, Holbein începe să picteze. Lucrează foarte tăcut. E ca şi cum din dreptunghiul pînzei l-ar privi un mort.

Patterson îngrijeşte de bolnav. Jeanne stă mai mult lîngă şevalet. « Să-ţi aduc puţin vin? Avem un vin bun în casă. Poate te înveseleşte puţin! »

« Bine, adu-mi puţin vin. N-o să-mi facă rău. »

Dar vinul nu-i dezleagă limba şi Holbein rămîne abătut ca înainte. Holbein pictează o săptămînă la portretul lui mister Matthews, care e bolnav pe moarte. Editorul e mulţumit

 cînd vede portretul şi dă din cap istovit. « Am

ştiut că sînt în mîini bune.» Apoi îl duc din nou în pat.

« Şi acum mă pictezi pe mine», spune Jeanne.

« Pe tine? Dacă crezi... De desenat, desigur nu trebuie să te desenez. Am la mine desenul vechi. Atunci pe corabie, îţi mai aminteşti?»

« Ce întrebare... De atunci nu m-am mai gîndit la nimic altceva. Şi pentru aceasta mi-am primit pedeapsa. Nu ştiu dacă înţelegi. Tata e supărat pe mine. Şi nu ştiu dacă mă va ierta vreodată.»

Jeanne priveşte pe geamul pe care primăvara pătrunde în casă. Holbein despătureşte desenele. Cît de mult s-a schimbat Jeanne! Cît de multe a trebuit să îndure...

« Să nu mai dansăm încă o dată dansul morţii », spune Holbein încet. Hotărăşte tu ce desen să aleg. Ce portret să pictez?»

Lui Jeanne i se împăienjenesc ochii de lacrimi. Totuşi arată spre unul din desene şi spune:

« Pictează-mă aşa, Hans... Atunci îmi va rămîne o amintire frumoasă.»

A doua zi, Holbein întinde o pînză nouă pe şevalet şi aşază cu grijă pe ea un grund de cretă. Şi Patterson intră din cînd în cînd în odaia de lucru.

« Stăpînul casei va muri curînd, pictore... Curînd o să rămînem singuri în casă cu o văduvă tînără... De ce se îngrijeşte atît de puţin de el?»

« Ai tu grijă de el, Patterson! Cînd va sosi clipa, cheamă un medic şi un preot...»

Holbein lucrează toată ziua la portretul Jeannei. Pentru el, trecutul reînvie din nou: trec în goana cailor prin poarta Burgundiei, se urcă în vasul de pe Saône, stau la mal, se despart şi se întîlnesc din nou, stau pe terasa încălzită de soare a palatului papilor din Avignon şi privesc de sus oraşul. Apoi a urmat dansul morţii. Holbein nu îndrăzneşte să se gîndească la sfîrşitul serbării, atunci au început toate dansurile morţii. Şi nu se poate gîndi nici că a murit Annele.

Ce chip încîntător avea Jeanne! Acum arată cu totul altfel. Nu ca şi cum ar fi crescut şi s-ar fi rumenit în linişte, ci ca un fruct cules prea timpuriu. Însă numai el vede acest lucru. Şi nici n-o pictează cum o vede azi cu ochii lui formaţi, de pictor, ci aşa cum a văzut-o odinioară pe terasa palatului papilor din Avignon.

Cu ochii strălucitori de un albastru închis — azi par să se fi deschis puţin la culoare; cu pielea roşcat arămie — acum cu o sclipire bolnăvicioasă spre galben; cu părul moale mătăsos şi negru-albăstriu, azi e puţin mai subţiat şi băţos! Pictează gura, catifelată, vibrantă, plină de întrebări. Cît de mult s-a asprit.

Oare mai poate să pună întrebări poznaşe?

Cînd Jeanne îşi vede portretul, izbucneşte în plîns.

« Aş fi putut arăta şi acum astfel dacă... Ştiu că tu eşti vinovat, totuşi nu pot să mă desprind de tine. M-am gîndit la tine ziua şi noaptea. Mi-a fost totuna că a trebuit să mă mărit cu acest Matthews... La fel de bine ar fi putut fi un altul. N-am crezut niciodată că o să te revăd. Dar fiindcă s-a întîmplat aşa... Acum totul mi-e indiferent... Total indiferent... »

Îi ia lui Holbein pensula din mînă. Îi scoate de pe cap bereta pe care o poartă cînd pictează. Îi înlănţuie gîtul cu braţele şi-l trage pe canapeaua capitonată de sub fereastră. Apoi îl sărută. El se cufundă în îmbrăţişarea ei şi îi întoarce sărutările. Uită de căruţele din Basel cu morţii de ciumă. Uită bătrîna care i-a deschis uşa acasă şi care era Elisabeth, soţia lui. Uită prezentul şi uită trecutul.

Tîrziu noaptea, Patterson năvăleşte în camera de pictură. E atît de agitat că nu bagă de seamă cît de stingheriţi sînt Holbein şi Jeanne. « Soţul dumneavoastră se stinge. Am adus preotul şi un medic. Nu vreţi să mergeţi la el? »

« Nu », spune Jeanne răspicat.

« Du-te, Jeanette », spune Holbein în germană, trezindu-se din ameţeală. « Dragostei interzise îi urmează întotdeauna un dans al morţii... Şi nu numai celei interzise... »

Jeanne se ridică, face cîţiva paşi, priveşte înapoi. Deodată îşi dă seama că, dacă părăseşte odaia, îl pierde pe Holbein pentru totdeauna. Pentru totdeauna... Hans... Dacă ar scoate totuşi un cuvînt!

Holbein tace.

SIR THOMAS MORUS CĂTRE DESIDERIUS DIN ROTTERDAM

« Preaeruditule Erasmus, aproape că-mi ești și mai drag pentru faptul că mi l-ai trimis în casă pe pictorul Hans Holbein; în primul rînd pentru grija ta față de el și apoi fiindcă Holbein e într-adevăr un pictor bun, despre care s-a vorbit mult la Londra.

În scrisoarea ta, scrii despre desenele pentru dansul morții. Le-am văzut și m-au impresionat puternic. Am văzut cum se trudește Adam să desțelenească pămîntul și să-l defrișeze ca să facă loc unui ogor îngust pe care să cultive hrana lui și a familiei. Lîngă el, e moartea la lucru; mult mai puternică decît Adam, apucă toiagul lung. Copacul putrezit se și apleacă și lui Adam îi e frică. Fața lui e descompusă de groază. Dacă aș scrie textul pentru aceste desene, aș scrie: Adame, te temi de moarte?

Nimeni nu poate și nu trebuie să ți-o interzică, totuși nu trebuie să-ți irosești viața în frica și spaima morții. Asta ar fi nechibzuit. Omul trebuie să moară. O știe fiecare. Acum însă trebuie să trăiești și viața e un bun superior și de preț, care ar trebui rînduită atît de chibzuit și de înțelept pe cît e cu putință. De aceea taie pomul și bucură-te de puterea cu care ești înzestrat. Cultivă-ți ogorul și bucură-te cînd sămînța încolțește, cînd crește din ea o plantă firavă care rodește. Bucură-te, cînd poți culege rodul și-l poți duce acasă.

Clădeşte-ţi o casă din copacul doborît pentru ca femeia şi copilul tău să nu mai fie nevoiţi să se odihnească pe pămîntul gol. Instalează-te cît de bine poţi, chiar dacă ştii că apariţia sinistră de lîngă tine o să te răpească într-o zi din casă şi de pe ogor. Cu toate acestea, aranjează-te. Priveşte-ţi copilul în faţă şi surîde-i prietenos. Surîsul tău o să trăiască pe faţa lui o viaţă întreagă. Fii mîndru de dragostea cu care femeia ta îţi înconjoară copilul, e o parte din dragostea ta.

Dacă trăieşti în felul acesta, ogorul din jurul tău va fi o grădină înfloritoare şi nu va rămîne un deşert stîncos. Vei trăi în Utopia.

O altă imagine: Împăratul Maximilian şade pe tron şi dă sentinţe de judecată, în timp ce moartea îi scoate coroana de pe cap. Eu aş scrie aşa: Da, majestate imperială a Sfîntului Imperiu Roman de naţiune germană, domniţi aici, dar aţi murit totuşi de multă vreme. Pe scaunul dumneavoastră stă un altul. N-aţi căzut încă pradă uitării, dar într-o bună zi nu va aminti de dumneavoastră decît numele săpat în piatră, turnat în bronz sau tipărit în cărţi, căci moartea înseamnă uitare. Nu sînteţi un cetăţean al ţării Utopia, căci faţa dumneavoastră nu se îndreaptă decît spre cei bogaţi şi nobili. Dreptatea pe care o faceţi e numai pentru ei. Nu v-aţi uitat şi n-aţi auzit pe cel care imploră umil la picioarele tronului, de aceea nu sînteţi potrivit pentru un stăpîn în Utopia. N-aţi înţeles că nu puteţi purta veşnic coroana. Dacă aţi fi ascultat pe cel ce vă implora, v-ar fi rămas o altă coroană, aceea a bunătăţii şi a raţiunii. Aşa însă, sînteţi nechibzuit, căci vă încredeţi numai în bogăţie şi în putere: sînt fragile şi cad uşor pradă morţii.

Nici regele — Holbein se gîndea desigur la regele Franţei? — nu e potrivit pentru un conducător în Utopia. Masiv şi îngîmfat, tronează la masa lui ca şi cum ar trebui să fie aşa. O nu, nu trebuie neapărat să fie aşa! Tu, rege puternic, şezi într-adevăr în faţa farfuriilor şi străchinilor pline, dar oamenii flămînzi privesc la masa ta. Raţional ar fi să umpli în primul rînd străchinile

şi farfuriile poporului tău şi apoi să te aşezi şi să te îmbuibi. De cele mai multe ori un popor înfometat e un popor nesupus.

Şi chiar foaia cu judecătorul — nu pot să mă liniştesc la privirea ei, căci aici se vede de ce doamna Justiţia e atît de rea. Cunoşti foaia? Doi bărbaţi stau în faţa judecătorului. Unul nu se vede decît din spate, umil, şi-a scos pălăria. Celălalt, în veşminte bogate, stă cu pălăria pe cap. Ce face judecătorul? Cere bani! Aşteaptă să i se plătească sentinţa! Blestemul lui Dumnezeu asupra unui asemenea judecător! Iar bogatul îi dă bani. Scotoceşte cu mîna pînă pe fundul pungii. Acum judecătorul va hotărî fără îndoială în folosul lui. Şi dreptatea? Moare. Asemenea judecători sînt moartea dreptăţii! Aceasta a recunoscut-o şi a redat-o bine prietenul nostru. Dar bastonul de judecător în mîna unui asemenea om nu poate să fie decît un băţ veşted, împrumutat chiar de moarte, ca semn distinctiv al funcţiei. Aceasta e perfect observat!

Şi foaia următoare: Avocatul. Consimte să i se plătească intervenţia cu bani grei şi acum în cuvinte bine meşteşugite o să schimbe negrul în alb şi albul în negru. Săracul din spate îşi frînge însă zadarnic mîinile, căci nimeni nu va avea grijă de treaba lui. El nu poate să plătească!

Scumpe Desiderius, nu te mira că mă irit aşa, aceste foi ating punctele mele cele mai sensibile. Tu ştii că am şovăit mult timp către care profesie să mă îndrept: către preoţie sau către ştiinţele juridice. În ambele profesii există mulţi netrebnici care vorbesc şi acţionează mincinos. Cît de nechibzuiţi sînt majoritatea judecătorilor şi avocaţilor noştri! Trebuie înfieraţi şi mă bucur că Holbein mă sprijină în privinţa aceasta.

M-a impresionat puternic şi foaia cu tînăra călugăriţă, care îngenunchează în chilia ei în faţa unui altar, dar întoarce capul pofticioasă după tînărul cu lăuta care s-a aşezat pe patul ei. Minciuni, minciuni peste tot. Sînt sigur că această călugăriţă şi-a depus jurămîntul în mod necugetat,

poate chiar silită. Cine a silit-o? Părinţii? Surorile? A spus *da* căsătoriei spirituale la hirotonisire, dar nu poate să trăiască astfel, şi atunci trăieşte în minciună. Însă cine trăieşte în minciună are tot timpul moartea alături de el.

Da, Holbein e un mare artist — şi un om cinstit, văd aceasta din desenele lui. Şi nu numai din desenele lui. Dar despre aceasta mai tîrziu! Aici e foaia cu femeia bătrînă — de ce e singură, unde îi sînt copiii, unde nepoţii? De ce au lăsat-o singură?

Aici, bătrînul se clatină în groapă. E tatăl lui Holbein? De ce l-a lăsat singur?

Holbein mai e şi un om măcinat de conflicte. El vede de fapt de ce dansează moartea prin lumea noastră, fiindcă oamenii mint, fiindcă trăiesc nechibzuit. Dar îi lipsesc încă diferite însuşiri ca să fie un cetăţean al Utopiei; dar nu mă tem pentru el, căci e un om curajos ca plugarul de pe desenul acela.

Da, acest plugar e curajos, vede că moartea îi mînă caii. Totuşi ară ogorul ca să-l pregătească pentru însămînţare, fiindcă aşa e chibzuit. Acest plugar trăieşte pe de-a întregul în ţara Utopia. Soarele răsare strălucitor în spatele colinelor şi satul se odihneşte în pace. Da, ţăranul e cu mult deasupra regelui! Să-l ajutăm să muncească şi să trăiască în linişte şi să nu mai meargă în zdrenţe în urma plugului.

Scumpe Erasmus, nu vreau să presupun că gîndurile mele premerg propriilor tale reflecţii şi le influenţează, stingherindu-le, ştiu că-mi îngădui o asemenea sinceritate.

Din păcate, Holbein trebuie să ne părăsească din nou. Trebuie. Scriseseşi pe atunci despre o dragoste nefericită. Fortuna, zeiţa îngrozitoare, l-a adus din nou alături de femeia aceea şi l-a legat pe roata iubirii pătimaşe. Pe cînd se bucurau de această patimă, a murit soţul bătrîn şi bolnav al tinerei femei şi Holbein a fost din nou smuls în dansul morţii. Îmi pare nespus de rău. În această împrejurare, am aflat cît e de cinstit, căci mi-a povestit tot, ca şi cînd aş fi fost preot

sau duhovnic. N-am putut să-i dau alt sfat decît pe acela să se întoarcă la Basel. M-a rugat să primesc temporar la mine pe tînăra văduvă. I-am împlinit această dorinţă. Cecily Heron are grijă de Jeanne Matthews, fata renumitului editor Trechsel de la Lyon... Şi Holbein? Dacă aş putea să-l ajut! Aşa cum mi l-ai recomandat tu, aşa ţi-l recomand acum eu ţie... Ai dreptate, e un pictor desăvîrşit, adevăratul Erasmus printre pictori! Tema lui e omul şi în această privinţă e un maestru peste toţi maeştrii. Vremea sfinţilor pictaţi, dăltuiţi în piatră şi ciopliţi în lemn, a trecut definitiv şi singurul lucru care contează e omul.

Scumpe Erasmus, m-aş bucura să te salut ca oaspete în mijlocul numeroasei mele familii. Dar probabil că acum vîrsta a început să-ţi dea de lucru şi te reţine de la o călătorie lungă şi dificilă. Eşti aproape de inima mea, ca şi pînă acum. Să-ţi arate Holbein desenul mare cu pana pe care l-a făcut familiei mele. În dreapta mea, e iubitul meu tată care are 76 de ani, în spatele meu, stă Anna Cresacre, logodnica fiului meu. John stă lîngă mine împreună cu Henrik Patterson, un om foarte vesel, care e ţinut la noi în casă ca bufon. În faţa lor, stau fiicele mele Cecily Heron şi Margarete Roper, în spatele lor soţia mea Alice. În partea cealaltă stă fiica mea Elisabeth Dancy lîngă fiica mea adoptivă Margarete Gigs. Holbein o să ţi-i descrie pe toţi cu precizie şi o să ţi-i caracterizeze! E un bun observator şi s-a simţit la noi atît de acasă de parcă ar fi trăit dintotdeauna în familia noastră. Sînt foarte trist că trebuie să ne părăsească. Dar trebuie! Priveşte numai cu cît zel a pictat toate cărţile pe care copiii mei le ţin în mîini.

Astfel, eu şi familia mea ne luăm rămas bun de la tine şi te salut cu aceeaşi dragoste şi prietenie, Thomas Morus. »

« O să mai treacă cîteva zile pînă o să putem pleca », spune conducătorul negustorilor în Lille. « Căruțele nu sînt încă pregătite. Roțile trebuie unse, oiștile încercate și coviltirele examinate amănunțit pe toate părțile. Și oamenii mei trebuie să cumpere pînză și frînghii. Trebuie pregătite și armele, căci sînt vremuri de război. Știți să vă apărați pielea? Dar ce vă mai întreb, sînteți un confederat. Ah, da, și apoi trebuie desigur să fie completate și proviziile de alimente. Iertați-mă că vă spun toate acestea, dar le-am enumerat mai mult pentru mine ca să nu uit nimic... »

« Nu vă grăbiți, pe mine nu mă fugărește nimeni », răspunde Holbein. Negustorul a plecat însă mai departe și nu-l mai aude.

În sfîrșit, caravana, temeinic pregătită, își poate continua călătoria...

Holbein nu încearcă să se apropie de negustori. El stă cu răbdare pe baloturile de lînă, în semiîntunecimea unei căruțe cu coviltir, care îl hurducă pe șoselele Flandrei. Are atîtea lucruri la care să se gîndească și pe care să le recheme în amintire, că e bucuros să nu se întindă cu nimeni la vorbă. Londra, Sir Thomas, Jeanne.

...Dansul morții. Cînd se înserează, negustorii se bucură că pot intra cu căruțele pe poarta unui mic oraș.

« De unde veniți? Încotro? »

«Venim din Lille şi vrem să ajungem la Ingolstadt.»

«Un drum lung», spune şeful străjii. Se uită de-a lungul căruţelor în faţa cărora caii încălziţi de drum scot aburi.

«Care din voi vorbeşte cel mai bine engleza?»

«Domnul din căruţa a treia.»

Conducătorul trage puţin coviltirul, şi-i spune lui Holbein:

«Vreau să vă rog ceva. Am prins un englez cu care nu ne putem înţelege. Fiţi, vă rog, atît de bun şi traduceţi-ne ce spune, ca să aflăm ce are de gînd.»

Holbein e de acord şi se dă jos din căruţă. De îndată aduc omul din încăperea străjerilor porţii.

«Aş dori să lupt, să lupt, nimic decît să lupt, indiferent pentru cine», îngăimează cel înhăţat. «Poate pentru regele Franţei? Oare plăteşte bine? Ce părere aveţi, domnule? Sau pentru împăratul german? Dar se spune că plăteşte tare prost. Dacă nu găsesc pe nimeni care să mă poată folosi ca soldat, atunci mă însor aici în Flandra! Şi asta ar fi destul de rentabil, Ha, Ha. Spuneţi-mi cu încredere, nu ştiţi vreo nevastă pentru mine? Desigur n-ar trebui să fie săracă de tot...»

«Eşti un zăpăcit. Îmi dai voie să-ţi spun aceasta! Să lupţi! Caută-ţi o îndeletnicire paşnică!»

Holbein se adresează conducătorului străjerilor porţii şi-i spune:

«Un pedestraş vagabond. Puneţi-l să cureţe străzile sau să repare zidul cetăţii. Cu siguranţă nu e iscoadă. N-aveţi de ce să vă temeţi de el.»

Străjerul porţii dă gînditor din cap.

«Sînt atît de bucuros că am găsit în sfîrşit un compatriot», strigă pedestraşul. «Cît de singur mă simt aici în ţară străină! Luaţi-mă cu dumneavoastră! Sînteţi un om bogat şi o să aveţi nevoie de un servitor care să vă ajute la nevoie. Uitaţi-vă la braţul meu.» Îşi strînge pumnul şi-şi încordează muşchii.

«Nu vă sînt compatriot, ci sînt un german din Basel.»

« Asta nu poate să fie adevărat! Arătaţi ca un englez, sînteţi îmbrăcat ca un englez, vorbiţi ca un englez. »

« Vă înşelaţi. Sînt într-adevăr un confederat, totuşi am trăit mult în Anglia şi am avut un profesor bun de limbă engleză. »

« Cine a fost? » întreabă neîncrezător vagabondul englez.

« Îl cunoaşteţi pe Sir Thomas Morus, cancelarul regelui? »

« Nu, nu-l cunosc. Şi de ce l-aş cunoaşte? Cancelarii regelui se schimbă ca anotimpurile... Eu n-aş vrea să fiu cancelar al regelui, e periculos! »

« Aveţi şi puţine perspective să ajungeţi cancelar... »

Holbein zîmbeşte în sinea lui. Se bucură că stăpîneşte într-atît limba engleză încît poate servi drept tălmaci. Deşi ar putea folosi un servitor învăţat cu mînuirea armelor, negustorii nu-l iau însă cu ei pe englez, fiindcă n-au destulă încredere în el.

Rămîn peste noapte în micul oraşel şi dis-de-dimineaţă pleacă mai departe. Spre prînz, Holbein simte că s-a întîmplat ceva cu vizitiul căruţei. Caii nu mai ascultă de el şi o iau cînd la dreapta, cînd la stînga. Holbein scoate capul din căruţă şi-şi dă seama că obrajii vizitiului sînt aprinşi de febră.

Îi porunceşte să oprească căruţa. « Să schimbăm locurile. Tu te întinzi pe paiele din căruţă şi te odihneşti şi eu o să încerc să mîn caii. » Negustorii şi căruţaşii s-au strîns în jurul căruţei.

« Dumneavoastră, un pictor? Ce vă pricepeţi la cai? » spune unul din ei.

« În Anglia, am avut de-a face cu caii. Puteţi fi fără grijă. N-o să se întîmple nimic, nici cu caii, nici cu căruţa... »

Un bărbat atît de distins şi să facă pe vizitiul?... Domnii suspuşi au uneori gusturi ciudate! Dar îl lasă în voia lui.

Holbein ia hăţurile şi biciul în mîini şi caravana pleacă mai departe, prin Flandra şi comitatul Hennegau, prin episcopatul Lüttich, şi ducatul

de Luxemburg, prin Lorena şi Alsacia spre Strassburg.

Încă de la Mosella vizitiul stă din nou pe capră şi se bucură că e sănătos.

În Strassburg, pictorul află că negustorii îşi schimbă traseul călătoriei şi vor să treacă prin Basel, fiindcă au şi acolo de încheiat afaceri. « Afaceri, afaceri... » gîndeşte Holbein. « Curînd o să mă ţin şi eu acolo de afacerile mele. Şi arta? » Dar se bucură că nu mai trebuie să caute alţi tovarăşi de drum. Fac popas cîteva zile la Münster. Cînd pornesc mai departe spre sud, la poarta oraşului, un călugăr se apropie timid de Holbein.

« Vă rog, dacă mai aveţi un locşor, luaţi-mă cu voi spre sud, o parte din drum. »

« Mai avem un locşor liber, mai ales pentru un om atît de firav ca dumneavoastră. Încotro vreţi să mergeţi? » întreabă unul din negustori.

« La Isenheim. Sînt un antonit din mînăstirea de acolo. Stareţul m-a trimis la Paris să învăţ medicina. Acum mă întorc la Isenheim. Am călătorit multe zile şi sînt obosit, foarte obosit. Lăsaţi-mă cel puţin un ceas în căruţa dumneavoastră. »

Antonitului i se îngăduie să se urce în căruţa lui Holbein. Se întinde pe baloturi şi adoarme pe loc. Dintr-un ceas se fac trei zile, apoi conducătorul caravanei îi spune călugărului: « Aici trebuie să ne părăsiţi. De aici de la Ensisheim nu mai e departe pînă la Isenheim. Acum v-aţi odihnit ca lumea şi o să faceţi cu uşurinţă pe jos restul călătoriei. »

« Dumnezeu să vă răsplătească », mulţumeşte călugărul şi coboară din căruţă, îşi saltă traista pe umăr, ridică mîna în semn de salut şi merge spre soarele ce apune.

Holbein se uită după el şi deodată îi strigă:

« Aşteptaţi-mă puţin, frate. Luaţi-mă cu dumneavoastră. Am nevoie de cineva care să mă ducă la Isenheim. »

« Vreţi să mergeţi la Isenheim? Sînteţi bolnav?

« Poate că sînt bolnav. »

« Atunci să vă dea Sfîntul Anton sănătatea de care aveţi nevoie », spune călugărul.

Holbein îşi lasă bagajele în căruţă şi-l roagă pe starostele negustorilor să le ia cu ei la Basel şi să le ducă soţiei lui.

« Pentru Dumnezeu, ce căutaţi la Isenheim? Aţi vrut doar să ajungeţi la Basel pe drumul cel mai scurt! » spune omul greoi.

« Drumul cel mai scurt spre Basel poate că mă duce prin Isenheim; cine poate să ştie aceasta? »

Negustorii dau din cap.

« Cum doriţi, meştere Holbein, de plătit doar aţi plătit. »

« Fireşte, am plătit pentru toate. Rămîneţi cu bine. »

« Să trăiţi. »

Holbein îşi aruncă sacul pe umeri şi păşeşte zdravăn, alături de călugărul învăţat cu drumeţia, care nu-l întreabă pe pictor de ce vrea să meargă la Isenheim. Ca să arunce o punte peste golul noii tovărăşii, povesteşte despre studiile lui la Paris

« Am învăţat cu multă sîrguinţă, am ciştigat multe cunoştinţe noi şi am adunat experienţe bune şi rele... Da, şi multe rele. Înainte, nu aş fi crezut că în locuri sfinte există atîta rău. Universitatea nu e un lăcaş sfînt? Acum mă bucur că ajung din nou la Isenheim. Acolo voi putea să folosesc toate cunoştinţele mele. La Isenheim vin mulţi bolnavi. Dar aceasta o ştiţi. Vin ca să implore minunea însănătoşirii. Noi, antoniţii, întreţinem acolo un spital mare, căci ştim cu toţii că majoritatea bolnavilor au mai multă nevoie de un medic priceput decît de o minune. Stareţul meu mi-a îngăduit să mă fac medic. Oare o să fiu un medic bun? Trebuie să fiu un medic bun! Mă bucur că acum pot din nou să-i îngrijesc pe bolnavi şi să-i însănătoşesc. »

Şi-i descrie lui Holbein cu mare exactitate situaţia mînăstirii şi viaţa de acolo.

« Deci, acolo şi-a petrecut tatăl meu ultimii ani », gîndeşte Holbein. « Trebuie să fi fost senini. »

Peste cîteva ceasuri, cînd ajung la mînăstire, călugărul spune:

« Văd bine că nu sînteţi bolnav, ci că aveţi un necaz, nu mi-e greu să vă fac rost de o cameră de oaspeţi. »

Dar Holbein refuză.

« Nu vreau să fac excepţie. O să înnoptez în arhondaric, în dormitorul comun. »

« Acolo zac săracii, bolnavii, suferinzii. O să puteţi îndura aceasta? »

« Insist. »

Casa de oaspeţi a pelerinilor e plină. Pentru pictor se mai găseşte un loc îngust pe aşternutul de paie. Cînd priveşte oamenii cu care împarte odaia, îl apucă groaza. Aproape toţi par să fie bolnavi. Au venit de departe ca să se vindece la moaştele făcătoare de minuni ale mînăstirii antoniţilor. Ca să nu lase pe nici unul din aceşti oameni mizeri, murdari şi bolnavi, să se apropie prea mult de el, Holbein se aşază pe aşternutul de paie şi-şi trage genunchii sub el ca să ocupe un spaţiu cît mai mic. E uluit de mizerie şi regretă că a luat prematur horărîrea să vină aici. Poate ar fi fost mai bine să doarmă totuşi în camera de oaspeţi a mînăstirii. Dar acum trebuie să rămînă aici, trebuie să rămînă cel puţin o zi şi o noapte, chiar dacă îi vine greu. Nu pentru pocăinţă, nu simte că trebuie să se pocăiască, ci ca să afle cum se trăieşte pe această treaptă a existenţei omeneşti, după ce a trăit mult timp printre oameni care puteau să-şi ducă zilele în mod voios şi senin.

Lîngă el zace un epileptic, o fiinţă omenească neajutorată care nu mai are putere asupra mădularelor lui. Braţele se bălăbănesc cînd încoace cînd încolo; îşi tot trage picioarele sub el şi le împinge înainte. Nimeni nu se ocupă de el. Aici sînt obişnuiţi cu astfel de scene. Au grijă numai să nu fie bătuţi sau călcaţi în picioare.

Cum între timp s-a înserat, pelerinii se pregătesc de culcare, dar nu se liniştesc toată noaptea, mereu se aud prin odaia întunecată strigăte,

chemări și gemete. Holbein, care nu poate să adoarmă, e răscolit de sute de întrebări. Ca să răspundă la ele ar dori să fie aici Paracelsus, care cunoaște desigur asemenea adăposturi pentru pelerini. În care alt loc ar fi putut aduna experiența lui înțeleaptă și plină de suferințe? De ce trebuie să fie viața atît de plină de contraste? Acolo casa lui Thomas Morus — aici bolnița plină de suferință omenească. Dacă sînt atît de bolnavi, încît nu-și mai pot stăpîni simțurile și mădularele, de unde își iau oamenii curajul să supraviețuiască? De ce sînt atît de puțini medici care să poată ajuta acestor oameni? Așa, infirmii se agață de o minune și se întorc înapoi, bolnavi cum au venit.

Holbein adoarme în cele din urmă abia spre ziuă, dar se trezește curînd din cauza unei izbituri puternice. Vecinul lui bolnav, care vrea să se scoale, a căzut peste el. Holbein îl dă la o parte cu precauție și încearcă să-l ridice. Bolnavul se bîlbîie cu limba atîrnînd.

« În biserică, frate, du-mă în biserică... »

Holbein îl apucă de amîndouă brațele pe omul care se clatină și-l duce peste un loc viran în marea biserică a pelerinajului, în care, în ciuda orei foarte timpurii, se înghesuie cît cuprinzi cu ochii o mare de oameni. Cea mai mare înghesuială e în fața altarului principal, unde s-au și scos moaștele făcătoare de minuni.

Cu mare greutate, Holbein își poate face loc cu epilepticul și ajunge atît de în față încît poate recunoaște tablourile de pe altar. Vecinul lui de pat cade în genunchi, ridică brațele în sus și bîlbîie rugăciuni de neînțeles. Holbein rămîne lîngă el, căci se teme ca ceilalți bolnavi să nu-l calce în picioare și se îngrozește de convulsiile ciudate ale omului. Ce caricatură omenească!

Deodată îl vede lîngă el pe tînărul călugăr cu care a mers împreună în căruță și pe jos.

« Omul trebuie dus la spital », spune antonitul, « în înghesuiala aceasta o să i se facă și mai rău. »

Cînd bolnavul se prăbușește din nou pe jos, călugărul îl apucă de subsuori, îl trage în sus și-l duce afară cu băgare de seamă.

Holbein e împins din ce în ce mai în faţă şi ajunge curînd sub răstignirea pictată de Mathias Neithardt.

Tabloul e puternic luminat de numeroasele luminări care ard în faţa lui. Cînd îşi aruncă privirile peste panourile altarului, Holbein se înfioară. Cerul din spatele crucii e de un verde înspăimîntător, şi cadavrul care atîrnă de cruce cu atîta greutate încît îi îndoaie grinzile transversale, e mai cumplit decît Hristos mort, pe care l-a pictat însuşi Holbein, cu mulţi ani înainte după cadravul unui bărbat înecat în Rin. Modelul lui o fi fost vreun lepros sau poate chiar un ciumat? Ce-ar spune Thomas Morus despre acest tablou? Această reprezentare s-ar potrivi în Utopia? Sub cruce nu stă numai Ioan, ucenicul preferat al lui Isus, ci şi Ioan Botezătorul care arată spre răstignit cu un deget mult prea mare, şi aminteşte de înfăţişarea ţăranilor, care strînşi laolaltă de necazurile comune, au luptat împreună sub steagul ligii ţăranilor răsculaţi. Disperată şi dezorientată, Maria Magdalena se prăbuşeşte sub cruce, o femeie slabă, sărmană, nu o eroină stăpînă pe sine.

Deci şi la pictorul Gothart nu mai trăiau vechii sfinţi care, puternici şi învingători, erau în stare să-şi ducă singuri toate poverile!

Holbein şi-a închipuit cu totul altfel Isenheim-ul. Nu găseşte o atmosferă mistică, misterioasă. La fiecare pas, oriunde ar privi, dă de suferinzi, de bolnavi, de muribunzi. Neithardt putea să picteze doar aici o asemenea răstignire, alte tablouri nu putea să conceapă aici. Holbein îl pictase atunci pe Hristos mort numai fiindcă îl interesau schimbările corpului după moarte. De ce pictase Neithardt acest mort? Din milă? Ca acuzare?

Şi cît de înfierbîntat pictase această scenă! Holbein n-a amestecat niciodată pe paleta lui asemenea culori. Întreg tabloul trăieşte numai datorită culorilor. Holbein se hotărăşte să vadă tablourile mai de aproape cînd nu vor sta atîţia oameni în faţa lor şi iese încet din biserică.

Îl întreabă de locuința stareţului pe unul din călugării care trec grăbiţi şi i se arată o casă mică, izolată.

Holbein trage de clopoţel şi-i deschide un călugăr prietenos, îl roagă să aştepte, şi după puţin timp îl cheamă în camera de primire a stareţului, care şade la o masă plină de cărţi şi manuscrise şi îşi priveşte vizitatorul cu ochi miopi, binevoitori.

« Ce vă aduce la mine? »

« Sînt Hans Holbein, pictorul. Tatăl meu şi-a petrecut ultimele zile în mînăstirea dumneavoastră şi a murit aici. Vă rog să-mi arătaţi mormîntul lui. »

Stareţul închide cartea în care citea, se scoală şi se îndreaptă spre pictor.

« Dumnezeu să vă ajute, meştere Holbein, semănaţi foarte mult cu tatăl dumneavoastră. V-am aşteptat multă vreme căci în lada mea mai păstrez încă moştenirea lăsată de tatăl dumneavoastră: pensula lui, condeiele de desen şi cîteva desene. Din păcate, tatăl dumneavoastră n-a lăsat mai multe în urma lui. Vreţi să vă luaţi lucrurile imediat?

Holbein dă din cap şi stareţul deschide lada şi scoate un pacheţel învelit în pînză. Holbein oftează uşor şi despătureşte legătura. Deasupra e desenul pe care tatăl îl făcuse celor doi băieţi ai lui cu mulţi ani în urmă. Cum a fost atunci?

« Hänslein, Ambrosius, şedeţi jos. Astăzi nu desenez sfinţi. Astăzi vă desenez pe voi! »

Tata ştia exact de ce voia să-şi deseneze băieţii. Nu fiindcă erau modele deosebit de utilizabile, nu, fiindcă exista ameninţarea să se înstrăineze unul de altul. Hänslein nu găsea nici o plăcere să stea în faţa tatei în atelier şi să se lase privit fix fără întrerupere. Ar fi fugit de acolo bucuros dar tata n-ar fi răbdat aceasta. Îl stima pe tatăl său, dar oare îl şi iubea? Dacă simţea mîna grea a tatei mîngîindu-i părul, sub această apăsare blîndă se făcea mai mic, şi căuta cît se poate de iute să se strecoare de sub povara acestei mîngîieri. Nu-i plăcea să fie desenat de tatăl

lui şi aceasta se observa chiar din desen. Hänslein arăta îmbufnat şi reţinut. Şi totuşi tata păstrase acest desen căci era singurul portret al fiilor săi. Fusese ultimul desen pe care îl privise înainte de a muri, căci îl pusese deasupra?

« Acesta sînt eu, părinte stareţ, eu şi fratele meu Ambrosius », murmură Holbein explicînd.

« Aveţi un frate? Unde e, meştere Holbein? »

Holbein surîde încurcat şi dă din umeri.

« Nu ştiu, părinte stareţ, nu ne-am văzut de mulţi ani. »

« Aceasta nu e drept din partea dumneavoastră; ar trebui totuşi să ştiţi unde e fratele... »

« Da, părinte stareţ, ar trebui să ştiu... dar nu ştiu... Acum fiţi atît de bun şi arătaţi-mi mormîntul tatei. »

« Bucuros, meştere Holbein. Tatăl dumneavoastră se odihneşte în cimitirul mînăstirii noastre. L-am cunoscut bine pe tatăl dumneavoastră şi l-am preţuit cu deosebire, căci era modest şi un prieten al săracilor. Avem foarte mulţi săraci aici. Poate că aţi observat aceasta. »

« Da, părinte stareţ, şi spuneţi-mi cum puteţi să înduraţi aşa ceva zilnic. »

« Să îndurăm? » întoarce întrebarea stareţul. « Nu e vorba să îndurăm, căci încercăm să alinăm mizeria şi suferinţa. »

Se duc împreună în micul cimitir, un loc liniştit şi plin de tufe înflorite, înconjurat de un zid scund. Mormîntul tatălui e peste drum de intrare. Mica lespede e rezemată de zid. În mijlocul ei e cioplit conul de pin, stema Augsburgului. Pe margini e o inscripţie numai cu data morţii şi « Hans Holbein, pictor ».

În amîndouă părţile sînt lespezi funerare ale preoţilor-călugări din Isenheim, pe ele se vede o mînă care ţine potirul. Un om mai în vîrstă aşază tocmai o lespede nouă. Poartă o îmbrăcăminte pe jumătate monahală, pe jumătate laică, şi se chinuie vizibil cu piatra grea.

De luni de zile, Holbein s-a temut de ceasul acesta. Dar acum, aici la mormîntul tatălui, nu
 e atît de mişcat cum a presupus, căci simte că în

acest loc nu mai trebuie să dreagă nimic, să schimbe nimic, să ofere nimic. Aici totul e liniştit, paşnic şi prietenos. Holbein dă din cap şi se pregăteşte să plece.

« Nu vreţi să vă rugaţi la mormîntul tatălui dumneavoastră? » îl întreabă stareţul mirat. « Sau faceţi parte dintre noii credincioşi? » « Omul de colo nu vă supără, el trăieşte aici de mai mult timp, tăcut şi discret, pe jumătate grădinar, pe jumătate călugăr. Şi acum vreau să vă las singur! »

Holbein aprobă din nou şi ca să-l mulţumească pe stareţ stă cîteva clipe liniştit în faţa mormîntului. Grădinarul a aşezat între timp piatra de mormînt şi s-a dus să se odihnească pe zidul scund. Îl urmăreşte neîntrerupt pe pictor. Holbein simte privirile străinului şi-l cercetează puţin nemulţumit.

E greu de spus ce vîrstă are omul. Înfăţişarea lui e încă tinerească, dar părul e rărit de pe acum, iar faţa îi e buhăită şi cu aspect bolnăvicios. Ochii sînt tulburi şi fără sclipire. Ei mai sînt încă aţintiţi asupra pictorului. Călugărul grădinar se apropie şovăind, ca şi cum ar vrea să pună o întrebare, dar n-ar îndrăzni.

« De ce mă fixezi aşa? » întreabă Holbein şi încruntă sprîncenele, « te stingheresc? »

Omul dă din cap, se apropie şi mai mult dar nu vorbeşte încă. Lui Holbein începe să-i fie frică. E singur de tot, numai cu străinul ciudat, stareţul a plecat, ce să facă?

« Ce vrei de la mine? »

Omul încearcă să surîdă, dar nu izbuteşte.

« Nu mă cunoşti? »

Vocea aceasta! Vocea aceasta e fără îndoială...

« Ambrosius! » strigă Holbein.

Fratele duce degetul la buze şi şopteşte:

« Încet, aici nu ştie nimeni şi nici să nu afle nimeni... »

« Dar de ce? »

Ambrosius scutură capul, a văzut că din spate apare stareţul, aşa că şopteşte:

« Aşteaptă-mă după vecernie în spatele bisericii, acolo o să-ţi povestesc totul. »

Apoi se apucă liniştit de treaba lui, culege iarba de pe morminte şi curăţă muşchiul de pe lespezi.

« V-a impresionat atît de mult vizita la mormînt? Păreţi foarte răvăşit » spune stareţul lîngă el. « Tatăl dumneavoastră a avut o moarte senină. Eu însumi am fost lîngă el cînd a murit... S-a stins fără dureri şi chinuri. N-a trebuit să se lupte cu moartea. » Stareţul îl ia pe Holbein de braţ şi-l duce prin mai multe clădiri ale mînăstirii în chiliile mici în care a locuit tatăl lui. Îi arată şi micile geamuri pe care le-a mai pictat cu puţin timp înainte de-a muri şi vechile icoane ale mînăstirii pe care le-a renovat. Peste tot e curăţenie şi multă ordine. Monahii îl salută prietenos pe pictor şi-şi văd mai departe de treburile lor. Holbein şi stareţul se opresc mai îndelung în biserica mînăstirii, în faţa tablourilor pictorului Mathis Neithardt. Aici se simte mai aproape de tatăl său decît lîngă mormînt, căci tatăl său a văzut şi a examinat desigur zilnic cu ochi de pictor aceste tablouri. Ce-i vor fi spus oare? Tatăl său n-a practicat niciodată acest gen de pictură. Şi el a dat importanţă liniei, conturului trasat cu acurateţe, formei bine construite. La pictorii Holbein, forma precis conturată era umplută cu culoare. Pe tablourile lui Nithart, dimpotrivă, forma trăia din culoare; da, ea lua naştere numai din culoare. Holbein contemplă toate tablourile altarului principal în faţa căruia îngenunchează acum numai cîţiva oameni; ce lume străină, fantastică şi de basm! Cît de ciudat a pictat meşterul Mathis Maria cu Pruncul. Îl alintă în faţa unui peisaj îndepărtat lîngă o clădire stranie, deschisă, care e plină de făpturi îngereşti înaripate. În mînă au instrumente muzicale şi cîntă absenţi. Maria nu e reprezentată numai o dată; mai poate fi văzută încă o dată cum, din mijlocul îngerilor, iese afară din clădire, încoronată şi cu o aureolă mare în jurul capului. Holbein a auzit că pictorul Mathis a urmărit scrierile profetice ale călugăriţei suedeze Birgitta şi a preluat multe idei din ele. Această lume îi e străină, poate e

bună şi potrivită pentru Isenheim, poate a fost bună şi pentru tatăl lui; acest concert al îngerilor umple desigur multe sfere cu o muzică dulce, dar urechea lui n-o receptează, trece pe lîngă el fără să-l impresioneze. S-ar putea despărţi uşor de Isenheim — dacă, da, dacă n-ar fi aici fratele, pe care-l credea dispărut, şi pe care nu l-a recunoscut decît după timbrul vocii.

Călugării intră în biserică pentru vecernie şi Holbein trebuie să lase liber locul în faţa altarului. În timp ce se cîntă psalmi, imnuri şi rugăciuni, priveşte atent picturile şi chipurile din numeroasele capele laterale mari şi mici, şi la sfîrşitul vecerniei părăseşte biserica şi-şi caută fratele pe afară. Nu trebuie să caute şi să aştepte mult. Ambrosius se şi află acolo în îmbrăcămintea lui pe jumătate monahală şi merg împreună spre o mică poiană cu brazi, care se ridică pe o colină domoală în spatele bisericii. Acolo se aşază amîndoi. Soarele coboară din ce în ce mai mult. Cîmpia depărtată se umple de o ceaţă palidă-albăstruie care şterge apropierea şi depărtarea.

« Tu ştii », îi spune Ambrosius încet, «că eu, ca şi tine, am început cu mulţi ani înainte meşteşugul onorabil al picturii... Mi-am aranjat un atelier destul de modest, am găsit şi un ucenic, am umblat după comenzi şi totul mergea încet, dar înaintam mereu. Şi mi-ar fi mers mai bine dacă n-aş fi fost atît de neliniştit şi plin de dorul aventurii; nu ştiu dacă ai trecut şi tu prin asta... »

« Ce artist nu simte în sine neliniştea şi dorul de aventură? Altfel nici n-ar fi un artist adevărat.»

« La mine, din nefericire, n-a fost aşa! Cînd am auzit că tu ai plecat în Italia, mi s-a părut îndreptăţit orice mijloc să fac la fel. M-am înrolat la lăncieri. »

« La lăncieri? Tu, un Holbein? Ai devenit mercenar ca acel frate al lui Hans Herbster? Pentru tine nu însemna nimic renumele familiei noastre ? »

« Nu judeca atît de aspru. N-ai trecut niciodată prin situaţii în care făceai familia de ruşine? »

Holbein tace.

« Nimeni nu mi-a luat în nume de rău că am devenit mercenar. N-am fost singurul artist care a mers pe această cale. Gîndește-te la renumitul Urs Graf! Dar curînd m-am înțeles mai bine cu toba și plosca decît cu culorile... Viața aceasta mi-a plăcut mult. Nu mi-e rușine să ți-o mărturisesc... Am colindat multă vreme cu pedestrașii prin Italia. Cînd luptam sub steagul unui condotier, cînd sub al altuia. Dacă n-aveam stăpîn, luptam pe cont propriu. Cîteodată mai desenam puțin. Dar spada îngreunează mîna. Nimeni nu și-ar fi putut închipui că Ambrogio, pedestrașul sălbăticit, a fost odată pictor. Am fost rănit de mai multe ori. Corpul meu e acoperit de nenumărate cicatrici. M-am îmbolnăvit de friguri de baltă și m-am însănătoșit. Cînd stăpînii italieni s-au săturat de pedestrașii elvețieni, am venit înapoi în Nord. O dată m-am gîndit, dar numai pentru cîteva clipe, să-l caut pe tata sau pe tine. Ce puteați face cu mine? Mi-am căutat o slujbă nouă și am luptat alături de cavaleri împotriva țăranilor răsculați. »

« Ai luptat împotriva țăranilor? Aceasta nu e de conceput. »

« De ce te iriți așa? Tu ai luptat alături de țărani? »

« Nu. »

« Mie îmi era totuna alături de cine sau împotriva cui lupt, numai să bată toba și să fluture stegulețul. Am ajuns chiar foarte renumit. Am fost cel mai temut dușman al țăranilor din toată Alsacia. Eram mîndru de aceasta. Din păcate, această viață a luat curînd sfîrșit. La Banzenheim, aproape de Rin, țăranii au reușit să pună mîna pe mine. M-au ciomăgit pînă nu m-am mai putut mișca. Atunci au crezut că în sfîrșit am murit, și m-au aruncat într-o groapă. În apropierea gropii, o femeie își lucra ogorul. M-a găsit după mai multe ceasuri. Mai răsuflam încă. Dar eram la capătul puterilor. Femeia s-a uitat la mine cu dușmănie. Știa de partea cui am luptat. Așteptam să-mi dea ultima lovitură. Căci în zilele

acelea umblau înarmate şi femeile. Dar nu, a adus un ajutor şi m-a cărat în coliba ei. Acolo am zăcut între viaţă şi moarte mai multe luni. În sfîrşit, datorită bunei îngrijiri, trupul meu viguros a învins. Dar mi s-a însănătoşit numai trupul. Nu mai aveam chef să trăiesc. Avîntul meu spre acţiuni era frînt. Nu ştiam ce să mai fac cu viaţa dăruită din nou. Zi de zi, zăceam pe laviţa mea sărăcăcioasă şi mă holbam la tavanul jos şi afumat. Pe femeia care mă primise o chema Ana. Trăia singură. Soţul ei fusese ţăran şi dispăruse în numeroasele lupte şi încăierări. Probabil că fusese ucis. Se împăcase cu gîndul acesta. N-avea copii. Nu era nici prea săracă. Toate îngrijirile mi le-a dat mie, celui grav rănit. În sinea ei spera desigur că o să rămîn la ea. La început nu eram desigur deloc împotriva faptului să rămîn, căci unde era să plec, la urma-urmei? Am trăit împreună ca soţ şi soţie aproape un an. Oamenii din sat se uitau la mine chiorîş. Izbutisem să mă transform dintr-un pictor într-un pedestraş, dar n-am mai reuşit să mă schimb din pedestraş în ţăran şi această experienţă a fost pentru mine plină de amărăciune. Cînd am văzut că berzele şi lăstunii pleacă spre sud, mi-am lepădat haina de ţăran şi am plecat mai departe la drum. În sfîrşit, am îndrăznit să merg la Isenheim, s-o iau de la început, poate, alături de tata. Dar, cînd am ajuns aici, tata murise cu o săptămînă înainte. N-am vrut să fiu recunoscut. Întrucît mă feream să mă întorc la Banzenheim sau chiar la Augsburg, am rămas aici şi m-am amestecat printre pelerini, întîi numai ca să mă dau un timp la fund. Mai tîrziu am ajutat bolnavilor şi suferinzilor. M-am oferit să fac pentru călugări muncile cele mai grele şi mai murdare. Cînd hainele mi s-au zdrenţuit de tot, am primit de la călugări această rasă purtată. Eu fac ordine în cimitir, curăţenie în biserică şi în adăpostul pelerinilor, îngrop morţii! Uneori călugării se miră că sînt atît de priceput să refac feţele sfinţilor sau să curăţ cîte un tablou afumat, şi să-i dau o nouă strălucire. Da, aceasta e viaţa mea.»

Hans Holbein dă din cap dezaprobator.
« N-am dreptul să-ți recomand o altă viață, căci nu sînt mai bun decît tine. Dar ce-o să faci de acum înainte? N-o să rămîi toată viața servitorul călugărilor. »
Ambrosius ridică din umeri.
« De ce nu? Aici am destulă mîncare și băutură. N-am nici planuri, nici dorințe. Mi-e de ajuns să trăiesc de pe o zi pe alta; să greblez frunzișul, să scot paiele mucegăite din adăpostul pelerinilor și să curăț gunoiul din grajdurile mînăstirii.»
« Și cinstea profesională? »
Ambrosius rîde.
« Cinstea am pus-o de mult zălog. Într-o asemenea cinste cred cel mai puțin. Am uitat să pictez. Mi-am irosit talentul prostește. Aici nu se mai poate drege nimic. De altfel sînt bolnav și știu prea bine că voi sfîrși curînd... »
« Te rog vino cu mine la Basel. Ai să trăiești în casa mea și ai să fii bine îngrijit. Soția mea va avea grijă ca să nu-ți lipsească nimic. Poți să fii sigur! »
« Nu, Hans, n-are nici un rost. Așa ceva nu mai e pentru mine. O să rămîn în Isenheim pînă mă ia cumătra moarte. Te rog numai un singur lucru. Vrei să fii atît de bun să vezi ce face doamna Anna în Banzenheim? Mă simt vinovat față de ea și sentimentul meu de vinovăție crește zi de zi. »
« Nu vrei să faci singur drumul acesta? »
Ambrosius dă din cap.
« Nu, sînt prea laș pentru așa ceva... »
S-a întunecat. Numai veșmîntul alb al fratelui mai luminează puțin. Toate celelalte sînt înghițite de umbră. Ambrosius se scoală. Trebuie să le ducă nutreț cailor. Se ridică și Hans și oftează.
Nu, nu poate să meargă împreună în grajd! Se ferește să-și vadă fratele muncind ca slugă. Se gîndește: « cum aș putea oare să-l ajut? »
« Ai nevoie de bani? »
« Nu », spune Ambrosius, « n-am nevoie de bani. »
« Starețul mi-a dat moștenirea tatei, e acolo și desenul cu noi cînd eram copii. Vrei să ți-l dau? »

Ambrosius rîde amarnic. « Acestea toate nu mă mai privesc. »

În fața bisericii se despart. Holbein adîncit în gînduri merge încă o dată spre adăpostul pelerinilor. Ambrosius dă nutrețul cailor și apoi se întinde într-o încăpere laterală a grajdului pe lavița lui îngustă.

A doua zi dimineața, Holbein își împachetează alături de foile cu dansul morții pensula, condeiele și desenele tatălui și își ia rămas bun de la stareț și de la călugărul cu care a venit la Isenheim. Își caută fratele în zadar. Nu poate fi găsit. Apoi pleacă spre Banzenheim, căci a promis să caute femeia cu care a trăit fratele lui. După-masă, stă în fața ei în cămăruța simplă din Banzenheim. Doamna Anna Merswin să tot aibă vreo 35 de ani. « Nu arată ca o țărancă», gîndește Holbein. « Are o față mult prea fină pentru aceasta. Ce mîini lungi și delicate are, cu toată munca grea de la cîmp. » Calmă și sigură de ea, stă la masa lată, în fața vizitatorului. « Ce-o fi vrînd de la mine? » gîndește Anna. « Răbdare. O să spună el curînd ce dorește. »

Holbein pleacă capul. Nu știe cum să înceapă. Îl cuprinde mînia că acum trebuie să aibă grijă și de problemele fratelui său. De ce e Ambrosius atît de laș? Se teme de ochii limpezi ai acestei femei. El, Holbein, are într-adevăr destul de furcă cu grijile lui. Dar la ce ajută enervarea? Pictorul se uită la fetița care se joacă pe podea. Are mîinile gingașe ca ale mamei, dar părul și ochii cafenii.

În sfîrșit, își ia inima-n dinți.

« Unde e țăranul, soțul dumneavoastră? »

Doamna Anna spune fără sfială:

« Primul meu soț a fost ucis. Dumnezeu să-l odihnească în pace. A plecat la războiul cel mare. N-am putut să-l rețin. Domnii cei mari nu i-au iertat pe țărani. Apoi am avut un al doilea soț, un pedestraș fugit, dar liniștit și de treabă. Din păcate, m-a părăsit peste un an. Lumea de aici

era prea strîmtă pentru el. Acum n-o mai am decît pe Gertrud, fetiţa pe care o vedeţi. »

Sinceritatea femeii l-a descumpănit pe Holbein. Dar în ochii ei se citeşte atîta bunătate şi bună-credinţă încît îşi înfrînge încă o dată stinghereala.

« Pe al doilea soţ al dumnevoastră îl chema Ambrosius Holbein? »

Femeia dă din cap.

« Da, domnule, îl chema Ambrosius, numele de Holbein nu mi l-a spus niciodată. Îşi spunea totdeauna ca un italian, Ambrogio, dar era german, se cunoştea după vorbă. »

În ochii doamnei Anna apare o sclipire ciudată.

« L-aţi cunoscut, domnule? »

« Eu sînt Hans Holbein, fratele lui Ambrosius », spune Holbein încet, şi se miră cît de uşor poate să spună aceste cuvinte.

« Ambrosius trăieşte? Unde e? Cînd se întoarce? Fetiţa e copilul lui. N-a văzut-o încă. »

Nu mai spune nimic, Holbein aşteaptă în zadar reproşuri, acuzaţii şi lacrimi.

« Ştiu că fratele meu a făcut o mare nedreptate cu dumneavoastră. De-abia ieri mi-a povestit tot. I-aţi salvat viaţa, iar el v-a părăsit. Ştiu unde e fratele meu, dar credeţi-mă e mai bine pentru dumneavoastră, dacă nu se întoarce aici. E un om bolnav, înfrînt. V-ar fi numai o povară. »

« Aş vrea s-o port bucuroasă », spune femeia încet. « Dragostea e întotdeauna o povară. »

Tac îndelung. Şi copilul a amuţit. Ochii mari ai fetiţei stau aţintiţi asupra străinului. Holbein nu ştie ce să facă. Se joacă cu traista de drum şi se fereşte de privirea copilului.

În cele din urmă, femeia întreabă:

« Vreţi să-mi spuneţi unde e fratele dumneavoastră? »

Holbein şovăie. Ambrosius ar fi oare de acord? Dar poate că astfel s-ar îndrepta totul.

« Trăieşte în Isenheim, la călugări ».

« S-a călugărit? »

Holbein dă din cap că nu.

 « E fericit acolo? »

« Da, îmi vine să cred, dar e foarte ciudat... Totul îi e indiferent. Nici cu mine n-a prea vrut să aibă de-a face. Munceşte ca slugă şi încearcă în felul acesta să-şi uite trecutul. »

« Nu mi-a povestit niciodată despre trecutul lui, nici de faptul că are un frate. Dumneavoastră arătaţi ca un om distins, bogat. De unde sînteţi, de unde era Ambrosius? »

Cînd Holbein povesteşte de Augsburg şi Basel, doamna Anna are o mutră speriată. A adăpostit în casa ei un domn atît de distins? Un artist care a fost în stare să picteze, pe panouri de lemn, chipul sfinţilor şi chipul altor oameni?

« Vai, cum am putut numai să încerc să-l reţin aici pe fratele dumneavoastră, un cetăţean din Basel şi pictor... ar trebui să-mi fie ruşine... »

« Nu, fratelui meu trebuie să-i fie ruşine, el a primit ajutorul dumneavoastră şi pînă la urmă v-a făcut de ruşine... »

« Dar eu l-am iubit... şi-l mai iubesc încă... Spuneţi-mi, pot să mă încumet să merg la Isenheim, ca să-l văd de departe? Numai o privire, din depărtare! Asta mi-ar ajunge. Gîndiţi că pot să îndrăznesc? »

« Nu, să nu vă încumetaţi numai la o privire de departe », spune Holbein şi simte în piept o senzaţie de durere. « Ar trebui să mergeţi la el şi să-i arătaţi copilul — poate că va pleca cu dumneavoastră. »

Femeia se ridică brusc.

« Credeţi cu adevărat? Încă de mîine o să-mi vînd gîştele şi raţele la tîrg ca să avem bani de drum. Am vrut să mai aştept cu vînzarea, dar... »

« Aşteptaţi cu vînzarea, doamnă Anna, banii o să vi-i dau eu! »

Holbein scotoceşte prin sac, găseşte punga cu bani şi pune doi galbeni pe masă. Femeia e înlemnită de uimire.

« Nu pot să-i primesc, nu i-am cîştigat, doar pot să mai muncesc... »

E foarte încurcată. Holbein stăruie să ia banii. « Poate că e destul de energică să-l aducă

înapoi pe fratele meu şi cu ajutorul banilor să înceapă o viaţă nouă», gîndeşte el. «Îi doresc aceasta din toată inima.» Ia pe genunchi fetiţa mică, timidă, şi se joacă cu ea.

«Aveţi o grădină frumoasă», spune între timp. «O să mă întorc să văd ce mai e cu voi, mai ales cu tine, micuţă Gertrud!»

ÎNTOARCEREA ACASĂ

În sfîrşit, în depărtare se văd turnurile din Basel. Se aşază pe marginea drumului să se mai odihnească puţin, înainte de a ajunge la ţintă. Cît de obosite şi de încinse îi sînt picioarele! Ce drum lung a lăsat în urmă de cînd a trecut peste albia lată a Rinului, la Banzenheim. Ce plăcută a fost trecerea fluviului în răcoarea dimineţii. Curînd o să păşească din nou peste pragul binecunoscut şi familiar al casei sale, iar pribegia pe meleaguri depărtate va lua sfîrşit. A fost o potrivire a Fortunei că a întîlnit-o pe Jeanne a doua, ba chiar a treia oară, la Londra; ce putea să facă împotriva acestor potriviri ale Fortunei? Salvarea într-un asemenea caz era doar în sinceritate. Îi spusese totul lui Morus şi-l rugase să-i îngăduie să plece. Mai mult nu putea să facă! Şi Jeanne? Îşi căuta oare un alt soţ? Ce spusese la despărţire?

«O să te întorci, Hans, ştiu... O simt, o ştiu cu siguranţă. Atunci vom trăi împreună ca în rai, aceasta e speranţa mea.»

«Cum poate să se întîmple aceasta?» întrebase uimit. «Doar ştii că sînt căsătorit şi că am doi copii... N-o să mă întorc la Londra, oricît de bine m-aş fi simţit aici!... Nu se poate. Rămîi cu bine. Te-am iubit şi te mai iubesc încă!»

«Tocmai de aceea. N-ai să încetezi niciodată să mă iubeşti.» Poate că Jeanne avea dreptate...

N-o să-i povestească Elisabethei nimic despre Jeanne. Ce rost ar avea? Elisabeth să n-aibă nici o mîhnire din cauza lui! O să fie din nou ca în primii ani ai căsătoriei. Ea merită s-o înconjoare cu dragoste. Holbein se bucură de Elisabeth, de firea ei liniştită, de vocea ei caldă, de pornirile ei materne. Să se ridice deci şi să plece mai departe! Îşi întinde încheieturile ţepene ca să le dezmorţească. Holbein se miră de dangătul puternic al clopotelor de la catedrală şi de la Sfîntul Anton, care ajung pînă la el. De ce bat clopotele? E o sărbătoare în Basel? Acum în toiul verii? De pe poarta micului Basel vine spre el o căruţă. « Bine că pot să-l întreb pe vizitiu ce mă aşteaptă la Basel », gîndeşte Holbein. Căruţa se apropie încet. Vizitiul e nemulţumit cînd îl opreşte Holbein.

« Stăpînul meu o să mă ocărască dacă irosesc timpul! »

« Cine e stăpînul tău? »

Atunci o mînă dă la o parte coviltirul căruţei. Holbein nu-şi crede ochilor. « Erasmus, Deziderius! tu eşti primul care mă salută în patrie! »

Erasmus a îmbătrînit mult. În jurul ochilor are cearcăne negre. Cutele din colţul buzelor sînt atît de tăioase ca şi cum ar fi cioplite în lemn. Deşi e foarte cald, lui Erasmus îi clănţăne dinţii şi-şi ţine mîinile în mînecile largi ale hainei de savant.

« Hans! Te salut! Dar nu te mai salut în patrie. Plec din Basel. Nu mă voi mai întoarce. »

« Pleci? Aceasta nu poate să fie adevărat! Acum cînd vin din casa prietenului tău Thomas Morus? Acum cînd ştiu cum se trăieşte în ţinutul Utopia? Acum cînd ai găsit în sfîrşit în mine un concetăţean? Trebuie să rămîi aici. »

Erasmus zîmbeşte, are zîmbetul lui vechi, tăios, batjocoritor.

« Trebuie să plec... Nu se mai poate trăi în Basel. Le auzi sunînd? Plec la Freiburg! Cum îi merge prietenului meu, Thomas Morus?» Holbein scoate din sacul de călătorie scrisoarea pe care Thomas Morus i-a scris-o lui Erasmus.

« Bine, vreau s-o citesc. Pentru aceasta, îmi întrerup călătoria ».

În timp ce Erasmus citeşte, Holbein îşi stoarce creierii să afle ce s-o fi întîmplat oare în Basel. Din nou ciuma? Nu, atunci n-ar bate clopotele.

« Şi te-ai întîlnit din nou cu Jeanne Trechsel? De data aceasta n-o să te dojenesc, căci nu te dojeneşte nici Morus... Vezi cum ai să ajungi la capăt cu aceasta... Da, Morus e un om minunat. Mă consider fericit să citesc această scrisoare în timp ce mă mai desfătez ultima oară privind turnurile. Aici a intrat un duh nou. E oare într-adevăr un duh? Nu ştiu, poate că sînt prea bătrîn pentru aceasta. Holbein, pleacă şi tu din Basel! Acolo n-o să te mai simţi acasă. Nu vei mai găsi prieteni. Nu vreau să-ţi amărăsc inima, dar în Basel nu mai poţi să rămîi un Erasmus Holbein. Rămîi cu bine. Vino la mine la Freiburg. Dar nu şovăi prea mult, căci picioarele mele se pregătesc pentru dansul morţii... »

Îi face un semn cu mîna vizitiului şi căruţa pleacă iar, hurducîndu-se.

Holbein se uită buimăcit după ea. Niciodată nu i-au venit lacrimile în ochi ca acum. Se întoarce încet şi pleacă mai departe. Cît de greu îl apasă dintr-o dată traista pe umeri! Sunetul clopotelor se apropie din ce în ce mai mult. Un călăreţ vine spre el în trap. Nu e oare...? Da. E Bonifacius Amerbach! Hans îi face semn cu mîna să se oprească.

« Vrei să pleci şi tu din Basel? Calul tău e atît de împovărat ca şi cum ai fi încărcat cărţi pe el. Ai griji, Bonifacius? Ai o mulţime de peri albi! Dar nici nu te las să vorbeşti. »

« Bine ai venit şi să trăieşti, meştere Hans. Cum să ţi le spun pe toate atît de repede! Ai dreptate, calul meu e încărcat cu cărţi. Călăresc după Erasmus. Vreau să-mi las cărţile în căruţa lui. Vreau să plec din Basel. »

Amerbach oftează adînc.

« Da, ai auzit bine. »

« Şi tu vrei să pleci din Basel, tu care te-ai născut aici? Nu mai pricep nimic! Erasmus vrea

să plece, tu vrei să pleci. Ce s-a întîmplat? Nu ești oare de multă vreme profesor în Basel?»

« Da, Holbein, sînt profesor. Dar ce profesor trist! Studenții mă provoacă zilnic la dispute cărora nu le pot face față cu tot studiul meu îndelungat la Avignon! Din păcate, e adevărat. Cei mai mulți studenți au învățat înainte la Wittenberg, știi, Wittenberg, orașul de care mai de mult nu auzise nimeni... Dar acum! Wittenberg e inima Europei, a trebuit s-o constat cu durere. Da, plec la Freiburg, ca și Erasmus. Acolo vechiul consiliu și vechea credință mai sînt încă stăpîni... Nu pot să mai rămîn mult timp în Basel. Orașul e din ce în ce mai neliniștit. Noii credincioși cîștigă teren și influență. Nu pot și nu vreau să trec de partea lor. Și nici tu n-o să poți rămîne în Basel! Din ce vrei să trăiești?»

« Să merg oare și eu la Freiburg? De ce să nu pot trăi în Basel?» « Auzi, cum sună. Treci pe poartă și vezi. N-o să-ți vină să crezi ochilor. Să știi, prietenii tăi sînt în Freiburg... Rămîi cu bine, Hans. Trebuie să mă grăbesc să-l ajung curînd pe Erasmus. Acum avem nevoie unul de altul mai mult ca niciodată! Să trăiești.»

Holbein își continuă drumul, întristat. De ce nu e păzită poarta mare a orașului? Nu i s-a mai întîmplat niciodată ca oricine să poată intra nestingherit pe poartă. Întotdeauna străjile orașului stau acolo și întreabă răstit. « De unde? Încotro?»

Străzile din apropierea porților și zidurilor sînt pustii, numai sunetul clopotelor plutește amenințător în aer. Cînd se aud cîntece puternice de undeva, Holbein grăbește pasul și vede mulți oameni îndreptîndu-se peste pod spre piața catedralei.

În piața din fața catedralei răsună din nou predici. Astăzi nu mai flutură steagurile multelor bresle și prapurile bisericești. Astăzi ard în vîlvătăi ruguri aprinse. Pe ele nu sînt arse manuale vechi de medicină, ca atunci în curtea universității, ci multe tablouri de sfinți. Au fost scoase din cele cinci biserici din Basel în care după

hotărîrea luată de consiliu se va ţine slujba pentru noii credincioşi. Au fost aduse, în căruţe hodorogite, statuile de lemn ale lui Sebastian, Rochus şi alţi făcători de minuni, statuile venerate ale Mariei cu Pruncul, grupurile greoaie ale Annei cu Maria şi pruncul, panourile pictate cu povestea lui Joachim şi Ana, cu groaznicul martiriu al Sfintelor Ecaterina şi Barbara...

Strigînd şi hăulind, smulg statuile şi tablourile din căruţe şi le aruncă de sus în foc în timp ce mulţimea cîntă:

« Acum îl rugăm pe Sfîntul Duh, mai ales pentru dreapta credinţă. » Cînd încetează cîntecul, un predicator care, în haină neagră de magistru, stă pe una din căruţele goale, începe o cuvîntare împotriva idolatriei papistaşilor, împotriva sfinţilor şi împotriva vechii credinţe, şi poporul ovaţionează, aplaudă, cîntă şi cere tablouri noi.

Clătinînd din cap, Holbein se înghesuie prin mulţime şi reuşeşte să se apropie de un rug care a ars aproape în întregime. Dar ce e aceasta? Holbein cască ochii mari. Aici sînt propriile sale tablouri. Picturile lui de pe altarul făcător de minuni apar din foc pe jumătate carbonizate. Aici nu se mai poate salva nimic. De ce au ars tablourile? Pe pictor îl apucă groaza. În faţa lui e aruncată Madona primarului Meyer şi flăcările i-au cuprins marginile. Lui Holbein i se strînge inima. Nu, aceasta nu se poate! Se apleacă fulgerător şi scoate tabloul din foc. Dar cineva din jur a văzut încercarea de salvare a lui Holbein şi strigă:

« Aici! Papistaşul blestemat scoate din foc tablourile idolatriei! » Într-o clipă, Holbein e înconjurat, cu amîndouă mîinile ţine sus deasupra capului tabloul care mai fumegă încă. Dogoarea îi cuprinde degetele, dar nu-i dă drumul.

« Aruncă tabloul în foc, slugoi al popilor », strigă un bărbat.

« Nu, concetăţeni din Basel! » strigă Holbein. « Am pictat tabloul acesta, cu doi ani în urmă, nu ca să se roage oamenii în faţa lui, ci ca să

vadă cît e de frumos chipul omului. N-aveți dreptul să aruncați tabloul acesta în foc. Sînteți nechibzuiți, concetățeni! »

Unul sare lîngă el și vrea să-i smulgă tabloul, altul îi ia apărarea strigînd:

« Lăsați-l în pace, îl cunosc și garantez pentru el; e pictorul Hans Holbein, lăsați-l să plece. »

« Vă mulțumesc », spune Holbein. « Faceți-i să nu-și piardă capul! »

« S-au rupt stăvilarele, meștere Holbein. S-a acumulat prea multă apă. Nu mai stăpînim atîta apă cîtă curge... »

Holbein apucă tabloul avariat, își ia sacul de voiaj și pleacă mai departe cu inima grea și fruntea încruntată. Dinspre catedrală, clopotele amenință mereu.

Deodată apare în fața lui pe o uliță îngustă Jakob Meyer. Se uită cu teamă în jur.

« Meștere Holbein, sînteți într-adevăr dumneavoastră? E cu adevărat tabloul meu cel pe care-l duceți acolo în mînă? »

« Sînt într-adevăr eu, Meyer. Dar acesta nu e tabloul dumneavoastră. L-ați refuzat atunci. Nu era destul de pios pentru dumneavoastră! »

« Eram orbit! Trebuie să fie un tablou pios, altfel incendiatorii de tablouri nu l-ar fi luat din atelierul dumneavoastră ca să-l pună pe foc. Nu ard decît tablouri de sfinți. »

Holbein, pe care degetele pline de bășici îl dor cumplit, sprijină tabloul cu partea din spate de perete. « Spuneți că ați fost în atelierul meu? »

« Da!, soția dumneavoastră a fugit cu copiii la Freiburg... »

« Elisabeth a fugit? Nu poate să fie adevărat », spune Holbein.

« Încă de mai multe săptămîni. I-am dat însoțitori siguri din străjile orașului. Ieri au intrat cîțiva sălbatici în casa dumneavoastră. Acasă nu era decît servitoarea bătrînă. Ce era să facă? A venit la mine cît au putut s-o ducă de repede picioarele ei țepene. „Veniți repede, înălțimea voastră“, mi-a strigat ea. „Ne iau lucrurile din casă.“

Am alergat cu ea, dar nu mai am nici o putere în Basel. Din fericire, nu erau decît puţine tablouri în atelierul dumneavoastră. Madona mea era singurul tablou care îi interesa pe sălbatici. Am intrat tocmai cînd îl smulgeau de pe şevalet. Aşa s-a produs zgîrietura mare care se vede pe tablou şi care îmi taie faţa de-a curmezişul. » Lui Holbein îi vine să rîdă.

« Mai bine o zgîrietură pe tablou, decît o lovitură în cap, zgîrietura aceasta pot s-o dreg. »

« Vă rog chiar s-o faceţi! Vă rog să mă iertaţi, meştere Holbein, căci v-am nedreptăţit cînd am refuzat tabloul. Fiţi atît de bun şi lăsaţi-mi tabloul cu toată asprimea cuvintelor mele de atunci. Vreau să vă plătesc bucuros o sumă de bani şi mai mare decît atunci, căci îmi vînd toate proprietăţile din Basel, casele, curţile şi viile. Mă mut la Freiburg ca şi prietenii dumneavoastră, Erasmus din Rotterdam şi profesorul Bonifacius Amerbach. Aici nu mai pot trăi. Să fi auzit ce-au spus iconoclaştii cînd m-au văzut în genunchi la picioarele Madonei! „Cucernicul, papistaşul afurisit! Pe foc cu el.'' Nu, aici nu mai pot să rîmîn. Reparaţi-mi tabloul şi atunci îl iau cu mine la Freiburg. »

« Bine, Înălţimea voastră. Acum ştiu exact de ce sună toate clopotele în Basel. Sînt sunete nefaste! Treceţi pe la mine curînd. O să mă ocup imediat de tablou. »

Cînd Holbein intră în atelier, se înfurie cum nu se mai înfuriase niciodată.

Arată aşa ca şi cum în el ar fi locuit cei mai sălbatici şi dezlănţuiţi soldaţi. Şi aceasta în mîndrul oraş Basel, care s-a mîndrit totdeauna atît de mult cu ordinea şi cu spiritul de solidaritate cetăţenească. Marten, servitoarea bătrînă, stă la uşă plîngînd.

« N-am putut să vă păzesc averea, domnule, oricît aş fi vrut! Desigur, v-aţi aşteptat la asta din partea mea. Căci doamna mi-a încredinţat casa cu toate comorile din ea şi eram atît de mîndră! Chiar dacă sînt doar o femeie proastă şi neştiutoare, ştiu totuşi că tabloul cu Madona e o comoară de preţ. Am ţinut-o cu amîndouă

mîinile, dar m-au răsturnat la pămînt şi mi-au smuls tabloul. „Afară cu tablourile idolatriei papistaşe. Afară cu Meyer şi adunătura lui de papistaşi“. Ah domnule, a fost groaznic. »

De-abia poate să vorbească din cauza lacrimilor.

« Linişteşte-te, Marten. Uite, tabloul e din nou aici. L-am scos eu însumi din flăcări. Nu sînt carbonizate decît marginile. O să îndrept eu stricăciunile. Dar întîi să facem ordine în atelier. Vrei să mă ajuţi puţin? »

Marten încuviinţează. De-abia acum vede mîinile lui Holbein.

« Ce s-a întîmplat cu mîinile dumneavoastră? Doar sînt pline de băşici. »

« Nu-ţi face griji, m-am fript cînd am scos tabloul încins din flăcări. Poate găseşti pe undeva puţină alifie. Elisabeth o punea totdeauna în ladă. Cu alifie băşicile se vindecă în cîteva zile. »

Holbein merge prin toate încăperile casei. Marten, servitoarea, îl urmează cu timiditate. Să sperăm că meşterul găseşte totul aşa cum s-a aşteptat.

Grijile lui Marten sînt neîntemeiate. Holbein e mulţumit. Toate odăile sînt curate şi îngrijite. Toate mobilele sînt la locul lor, chiar şi patul sărmanei Annele.

« Ai ţinut bine casa, Marten », spune Holbein. « Aici sus desigur n-au ajuns iconoclaştii? »

« Domnule, vă mulţumesc mult pentru laude. Nu, aici sus n-au fost. S-au mulţumit cu tabloul Maicii Domnului. »

« Cînd o să se întoarcă doamna? »

« Nu ştiu, domnule, m-a rugat numai să am mare grijă de casă. Şi asta am şi făcut cu ajutorul lui Dumnezeu. »

« Aceasta ai făcut. A plecat la fratele ei? »

« Cred că da. Întîi a vrut să vină fratele ei aici. Dar nu putea să plece din Freiburg fiindcă îşi face acolo o casă nouă. Atunci a luat-o pe ea acolo împreună cu cei doi copii pentru un timp. Cel mare o să rămînă definitiv la Freiburg, fiindcă unchiul vrea să-l ia la el ca ucenic dogar. »

«Aşa, aşa, ca dogar. Aceasta e o meserie bănoasă.»

Trec două zile pînă atelierul e aranjat din nou ca Holbein să înceapă lucrul. De ce-au spart sălbaticii şi toate geamurile? numai fiindcă erau împodobite cu chipuri de sfinţi? Ce lipsă de judecată! Holbein aşază tabloul cu Madona primarului Meyer din nou pe şevalet şi începe să lucreze la el. Taie cu precauţie marginile carbonizate şi pune benzi noi de pînză. Cu munca aceasta o scoate la capăt destul de uşor. Dar zgîrietura de pe frunte? Se căzneşte o zi întreagă s-o înlăture, să-i facă din nou faţa netedă şi fără cusur. Acum trage foloase din faptul că e meşter în aşternerea celor mai fine, mai subţiri, straturi de culoare.

Cînd vine Jakob Meyer, Madona lui străluceşte sclipitor de frumoasă. Pentru o clipă, uită întîmplările ultimelor zile şi faţa i se luminează.

«Madona o să ne ajute», spune el. «Ea ne va apăra chiar dacă în oraşul acesta a fost atît de defăimată.»

«Domnule Meyer, îmi îngăduiţi să vă spun cîteva gînduri.»

«Ştiţi, a început o epocă nouă...»

«Şi ce fel de epocă!»

«Lăsaţi-mă să termin. Să ne bucurăm că putem trăi în această epocă. Vechii sfinţi nu ne mai pot ocroti. Nu vă uitaţi atît de uimit la mine. Aşa e. O să existe sfinţi noi şi cred că am şi cunoscut un sfînt nou. Nu un pustnic care locuieşte în peşteri. Nici un călugăr erudit care predică împotriva ereticilor, ci un om stimat şi tatăl unei mari familii. În casa lui s-a rîs şi s-au făcut glume. Avea chiar un bufon. Dar s-a şi muncit, s-a muncit cu rîvnă... E un sfînt, fiindcă iubeşte oamenii şi-i face mai buni, chiar şi pe mine... Ne dăruieşte — nouă tuturor — mai multă înţelegere şi ne cere să fim mîndri că avem posibilitatea şi aptitudinile să ne rînduim viaţa cît mai rezonabil cu putinţă. Această viaţă o numeşte Utopia...»

«Am auzit de această carte, se pare că e foarte renumită...»

« Aţi şi citit-o? »

Meyer închide ochii o clipă.

« Nu, ştiţi, totdeauna am avut timp puţin şi, cînd am avut, am citit legendele sfinţilor. »

« Acum aveţi mai mult timp. Citiţi *Utopia*. Şi Morus ne mai învaţă şi alte lucruri, chiar şi pe acesta pe care l-am învăţat atît de amar în ultimele zile. „Vechiul va fi zdrobit şi pustiit", spune el, „la fel cum oastea împăratului a zdrobit şi a pustiit Roma şi chiar multe din cele ce au fost bune vor trebui să facă loc noului, dar trebuie să fie aşa fiindcă noului îi trebuie spaţiu" ».

« Dar ce e nou? » întreabă Meyer. « Nu cunoaşteţi cuvîntul predicatorului că totul e deşertăciune şi că nu e nimic nou sub soare? » « O, totuşi, domnule Meyer. Nou e chipul omului! Eu nu pot să vă explic aceasta atît de bine ca Thomas Morus. Dar va veni un om nou, trebuie să mă credeţi... „Pictorii sînt acum mai importanţi decît eruditii", spunea Thomas Morus, „căci ei au rolul să picteze tabloul nou al omului nou." Pe mine m-a lăudat, domnule Meyer, şi a spus că trec între pictori pe locul pe care Erasmus îl are printre erudiţi. »

« Atunci, ce mai căutaţi în Basel? Aici Erasmus din Rotterdam nu mai e preţuit. De aceea a şi plecat la Freiburg. Nu vreţi să veniţi cu noi? »

« Nu, rămîn aici. Deocamdată, am destule contracte, trebuie să pictez marele portret al familiei lui Thomas Morus cu multe personaje şi multe detalii. Şi apoi, şi noii stăpîni din Basel vor dori să fie pictaţi. Mie nu mi-e frică de viitor... »

« Acum, dacă prietenii vechi nu vă mai spun nimic... Se întunecă, împachetaţi-mi tabloul şi lăsaţi-mă să merg pe drumul meu... » « Încă o întrebare, Meyer! Profesorul Paracelsus mai e în Basel? » « Vă gîndiţi la acel Theophrastus sau — cum i se spunea aici — Cacophrastus? Nu-mi aduceţi aminte de el! Ce zăpăcit! Mai rău decît noii credincioşi! Nu, nu mai e de multă vreme în Basel. Nu ştiu pe unde îşi duce acum existenţa. Un om groaznic! »

« Nu spuneţi aceasta, Meyer. Theophrastus Bombastus von Hohenheim era prietenul meu. »

Meyer face un gest de dispreţ.

« Dar, meştere Holbein, cum aţi putut să vă alegeţi ca prieten un asemenea om! A ars cărţi. Chiar Erasmus l-a blamat pentru asta; Theophrastus, — prietenul dumneavoastră? Dar aceasta e treaba dumneavoastră! Rămîneţi cu bine. Nu, înainte de-a pleca, trebuie să vă mai dau o ştire îmbucurătoare. Bonifacius Amerbach a salvat o mare parte din tablourile dumneavoastră. Printr-o viclenie, a trimis şi descărcat la el acasă o căruţă plină cu tablouri de-ale dumneavoastră, care fuseseră prădate din bisericile din Basel. Ele n-au păţit nimic. Numai altarul dumneavoastră făcător de minuni a ars. »

« Atunci, vedeţi ce puţin folosesc făcătorii de minuni... »

« Nu huliţi! »

Meyer închide uşa, şi iese cu Madona din casa lui Holbein.

« Marten, acum voi scrie o scrisoare. Scrisoarea aceasta s-o duci domnului Jakob Meyer, îl cunoşti doar. Doamna Elisabeth trebuie să se întoarcă cu Philipp înapoi la Basel. M-aş bucura s-o revăd. Bărbatul şi femeia îşi au rostul împreună. Aşteaptă, scriu imediat. »

Holbein se aşază la masa de lucru din atelier. Nu e un om al condeiului ca Erasmus. Trece mult timp pînă aşază alături cuvînt cu cuvînt, cu scrierea lui sensibilă de pictor. Prima lumînare a ars în întregime. Aprinde una nouă. În sfîrşit, a terminat scrisoarea.

« Dragă Elisabeth, scumpa mea soţie! M-am întors la Basel. Am fost mult timp pe drumuri şi mai sînt încă obosit de călătorie dar, în sfîrşit, am ajuns acasă. Toate sînt la locul lor. Distrugătorii de icoane au jefuit numai atelierul. Au luat Madona primarului Meyer şi au azvîrlit-o pe rug. Am sosit la timp şi am putut s-o scot din flăcări. Acum Meyer a luat totuşi tabloul. Îl ia cu el la Freiburg, poate acolo le-a mai rămas un senti-

ment pentru vechii sfinţi. Ştii, doar, ce gîndesc eu despre acest lucru. Am să-ţi povestesc multe. Nu poţi să-ţi închipui cum arată marele oraş Londra. Aş putea povesti ceasuri întregi. De aceea ar fi bine dacă te-ai întoarce curînd cu Philipp. Am auzit că Hermann vrea să se facă dogar. Ei bine, n-am nimic împotrivă. Şi Philipp? Eu aş dori să se facă giuvaergiu. Şi bunicul şi străbunicul meu au fost giuvaergii. Să înveţe aici în Basel, căci eu o să rămîn deocamdată aici în Basel, cu toate că toţi spun că aici nu se mai poate trăi. Am adus multe comenzi din Anglia. Curînd o să încep să pictez. Ar fi bine dacă pînă atunci te-ai întoarce şi tu aici. Ştii că nu sînt om al condeiului. Iar cu pensula nu se pot scrie scrisori. Casa e atît de goală. Marten e un suflet bun şi are grijă de mine. Dar sînt foarte singur. Toţi prietenii mei au plecat din Basel, Erasmus, Amerbach, Paracelsus, iar acum părăseşte oraşul şi Meyer. N-a fost prietenul meu, dar a avut intenţii bune faţă de mine. O să rămîn în Basel singur de tot... Oare voi rezista multă vreme? Întoarce-te curînd înapoi, dragă Elisabeth, trebuie să-ţi povestesc despre Isenheim şi despre fratele meu Ambrosius. L-am văzut. Acum mă ustură ochii şi vreau să închei scrisoarea aceasta. Jakob Meyer vrea să plece mîine dis-de-dimineaţă. Poate săptămîna viitoare poţi să te şi întorci. Te aştept. Te salută soţul tău Hans.»

Ce-o să spună oare Elisabeth cînd va primi o scrisoare atît de neaşteptată de la el? După cîte îşi poate aminti, aceasta e a doua scrisoare pe care i-a scris-o Elisabethei. Acum cîţi ani a scris-o pe prima? Pe atunci nu erau căsătoriţi. Cum au trecut anii!

Dimineaţa împătureşte grijuliu scrisoarea şi o sigilează cu pecetea de pe inel. «De ce să nu duc chiar eu la fostul primar scrisoarea», gîndeşte şi se ridică să plece acasă la Meyer.

«Nu te teme, Marten!» îi strigă servitoarei care e ocupată în bucătărie. «Mă întorc îndată, căci am poftă de o masă de dimineaţă copioasă

şi bogată. Să fie şi cu vin. Pe acela cred că l-au lăsat în pivniţă, profanatorii de tablouri. »

În uliţele din Basel domneşte mai departe neliniştea. Pe Holbein îl salută mulţi, dar nimeni nu-i vorbeşte. Nu-l întreabă nimeni: « Cum a fost la Londra? »

Desigur vor aştepta mai întîi să vadă de partea cui o să treacă. O să se agaţe de vechiul care şi-a trăit viaţa, sau se va orienta spre tabăra noilor credincioşi? Un pictor? Noii credincioşi nu au prea multe lucruri comune cu pictorii. Şi acum mai frecventează şi casa papistaşului Jakob Meyer! Un complot? Trebuie să fie atenţi chiar dacă lucrurile au ajuns atît de departe încît primarul să părăsească oraşul.

« Acum, tabloul dumneavoastră e bine împachetat, înălţimea voastră? » întreabă Holbein pe stăpînul casei, care de-abia mai poate fi văzut în dosul unor lăzi şi cufere aşezate unele peste altele.

« Nici o grijă, meştere Holbein. Madona o să părăsească Baselul în siguranţă. »

« Fiţi atît de bun şi luaţi o scrisoare pentru soţia mea la Freiburg. Ea locuieşte acolo la fratele ei, dogarul Rottinger. Fiţi atît de amabil! Trebuie să se întoarcă la mine, ca să nu rămîn atît de singur în Basel. »

« Vă împlinesc dorinţa cu plăcere. Dacă doreşte, se poate înapoia cu servitorii mei, căci ei trebuie să se întoarcă să mai facă un drum cu restul lucrurilor. »

« Vă mulţumesc, înălţimea voastră. În Basel o să se simtă lipsa dumneavoastră. »

Meyer priveşte în lături.

« Să nu vorbim de aceasta. Se poate trăi oriunde. Te poţi obişnui oriunde, chiar dacă nu mai eşti atît de tînăr... »

Dejunul pe care l-a pregătit Marten e într-adevăr bun şi copios. « V-am pus pe masă vinul potrivit? Căci nu mă pricep la vinuri. »

« E cel bun! Un vin care-mi dă curaj. Astăzi am nevoie de mult curaj, fiindcă vreau să încep

un tablou nou. Nu ştiu dacă poţi să mă înţelegi Marten, dar începutul e totdeauna cel mai greu... »

« Aşa spunea totdeauna şi tatăl meu, deşi era numai un om fără carte, un potcovar... »

« Azi trebuie să trag primele linii. Dar trebuie să ştiu cum o să arate tabloul în întregime. Altfel aş trage linii greşite. Pentru aceasta am nevoie de curaj şi de aceea de un vin bun. »

« Să vă fie de bine, domnule. »

Holbein soarbe vinul pe îndelete, cu înghiţituri adînci. Acum, dimineaţa mai e încă răcoare. Mai tîrziu o să fie prea cald pentru băut vin. Astăzi vrea să înceapă portretul familiei lui Thomas Morus. N-o să fie o sarcină uşoară, nu numai din cauza mărimii tabloului, dar şi fiindcă Holbein n-a mai văzut niciodată un portret de familie. Familia? Ce însemnătate avea pînă acum pentru pictori şi beneficiarii lor? Da, familia sub mantia ocrotitoare a Maicii Domnului, cum voia s-o vadă primarul Meyer... sau familia împăratului, pentru ca rivalii invidioşi să vadă cît de mare era dinastia... Dar o familie obişnuită? Cum s-o pictezi? Nu poţi să-i înşiri pe toţi simplu unul lîngă altul; reprezentanţii masculini ai neamului Morus împreună în armonie, Cecily Heron lîngă Henrik Patterson, Lady Alice ca stăpînă a întregului ansamblu... Holbein se plimbă neliniştit de sus în jos prin atelier. Dintr-o dată îi vine o idee pe care o găseşte potrivită. Caută printre panourile vechi de lemn, croite din bucăţi, depozitate de mulţi ani. Din fericire, distrugătorii de tablouri n-au jefuit aici. Cu o lovitură de topor a despicat doar un singur panou, anume pe cel pe care începuse să picteze un Sfînt Ioan. Una din jumătăţi are un format bun, potrivit. Va corespunde ţelurilor lui. Aşază panoul pe şevalet, şi se miră că nu duce dorul Madonei primarului Meyer care a stat atîta timp pe acest şevalet, ba nici nu-i simte lipsa. Primul lucru pe care-l face e să pregătească un grund. Fiindcă n-are ucenici — va putea oare să găsească din nou unul în Basel? — trebuie s-o facă singur. Dar se supune cu plăcere acestei munci. Ce spunea tatăl lui totdeauna?

« Tablourile pe care le lucrezi singur, de la bun început pînă la sfîrşit, reuşesc totdeauna cel mai bine. »

Aşa a vorbit meseriaşul cinstit şi sîrguincios. Dar avea dreptate! Holbein cunoaşte artişti care pictează singuri numai « lucrurile mai bune », detaliile fine ale feţei, ale expresiei, ale îmbrăcămintei. Dar după ce examinezi mai atent tablourile lor, vezi că le lipseşte ceva. E oare planul unitar, ideea strict realizată, care se reliefează deopotrivă şi în ultimul plan ca şi în sprîncene sau în buricul degetelor?

Plin de răbdare, Holbein aşterne multe straturi de cretă. Între timp, în capul lui se plăsmuieşte tabloul în întregime. Surîde. Da, acesta va fi un bun exerciţiu pentru portretul de familie al lui Morus! Şi nu numai aceasta!

După cîteva zile grundul de cretă pentru pictură e gata pregătit. Holbein începe desenul. Lucrează mai iute decît altădată. Ce fel de tablou va ieşi? Unul după maniera italienească cu Maria şi Pruncul Isus şi Ioan? Aproape toţi italienii au pictat asemenea tablouri. Holbein a văzut o mulţime dintre ele şi totdeauna l-au plictisit. Sau o să picteze aici chiar pe Sfînta Ana cu Maria şi Pruncul Isus? Nu, acest tablou a murit de mult în Holbein. Desenează o femeie mare, maternă, cuprinzătoare şi o aşază monumental şi stăpînitoare în mijloc. Compoziţia i-a reuşit, e mulţumit. Indică trăsăturile feţei din puţine linii zgîriate! E soţia lui, Elisabeth. Mîna dreaptă a pus-o pe umărul fiului ei Philipp. Pe el îl aşază din profil şi îl pune să privească în sus ca la un tablou de sfînt. Nu, nu e un tablou de sfînt. Pe genunchiul stîng al Elisabethei e aşezată Annele, fiica lor care a murit, şi doamna Elisabeth trebuie s-o ţină strîns cu mîna stîngă, căci Annele nu arată ca un copil bolnăvicios, paralizat, ci ca o fetiţă zvăpăiată care găseşte că e plictisitor să stea în poala mamei. Holbein desenează toată noaptea. Iar Hermann, fiul Elisabethei din prima căsătorie? Holbein n-are nimic împotriva lui, dar ar stingheri compoziţia. Unde să-l mai aşeze? Dar poate că doamna

Elisabeth se va întrista dacă Hermann lipsește din tablou... Nu, nu se mai poate, nu mai e loc.

A doua zi, Holbein începe să picteze. Se minunează cît de bine și precis păstrează în gînd trăsăturile chipurilor familiei. Poate chiar să-și închipuie cum ar fi arătat Annele dacă ar fi fost sănătoasă și s-ar fi făcut puțin mai mare. Are gura și ochii lui, numai fruntea e rotundă și boltită ca a mamei. Da, așa ar fi arătat Annele dacă n-ar... Holbein pictează copilul cu brațe puternice pe care ți-ar veni mai degrabă să le ciupești.

Și doamna Elisabeth? Holbein o pictează așa cum a văzut-o ultima oară, înainte de-a pleca în Anglia. A trecut de boala cruntă și de marea dezamăgire. Amîndouă suferințele i se văd în ochi și pe gură. Nu, aceasta nu e o madonă, nu e o Sfîntă Ana cu Maria și Isus, e un om care a suferit; a suferit și din vina lui. Și, totuși, Elisabeth Holbein e o femeie frumoasă. Trăsăturile feței îi sînt binevoitoare și lipsite de răutate și n-are decît un scop; să trăiască pentru copiii ei.

În timp ce pictează, uită de foame și de sete și de portretul familiei Morus. Da, soția lui e frumoasă. Și Jeanne Matthews e frumoasă, o altfel de frumusețe... N-ar putea s-o picteze niciodată cu doi copii. Ce face oare? Își pune toată nădejdea în Sir Thomas Morus. Totuși, acum nu suferă atît de mult ca atunci de pe urma despărțirii. Jeanne face oare parte din treptele «scării lui în spirală», cum ar spune meșterul Jakob?

Doamna Marten bagă capul pe ușă și-l dojenește pe stăpîn.

«Arătați ca și cum nu v-aș da nimic de mîncare. Ce o să spună doamna la întoarcere? O să mă ia drept un om nedemn de încredere și care uită să-și facă datoria, ceea ce demnitatea mea nu va putea îndura! Tatăl meu nu era decît un potcovar, fără carte dar am și eu demnitatea și mîndria mea! Nu vă plac găluștele pe care le-am gătit? V-ați învățat în Anglia cu altfel de mîncăruri?»

Holbein rîde.

« În Anglia, am mîncat deseori curcan. »
« Curcan, nu cunosc aşa ceva. De ce nu rămîneţi la mîncărurile noastre ştiute demult?
« Am şi rămas. Doar că zilele acestea nu mi-a fost foame. Uite ce-am pictat. »
O pofteşte pe Marten în atelier. De uimire, Marten se apucă cu mîinile de cap.
« Dar asta e doamna! Cum de aţi putut s-o pictaţi? Ştiţi atît de bine cum arată acum? Doar nu e aici. »
« Da, mulţumesc lui Dumnezeu, mai ştiu încă... »
« Şi ăsta e Philipp. Un băiat înţelegător! Dar cine e fetiţa mică? E cumva Annele, de care soţia dumneavoastră povesteşte atît de des? Un pictor e un adevărtat vrăjitor. Poate reînvia chiar şi morţii! Nu puteţi să pictaţi un tablou şi cu soţul meu care a murit? »
« Nu, doamnă Marten, din păcate nu pot aceasta. Doar nu l-am cunoscut. — Dar ascultă! Afară a oprit o trăsură! Elisabeth! »
Holbein se repede la fereastră. Jakob Meyer coboară tocmai de pe capră cu unul din servitori. Primarul ocoleşte caleaşca şi o ajută pe doamna Elisabeth să se dea jos. Între timp, servitorul descarcă lăzile şi legăturile.
Holbein deschide uşile şi fuge în stradă. O îmbrăţişează din spate pe doamna Elisabeth căreia, de spaimă, îi scapă pe caldarîm geanta grea de călătorie.
« Dar, Hans! »
« Te-ai întors, ce bine! »
« Arăţi atît de înfometat, Hans! Eşti bolnav? »
« Nu e bolnav, doamnă, spune Marten. Domnul lucrează atît de mult că uită cu desăvîrşire să mănînce. Dar acum tabloul e terminat şi desigur o să înceapă să mănînce din nou. Curcanul îi place cel mai mult. Ştiţi ce e asta? »
« Nu! »
« Dar toate acestea sînt fleacuri! Veniţi în casă! Şi dumneavoastră, domnule Meyer, mii de mulţumiri că aţi adus-o în persoană pe soţia mea la Basel. »

« N-aveţi de ce să-mi mulţumiţi. A fost o călătorie plăcută. M-am întreţinut de minune cu fiul dumneavoastră. »

Holbein de-abia îi lasă soţiei sale răgazul să se spele şi să-şi tragă sufletul, apoi îi arată tabloul. « Ce-o fi asta ? » gîndeşte doamna Elisabeth, pînă acum nu mi-a cerut niciodată să văd un tablou.

« Hans, dar asta sînt eu! Şi Philipp! şi... »

Doamna Elisabeth amuţeşte. Holbein o îmbrăţişează.

« Elisabeth, tabloul acesta să nu fie numai o amintire a trecutului, care o să recheme totdeauna în noi mîhnirea. Să fie şi o privire în viitor... Înţelegi ? »

« Dar, Hans — eu, la vîrsta mea... »

« Eşti tînără, Elisabeth, tînără şi frumoasă. Atît de frumoasă cum nu poţi fi decît la vîrsta aceasta... »

Elisabeth roşeşte.

« Hans, cum vorbeşti... »

« Bine, să nu vorbim de asta. Toţi prietenii mei au plecat din Basel. Erasmus, Amerbach... Eu însă o să rămîn aici. Am adus din Londra o comandă mare. Voi avea de lucru la ea cel puţin un an. Voi rămîne în Basel. Vom rămîne toţi împreună; noi patru — sau noi cinci... »

« O să-ţi mai ajungă Baselul fără Erasmus, fără vechiul consiliu? Noi o să-ţi putem ajunge? Chiar dacă tabloul pe care l-ai pictat aici ar deveni din nou realitate. Nu te supraaprecia, Hans. Gîndeşte-te la doamna melancolia! Nu doarme. S-a dus doar puţin să se odihnească. Într-o zi, o să apară din nou. »

« Să nu ne gîndim astăzi la ea. Astăzi serbăm revederea. Toţi am trecut prin multe. Trecutul s-a sfărîmat. Trecutul în lume şi poate mult din trecutul nostru. Avem sarcina să începem din nou, spune Thomas Morus. De fapt, el nu spune exact cum s-o facem, dar desigur că trebuie să începem. De aceea am pictat acest tablou... Cred că un asemenea tablou n-a fost niciodată pictat pînă acum... Poate că acesta şi e un nou început! »

HOLBEIN ŞI EPOCA SA

1493
Maximilian I ajunge împărat (moare în 1519)
1497/98
Se naşte la Augsburg Hans Holbein celTînăr. Tatăl său, Hans Holbein cel Bătrîn (1460/70—1524), a fost unul din cei mai însemnaţi maeştri ai picturii gotice tîrzii germane, şi fratele tatălui, Siegmund Holbein, a fost pictor, bunicul a fost giuvaergiu. Hans Holbein cel Tînăr a învăţat pictura în atelierul tatălui său împreună cu fratele său mai vîrstnic, Ambrosius. Oraşul liber german Augsburg era unul dintre cele mai însemnate oraşe germane, fiind poarta de intrare spre nord a Renaşterii italiene.
În mînăstirea Santa Maria delle Grazie din Milano, Leonardo da Vinci terminase pictura frescei *Cina cea de taină.*
Albrecht Dürer îşi face autoportretul (Prado) şi desenează suita de gravuri în lemn a *Apocalipsului.*
La Lübeck se tipăreşte prima ediţie din epopeea animalieră flamandă *Reincke de Vost.*
Portughezul Vasco da Gama descoperă drumul maritim spre Indii, în jurul Capului Bunei Speranţe.
1499
În urma războiului Suabic, cantoanele elveţiene se despart de Germania.
Pe la 1500
Michelangelo termină *Pietà* în catedrala Sf. Petru.
1502
Principele Friederich cel Înţelept întemeiază universitatea din Wittenberg. Luther studiază la Erfurt.

Pe la 1503
Papa încuviinţează vînzarea indulgenţelor.
David al lui Michelangelo.
1506
Bramante începe reconstrucţia catedralei Sf. Petru. Riemenschneider termină altarul de la Rothenburg pe Taube. Leonardo da Vinci pictează *Mona Lisa.*
Moare Cristofor Columb.
1508
Michelangelo începe pictarea Capelei Sixtine (pînă la 1512)
Rafael pictează *Stanze*-le (pînă la 1519).
1509
Este întronat rege al Angliei Henric al VIII-lea din casa Tudor (moare în 1547).
Se naşte reformatorul elveţian Johannes Calvin.
Cranach termină altarul seminţiilor din Torgau.
Erasmus din Rotterdam scrie *Elogiul Nebuniei*, o critică ascuţită antiscolastică.
În America începe negoţul cu sclavi.
În jurul lui 1510
Pieter Henlein inventează ceasul de buzunar.
1511
Hans Holbein cel Bătrîn îşi desenează fiii, Ambrosius şi Hans (Berlin, Colecţia de gravuri în cupru).
1513
Leon al X-lea e instalat papă.
Dürer face gravura în cupru *Cavalerul, moartea şi diavolul.*
Cartea lui Machiavelli, *Principele.*
Descoperirea Oceanului Pacific.
1514/1515
Holbein pleacă la Basel cu fratele său Ambrosius şi lucrează în atelierul pictorului Hans Herbster. Şi Holbein cel Bătrîn părăseşte Augsburgul şi va trăi mai departe în mînăstirea antoniţilor la Isenheim la Colmar. Nu se ştie ce s-a întîmplat cu Ambrosius Holbein.
1515
Francisc I (mort 1547) se suie pe tronul Franţei. Holbein pictează în acest timp un cap de sfînt şi o sfîntă încoronată (Muzeul de artă din Basel).
Gravurile în cupru ale lui Dürer *Ieronim în chilie* şi *Melancholia*, ca şi zguduitorul desen în cărbune al mamei sale.

Grünewald termină altarul din Isenheim (început în 1511). Tițian pictează *Dinarul cezarului*.
La Strassburg se tipărește prima oară povestea lui *Till Buhoglindă*.
1516
Holbein pictează cele două portrete ale lui Jakob Meyer, primarul din Basel și ale soției sale Dorothea Kannengiesser (Basel, Kunstmuseum). Masca unui dascăl (Basel Kunstmuseum) și marginalii la *Elogiul nebuniei* (Basel, Kunstmuseum).
Apare *Utopia* lui Thomas Morus.
1517
Holbein pleacă la Lucerna, i se comandă pictarea casei lui Jacob Hertenstein. Alte opere: *Eva îl ispitește pe Adam* (Kunstmuseum Basel), *Panou de masă* pentru Hans Baer.
Expunerea Tezelor lui Luther la Wittenberg. Începutul Reformei.
Maximilian I scrie poezia alegorică *Teuerdank*, Hans Sachs, prima din cele 70 de farse de carnaval.
E anul morții lui Heinrich Isaak, compozitorul curții lui Maximilian (*« Insbruck, trebuie să te părăsesc »*).
1518
La Augsburg, Luther e acuzat de răzvrătire.
Melanchton ajunge profesor la Wittenberg.
Dürer face portretul lui Jakob Fugger.
La Augsburg, e terminată capela Fugger, prima construcție a Renașterii germane (începută în 1509 și reluată în 1512). Fuggerei, o colonie pentru săraci, e întemeiată în aceeași perioadă.
1518/19
Holbein călătorește în Italia septentrională, unde locuiește probabil la Milano și Como. La 25.9.1519 e primit ca membru independent al breslei pictorilor din Basel și se căsătorește cu Elisabeth Schmidt, văduva unui tăbăcar. Ea are un fiu din prima căsătorie. Împreună au doi fii, Philipp și Jacob, care ajung giuvaergii, și mai multe fete, ai căror urmași ar mai trăi în Basel și în vremea noastră. În 1519, Holbein face portretul juristului Bonifacius Amerbach din Basel (Basel, Kunstmuseum), în 1519/20 *Hristos în suferință* (Basel, Kunstmuseum), *Mater dolorosa* (Basel, Kunstmuseum); din acești ani, provin și numeroase ilustrații de carte (gravuri în lemn și metal), mai ales pentru Froben, editor din Basel.

1519
Carol al V-lea ajunge împărat al Germaniei (pînă în 1566). Luther e excomunicat de papă. Zwingli începe Reforma în Elveţia.
Moare Leonardo da Vinci şi Michael Wohlgemuth, profesorul lui Albrecht Dürer.
Prima călătorie în jurul lumii a lui Magelan (Magalhaes), dovadă că pămîntul e rotund.
Pe la 1520
Holbein pictează *Cina cea de taină* (după Leonardo da Vinci), 1520/21 părţile dinăuntru ale ambelor aripi ale altarului Oberried (Freiburg în Breisgau, capela universitară a catedralei).
Luther scrie cele trei mari scrieri ale reformei: *Către nobilii creştini ai naţiunii germane*, *Despre libertatea unui creştin*, *Despre robia babiloniană a bisericii*.
Dürer călătoreşte în Ţările de Jos, Paracelsus îşi începe călătoriile în Europa.
1520
Moare Rafael.
1521
Holbein obţine comanda picturii unor fresce cu Vechiul Testament şi scene din istoria antică în sala marelui consiliu la primăria din Basel. Scene alese de Beatus Rhenanus, un prieten al lui Erasmus din Rotterdam. Aceste picturi murale nu s-au păstrat. Tot din acest an datează tabloul lui Holbein *Punerea în mormînt* (Basel, Kunstmuseum).
Hans Brüggemann sculptează altarul Bordesholm pentru catedrala din Schleswig.
În Mexic, după distrugerea sîngeroasă a regatului aztec, Hernando Cortez ajunge vicerege al lui Carol al V-lea.
1522
Se tipăreşte întîia oară Noul Testament tradus de Luther. Moare umanistul Johann Reuchlin, adversarul Reformei.
1523
Holbein îl pictează pe Erasmus din Rotterdam (1467 – 1536) în picioare, în spatele unei mese (Longford Castle, Earl of Radnor), după 1523 îl pictează pe Erasmus la masa lui de scris (Paris, Luvru).
Consiliul din Zürich se alătură reformei lui Zwingli.
Hans Sachs scrie poezia *Privighetoarea din Wittenberg*, închinată lui Martin Luther.

Altdorfer pictează *Peisaj cu molid mare* (acuarelă).
1524
Hans Holbein cel Bătrîn moare la Isenheim. Hans Holbein cel Tînăr călătoreşte la Lyon şi Avignon. După înapoierea la Basel, lucrează intens la dansurile morţii, o temă de care se mai ocupase înainte. Acest ciclu cu 41 de ilustraţii, apărut abia în 1538 la fraţii Gaspar şi Melchior Trechsel din Lyon, este redarea, cu totul nouă, a unei iconografii mai vechi *Temă cu 40 de variaţiuni.* Primele studii se găsesc în titlurile şi iniţialele care apar în 1520/22 la Basel. Munca propriu-zisă a început probabil în 1523, şi finisarea definitivă înainte de iunie 1526.
Au început războaiele ţărăneşti, ţăranii fiind conduşi de Florian Geyer în Francia, Thomas Müntzer în Turingia şi Michel Gaismair în Tirol. Luther îi părăseşte pe ţărani. Dispută vie între el şi Erasmus din Rotterdam.
1525
Holbein face portretul Magdalenei Offenburg din Basel în chip de Venus (Basel, Kunstmuseum), şi în chip de Lais din Corint (Basel, Kunstmuseum), ca şi panoul de altar cu madona ocrotitoare şi familia fostului primar din Basel, Jakob Meyer, aşa-numita *Madonă din Darmstadt* (refăcută în 1528/1530; Darmstadt, Muzeul Landului Hessen). Apogeul războiului ţărănesc din Germania. Ţăranii pretind uşurarea stării lor sociale, formulînd 12 articole. Armatele ţăranilor sînt învinse la Frankenhausen şi nobilimea îşi consolidează puterea. Scrierea lui Luther, *Din nou bandele de tîlhari şi ucigaşi ale ţăranilor*, face pe mulţi să se despartă de el, dezamăgiţi.
Dürer scrie primul manual german de perspectivă geometrică *Îndrumător pentru măsurarea cu compasul şi rigla.*
Întemeierea sectei mnemoniţilor în Ţările de Jos.
Se naşte compozitorul italian Giovanni Pierluigi da Palestrina (mort în 1594).
1526
Holbein călătoreşte în Anglia. Recomandat de Erasmus, e găzduit în casa din Londra, a lui Thomas Morus unde rămîne aproape doi ani.
Apostolul lui Dürer, recunoaşterea artistică a Reformei. Turcii cuceresc Budapesta.
1527
Holbein pictează pe Sir Thomas Morus (New York, Frick Collection), Alice Middleton, lady Morus (Corsham

Court Bath), Lord Paul Methuen, Sir Henry Guildford (Windsor Castle), Mary Wotten, Lady Guildford (St. Louis, SUA, Fine Art Museum), William Warham, episcop de Canterbury (Londra, Lambeth Palace).
Mercenari ai împăratului cuceresc şi jefuiesc Roma (*Sacco di Roma*).
Luther scrie cîntarea bisericească *Dumnezeul nostru e o cetate întărită.*
La Universitatea din Basel, Paracelsus anunţă noul său program de învăţămînt şi arde cărţi medicale scolastice.

1528
Holbein pictează portretele *Doamna cu veveriţă şi coţofană* (Houghton Hall, Norfolk), Marquess of Cholmondely, Nikolaus Kratzer, astronomul lui Henric al VIII-lea (Paris, Luvru), Thomas Godsalve şi fiul său John (Galeriile de artă din Dresda). Se înapoiază la Basel şi moşteneşte o casă.
În Basel sînt golite 5 biserici, şi puse la dispoziţia protestanţilor, începe o sălbatică distrugere a icoanelor. Mulţi reprezentanţi ai vechii nobilimi părăsesc oraşul.
Moare Albrecht Dürer.
Johannes Agricola (1494—1566) începe culegerea sa de proverbe germane.

1529
Holbein îşi pictează familia (Basel, Kunstmuseum). Consiliul catedralei îi comandă să picteze aripile mari ale orgii.
Primul asediu al Vienei de către turci.
Luther scrie Catehismul.
Altdorfer pictează *Bătălia lui Alexandru*, primul tablou german cu peisaj. Tiţian pictează *Madona din Pesaro.*

1532
Holbein îşi părăseşte definitiv familia şi oraşul Basel şi se întoarce la Londra.

1536
Holbein ajunge pictorul curţii lui Henric al VIII-lea.

1543
Holbein moare la Londra de ciumă.

ILUSTRAȚII

Autoportret
1543
Uffizi, Florenţa

Portretul primarului Jakob Meyer
1516
Kunstmuseum, Basel

Madona primarului Meyer
1526
Hessisches Landesmuseum, Darmstadt

Soția unui burghez din Basel
Kupferstichkabinett, Basel

Portretul Dorotheei Meyer, născută Kannengiesser
1525/1526
Kupferstichkabinett, Basel

Tînără femeie – bust
1522
Luvru, Paris

Erasmus din Rotterdam
1523
Luvru, Paris

Studiu pentru portretul unei tinere doamne cu beretă
Windsor Castle

Erasmus din Rotterdam
1523
Longford, Castle

Negustorul Georg Gisze din Danzig
1523
Staatliche Museen, Berlin

Portretul juristului
Bonifacius Amerbach din Basel
1519
Kunstmuseum, Basel

Stema morții (din ciclul *Dansul morții*)

Osemintele tuturor oamenilor

Adam lucrînd pămîntul

Studiu de mîini
pentru portretul lui Erasmus din Rotterdam
1525

Nobila

Preotul

Doamnă engleză cu rozariu
British Museum, Londra

Negustorul

Corăbierul

Bogatul

Thomas Godsalve cu fiul său John
1528
Staatliche Kunstsammlungen, Dresda

Plugarul

Medicul

Lais din Corint
1526
Kunstmuseum, Basel

Studiu pentru portretul de familie
al lui Sir Thomas Morus din 1528
Biblioteca regală, Windsor Castle

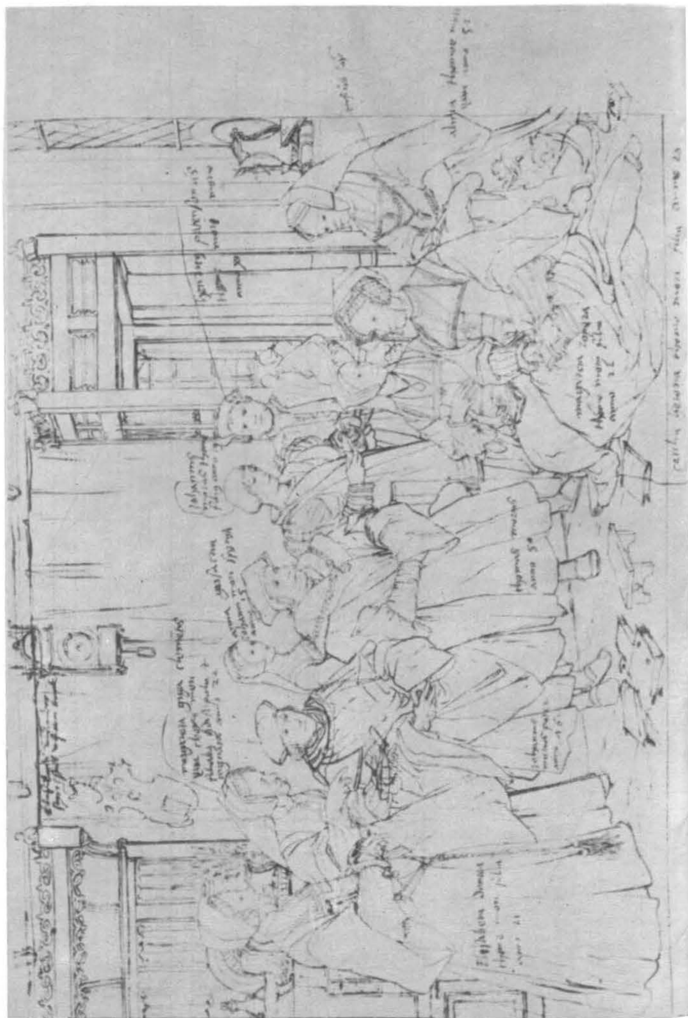

Bătrînul

Copilul

Prestudiu pentru portretul familiei lordului cancelar englez Thomas Morus, pierdut

Jane Seymour
1536
Kunsthistorischesmuseum, Viena

CUPRINS

REDACTOR:
ILEANA ŞOLDEA
TEHNOREDACTOR:
DUMITRU ZAVARA

APĂRUT 1973; COLI DE TIPAR 12,5;
PLANŞE TIPAR ADÎNC: 12,
C.Z. PENTRU BIBLIOTECILE MARI: 7.01;
C.Z. PENTRU BIBLIOTECILE MICI: 7.
TIRAJ: 24000+160.

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICA
„ARTA GRAFICĂ"
STR. ŞERBAN VODĂ NR. 133
BUCUREŞTI
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

Biblioteca de artă

105

Biografii. Memorii. Eseuri

dansul de la avignon

Deşi sentimentalismul german este invizibil la el şi, fără îndoială, tocmai de aceea, Holbein reprezintă cel mai înalt efort al plasticii germane. Foarte german, prin scrupuloasa lui precizie, prin forţa lui de analiză şi de reconstrucţie, el este singurul dintre germani care a ştiut să aleagă, singurul care n-a confundat aproape niciodată ceea ce este frumos cu ceea ce este straniu, ceea ce este esenţial cu ceea ce este exact, ceea ce este profund cu ceea ce este complicat, singurul care a căutat să desprindă din amănunt şi din accidental, în însăşi realitatea concretă şi în afara oricărei idealizări, logica secretă a acestei realităţi.

ELIE FAURE

Lei 12,50